

วารสารมนุษยศาสตร์

ฉบับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีที่ 10 ฉบับที่ 2

ISSN 2286-7457

Humanities Journal (Graduate School), Ramkhamhaeng University

ชื่อวารสาร	วารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา ปีที่ 10 (พ.ศ. 2564) ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564)	
กำหนดออก	ปีละ 2 ฉบับ	
เจ้าของ	บัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ 10240 โทร. 0-2369-2667	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษาระดับปริญญาโท ตลอดจนอาจารย์และนักวิชาการ ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัย 2. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ความคิดเห็น ตลอดจนผลงานการวิจัยใน สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานบัณฑิตศึกษาต่อไป	
ที่ปรึกษา	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ รองคณบดีฝ่ายบริหาร รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย รองคณบดีฝ่ายนโยบายและแผน	
บรรณาธิการผู้พิมพ์โฆษณา	รองศาสตราจารย์วิโรจ นาคชาตรี	
บรรณาธิการบริหาร	รองศาสตราจารย์ ดร. สายวรุณ สุนทโรทก	
บรรณาธิการประจำฉบับ	รองศาสตราจารย์ ดร. ประภาส พาวินนท์	
กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา	ศาสตราจารย์ ดร. กรกช อัครวิริยะนุภาพ รองศาสตราจารย์ ดร.ประเทือง ทินรัตน์ รองศาสตราจารย์ ดร.พิมลพรรณ เรฟเพอร์ ประเสริฐวงษ์ รองศาสตราจารย์ ดร. มนธิรา ราโท รองศาสตราจารย์ ดร.ศานติ ภักดีคำ รองศาสตราจารย์ ดร. สุปานิ พัดทอง รองศาสตราจารย์สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ รองศาสตราจารย์รุ่งฤดี แผลงสร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตตาภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปณิธิ หุ่นแสง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วสิน ปัญญาบุตรตระกูล ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัตนพล ชื่นคำ อาจารย์ ดร. พัชรินทร์ ชัยวรรณ อาจารย์ ดร. พรธาดา สุวัธนวนิช อาจารย์ ดร. พุฒวิท บุญนาค อาจารย์ ดร.เขวาลักษณ์ แสงจันทร์	
ผู้จัดการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีระนันท์ วิชัยดิษฐ	
ประจำกองจัดการ	นางนลินี ยิ่งยง นางสาววรรณวิสาข์ พลขยัน	
เหรียญก	นางสาวชลพรรณ ถิ่นบาง	

ในช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด 19 ได้มีโอกาสทบทวนเรื่องราวและประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมาในชีวิต และยอมรับการก้าวเข้าสู่ *ความเป็นผู้สูงอายุของตัวเอง* เชื่อว่าการยอมรับและการปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงของแต่ละคนอาจจะไม่เท่ากัน อย่างไรก็ตามทุกคนจะต้องเจอความเป็นผู้สูงอายุไม่ช้าก็เร็ว การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนนี้อาจเป็นความเสื่อมลงของร่างกาย การมองชีวิตเปลี่ยนไปมาก จากที่เคยมองไปข้างหน้ามุ่งการทำงาน สร้างงาน และสะสมทรัพย์สินเพื่อความมั่นคงในอนาคตจะได้ไม่เป็นภาระของสังคมและลูกหลาน ณ เวลานี้ การมองชีวิตเปลี่ยนไปมาก การทบทวนสิ่งที่ผ่านเข้ามาในชีวิต การเคยเป็นที่พึ่งและเป็นผู้นำให้กับคนอื่นและสังคม การได้รับยอมรับและยกย่องจากเพื่อนร่วมงาน การทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานส่วนรวมมากเกินไปจนไม่มีเวลาสร้างสรรค์ผลงานเพื่อความก้าวหน้าของตัวเอง

อย่างไรก็ตาม การทำงานวารสารวิชาการได้สร้างความภูมิใจและประทับใจในการทำงาน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการทำงานวารสารวิชาการของคณะมนุษยศาสตร์เพื่อเป็นเวทีในการเผยแพร่ผลงานวิชาการของอาจารย์และนักศึกษา และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับนักวิชาการนอกมหาวิทยาลัย กว่า 20 ปี ในการทำงานกองบรรณาธิการวารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์ ต่อมาได้ทำหน้าที่บรรณาธิการวารสารฉบับดังกล่าวเพื่อนำวารสารเข้าสู่ฐานข้อมูลของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Journal Citation Index Center - TCI) และปัจจุบันได้ย้ายมาทำหน้าที่บรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ความสำเร็จในการจัดทำวารสารแต่ละฉบับเป็นความภาคภูมิใจทุกครั้ง ในฐานะผู้ประสานงาน ได้ส่งมอบความดีให้กับคณะกรรมการจัดทำวารสาร กองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ประเมินบทความ และเจ้าของบทความที่ส่งผลงานมาให้วารสารได้พิจารณาและแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้บทความที่มีคุณภาพและคุณค่าทางวิชาการเผยแพร่ต่อสาธารณะ

วารสารฉบับนี้มีบทความวิชาการและบทความวิจัยที่น่าสนใจและชวนติดตามอ่าน บทความเรื่อง ทักษะคติของคนไทยต่อแรงงานต่างชาติที่พูดภาษาไทยสำเนียงเมียนมา ภาษาไทย สำเนียงลาว และภาษาไทยสำเนียงกัมพูชา ของสุภัทร์ชนรรักษ์ เจษฎา และนันทนา วงษ์ไทย บทความเรื่อง วัจนกรรมการตอบการแสดงความผิหวังในภาษาไทย : กรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน ของลธิษธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ บทความเรื่อง การสร้างสรรค์หนังสือชุดตำปงศึกษาโดยความร่วมมือของเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่น ของ ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น บทความเรื่อง ปัญหาในการทำ ความเข้าใจประโยค *freier Relativsatz* ที่ขึ้นต้นด้วย *Relativpronomen wer* ในภาษาเยอรมัน ของ จินดา ศรีรัตนสมบูรณ์ บทความเรื่อง น้ำกับความแห้งแล้งในภาคอีสาน ของศรดา สมพอง และคณะ บทความเรื่อง กระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ: กรณีศึกษาพริตตี้เพสหญิงที่ถูกตีตราจากการ ประกอบอาชีพ ของวรกมล นาคใหม่ และคณะ บทความภาษารัสเซีย *Устойчивые атрибутивные словосочетания с прилагательным красный в русском языке* (Fixed attribute collocations with adjective red in Russian language) ของ Angsana Rueangdam และบทความเรื่อง ศัตรูที่มองไม่เห็น พ.ศ.2480-2488 : ความเจ็บป่วยของ ประชาชนในวรรณกรรมไทย ของสหัสโรจน์ กิตติมหาเจริญ

ขอขอบคุณท่านคณบดี รองศาสตราจารย์วิโรจ นาคชาตรี ที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริม การจัดทำวารสารวิชาการ ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.สายวรุณ สุนทโรทก และ หัวหน้างานบัณฑิตศึกษา คุณณลินี ยิ่งยง ที่ร่วมทำงาน ผลักดัน และเป็นกำลังใจในการทำงาน และ คุณวรรณวิสาข์ พลขันธ์ ที่ทุ่มเทในการจัดทำวารสาร จนทำให้วารสารเผยแพร่ได้สำเร็จทุกครั้ง

รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส พาวินนท์

บรรณาธิการประจำฉบับ

สารบัญ

หน้า

ทัศนคติของคนไทยต่อแรงงานต่างชาติที่พูดภาษาไทยสำเนียงเมียนมา ภาษาไทยสำเนียงลาว และภาษาไทยสำเนียงกัมพูชา	1
สุภัทช์ชนรรักษ์ เฉยพวง และนันทนา วงษ์ไทย	
วัจฉกรรณการตอบการแสดงความผิดหวังในภาษาไทย : กรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน	10
สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์	
การสร้างสรรค์หนังสือชุดคำปวงศึกษาโดยความร่วมมือของเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่น	37
ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น	
ปัญหาในการทำความเข้าใจประโยค freier Relativsatz ที่ขึ้นต้นด้วย Relativpronomen wer ในภาษาเยอรมัน	56
จินดา ศรีรัตนสมบูรณ์	
น้ำกับความแห้งแล้งในภาคอีสาน	67
ศรุดา สมพอง จินดา แก่นสมบัติ และ อภิวัฒน์ บุญเอนก	
กระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ: กรณีศึกษาพริตตี้เพศหญิงที่ถูกตีตราจากการประกอบอาชีพ	81
วรกมล นาคใหม่ สุเมษย์ หนกหลัง และอมราพร สุรการ	
Fixed attribute collocations with adjective <i>red</i> in Russian language	95
Angsana Rueangdam	
ศัตรูที่มองไม่เห็น พ.ศ.2480-2488 : ความเจ็บป่วยของประชาชนในวรรณกรรมไทย	114
สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ	

ทัศนคติของคนไทยต่อแรงงานต่างชาติที่พูดภาษาไทยสำเนียงเมียนมา ภาษาไทยสำเนียงลาว
และภาษาไทยสำเนียงกัมพูชา

Language Attitudes of Thais towards Foreign Workers Speaking Thai in Myanmar Accent, Lao
Accent and Cambodia Accent

สุภัทช์ชนรรักษ์ เฉยพ่วง¹ และนันทนา วงษ์ไทย²

Supakchanun Choeipoung และ Nuntana Wongthai

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทัศนคติของคนไทยต่อผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานที่เป็นเจ้าของภาษา ผู้พูดภาษาไทยสำเนียงเมียนมา ภาษาไทยสำเนียงลาว และภาษาไทยสำเนียงกัมพูชา ที่เป็นแรงงานต่างชาติตามปัจจัยด้านเพศและเชื้อชาติของผู้พูด และตามปัจจัยด้านเพศและระดับการศึกษาของคนไทย

ผลการศึกษาพบว่าคนไทยมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดภาษาไทยมาตรฐานที่พูดโดยเจ้าของภาษามากกว่าเสียงพูดภาษาไทยสำเนียงต่างชาติ กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดภาษาไทยมาตรฐานที่พูดโดยเจ้าของภาษาในระดับมาก และมีทัศนคติที่ดีในระดับปานกลางต่อเสียงพูดภาษาไทยสำเนียงเมียนมา สำเนียงลาว และสำเนียงกัมพูชา นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีในระดับปานกลางต่อเสียงพูดภาษาไทยสำเนียงต่างชาติในระดับเดียวกันทั้งสามสัญชาติ หากพิจารณาตามคุณลักษณะจะเห็นได้ว่าคนไทยมีทัศนคติที่ดีต่อผู้พูดภาษาไทยสำเนียงต่างชาติด้านความจริงใจมากที่สุด และมีทัศนคติที่ดีในระดับน้อยด้านรสนิยม ความคิดสร้างสรรค์ ฐานะดี และกระตือรือร้น

คำสำคัญ: ทัศนคติ, ภาษาไทยมาตรฐาน, แรงงานต่างชาติ

Abstract

This research aimed to study and compare the attitude of Thais towards standard Thai accent and foreign workers speaking Thai in Myanmar accent, Lao accent and Cambodia accent according to the variables of the gender and race factors of the speaker, and according to the variables of the gender factors and educational levels of Thai people.

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E mail : pomme285@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E mail : nuntanaw@swu.ac.th

The results of the overall study revealed that Thais had a more positive attitude towards standard Thai accent spoken by native speakers than Thai speaking voice with foreign accents. The samples had a high level of favorable attitude towards standard Thai accent spoken by native speakers. They have a moderate attitude towards Thai speaking voice with foreign accents; Myanmar, Lao and Cambodia. It also showed that the samples had a moderately favorable attitude towards the foreign accent of the three nationalities in the same level. Considering the characteristics, it can be shown that Thai people have the most positive attitude towards foreign speakers of sincerity and have a less positive attitude in tasteful, creative, wealthy and enthusiastic.

Keywords: attitude, standard Thai accent, foreign workers

บทนำ

ความแตกต่างของภาษาเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์ สังคมวัฒนธรรม และความเชื่อของกลุ่มคนในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ยังส่งผลต่อทัศนคติที่ผู้รับสารมีต่อผู้ส่งสารอีกด้วย

ทัศนคติ หมายถึง ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ตลอดจนแนวโน้มในการประเมินคุณค่าและการแสดงปฏิกิริยาต่อสิ่งของ บุคคล แนวคิด เหตุการณ์ หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทัศนคตินี้อาจมีอิทธิพลต่อการเรียน ภาษา การเลือกภาษา การรับภาษา และการเลียนภาษา (พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2553, หน้า 25) อัลพอร์ต (Allport as cited in Garrett, 2010) ซึ่งให้เห็นว่า ทัศนคติเป็นสิ่งที่เราเรียนรู้มากกว่าที่จะเป็นไปตามธรรมชาติ เซอร์ฟ (Sherif as cited in Garrett, 2010) กล่าวว่า เมื่อเราพูดถึงทัศนคติเรากำลังพูดถึงสิ่งที่คนได้เรียนรู้ในกระบวนการของการเป็นสมาชิกในสังคม กล่าวคือ ทัศนคติเกิดขึ้นจากกระบวนการการขัดเกลาทางสังคมของมนุษย์

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (อ้างถึงใน ศิริรัตน์ ชูพันธ์ อรรถพลพิพัฒน์, 2558) ได้ให้คำจำกัดความของ “ทัศนคติต่อภาษา” ว่าหมายถึงค่านิยมหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะความถูกต้อง และความบริสุทธิ์ของภาษาใดภาษาหนึ่ง เช่น การลงความเห็นว่าภาษาหนึ่งต่ำต้อยกว่าอีกภาษาหนึ่ง ทัศนคติต่อภาษาเป็นเรื่องของสังคม เพราะหากพิจารณาตามความเป็นจริงแล้วโครงสร้างลักษณะทางภาษาไม่สามารถตัดสินได้ว่าภาษาหนึ่งสูงหรือไพบีเราะกว่าอีกภาษาหนึ่ง เพราะทุกภาษาต่างก็มีโครงสร้างและคุณสมบัติในตัวเอง การที่คนคิดว่าภาษาใดสูงหรือต่ำก็เพราะใช้ความคิดเห็นของตนเองเป็นหลัก ดังนั้นวิธภาษาที่คนชั้นต่ำในสังคมนำไปใช้จึงถูกมองว่าเป็นภาษาที่ต่ำต้อย การศึกษาทัศนคติต่อภาษามี 3 วิธี คือ การสังเกต การศึกษาทัศนคติทางตรง และการศึกษาทัศนคติทางอ้อม (Garrett, 2007, 2010; Holmes, 2013)

การสังเกต เป็นการศึกษาเชิงชาติพันธุ์ เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลสาธารณะต่าง ๆ เช่น เอกสารต่าง ๆ ของรัฐ หรือนโยบายการศึกษา โฆษณาต่าง ๆ นวนิยาย รายการโทรทัศน์ การ์ตูนหนังสือ อย่างไรก็ตาม

การศึกษาตามแนวทางนี้มักจะไม่ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติต่อภาษา แต่จะได้คำตอบเชิงลึกเกี่ยวกับเบื้องหลังหรือสาเหตุทางสังคมวัฒนธรรมและการเมืองที่มีผลต่อทัศนคติ

การศึกษาทัศนคติทางตรง เป็นการถามผู้ให้ข้อมูลอย่างชัดเจนเกี่ยวกับทัศนคติของตนเกี่ยวกับภาษาที่ต้องการศึกษา ส่วนใหญ่ใช้ในการสำรวจข้อมูลขนาดใหญ่ (large-scale surveys) การศึกษาทัศนคติแบบทางตรงเป็นการเก็บข้อมูลทัศนคติต่อภาษาโดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแบบตรงไปตรงมา โดยวิธีการตอบแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์ ซึ่งในแบบสอบถามดังกล่าวจะให้คำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

การศึกษาทัศนคติทางอ้อม เป็นการให้ผู้ให้ข้อมูลฟังเสียงภาษาที่ต้องการศึกษา แล้วให้ตอบว่าผู้พูดภาษานั้นมีลักษณะต่าง ๆ อย่างไร ซึ่งการศึกษาทัศนคติทางอ้อมสามารถเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า การพรางเสียงคู่ (matched-guise technique) ในวิธีการพรางเสียงคู่เป็นการให้ผู้ให้ข้อมูลฟังเสียงสองภาษาที่ต้องการศึกษา โดยเสียงนั้นจะต้องมาจากผู้พูดคนเดียวกันที่สามารถออกเสียงสองภาษาดังกล่าวได้อย่างเป็นธรรมชาติ โดยที่ผู้ให้ข้อมูลไม่รู้ว่าเป็นคน ๆ เดียวกัน เมื่อผู้ให้ข้อมูลได้ฟังเสียงแล้ว ผู้ให้ข้อมูลจะทำแบบประเมินลักษณะต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวผู้พูดภาษาทั้งสอง เพื่อแสดงทัศนคติที่ตนมีต่อผู้พูดภาษานั้น ๆ

งานวิจัยที่ใช้เทคนิคการพรางเสียงคู่ (matched-guise technique) มีอยู่หลายเรื่อง เช่น งานวิจัยของแลมเบิร์ต และคณะ (Lambert et al., as cited in Meyerhoff, 2019) ศึกษาทัศนคติของชาวแคนาดาที่มีต่อภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส แลมเบิร์ต นักจิตวิทยาสังคมชาวแคนาดาพัฒนาเทคนิคนี้ขึ้นเพื่อสำรวจว่าผู้ฟังตอบสนองต่อลักษณะต่าง ๆ ในการพูดอย่างไร ผู้ฟังต้องประเมินเสียงพูดที่บันทึกจากผู้พูดสองภาษา หรือผู้พูดภาษาถิ่นสองภาษา แบบประเมินแบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ แบบประเมินเสียงพูดภาษาที่ 1 หรือภาษาถิ่นที่ 1 และแบบประเมินเสียงพูดที่เป็นภาษาที่ 2 หรือภาษาถิ่นที่ 2 คุณลักษณะที่ใช้ในการศึกษา เช่น สติปัญญา ความมีเมตตา ความเชื่อถือ ความทะเยอทะยาน ความเป็นผู้นำ ความจริงใจ และการมีอารมณ์ขัน

ผู้วิจัยเห็นว่าเทคนิคการพรางเสียงคู่ (matched-guise technique) เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติจากกลุ่มตัวอย่าง และยังเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยปราศจากอคติทางชาติพันธุ์ จึงได้นำเทคนิคดังกล่าวมาดัดแปลงเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยในครั้งนี้ โดยนำข้อความที่เป็นประโยคสั้น ๆ จำนวน 20 ข้อความ มาบันทึกเสียงของคนไทยเพศชาย และเพศหญิง และเสียงพูดภาษาไทยของแรงงานต่างชาติดังกล่าวจากประเทศเมียนมา ลาว และกัมพูชา ทั้งเพศชายและหญิง เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างฟังแล้วประเมินทัศนคติที่มีต่อเสียงพูดดังกล่าว จำนวน 9 คุณลักษณะ ได้แก่ มีรสนิยม ฐานะดี มีการศึกษา ซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน เป็นมิตร มีความคิดสร้างสรรค์ และกระตือรือร้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทัศนคติของคนไทยต่อผู้พูดภาษาไทยที่เป็นเจ้าของภาษา ผู้พูดภาษาไทยสำเนียงเมียนมา ภาษาไทยสำเนียงลาว และภาษาไทยสำเนียงกัมพูชา ซึ่งพูดโดยแรงงานต่างชาติดังกล่าวตามปัจจัยด้านเพศและเชื้อชาติของแรงงานต่างชาติ

2. เพื่อศึกษาทัศนคติของคนไทยต่อผู้พูดภาษาไทยที่เป็นเจ้าของภาษา ผู้พูดภาษาไทยสำเนียงเมียนมา ภาษาไทยสำเนียงลาว และภาษาไทยสำเนียงกัมพูชาตามปัจจัยด้านเพศ และระดับการศึกษาของคนไทย

3. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของคนไทยต่อผู้พูดภาษาไทยที่เป็นเจ้าของภาษา ผู้พูดภาษาไทยสำเนียงเมียนมา ภาษาไทยสำเนียงลาว และภาษาไทยสำเนียงกัมพูชาที่พูดโดยแรงงานต่างชาติตามปัจจัยด้านเพศ และเชื้อชาติของแรงงานต่างชาติ

4. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของคนไทยต่อผู้พูดภาษาไทยที่เป็นเจ้าของภาษา ผู้พูดภาษาไทยสำเนียงเมียนมา ภาษาไทยสำเนียงลาว และภาษาไทยสำเนียงกัมพูชาที่พูดโดยแรงงานต่างชาติตามปัจจัยด้านระดับการศึกษาของคนไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้เป็นการศึกษาในสาขาภาษาศาสตร์สังคมซึ่งให้ความสำคัญกับปัจจัยทางสังคมของผู้ใช้ภาษา ผู้วิจัยกำหนดปัจจัยทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างไว้ 2 ปัจจัย ได้แก่ เพศและระดับการศึกษา ประชากรในงานวิจัยนี้เป็นคนไทย ซึ่งผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี จากนั้นแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามปัจจัยด้านเพศ เป็นเพศชาย 50 คน เพศหญิง 50 คน และใช้ปัจจัยด้านระดับการศึกษาแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ เพศชายที่มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี เพศชายที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป เพศหญิงที่มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และเพศหญิงที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปกลุ่มละ 25 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษานี้ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล 2 ชนิด ดังนี้

2.1 ตัวอย่างเสียง

ผู้วิจัยใช้ตัวอย่างเสียงภาษาไทย 8 เสียงที่เป็นผู้พูดชาวไทยเพศชายและเพศหญิง (โดยไม่รวมบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ) ที่พูดภาษาไทยมาตรฐานและแรงงานต่างชาติชาวเมียนมา ชาวลาว และชาวกัมพูชา เพศชายและเพศหญิง (โดยไม่รวมบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ) ที่สามารถพูดภาษาไทยได้และทำงานอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลาไม่เกิน 5 ปี โดยให้ผู้พูดข้อความสั้น ๆ จำนวน 20 ข้อความ ดังนี้ 1) สวัสดี 2) ขอบคุน 3) ขอโทษ 4) สบายดีไหม 5) ไม่เป็นไร 6) แล้วพบกันใหม่ 7) กรุณารอสักครู่ 8) เชิญข้างใน 9) ฉันไม่สบาย 10) ราคาเท่าไร 11) ฉันเห็นด้วยกับคุณ 12) ช่างมันเถอะ 13) คุณจะไปไหน 14) ก็โมงแล้ว 15) เมื่อวานนี้คุณไปไหนมา 16) อากาศร้อนมาก 17) ฉันไม่อยากไป 18) ฝนกำลังตก 19) ไม่เอาครับ/ค่ะ และ 20) ยินดีที่ได้รู้จัก

2.2 แบบประเมินทัศนคติต่อภาษา

แบบประเมินทัศนคติต่อภาษาในงานวิจัยนี้ใช้แนวคิดของแลมเบิร์ตและคณะ (Lambert et al., 1967) ที่ได้พัฒนาวิธีการศึกษาทัศนคติทางอ้อมที่เรียกกันว่า “The matched-guise technique (MGT)”

ที่เป็นการพรางเสียง (vocal guises) คุณลักษณะต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมถึงกระทู้ที่มีการแสดงความคิดเห็นของคนไทยที่มีต่อ คนเมียนมา ลาว และกัมพูชา ว่ามีลักษณะนิสัยอย่างไร เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของงานวิจัย แบบประเมินทัศนคติต่อภาษาไทยสำเนียงต่าง ๆ ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้จะประกอบไปด้วยคุณลักษณะจำนวน 9 คุณลักษณะแบ่งตามมิติต่าง ๆ 3 มิติ ได้แก่ ความเหนือกว่า (superiority) ประกอบด้วยคุณลักษณะ มีการศึกษา ฐานะดี มีรสนิยม ความน่าดึงดูดใจทางสังคม (social attractiveness) ประกอบด้วยคุณลักษณะ เป็นมิตร จริงใจ ซื่อสัตย์ ความไม่อยู่นิ่ง (dynamism) ประกอบด้วยคุณลักษณะ ขยัน มีความคิดสร้างสรรค์ กระตือรือร้น คุณลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏในแบบประเมินทัศนคติ แสดงให้เห็นได้ดังตารางที่ 1

ตาราง 1 คุณลักษณะของผู้พูดที่ปรากฏในแบบประเมินทัศนคติ

ลำดับที่	คุณลักษณะของผู้พูด	ความคิดเห็น					คุณลักษณะของผู้พูด
1	มีรสนิยม	5	4	3	2	1	ไม่มีรสนิยม
2	ฐานะดี	5	4	3	2	1	ยากจน
3	มีการศึกษา	5	4	3	2	1	ไม่มีการศึกษา
4	ซื่อสัตย์	5	4	3	2	1	ฉ้อโกง
5	จริงใจ	5	4	3	2	1	หลอกลวง
6	ขยัน	5	4	3	2	1	ขี้เกียจ
7	เป็นมิตร	5	4	3	2	1	ไม่เป็นมิตร
8	มีความคิดสร้างสรรค์	5	4	3	2	1	ไม่มีความคิดสร้างสรรค์
9	กระตือรือร้น	5	4	3	2	1	ไม่กระตือรือร้น

สรุปและอภิปรายผล

เมื่อพิจารณาภาพรวมของทัศนคติของคนไทยที่มีต่อผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานที่เป็นเจ้าของภาษา ผู้พูดภาษาไทยสำเนียงเมียนมา ภาษาไทยสำเนียงลาว ภาษาไทยสำเนียงกัมพูชา พบว่าคนไทยมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดภาษาไทยที่พูดโดยเจ้าของภาษามากที่สุด กลุ่มตัวอย่างให้ค่าคะแนนเฉลี่ยของเสียงพูดภาษาไทยที่พูดโดยเจ้าของภาษาในทุกคุณลักษณะในระดับ “มาก” โดยคุณลักษณะที่ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ “มีการศึกษา” และคุณลักษณะที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ “กระตือรือร้น” คนไทยมีทัศนคติต่อเสียงพูดภาษาไทยสำเนียงต่างชาติทุกสำเนียงในภาพรวมในระดับ “ปานกลาง”

เมื่อพิจารณาตามปัจจัยด้านเพศและเชื้อชาติของผู้พูด พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดภาษาไทยที่พูดโดยเจ้าของภาษาทั้งเพศชายและเพศหญิงในภาพรวมมากกว่าเสียงพูดภาษาไทยสำเนียงต่างชาติ กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดภาษาไทยที่พูดโดยเจ้าของภาษาทั้งเพศชายและเพศหญิงใน

ระดับ “มาก” และมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดภาษาไทยสำเนียงต่างชาติทั้งเสียงของเพศชายและเพศหญิงในระดับ “ปานกลาง” จากผลการวิจัยข้างต้นชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดของเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ยกเว้นสำเนียงลาวที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากันและสำเนียงพม่าที่เสียงพูดเพศชายมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเสียงของเพศหญิง

หากพิจารณาตามปัจจัยด้านเพศของของคนไทยพบว่า คนไทยเพศชายและเพศหญิงมีทัศนคติที่ดีต่อภาษาไทยที่พูดโดยเจ้าของภาษาในระดับ “มาก” และมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดภาษาไทยสำเนียงต่างชาติ ในระดับ “ปานกลาง” จากผลการวิจัยข้างต้นพบว่าคนไทยเพศหญิงมีทัศนคติที่ดีต่อเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ยกเว้นชาวลาวเพศชายที่ได้รับการประเมินทัศนคติจากกลุ่มตัวอย่างคนไทยเพศหญิง ให้มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเพศหญิง ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าคนไทยเพศหญิงมีทัศนคติที่ดีต่อเพศหญิงมากกว่าเพศชาย หากพิจารณาตามคุณลักษณะ พบว่ามีคุณลักษณะจำนวน 3 คุณลักษณะ ที่เสียงของเพศหญิงถูกประเมินให้มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเพศชาย ได้แก่ “จริงใจ” “ขยัน” และ “เป็นมิตร”

เมื่อพิจารณาตามปัจจัยด้านระดับการศึกษาของคนไทยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีและกลุ่มตัวอย่างที่ระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดภาษาไทยที่พูดโดยเจ้าของภาษาในระดับ “มาก” และมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดภาษาไทยสำเนียงต่างชาติในระดับ “ปานกลาง” จากผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า คนไทยที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีมีทัศนคติที่ดีต่อคนไทยและคนต่างชาติมากกว่าคนไทยที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับระดับทัศนคติของคนไทยที่มีต่อคนไทยด้วยกันเองและชาวต่างชาติ ยิ่งคนไทยที่มีระดับการศึกษาสูงยิ่งมีทัศนคติด้านลบต่อกลุ่มบุคคลดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

ในการเปรียบเทียบทัศนคติของคนไทยต่อผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานที่เป็นเจ้าของภาษา ผู้พูดภาษาไทยสำเนียงเมียนมา ภาษาไทยสำเนียงลาว และภาษาไทยสำเนียงกัมพูชาที่เป็นแรงงานต่างชาติตามปัจจัยด้านเพศและเชื้อชาติของแรงงานต่างชาติ และปัจจัยด้านเพศและระดับการศึกษาของคนไทย พบว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชายและเพศหญิงที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีและที่ระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดภาษาไทยมาตรฐานที่พูดโดยเจ้าของภาษาเพศชายในระดับ “มาก” และมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดภาษาไทยมาตรฐานที่พูดโดยเจ้าของภาษาเพศหญิงในระดับ “มาก” เช่นกัน ทางด้านของทัศนคติของคนไทยที่มีต่อเสียงพูดภาษาไทยสำเนียงต่างชาติพบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศชายและเพศหญิงที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีและระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปมีทัศนคติที่ดีต่อเสียงพูดภาษาไทยสำเนียงต่างชาติทุกสำเนียงที่พูดโดยเพศชายและเพศหญิงในระดับ “ปานกลาง” จากผลการวิจัยข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าคนไทยเพศชายและเพศหญิงที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีและมีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป มีทัศนคติที่ดีต่อคนไทยมากกว่าแรงงานต่างชาติ เมียนมา ลาว และกัมพูชาที่เข้ามาประกอบชีพในประเทศไทย และมีทัศนคติที่ดีต่อแรงงานต่างชาติทั้ง 3 เชื้อชาติในระดับ “ปานกลาง” ยกเว้นแรงงานต่างชาติชาวเมียนมาเพศหญิงซึ่งคนไทยเพศชายและเพศหญิงที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีมีทัศนคติที่ดีในระดับ “น้อย”

จากผลการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นเป็นที่น่าสังเกตว่าคนไทยมีทัศนคติที่ดีต่อคนเชื้อชาติเดียวกันมากว่าแรงงานต่างชาตินอกจากนี้คนไทยยังมีทัศนคติที่ดีต่อคนไทยเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ในขณะที่คนไทยมีทัศนคติต่อแรงงานต่างชาตินั้นเพศชายและเพศหญิงในระดับเดียวกัน ระดับการศึกษาของคนไทยส่งผลต่อทัศนคติของคนไทยที่มีต่อคนเชื้อชาติเดียวกันและแรงงานต่างชาตินั้น กล่าวคือคนไทยที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีมีทัศนคติที่ดีต่อคนไทยและแรงงานต่างชาตินั้นมากกว่าคนไทยที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นผลมาจากระบบการศึกษาที่ทำให้มนุษย์มองเห็นถึงความแตกต่างของผู้คนมากยิ่งขึ้น ผู้ที่ได้รับการศึกษาจะถูกฝึกฝนวิธีการใช้ภาษาในการสื่อสารตามหลักการที่ถูกต้อง เช่น การออกเสียงที่ถูกต้องและชัดเจน ดังนั้นผู้ที่ได้รับการศึกษาจะใช้ลักษณะและวิธีการใช้ภาษาในการแบ่งแยกกลุ่มคนที่แตกต่างจากกลุ่มของตนเองและนำไปสู่การมีทัศนคติในด้านลบต่อกลุ่มคนที่ใช้ภาษาแตกต่างจากกลุ่มของตน ซึ่งข้อสันนิษฐานดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎี “คติถือชาติพันธุ์ตนเป็นใหญ่” (Ethnocentrism) ซึ่งเชื่อว่าทัศนคติ ประเพณี และกิจกรรมของกลุ่มตนสำคัญกว่าและดีกว่ากลุ่มอื่น และเชื่อว่าวัฒนธรรมของตนมีคุณค่ามากกว่าวัฒนธรรมของกลุ่มอื่น จนเกิดความไม่ไว้วางใจกลุ่มอื่น และถือว่ากลุ่มอื่นที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากกลุ่มตนเป็นกลุ่มที่ด้อยกว่า (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2557)

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ ชมวงษ์. (2546). ทัศนคติทางภาษาของนักศึกษาไทย (หลักสูตรนานาชาติและหลักสูตรปกติ) ที่มีต่อการพูดภาษาอังกฤษในหมู่คนไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กองวิจัยตลาดแรงงาน. (2558). สถานการณ์การว่างงาน การเลิกจ้างและความต้องการแรงงาน เดือนเมษายน 2558. กรุงเทพฯ: กองวิจัยตลาดแรงงานและกองส่งเสริมการมีงานทำกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- กิตติยา แซ่เตีย. (2557). การศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติของคนไทยที่มีต่อผู้พูดภาษาญี่ปุ่นกับผู้พูดภาษาเกาหลีตามตัวแปรทางสังคม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จรัลวิไล จรูญโรจน์, ม.ล. (2556). ทัศนคติต่อผู้พูดภาษาไทยและภาษาจีนของชาวไทยที่เรียนภาษาจีนและชาวจีนที่เรียนภาษาไทย : การศึกษาด้วยกลวิธีพหุเสียงคู่. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดวงกมล ทองอยู่. (2559). การรับรู้ทางสังคมกับความเป็นจริงทางสังคม: ความต่างที่พึงระวัง. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 6(1), 143-144
- นันทนา วงษ์ไทย. (2562). เอกสารคำสอนรายวิชา ภาษ532 ภาษาศาสตร์สังคม. ถ่ายเอกสาร.
- นิรมล กลัดสมบุญ. (2557). ผลกระทบของการคิดแบบเหมารวมต่อความขัดแย้งภายในกลุ่มของพนักงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิต จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ภาณุภูมิ วรรณภา. (2555). การนำเสนอข่าวแรงงานข้ามชาติลาวในสื่อสิ่งพิมพ์ : ในมุมมองของสื่อมวลชนลาว. นิเทศศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 16(2), 86-94.

- ภาสกร ชูวรรณ และ ประทีป จินฺง. (2560). ผลจากโปรแกรมการเหนี่ยวนำด้วยภาพเหมารวมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมซื้อสัตย์. วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, 10(2), 107-108.
- ภูเบศร์ สมุทรจักร. (2557). ไลฟสไตล์ แผนการดำเนินชีวิต กับแนวคิดการมีบุตรของคนเจนเออร์ชนวัย. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มัทนียา พงศ์สุวรรณ. (2547). การเสนอแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชาจากการวิเคราะห์เนื้อหาประวัติศาสตร์ในหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ขยุมุท แฉล้มวงษ์ และคนอื่นๆ. (2561). เรื่องทัศนคติต่อแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ตามมิติด้านสาธารณสุข ด้านเศรษฐกิจ และด้านความมั่นคงของประเทศ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ยูทาเกะ โทมิโอกะ. (2552). ทัศนคติต่อภาษาและการเลือกภาษาของคนไทยอีสานที่มีอายุต่างกัน. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2553). พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- เลย์ ดวน. (2547). การศึกษาการใช้ภาษาและทัศนคติต่อภาษาไป่เจิงภาษาศาสตร์สังคม ณ อำเภอเจียนจวน ประเทศจีน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพายัพ.
- ศศิธร ธาตุเหล็ก. (2541). ทัศนคติของคนในกรุงเทพมหานครที่มีต่อการพูดภาษาไทยปนภาษาอังกฤษ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริรัตน์ ชูพันธ์ อรรถพลพิพัฒน์. (2556). ทัศนคติของคนกระเหรี่ยงที่มีต่อภาษากระเหรี่ยงและภาษาไทย. สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ศิริรัตน์ ชูพันธ์ อรรถพลพิพัฒน์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2558). การแปรของเสียงพยัญชนะ ท้ายในภาษากระเหรี่ยงสะกอตามถิ่นที่อยู่และทัศนคติของผู้พูด. วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 21(1), 113-135.
- สุชานาถ พัฒนวงศ์งาม และอรนุช กฤตยขจรสกุล. (2561). สภาวะความจำเป็นต่อความต้องการแรงงานต่างด้าว และทัศนคติของผู้ประกอบการในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแห่น อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 15(33)
- สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์ อรทัย ชินอักษรพงศ์ และอัญชลี สิงห์น้อย. (2554). ทัศนคติทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่มีต่อภาษาของตัวเองในเขตภาคเหนือตอนล่าง. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 7(2), 1-24.
- สุพัตรา สมนึก. (2550). กลวิธีการเรียนและทัศนคติที่มีต่อภาษาไทยของนักเรียนไทยมุสลิมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอำเภอเมืองจังหวัดยะลา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2532). *คำจำกัดความในภาษาศาสตร์สังคม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Chen, H., & Cao, C. (2013). *Matched-Guise experiment and its application to measure Uyghur Trilinguals' language attitudes*. College of Foreign Languages, Xinjiang Normal University.
- Garret, P. (2010). *Attitudes to language: Key topics in sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huang, Daphne L J, & Kuo, Ming-Yi Michelle. (2015). *A case study of language attitude: How do taiwanese females view Mandarin-Speaking and Taiwanese-Speaking Males?. Asian Journal of Social Science & Humanities* 4(2).
- Jindapitak, Naratip. (2010). *An attitudinal study of varieties of English: Voices from Thai university English learners*. Songkla: Prince of Songkla University.
- Kachru, B. B. (1986). *The alchemy of English*. Oxford: Pergamon Press.
- Lambert, W., Anisfeld, M., & Yeni-Komshian, G. (2010). Evaluational reactions of Jewish and Arab adolescents to dialect and language variations. *Journal of Personality and Social Psychology* 34(1), 84-90.
- Meyerhoff, Miriam. (2019). *Introducing Sociolinguistics (3rd edition)*. New York: Routledge.
- Patrabul, P. (2005). *Empowerment program on promoting perceived self-efficacy in caregivers of autistic children*. A Thesis (D.N.S. (Nursing)) -- Mahidol University, 2005.
- Prakaianurat, Pichet; & Kangkun, Preena. (2018). Language attitudes of thai working adults toward native and non-native English varieties. *MANUSYA : Journal of Humanities Regular* 21(2), 92-111.
- Rodriguez, V., Boggess, M., & Goldsmith, A. (2012). Language attitudes in Galicia: using the matched-guise test among high school students. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 34(2), 136-153.

วจักรการการตอบการแสดงความผัดหวังในภาษาไทย : กรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน

The Speech Act of Responding to Disappointment in Thai :

A Case Study of Interlocutors with Equal Status

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์¹

Sittitam Ongwuttawat

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาพฤติกรรมการใช้ภาษาของผู้พูดภาษาไทยในวจักรการการตอบการแสดงความผัดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันและพิจารณาผลของปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนาและสถานการณ์การตอบการแสดงความผัดหวังที่มีผลเสียหรือไม่มีผลเสียต่อผู้ฟังที่มีต่อพฤติกรรมการใช้ภาษาในวจักรการการตอบการแสดงความผัดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามแบบเติมเต็มบทสนทนาชนิดให้เขียนตอบ (Written Discourse Completion Task ; WDCT) โดยกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยที่ใช้ในงานวิจัยมีจำนวน 400 คน แบ่งเป็นเพศชาย 200 คน (แบ่งเป็นนิสิตนักศึกษาชายในมหาวิทยาลัยจำนวน 100 และบุคคลที่ทำงานแล้วเพศชายจำนวน 100 คน) และเพศหญิง 200 คน (แบ่งเป็นนิสิตนักศึกษาหญิงในมหาวิทยาลัยจำนวน 100 และบุคคลที่ทำงานแล้วเพศหญิงจำนวน 100 คน)

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้พฤติกรรมการใช้ภาษาในวจักรการการตอบการแสดงความผัดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันจำนวนทั้งสิ้น 5 กลวิธี เรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ (1) กลวิธีการภาษาแบบประนีประนอม (ร้อยละ 64.36) (2) กลวิธีการภาษาแบบโน้มน้าว (ร้อยละ 14.35) (3) กลวิธีการภาษาแบบหยอกล้อ (ร้อยละ 12.11) (4) กลวิธีการภาษาแบบประชดประชัน (ร้อยละ 5.00) และ (5) กลวิธีการภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมา (ร้อยละ 4.18)

ส่วนผลการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้ภาษาของผู้พูดภาษาไทยในวจักรการการตอบการแสดงความผัดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันกับปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนาและสถานการณ์การตอบการแสดงความผัดหวังที่มีผลเสียหรือไม่มีผลเสียต่อผู้ฟังพบว่าปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนาและสถานการณ์การตอบการแสดงความผัดหวังที่มีผลเสียหรือไม่มีผลเสียต่อผู้ฟังมีผลต่อการเลือกใช้พฤติกรรมการใช้ภาษาในวจักรการการตอบการแสดงความผัดหวังของผู้พูดภาษาไทยกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน ผลการวิจัยข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและการพูดอ้อมในการสนทนาของคนไทย

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ E mail : sittitam209@hotmail.com

คำสำคัญ : การตอบการแสดงความผิดหวัง, กลวิธีทางภาษา, ความสนิทของคู่สนทนา, สถานการณ์การสนทนา, วัจนกรรม

Abstract

This research aims at examining linguistic strategies which Thai interlocutors of equal-status use in the speech act of responding to disappointment and examining the relationship between the responding strategies and the factors of interlocutors' intimacy and the effect toward hearers. The data elicited were from 400 Written Discourse Completion Tasks (WDCT). The respondents consist of 200 males (100 male students in university and 100 male workers) and 200 females (100 female students in university and 100 female workers)

The results reveal that there are five linguistic strategies used in the speech act of responding to disappointment, namely (1) Compromising strategies (64.36%), (2) Persuading strategies (14.35%), (3) Teasing strategies (12.11%), (4) sarcastic strategies (5.00%) and (5) bald on-record strategies (4.18%).

In terms of the relationship between the responding strategies and the factors of interlocutors' intimacy and the effect toward hearers, the findings demonstrate that the interlocutors' intimacy and the effect toward hearers have an effect on adopting the responding strategies. This result indicates that most Thais avoid confrontation and use off-record strategies in conversation.

Keywords : The responding to disappointment, Linguistic strategies, Interlocutors' intimacy, Conversational situation, Speech act

บทนำ

ในการสนทนา เมื่อผู้พูดมีพฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้องหรือก่อให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อน ผู้ฟังอาจกล่าวถ้อยคำแสดงความผิดหวังต่อพฤติกรรมหรือการกระทำดังกล่าว (Jay, 1992 ; จิราภา เต็งไตรรัตน์, 2543 ; นพมาศ อึ้งพระ, 2547 ; อรวี บุญนา, 2550) ด้วยเหตุนี้ผู้พูดจึงจำเป็นต้องเลือกว่าจะใช้กลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมาเพื่อสื่อว่าผู้พูดรู้สึกไม่ดีหรือไม่พึงพอใจต่อถ้อยคำการแสดงความผิดหวังของผู้ฟังซึ่งอาจส่งผลทำให้เกิดความบาดหมางหรือทำลายความสัมพันธ์ของกลุ่มสนทนากับการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมเพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างคู่สนทนาแต่ผู้ฟังอาจต้องตีความถ้อยคำนั้นจึงจะสามารถเข้าใจเจตนาที่แท้จริงของผู้พูด

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่าผู้พูดภาษาไทยมักเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมมากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมาในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันเนื่องจากในมุมมองของคนไทยการสนทนาแบบเผชิญหน้าหรือตรงไปตรงมาเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง และหากต้องการแสดงความอึดอัดหรือไม่พึงพอใจ คนไทยก็มักแสดงพฤติกรรมดังกล่าวอย่างนุ่มนวลและถ้อยที่ถ้อยอาศัย (Philips, 1970 ; Kluasner, 1981; Bilmes, 1992 ; Mulder,1996;

Bandumedha, 1998 ; Panpothong, 1999 ; วีระ วิเชียรโชติ, 2514 ; สุนทรี โคมิน และสนธิ สมักรการ, 2522 ; สุพัตรา สุภาพ, 2529 ; อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2544 ; พรรณธร ครุฑเนตร, 2557 ; สติธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์, 2558, 2564ก, 2564ข ; พรหมินทร์ ประไพพงษ์, 2562)

นอกจากปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมข้างต้นแล้ว ปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนายังเป็นปัจจัยประการสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังของผู้พูดภาษาไทยกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน ดังที่นักวิชาการหลายท่านเช่น Bandumedha (1998) Pongsapich (1998) Panpothong (1999) สุนทรี โคมิน และสนธิ สมักรการ (2522) สุพัตรา สุภาพ (2529) อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2544) นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2546) ฯลฯ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคนไทยจะเลือกวิธีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่สนิทและไม่สนิทแตกต่างกัน หรืองานวิจัยจำนวนหนึ่งในภาษาไทยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาในการปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนาเช่นงานวิจัยของ Panpothong (1999) เพชรรัตน์ เอ็มอักษร (2549) รุ่งอรุณ ใจซื่อ (2549) พรหมินทร์ ประไพพงษ์ (2562) สติธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (2564 ข) ฯลฯ พบว่าปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการปฏิสัมพันธ์ของผู้พูดภาษาไทย

เช่นเดียวกับสมมติฐานที่ผู้วิจัยเห็นว่าปัจจัยเรื่องสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียหรือไม่มีผลเสียต่อผู้ฟังยังเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน สอดคล้องกับงานวิจัยในภาษาไทยจำนวนหนึ่ง เช่น งานวิจัยของ ทศนีย์ เหมถาวรวัฒนา (2541) อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2544) จิรรัตน์ เพชรรัตน์โมรา (2544) เพชรรัตน์ เอ็มอักษร รุ่งอรุณ ใจซื่อ (2549), สติธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (2549, 2564ก, 2564ข) อรวิ บุญนาค (2550) ทัดดาว รักมาก (2560) รัมภ์รดา กองช้าง (2560) พรหมินทร์ ประไพพงษ์ (2562) ฯลฯ ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการสื่อสารกับปัจจัยเรื่องสถานการณ์การสนทนาและพบว่าปัจจัยเรื่องสถานการณ์เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่มีผลต่อกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบงานวิจัยในภาษาไทยที่ศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการแสดงความผิดหวังซึ่งเป็นผลัดเริ่ม (**first pair – part**) โดยมีการตอบการแสดงความผิดหวังเป็นผลัดรับ (**second pair – part**) ในคู่ถ้อยคำ "การแสดงความผิดหวัง-การตอบการแสดงความผิดหวัง" ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง "กลวิธีการแสดงความผิดหวังในภาษาไทย" ของ อรวิ บุญนาค (2550) งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาแสดงความผิดหวังของนิสิตนักศึกษาต่อผู้ฟังที่มีสถานภาพต่างกันในประเทศไทย วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีการใช้ภาษาแสดงความผิดหวังกับปัจจัยด้านสถานภาพของผู้ฟังและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีการใช้ภาษาแสดงความผิดหวังกับปัจจัยด้านเพศของผู้พูด ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้จากคำตอบในแบบสอบถามของผู้พูดภาษาไทยที่เป็นนิสิตนักศึกษา 200 คน เป็นผู้พูดเพศชาย 100 คนและผู้พูดเพศหญิง 100 คน แบบสอบถามประกอบด้วยสถานการณ์การแสดงความผิดหวังต่อผู้ฟังที่มีสถานภาพต่างกัน 3 สถานภาพ ได้แก่ ผู้ฟังที่มีสถานภาพสูงกว่าผู้พูด ผู้ฟังที่มีสถานภาพเท่ากันกับผู้พูดและผู้ฟังที่มีสถานภาพต่ำกว่าผู้พูด ผลการวิจัยพบว่าผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้ทั้งกลวิธีแบบตรงและอ้อมในการ

แสดงความผิดหวังต่อผู้ฟัง อีกทั้งปัจจัยเรื่องเพศของผู้พูดและสถานภาพของกลุ่มสนทนายังมีความสัมพันธ์กับกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดเลือกใช้ในการแสดงความผิดหวัง

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่พบว่ามียานวิจัยใดในภาษาไทยที่ศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังซึ่งถ้อยคำดังกล่าวเป็นผลัดรับ (second pair – part) และมีการแสดงความผิดหวังเป็นผลัดเริ่ม (first pair – part) ในถ้อยคำ "การแสดงความผิดหวัง-การตอบการแสดงความผิดหวัง"

ดังนั้นในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน โดยมีคำถามการวิจัยว่าผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้างในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน และปัจจัยเรื่องความสนิทของกลุ่มสนทนาและสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียหรือไม่มีผลเสียต่อผู้ฟังมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในวัจนกรรมดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน
2. เพื่อศึกษาผลของปัจจัยเรื่องความสนิทของกลุ่มสนทนาที่มีต่อกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน
3. เพื่อศึกษาผลของปัจจัยเรื่องสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียหรือไม่มีผลเสียต่อผู้ฟังที่มีต่อกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน

สมมติฐานของการวิจัย

1. กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันมักเป็นกลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมมากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมา
2. ปัจจัยเรื่องความสนิทของกลุ่มสนทนามีผลต่อกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน
3. ปัจจัยเรื่องสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียหรือไม่มีผลเสียต่อผู้ฟังมีผลต่อกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะได้ใช้แนวคิดวัจนกรรม (Speech act) เป็นแนวคิดหนึ่งเพื่อศึกษาวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้ในการตอบการแสดงความผิดหวังทั้งในการกำหนดนิยามและจัดกลุ่มประเภทของวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังโดยมีรายละเอียดของแนวคิดฯ ดังนี้

Austin (1962) นักปราชญ์กลุ่มเจตนานิยมกล่าวเกี่ยวกับการใช้ภาษาไว้ว่า การใช้ภาษาในการสื่อสารนั้น เราได้ใช้ถ้อยคำเพื่อสื่อความเป็นจริงหรือเท็จเท่านั้น แต่ยังใช้เพื่อให้เกิดการกระทำต่าง ๆ อีกด้วย ในการกล่าวถ้อยคำหนึ่ง ผู้พูดจะได้กระทำ 3 สิ่งด้วยกันคือ 1) การกล่าวถ้อยคำ (Locutionary Act) 2) เจตนาของถ้อยคำ (Illocutionary Act) และ 3) ผลของถ้อยคำ หรือวจนผล (Perlocutionary Act/Effect)

หลังจากนั้น Searle (1969) ได้นำแนวคิดนี้มาพัฒนาเป็นระบบ และขยายขอบเขตของภาษาที่ใช้ศึกษาให้เป็นภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น โดยประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) ส่วนเนื้อหาของถ้อยคำ (Propositional Content) และ 2) ส่วนเจตนาของถ้อยคำ (Illocutionary Act)

ต่อมา Searle (1969) ยังได้กำหนด Felicity Condition หรือเงื่อนไขในการแสดงวจนกรรมต่าง ๆ เป็น 4 ข้อ ดังนี้ 1) เงื่อนไขที่เกี่ยวกับเนื้อหา² (Propositional Content) ได้แก่ รายละเอียดที่เป็นเนื้อหาของถ้อยคำนั้น 2) เงื่อนไขเบื้องต้นหรือเงื่อนไขบังคับพื้นฐาน (Preparatory Precondition) ได้แก่ เงื่อนไขเบื้องต้นเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อที่ผู้พูดและผู้ฟังจะต้องมีมาก่อน 3) เงื่อนไขความจริงใจ (Sincerity Condition) ได้แก่ เงื่อนไขที่ระบุความคิด ความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริง ของผู้พูดที่มีต่อผู้ฟังอย่างชัดเจน โดยหากหน่วยเนื้อหาของความจริงใจของผู้พูด หน่วยสื่อสารนั้นก็ไมอาจทำหน้าที่ตามที่คาดหวังไว้ 4) เงื่อนไขจำเป็นหรือเงื่อนไขที่เป็นสาระสำคัญ (Essential Condition) ได้แก่ เงื่อนไขที่บอกระบุสาระสำคัญว่าผู้พูดมีเจตนาต้องการให้เกิดการกระทำอะไรขึ้น

Searle (1969) แบ่งกลุ่มวจนกรรมหลายประเภทไว้เป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่ม 1 กลุ่ม วจนกรรมบอกเล่า³ (Representative) ได้แก่ วจนกรรมที่ผู้พูดผูกมัดตนเองกับความจริงของถ้อยคำที่พูด เช่น การแจ้งให้ทราบ การบอกเล่า การสรุป กลุ่ม 2 กลุ่มวจนกรรมชี้แนะ (Directives) ได้แก่ วจนกรรมที่ผู้พูดพยายามให้ผู้ฟังทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น การขอร้อง การสั่ง กลุ่ม 3 กลุ่มวจนกรรมผูกมัด (Commissive) ได้แก่ วจนกรรมที่ผู้พูดผูกมัดตนเองว่าจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในอนาคต เช่น การสัญญา การขู่ การเสนอให้ กลุ่ม 4 กลุ่มวจนกรรมแสดงความรู้สึก (Expressive) ได้แก่ วจนกรรมที่ผู้พูดแสดงภาวะเกี่ยวกับจิตใจ อารมณ์ความรู้สึก เช่น การขอบคุณ การขอโทษ การแสดงความยินดี กลุ่ม 5 กลุ่มวจนกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Declarations) ได้แก่ วจนกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทันที มักเกี่ยวกับสถาบัน ผู้กระทำจะต้องเป็นผู้มีสิทธิ หรืออำนาจ เช่น การประกาศสงคราม การประกาศสมรส การโปรดศีลล้างบาป การไล่ออก

ผู้วิจัยจะได้อาศัยเงื่อนไขวจนกรรมทั้ง 4 ข้อที่ Searle (1969) เสนอเป็นแนวทางในการกำหนดนิยาม วจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวัง (ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อ “นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย”) และหากพิจารณากลุ่มประเภทวจนกรรมจะเห็นว่าการตอบการแสดงความผิดหวังเป็นวจนกรรมในกลุ่มประเภทวจนกรรมบอกเล่า

² ผู้วิจัยเรียกและกำหนดชื่อเงื่อนไขของวจนกรรมแต่ละข้อข้างต้นตาม ฉันทพร พานโพธิ์ทอง (2555)

³ ผู้วิจัยเรียกและกำหนดชื่อวจนกรรมแต่ละกลุ่มข้างต้นตาม ฉันทพร พานโพธิ์ทอง (2555)

นอกจากนี้จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวัง ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง “กลวิธีการแสดงความผิดหวังในภาษาไทย” ของ อรวี บุญนาค (2550) ทั้งนี้หากพิจารณาวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังตามกรอบแนวคิดเรื่องคู่ถ้อยคำ (adjacency pairs) ของ Schegloff และ Sacks (1973) และ Richard และ Schmidt (1983) จะเห็นว่า ถ้อยคำที่ใช้ในการแสดงความผิดหวังมีความสัมพันธ์กับถ้อยคำที่ใช้ในการตอบการแสดงความผิดหวังเนื่องจากถ้อยคำที่ใช้ในการแสดงความผิดหวังเป็นถ้อยคำในผลัดเริ่ม (first pair – part) และมีถ้อยคำที่ใช้ในการตอบการแสดงความผิดหวังเป็นถ้อยคำในผลัดรับ (second pair – part) ในคู่ถ้อยคำ "การแสดงความผิดหวัง-การตอบการแสดงความผิดหวัง"

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Sample Random Sampling)⁴ โดยกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยที่ใช้ในงานวิจัยมีทั้งกลุ่มตัวอย่างผู้พูดที่เป็นนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยและบุคคลที่ทำงานแล้วจำนวน 400 คน แบ่งเป็นเพศชาย 200 คน (แบ่งเป็นนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเพศชายจำนวน 100 คน และบุคคลที่ทำงานแล้วเพศชายจำนวน 100 คน) และ เพศหญิง 200 คน (แบ่งเป็นนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเพศหญิงจำนวน 100 คน และบุคคลที่ทำงานแล้วเพศหญิงจำนวน 100 คน)
2. ผู้วิจัยศึกษาวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันเฉพาะส่วนที่เป็นกลวิธีทางภาษาเท่านั้น ไม่ศึกษาการตอบการแสดงความผิดหวังโดยการ “ทำเฉย ๆ” หรือ “การทำอย่างอื่น”

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

1. ถ้อยคำ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง ส่วนหนึ่งของการพูดในสถานการณ์หนึ่ง ๆ และเป็นส่วนที่อยู่ระหว่างจังหวะหยุดในการพูดนั้น (Hurford & Heasley, 1983 อ้างถึงใน ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2555)
2. การแสดงความผิดหวัง ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยนิยามตามอรวี บุญนาค (2550) ว่าหมายถึง การใช้ถ้อยคำเพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคล เหตุการณ์ หรือสิ่งที่คาดคิด คาดหวัง หรือตั้งใจไว้ไม่เป็นไปตามที่ต้องการ
3. การตอบการแสดงความผิดหวัง ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดคู่ถ้อยคำ (adjacency pairs) ของ Schegloff และ Sacks (1973) และ Richard และ Schmidt (1983) (ดังได้กล่าวถึงรายละเอียดแล้วในหัวข้อ “กรอบแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย”) ในการศึกษาวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน กล่าวคือ การใช้ถ้อยคำในการตอบการ

⁴ การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Sample Random Sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างซึ่งหน่วยตัวอย่างประชากรที่เปิดโอกาสให้ประชากรทุกหน่วยมีสิทธิ์ได้รับการเลือกเท่า ๆ กัน โดยมีบัญชีรายชื่อของประชากรทุกหน่วยแล้วทำการจับสลากหรือใช้ตารางเลขสุ่ม (Random Number Table) จนได้กลุ่มตัวอย่างประชากรครบตามต้องการ (สุกมาส อังสุโชติ, 2557)

แสดงความผิดหวังเป็นถ้อยคำที่ปรากฏในพลัดรับ(second pair – part) โดยมีถ้อยคำที่ใช้ในการแสดงความผิดหวังเป็นถ้อยคำในพลัดเริ่ม(first pair – part)ในกลุ่มถ้อยคำ “การแสดงความผิดหวัง-การตอบการแสดงความผิดหวัง”

อนึ่ง เมื่อพิจารณาการตอบการแสดงความผิดหวังตามแนวคิดวัจนกรรมของ Searle (1969) (ดังได้กล่าวถึงรายละเอียดแล้วในหัวข้อ “กรอบแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย”) อาจกล่าวได้ว่าการตอบการแสดงความผิดหวังเป็นวัจนกรรมในกลุ่มประเภทวัจนกรรมบอกเล่า (representative) และสามารถกำหนดนิยามการตอบการแสดงความผิดหวังตามแนวคิดเงื่อนไขวัจนกรรมทั้ง 4 ข้อ ของ Searle (1969) ดังนี้

เงื่อนไขที่เกี่ยวกับเนื้อความ --- เป็นการกล่าวถึงพฤติกรรมหรือการกระทำในอดีตของผู้พูด

เงื่อนไขเบื้องต้น --- ผู้พูดเชื่อว่าพฤติกรรมหรือการกระทำนั้นของผู้พูดเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง อันเป็นสาเหตุทำให้ผู้ฟังเกิดความผิดหวัง

เงื่อนไขความจริงใจ --- ผู้พูดต้องการบอกหรือกล่าวต่อผู้ฟังเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้องของตนเองอันเป็นสาเหตุทำให้ผู้ฟังเกิดความผิดหวัง

เงื่อนไขความจำเป็น --- การตอบการแสดงความผิดหวังเป็นความพยายามที่ผู้พูดต้องการบอกหรือกล่าวต่อผู้ฟังเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้องของตนเองอันเป็นสาเหตุทำให้ผู้ฟังเกิดความผิดหวัง

4. กลวิธีทางภาษา ในงานวิจัยนี้ หมายถึง วิธีการทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันเพื่อวัตถุประสงค์ในการสื่อสารบางประการ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยจำแนกออกเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. สํารวจและศึกษาเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดจำนวนทั้งสิ้น 3 แนวคิดในการศึกษาวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน ได้แก่ 1) แนวคิดวัจนกรรม (Speech act) 2) แนวคิดคู่ถ้อยคำ (adjacency pairs) รายละเอียดของ 2 แนวคิดแรกปรากฏในหัวข้อ “กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย” และ 3) แนวคิดถ้อยคำนัยผกผัน (Verbal irony) ปรากฏในหัวข้อที่ 1.3 ของ “ผลการวิจัย” ขณะที่การสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง “กลวิธีการแสดงความผิดหวังในภาษาไทย “ ของ อรวิ บุญนาค (2550) โดยผู้วิจัยได้กล่าวถึงแล้วในหัวข้อ “บทนำ”

2. เก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามแบบเติมเต็มบทสนทนาชนิดให้เขียนตอบ (Written Discourse Completion Task ; WDCT) ในการศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังในภาษาไทยกรณี

คู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน และความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาในวัจนกรรมดังกล่าวกับปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนาและสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียหรือไม่มีผลเสียต่อผู้ฟัง ทั้งนี้ในสาขาวิชาปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) ยอมรับว่าการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามแบบเดิมเดิมบทสนทนาชนิดให้เขียนตอบ (Written Discourse Completion Task ; WDCT) เป็นวิธีการที่เหมาะสมโดยเฉพาะหากต้องการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง (Panpothong, 1999 ; ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2555 ; สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์, 2564 ก, 2564 ข)

ส่วนการกำหนดสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันที่ใช้ในแบบสอบถามฯ ผู้วิจัยกำหนดสถานการณ์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยดัดแปลงมาจากงานวิจัยเรื่อง “กลวิธีการใช้ภาษาแสดงความผิดหวังต่อผู้ฟังที่มีสถานภาพต่างกันในภาษาไทย : กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา” ของอรวิ บุญนาค (2550) ซึ่งแต่ละส่วนประกอบด้วย 6 สถานการณ์ รวมจำนวนทั้งสิ้น 12 สถานการณ์ ดังนี้

ส่วนที่ 1 สถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียต่อผู้ฟัง (จำนวน 6 สถานการณ์)

1. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านไม่รักษาสัญญาเรื่องที่จะไปธุระกับเพื่อนที่ต่างจังหวัด ท่านจะอย่างไร
2. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านไม่รักษาสัญญาเรื่องที่จะไปธุระกับเพื่อนที่ต่างจังหวัด ท่านจะอย่างไร
3. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านยืมเงินของเพื่อนโดยโกหกว่าต้องนำเงินไปจ่ายค่ารักษาพยาบาลของตัวเอง แต่ในความเป็นจริงแล้วท่านนำเงินดังกล่าวไปใช้จ่ายสิ่งที่ไม่จำเป็นอย่างสุรุ่ยสุร่าย ท่านจะอย่างไร
4. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านยืมเงินของเพื่อนโดยโกหกว่าต้องนำเงินไปจ่ายค่ารักษาพยาบาลของตัวเอง แต่ในความเป็นจริงแล้วท่านนำเงินดังกล่าวไปใช้จ่ายสิ่งที่ไม่จำเป็นอย่างสุรุ่ยสุร่าย ท่านจะอย่างไร
5. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านนำความลับส่วนตัวของเพื่อนไปเปิดเผยกับบุคคลอื่นทั้งที่เพื่อนของท่านกำชับแล้วว่าไม่ให้บอกผู้ใด ท่านจะอย่างไร
6. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านนำความลับส่วนตัวของเพื่อนไปเปิดเผยกับบุคคลอื่นทั้งที่เพื่อนของท่านกำชับแล้วว่าไม่ให้บอกผู้ใด ท่านจะอย่างไร

ส่วนที่ 2 สถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่ไม่มีผลเสียต่อผู้ฟัง (จำนวน 6 สถานการณ์)

1. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านยังมีพฤติกรรมก้าวร้าวและไม่สุภาพกับบุคคลอื่นขณะที่ประชุมกรรมการนิสิตนักศึกษาหรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานทั้งที่เพื่อนของท่านเตือนแล้ว ท่านจะอย่างไร
2. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านยังมีพฤติกรรมก้าวร้าวและไม่สุภาพกับบุคคลอื่นขณะที่ประชุมกรรมการนิสิตนักศึกษาหรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานทั้งที่เพื่อนของท่านเตือนแล้ว ท่านจะอย่างไร

3. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านทำงานของมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานไม่สำเร็จเพราะขาดความรับผิดชอบและละเอียดในหน้าที่ ท่านจะอย่างไร

4. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านทำงานของมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานไม่สำเร็จเพราะขาดความรับผิดชอบและละเอียดในหน้าที่ ท่านจะอย่างไร

5. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านนำเงินที่ทำเรื่องยืมมาจากมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานไปเล่นการพนัน ท่านจะอย่างไร

6. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านนำเงินที่ทำเรื่องยืมมาจากมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานไปเล่นการพนัน ท่านจะอย่างไร

ตัวอย่างแบบสอบถามสำหรับการเก็บกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน

1. หากเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานของท่านแสดงความผิดหวังที่ท่านไม่รักษาสัญญาเรื่องที่จะไปธุระกับเพื่อนที่ต่างจังหวัด ท่านจะอย่างไร

- () ตอบการแสดงความผิดหวังโดยพูดว่า.....
- () ทำเฉยๆ เพราะ.....
- () ทำอย่างอื่น คือ.....

3. วิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะได้ใช้แนวทางการวิเคราะห์ตาม Panpothong (1996) Panpothong (1999) และสิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (2564) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามที่เป็น “ถ้อยคำ” (utterance)⁵ มาวิเคราะห์ เริ่มจากนำคำตอบมาจำแนกเป็นถ้อยคำ ซึ่งพิจารณาจาก 1. การเว้นวรรคของผู้ตอบแบบสอบถามแทนจังหวะหยุดระหว่างถ้อยคำ และ 2. เนื้อความที่สมบูรณ์ของแต่ละถ้อยคำ เมื่อผู้วิจัยแบ่งคำตอบที่ได้เป็นถ้อยคำแล้วจึงนำถ้อยคำดังกล่าวมาวิเคราะห์ว่าเป็นกลวิธีทางภาษาแบบใดโดยพิจารณาทั้งรูปภาษาและเนื้อหาของถ้อยคำนั้น หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ว่ากลวิธีทางภาษาที่ได้มีวัตถุประสงค์อย่างไรในการสื่อสาร รวมถึงนับความถี่และพิจารณาการปรากฏร่วมของกลวิธีทางภาษาฯ อีกทั้งจะได้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันกับปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนาและสถานการณ์การตอบ

⁵ ผู้วิจัยนิยามคำว่า “ถ้อยคำ” หรือ utterance ตาม Hurford and Heasley (1983 อ้างถึงใน ฌัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2555; สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ 2549, 2558, 2564 ก, 2564 ข ; ทัดดาว รักมาก, 2560 ; รัมภ์รดา กองช้าง, 2560 ; พรหมมินทร์ ประไพพงษ์, 2562) ว่าหมายถึง “ส่วนหนึ่งของการพูดในสถานการณ์หนึ่ง ๆ และเป็นส่วนที่อยู่ระหว่างจังหวะหยุดในการพูดนั้น”

การแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียหรือไม่มีผลเสียต่อผู้ฟังว่ามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในวัจนกรรมฯ หรือไม่อย่างไร ด้วยวิธีการทางสถิติแบบ t -test for correlate sample

ผลการวิจัย

1. กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน

จากผลการวิจัยพบกลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันจำนวนทั้งสิ้น 4 กลวิธีใหญ่ เรียงลำดับตามความถี่การปรากฏจากมากไปหาน้อยได้เป็น 1. กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอม (ร้อยละ 64.36) 2. กลวิธีทางภาษาแบบโน้มน้าว (ร้อยละ 14.35) 3. กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อ (ร้อยละ 12.11) 4. กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน (ร้อยละ 5.00) และ 5. กลวิธีทางภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมา (ร้อยละ 4.18) โดยแต่ละกลวิธีทางภาษาข้างต้นมีรายละเอียดของกลวิธีย่อยดังนี้

1.1 กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอม

กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอม ในที่นี้หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังโดยมีการตกแต่งถ้อยคำและ/หรือใช้ถ้อยคำที่ต้องอาศัยการตีความจึงจะทำให้เข้าใจเจตนาของผู้พูด จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมในอัตราส่วนร้อยละ 64.36 และจำแนกกลวิธีย่อยได้จำนวนทั้งสิ้น 10 กลวิธี เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

1.1.1 การแสดงการขอโทษ

การแสดงการขอโทษ หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้เพื่อแสดงการขอโทษหรือขออภัยที่ทำให้ผู้ฟังผิดหวังในพฤติกรรมหรือการกระทำของตนเอง การแสดงการขอโทษจัดเป็นกลวิธี การแสดงการขอโทษจัดเป็นกลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมเนื่องจากเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดไม่ได้ใช้ถ้อยคำแสดงความอึดอัดหรือไม่พึงพอใจในถ้อยคำแสดงความผิดหวังของผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมา แต่เลือกที่จะกล่าวขอโทษหรือขออภัยผู้ฟังแทน มักปรากฏคำกริยา “ขอโทษ” “โทษ” “ขออภัย” และในบางกรณีอาจปรากฏคำขยาย “จริง” หรือ “จริงๆ” เพื่อยืนยันหรือเพิ่มน้ำหนักเจตนาการประนีประนอมในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 19.14

ตัวอย่างที่ 1 - ขอโทษจริงๆแก ที่ซั่มเผลอเอาเรื่องนั้นของแกไปบอก (เอ่ยชื่อเพื่อนคนหนึ่ง) ...

จากตัวอย่างที่ 1 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงการขอโทษในการตอบการแสดงความผิดหวังของผู้ฟัง โดยปรากฏคำกริยา “ขอโทษ” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) และคำขยาย “จริง uly” (ในถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้) ในถ้อยคำ

1.1.2 การขอความสงสารหรือความเห็นใจ

การขอความสงสารหรือความเห็นใจ หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้เพื่อขอความสงสารหรือความเห็นใจจากผู้ฟังที่ผู้พูดมีพฤติกรรมหรือการกระทำทำให้ผู้ฟังเกิดความผิดหวัง กลวิธีการขอความสงสารหรือความเห็นใจจัดเป็นกลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมเนื่องจากเป็นกลวิธีที่ผู้พูดเลือกใช้ถ้อยคำเพื่อขอความสงสารหรือความเห็นใจจากผู้ฟังแทนการแสดงความอึดอัดหรือไม่พึงพอใจในการตอบการแสดงความผิดหวัง มักปรากฏคำกริยา “สงสาร” หรือ “เห็นใจ” และคำลงท้าย “เถอะ” หรือ “นะ” ในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 16.11

ตัวอย่างที่ 2 - สงสารเราเถอะนะ เราผิดไปแล้วที่เอาเงินไปใช้แบบนี้

จากตัวอย่างที่ 2 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการขอความสงสารหรือความเห็นใจจากผู้ฟังที่กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมหรือการกระทำที่ทำให้ผู้ฟังผิดหวัง โดยปรากฏคำกริยา “สงสาร” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) และคำลงท้าย “เถอะ” (ในถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้) ในถ้อยคำ

1.1.3 การยอมรับผิด

การยอมรับผิด หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้เพื่อแสดงการยอมรับผิดที่ผู้พูดมีพฤติกรรมหรือการกระทำที่ทำให้ผู้ฟังผิดหวัง กลวิธีการยอมรับผิดจัดเป็นกลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมเนื่องจากเป็นการแสดงว่าผู้พูดยอมรับในพฤติกรรมหรือการกระทำของตนเองที่ทำให้ผู้ฟังผิดหวังในการตอบการแสดงความผิดหวัง มักปรากฏคำกริยา “ยอมรับ” “ยอมรับผิด” หรือในบางกรณีอาจปรากฏคำขยาย “จริง” หรือ “จริงๆ” เพื่อยืนยันหรือเพิ่มน้ำหนักเจตนาการประนีประนอมในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 10.00

ตัวอย่างที่ 3 - คุยยอมรับผิดกับมึงจริงเลยนะเว้ยที่ไปชกผู้อำนวยการแบบนี้...

จากตัวอย่างที่ 3 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการยอมรับผิดเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำที่ทำให้ผู้ฟังผิดหวัง โดยปรากฏคำกริยา “ยอมรับผิด” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา และคำขยาย “จริง” (ในถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้) ในถ้อยคำ

1.1.4 การแสดงความเสียใจ

การแสดงความเสียใจ หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงความเสียใจที่ทำให้ผู้ฟังผิดหวังในพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้พูด การแสดงความเสียใจจัดเป็นกลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมเนื่องจากกลวิธีดังกล่าวผู้พูดเลือกใช้ถ้อยคำที่สื่อถึงความเสียใจในพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มักปรากฏคำกริยา “เสียใจ” และในบางกรณีอาจมีคำขยาย “จริง” หรือ “จริงๆ” เพื่อยืนยันหรือเพิ่มน้ำหนักเจตนาการประนีประนอมในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 8.11

ตัวอย่างที่ 4 - ชั้นเสียใจจริงๆนะที่เอาเงินไปใช้แบบนั้น

จากตัวอย่างที่ 4 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงความเสียใจที่ทำให้ผู้ฟังผิดหวังในพฤติกรรมหรือการกระทำของกลุ่มตัวอย่างโดยปรากฏคำกริยา “เสียใจ” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) และคำขยาย “จริง” (ในถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้) ในถ้อยคำ

1.1.5 การแสดงว่าไม่ได้ตั้งใจ

การแสดงว่าไม่ได้ตั้งใจ หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำเพื่อแสดงว่าตนเองไม่ได้ตั้งใจทำให้เกิดพฤติกรรมหรือการกระทำที่ทำให้ผู้ฟังผิดหวัง การแสดงว่าไม่ได้ตั้งใจจัดเป็นกลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมเนื่องจากผู้พูดชี้ให้ผู้ฟังเห็นว่าตนเองไม่ได้ตั้งใจที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความผิดหวัง มักปรากฏคำกริยา “ไม่ตั้งใจ” “ไม่ได้ตั้งใจ” “ไม่มีเจตนา” “ไม่เจตนา” หรือคำขยาย “จริง ๆ” เพื่อยืนยันหรือเพิ่มน้ำหนักเจตนาการประนีประนอมในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 4.17

ตัวอย่างที่ 5 - ที่งานมันไม่เสร็จ ชั้นไม่ได้ตั้งใจจะยุ่งานะ

จากตัวอย่างที่ 5 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงว่าไม่ได้ตั้งใจจะทำให้ผู้ฟังผิดหวังในพฤติกรรมหรือการกระทำของกลุ่มตัวอย่างโดยปรากฏคำกริยา “ไม่ได้ตั้งใจ” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) ในถ้อยคำ

1.1.6 การเสนอให้พิจารณาหรือทบทวนอีกครั้ง

การเสนอให้พิจารณาหรือทบทวนอีกครั้ง หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้เพื่อเสนอให้ผู้ฟังพิจารณาถึงพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้พูดอีกครั้งหลังจากที่ผู้พูดแสดงความผิดหวังก่อนหน้านี้ การเสนอให้พิจารณาหรือทบทวนอีกครั้งจัดเป็นกลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมเนื่องจากเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดไม่ได้แสดงความอึดอัดหรือไม่พึงพอใจถ้อยคำแสดงความผิดหวังของผู้ฟังโดยตรงไปตรงมา แต่เลือกที่จะใช้กลวิธีเพื่อเสนอให้ผู้ฟังพิจารณาพฤติกรรมหรือการกระทำดังกล่าว มักปรากฏคำช่วยหน้ากริยา “ลอง” และคำกริยา “พิจารณา” “ทบทวน” “คิด” ในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 2.70

ตัวอย่างที่ 6 - แกล้งคิดอีกรอบนะว่าที่ชั้นต้องเอาเงินไปใช้แบบนั้นมันจำเป็นเลยละ

จากตัวอย่างที่ 6 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการเสนอให้ผู้ฟังพิจารณาหรือทบทวนอีกครั้งเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำที่ผู้พูดทำให้ผู้ฟังผิดหวังโดยปรากฏคำช่วยหน้ากริยา “ลอง” (ในถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้) และคำกริยา “คิด” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) ในถ้อยคำ

1.1.7 การแสดงความสงสัยหรือประหลาดใจ

การแสดงความสงสัยหรือประหลาดใจ หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดเกิดความสงสัยหรือประหลาดใจเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำของคนที่ทำให้ผู้ฟังผิดหวัง การแสดงความสงสัยหรือประหลาดใจจัดเป็นกลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมเนื่องจากเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดแสดงความสงสัย

หรือประหลาดใจแทนการแสดงความอึดอัดหรือไม่พึงพอใจการแสดงความคิดเห็นของผู้ฟังโดยตรง มักปรากฏคำกริยา “สงสัย” “ประหลาดใจ” “งง” “แปลกใจ” ในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 1.54

ตัวอย่างที่ 7 - เราก็อึดอัดเหมือนกันเรื่องข่าวที่มีคนบอกว่าเราเอาเงินที่กู้สหกรณ์ไปเล่นปอน...

จากตัวอย่างที่ 7 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงความสงสัยหรือประหลาดใจเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำที่ผู้พูดทำให้ผู้ฟังผิดหวังโดยปรากฏคำกริยา “สงสัย” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) ในถ้อยคำ

1.1.8 การแสดงการสัญญา

การแสดงการสัญญา หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดแสดงการสัญญากับผู้ฟังว่าจะไม่มีพฤติกรรมหรือกระทำเรื่องที่ให้ผู้ฟังผิดหวังอีก การแสดงการสัญญาจัดเป็นกลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมเนื่องจากเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดแสดงการสัญญาว่าจะไม่ทำให้ผู้ฟังผิดหวังในพฤติกรรมหรือการกระทำในเรื่องเดิมแทนการกล่าวแสดงความไม่พึงพอใจต่อผู้ฟัง มักปรากฏคำกริยา “สัญญา” ในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 0.98

ตัวอย่างที่ 8 - ชั้นสัญญานะว่าจะไม่ทำตัวแบบนั้นอีก

จากตัวอย่างที่ 8 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงการสัญญาว่าจะไม่ให้เกิดพฤติกรรมหรือการกระทำที่ผู้พูดทำให้ผู้ฟังผิดหวังอีกโดยปรากฏคำกริยา “สัญญา” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) ในถ้อยคำ

1.1.9 การแสดงความลังเลหรือไม่แน่ใจ

การแสดงความลังเลหรือไม่แน่ใจ หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดแสดงความลังเลหรือไม่แน่ใจเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำของตนที่ให้ผู้ฟังผิดหวัง การแสดงความลังเลหรือไม่แน่ใจจัดเป็นกลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมเนื่องจากเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดแสดงความลังเลหรือไม่แน่ใจแทนการกล่าวหาว่าผู้พูดรู้สึกอึดอัดหรือไม่พึงพอใจถ้อยคำแสดงความผิดหวังของผู้ฟัง มักปรากฏคำกริยา “ไม่แน่ใจ” “ไม่มั่นใจ” ในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 0.92

ตัวอย่างที่ 9 - ข้ายังไม่แน่ใจว่าข่าวที่แกรู้มามันจริงมากน้อยแค่ไหน...

จากตัวอย่างที่ 9 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงความลังเลหรือไม่แน่ใจเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำที่ผู้พูดทำให้ผู้ฟังผิดหวังโดยปรากฏคำกริยา “ไม่แน่ใจ” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) ในถ้อยคำ

1.1.10 การขอพักเวลาในการสนทนา

การขอพักเวลาในการสนทนา หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้เพื่อขอพักเวลาในการสนทนาระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำที่ผู้พูดทำให้ผู้ฟังผิดหวัง การขอพักเวลาในการ

สนทนาจัดเป็นกลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมเนื่องจากเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดพยายามหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในทันที แต่เลือกที่จะขอผัดหรือเลื่อนการสนทนาในประเด็นดังกล่าวออกไปก่อน มักปรากฏคำบอกเวลาในอนาคต เช่น “วันหลัง” “พรุ่งนี้” “มะรืนนี้” ฯลฯ ในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 0.69

ตัวอย่างที่ 10 - เอาไว้วันหลังค่อยคุยกันดีกว่าแก

จากตัวอย่างที่ 10 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการผัดเวลาในการสนทนากับผู้ฟังในประเด็นที่เกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำที่ผู้พูดทำให้ผู้ฟังผิดหวังโดยปรากฏบอกเวลาในอนาคต “วันหลัง” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) ในถ้อยคำ

1.2 กลวิธีทางภาษาแบบโน้มน้าว

กลวิธีทางภาษาแบบโน้มน้าว ในที่นี้หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้ในวัจนกรรมการตอบ การแสดงความผิดหวัง โดยเลือกใช้ถ้อยคำที่ทำให้ผู้ฟังเชื่อหรือคล้อยตามว่าพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้พูดที่ทำให้ผู้ฟังผิดหวังมีเหตุผล เกิดจากความไม่ได้ตั้งใจหรือเป็นเหตุสุดวิสัย จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบโน้มน้าวในอัตราส่วนร้อยละ 14.35 และจำแนกกลวิธีย่อยได้จำนวนทั้งสิ้น 3 กลวิธี เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้

1.2.1 การอ้างเหตุผล

การอ้างเหตุผล หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดกล่าวถึงสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมหรือการกระทำที่ทำให้ผู้ฟังผิดหวัง สอดคล้องกับที่ Hovland (1965) Bettinghaus (1968) อรพรรณ ปิณฑน์ โอวาท (2542) สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (2549, 2558, 2564 ก, 2564 ข) ธิดา โมสิกรัตน์ (2556) จัดให้การอ้างเหตุผลเป็นวาทศิลป์แห่งการโน้มน้าว เนื่องจากการยกเหตุผลจะช่วยสนับสนุนให้คำชี้แนะนั้นมีความน่าเชื่อถือ มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งผู้ฟังเกิดการคล้อยตาม มักปรากฏคำเชื่อมแสดงเหตุผล “เพราะ” “เนื่องจาก” “ทำให้” “จึง” ฯลฯ ทั้งนี้เหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างอ้างมักเป็นเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างกล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องกระทำหรือไม่กระทำบางอย่างอันเป็นสาเหตุทำให้ผู้ฟังเกิดความผิดหวัง จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 8.72

ตัวอย่างที่ 11 - เราต้องเอาเงินไปผ่อนรถก่อนจริงๆเพราะไฟแนนซ์จะยึดแล้ว...

จากตัวอย่างที่ 11 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการอ้างเหตุผลเรื่องการที่ต้องนำเงินที่ยืมจากหน่วยงานไปใช้ผ่อนรถยนต์เนื่องจากมีเช่นนั้นรถยนต์จะถูกสถาบันการเงินยึดรถยนต์ดังกล่าว กลวิธีทางภาษาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างพยายามนำเสนอให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องกระทำให้ผู้ฟังผิดหวังโดยปรากฏคำเชื่อมแสดงเหตุผล “เพราะ” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา)

1.2.2 การแสดงรายละเอียด

การแสดงรายละเอียด หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดกล่าวถึงรายละเอียดของเหตุผลที่ทำให้ผู้ฟังต้องผิดหวังในพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟัง ทั้งนี้การแสดงรายละเอียดจะช่วยโน้มน้าวให้

ผู้ฟังเชื่อหรือคล้อยตามสารที่ผู้พูดนำเสนอเนื่องจากการให้รายละเอียดช่วยให้ผู้ฟังเห็นภาพเสมือนเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์จริง (Bettinghaus, 1968 ; อรรถพร ปิณฑน์โอวาท, 2542 ; สัทธรรม อ่องวุฒิวัฒน์, 2549, 2558, 2564 ก, 2564 ข ; ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2555 ; ธิดา โมสิกรัตน์, 2556) การแสดงรายละเอียดแตกต่างกับการอ้างเหตุผลตรงที่การแสดงรายละเอียดมีการอธิบายขยายความให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างชัดเจน ขณะที่การอ้างเหตุผลเป็นการกล่าวถึงสาเหตุของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 4.18

ตัวอย่างที่ 12 - วันนั้นมันเดินเข้ามาหาุก่อน ว่ากูสองสามคำ กระชาคอเลื้อ และทำกัวให้ต่อยกันใหม่ กูเดินเฉียงแล้ว มันก็เดินตาม และต่อยเขาที่ตา กูทนไม่ได้เอามือปิดไป แต่มันก็ยังต่อยกู่ที่ท้องอีก กูทนไม่ไหวเลยผลักมันออกไป มันหยิบกรรไกรจะทำจะเข้ามาแทงกู

จากตัวอย่างที่ 12 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการที่ตนเองถูกทำทนายให้ทะเลาะวิวาทกับเพื่อนร่วมงานคนหนึ่ง (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) โดยกลุ่มตัวอย่างพยายามชี้ให้เห็นรายละเอียดของเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้ฟังคิดหวังมิได้เกิดจากกลุ่มตัวอย่างแต่เกิดจากบุคคลอื่น

1.2.3 การใช้อุปลักษณ์

“อุปลักษณ์” หรือ “Methaphor” ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยนิยามตามณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2542) ว่าหมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบของสองสิ่ง สิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบอีกสิ่งหนึ่งเป็นแบบเปรียบ และทั้งสองต้องเป็นสมาชิกจากต่างกลุ่มกัน นอกจากนี้ณัฐพรยังได้ศึกษาหน้าที่ของอุปลักษณ์จากมุมมองผู้พูดภาษาไทยและพบว่า ผู้พูดภาษาไทยใช้อุปลักษณ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการสื่อสารจำนวนทั้งสิ้น 7 ประการ และเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของอุปลักษณ์ในภาษาไทยคือการโน้มน้าวให้ผู้รับสารเชื่อหรือคล้อยตามสารที่นำเสนออย่างเป็นรูปธรรมกว่าการใช้ถ้อยคำธรรมดา จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 1.45

ตัวอย่างที่ 13 - ฉันไม่ได้เป็นคนใจเย็นเป็นพระนะแก ถึงจะใจเย็นไม่ต่อมมัน...

จากตัวอย่างที่ 13 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์โดยเปรียบเทียบว่าเป็นบุคคลใจเย็นเหมือนพระ ทั้งนี้มี “พระ” (ถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้) เป็นแบบเปรียบ และ “คนใจเย็น” (ในถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้) เป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ และมีคำเชื่อม “เป็น” (ถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) ในถ้อยคำเพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังเชื่อหรือคล้อยตามถ้อยคำที่นำเสนอ

1.3 กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อ

กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อ ในที่นี้หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้ในวันจรรยา การตอบ การแสดงความคิดเห็นโดยเลือกใช้ถ้อยคำที่ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ขันและ/หรือลดความตึงเครียดในการสนทนา จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อในอัตราส่วนร้อยละ 12.11 และพบเพียงกลวิธีเดียวได้แก่ การใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ หรือ playful irony

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดและนิยาม “ถ้อยคำผกผัน” หรือ Verbal irony ตาม Panpothong (1996) ดังนี้

1. ถ้อยคำที่หมายความตรงข้ามกับความหมายตามรูปหรือตรงข้ามกับความหมายมูลบทและความหมายเป็นนัยผู้ฟังต้องตีความมูลบท ความหมายเป็นนัย และความหมายอุปลักษณ์เสียก่อน แล้วจึงพลิกกลับเป็นตรงกันข้าม จึงจะเข้าใจความหมายที่ผู้พูดต้องการสื่อ

2. วัจนกรรมที่ละเมิดเงื่อนไขความจริงใจ เช่น คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ คำแนะนำที่ไม่ต้องการให้ผู้ฟังทำตาม คำขอร้องที่ผู้พูดก็ได้ต้องการให้ผู้ฟังทำเช่นนั้น ฯลฯ

3. ถ้อยคำแบบเสียดสีย้อนกลับซึ่งแฝงทัศนคติด้านลบของผู้พูดในบางกรณีอาจมิได้มีผู้ใดกล่าวถ้อยคำนั้นไว้ก่อน แต่ผู้ใช้ถ้อยคำนี้ผกผันเชื่อว่าผู้ฟังมีความคิดเช่นนั้น (Wilson and Sperber, 1992)

อย่างไรก็ตาม Panpothong (1996) ยังกล่าวถึงลักษณะของถ้อยคำผกผันว่าอาจปรากฏในลักษณะดังนี้

1. การวางถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันไว้คู่กัน
2. การกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่สมเหตุสมผล
3. การกล่าวเน้นให้เกินจริงอย่างมาก
4. การใช้ระดับภาษาที่ไม่เหมาะสม

เช่นเดียวกับ Myers, 1976 อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2555) ศึกษาหน้าที่ของถ้อยคำผกผันในปริศนาการสนทนาในชีวิตประจำวัน และได้แบ่งถ้อยคำชนิดนี้เป็น 3 ชนิดย่อยตามหน้าที่ ได้แก่

1. ถ้อยคำผกผันแบบประชดประชัน (sarcastic irony/ sarcasm) หมายถึงถ้อยคำผกผันที่ใช้เพื่อโจมตีหรือทำให้ผู้ที่เป็นเป้าหมายเจ็บใจ

2. ถ้อยคำผกผันแบบหยอกล้อ (playful irony) หมายถึง ถ้อยคำผกผันที่ใช้ล้อเล่นเพื่อสร้างอารมณ์ขันโดยไม่มีเจตนาโจมตีผู้ใด หากพิจารณาเฉพาะรูป ถ้อยคำผกผันแบบหยอกล้อก็ไม่มีส่วนใดต่างไปจากแบบประชดประชัน ดังนั้น หากบริบทหรือน้ำเสียงไม่ชัดเจน ผู้ฟังก็อาจตีความเจตนาล้อเล่นของผู้พูดผิดไปได้ ถ้อยคำผกผันแบบนี้จึงมักใช้ในกลุ่มเพื่อนสนิทหรือในบรรยากาศที่เป็นมิตรเท่านั้น

3. ถ้อยคำผกผันแบบกำกวม (ambiguous irony) หมายถึง ถ้อยคำผกผันที่ผู้พูดใช้ในบริบทที่ไม่ชัดเจน ผู้พูดไม่ใช้ทำนองเสียงหรือกลวิธีใดชี้ชัดว่าถ้อยคำของตนเป็นถ้อยคำผกผัน แต่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังตีความไปได้ทั้งสองทาง ผู้พูดมักใช้ถ้อยคำผกผันแบบนี้แทนถ้อยคำที่คุกคามโดยตรง เพราะสามารถปิดความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ต้องการสื่อโดยอ้างว่า ตนหมายความว่าตามรูปภาษา

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การตัดสินว่าถ้อยคำใดเป็นถ้อยคำผกผันแบบหยอกล้อหรือถ้อยคำผกผันแบบประชดประชันโดยอาศัยจากเจตนาในการสื่อสารของกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างจะระบุในส่วนท้ายของถ้อยคำซึ่งเป็นคำตอบในแบบสอบถามฯ ว่ากลุ่มตัวอย่างมีเจตนาอย่างไรในการกล่าวถ้อยคำ

กล่าวคือ หากกลุ่มตัวอย่างระบุในส่วนท้ายของถ้อยคำ เช่น “(แห่เล่น)” “(พูดแบบหยอกเย้า)” “(พูดแบบสนุกๆ)” ฯลฯ ผู้วิจัยก็จะจัดให้ถ้อยคำดังกล่าวเป็นถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกเย้า หากกลุ่มตัวอย่างระบุในส่วนท้ายของถ้อยคำ เช่น “(ประชด)” “(พูดเหน็บแนม)” “(น้ำเสียงเสียดสี)” ผู้วิจัยก็จะจัดให้ถ้อยคำดังกล่าวเป็นถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน

จากผลการวิจัยสามารถจำแนกถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกเย้าในการตอบการแสดงความผิดหวังออกเป็น 4 ลักษณะ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก. ถ้อยคำนัยผกผันในรูปวัจนกรรมต่างๆ ที่มีการละเมิดเงื่อนไขความจริงใจ

ตัวอย่างที่ 14 - แกพูดดีจัง (ล้อเล่น)

จากตัวอย่างที่ 14 จะเห็นว่าตามทฤษฎีวัจนกรรมของ Searle (1969) วัจนกรรมการชม คือ วัจนกรรมที่ผู้พูดมีชื่นชมยินดีกับสิ่งที่ผู้ฟังกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเชื่อว่าผู้ฟังย่อมกระทำสิ่งนั้นได้ ดังนั้น ถ้อยคำนัยผกผันในรูปวัจนกรรมการชมจึงหมายถึง ถ้อยคำที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขความจริงใจ (sincerity condition) ของวัจนกรรมการชม กล่าวคือผู้พูดไม่ได้ชื่นชมสิ่งที่ผู้ฟังกระทำ แต่ต้องการใช้ถ้อยคำดังกล่าวเพื่อหยอกเย้าและ/หรือลดความตึงเครียดในการสนทนาเมื่อต้องตอบการแสดงความผิดหวัง ซึ่งในที่นี้ได้แก่การที่กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงการชมผู้ฟัง (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) เพื่อหยอกเย้าและ/หรือลดความตึงเครียดในการสนทนา

ข. ถ้อยคำนัยผกผันแบบกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปได้

ตัวอย่างที่ 15 - ชั้นจะเสกเงินมาใช้หนี้เอง (พูดแบบเล่นๆ)

จากตัวอย่างที่ 15 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปได้เพื่อหยอกเย้าและ/หรือลดความตึงเครียดในการสนทนาในการตอบการแสดงความผิดหวัง ซึ่งในที่นี้คือการกล่าวว่าจะเสกเงินเพื่อไปใช้หนี้สิน (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา)

ค. ถ้อยคำนัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาไว้ด้วยกัน

ตัวอย่างที่ 16 - แหมชมชั้นใหญ่เลยนะที่ชั้นทำงานไม่เสร็จแค่นี้เอง (พูดเล่นๆ ไม่จริงจัง)

จากตัวอย่างที่ 16 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีทางภาษาแบบหยอกเย้าในการสนทนาโดยใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาไว้ด้วยกันในการตอบการแสดงความผิดหวัง ในที่นี้กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงว่าผู้ฟังรู้สึกชื่นชมกลุ่มตัวอย่าง (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) ที่กลุ่มตัวอย่างทำงานไม่สำเร็จ (ในถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้) ซึ่งถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนาและขีดเส้นใต้มีความหมายขัดแย้งกัน

ง. ถ้อยคำนัยผกผันแบบใช้ระดับภาษาไม่เหมาะสม

ตัวอย่าง 17 - ค่ะคุณนาย แค่นี้ก็ต้องว่าด้วย (พูดเล่นกับผู้ฟัง)

จากตัวอย่างที่ 17 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบใช้ระดับภาษาไม่เหมาะสมเพื่อหยอกเย้าและ/หรือลดความตึงเครียดในการสนทนาในการตอบการแสดงความผิดหวัง ซึ่งในที่นี้ได้แก่ การ

ใช้คำเรียกว่า “คุณนาย” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) เพื่อเรียกผู้ฟังทั้งที่ผู้ฟังไม่ได้มีสถานภาพตามถ้อยคำดังกล่าว

1.4 กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน

กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน ในที่นี้หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังโดยเลือกใช้ถ้อยคำที่ประชดประชันและ/หรือเสียดสีผู้ฟังในการสนทนา จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชันในอัตราส่วนร้อยละ 5.00 และพบเพียงกลวิธีเดียวได้แก่ การใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน หรือ sarcastic irony/ sarcasm (ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวถึงรายละเอียดของ “ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน” ตาม Panpothong (1996) แล้วในหัวข้อ 1.3 “ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ”)

จากผลการวิจัยสามารถจำแนกถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันในการตอบการแสดงความผิดหวังออกเป็น 5 ลักษณะ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก. ถ้อยคำนัยผกผันในรูปวัจนกรรมต่างๆ ที่มีการละเมิดเงื่อนไขความจริง

ตัวอย่างที่ 18 -ฉันให้แก่อำนาจได้เลยตามสบาย (ประชด)

จากตัวอย่างที่ 18 จะเห็นว่าตามทฤษฎีวัจนกรรมของ Searle (1969) วัจนกรรมการอนุญาต คือ วัจนกรรมที่ผู้พูดยินยอมให้ผู้ฟังกระทำการใดสิ่งหนึ่งโดยเชื่อว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ผู้ฟังสามารถทำได้ ดังนั้นถ้อยคำนัยผกผันในรูปวัจนกรรมการอนุญาตจึงหมายถึง ถ้อยคำที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขความจริงใจ (sincerity condition) ของวัจนกรรมการอนุญาต กล่าวคือผู้พูดไม่ได้อนุญาตให้ผู้ฟังกระทำการใดสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่ต้องการใช้ถ้อยคำดังกล่าวเพื่อประชดประชันและ/หรือเสียดสีในการสนทนาเมื่อต้องตอบการแสดงความผิดหวัง ซึ่งในที่นี้ได้แก่การที่กลุ่มตัวอย่างอนุญาตให้ผู้ฟังบรรยายกลุ่มตัวอย่าง (ที่พิมพ์ตัวหนา) เพื่อประชดประชันและ/หรือเสียดสีในการสนทนา

ข. ถ้อยคำนัยผกผันแบบกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปได้

ตัวอย่างที่ 19 -เอาเป็นว่าเดี๋ยวจะทะเลุ่มิตอดีไปขอโทษมันก็แล้วกัน (พูดแบบประชด)

จากตัวอย่างที่ 19 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปได้เพื่อประชดประชันและ/หรือเสียดสีในการสนทนาในการตอบการแสดงความผิดหวัง ในที่นี้คือการกล่าวว่าจะทะเลุ่มิตอดีไปขอโทษบุคคลที่ตนเองทะเล่ะวิวาทด้วย (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา)

ค. ถ้อยคำนัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาไว้ด้วยกัน

ตัวอย่างที่ 20 -เอาแต่หมั่นชั้นอยู่ได้ จนชั้นรู้สึกลายหน้าแล้วนะ (กล่าวประชดประชัน)

จากตัวอย่างที่ 20 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชันในการสนทนาโดยใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาไว้ด้วยกันในการตอบการแสดงความผิดหวัง ในที่นี้กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงว่าผู้ฟังชื่นชมกลุ่มตัวอย่าง (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) จน

เป็นเหตุให้กลุ่มตัวอย่างรู้สึกขำหน้า (ในถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้) ซึ่งถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนาและขีดเส้นใต้มีความขัดแย้งกัน

ง. ถ้อยค่านัยผกผันแบบใช้ระดับภาษาไม่เหมาะสม

ตัวอย่างที่ 21 -เชิญแตรรัสได้เลยว้าฉันไม่ดียังไง... (มีเจตนาประชด)

จากตัวอย่างที่ 21 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยค่านัยผกผันแบบใช้ระดับภาษาไม่เหมาะสมเพื่อประชดประชันและ/หรือเสียดสีในการสนทนาในการตอบการแสดงความผิดหวัง ซึ่งในที่นี้ได้แก่ การใช้คำกริยา “ตรัส” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) เพื่อใช้เป็นคำกริยาของผู้ฟังซึ่งไม่ได้มีบรรดาศักดิ์เทียบเท่าชั้นที่จะใช้คำกริยา “ตรัส”

จ. ถ้อยค่านัยผกผันแบบเสียงสะท้อน

ถ้อยค่านัยผกผันแบบเสียงสะท้อนหรือ (Echoic irony) เป็นถ้อยค่านัยผกผันซึ่งแฝงทัศนคติด้านลบของผู้พูด ในบางกรณีอาจมิได้มีผู้ใดกล่าวถ้อยคำนั้นไว้ก่อน แต่ผู้ใช้ถ้อยค่านัยผกผันเชื่อว่าผู้ฟังมีความคิดเช่นนั้น (Wilson and Sperber, 1992 อ้างถึงใน ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2555)

ตัวอย่างที่ 22 -ใช่สิ ฉันมันพวกบ้าดีเดือด มันจะเหมือนคนอื่นได้ไงวะ (พูดประชด)

จากตัวอย่างที่ 22 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชันในการตอบการแสดงความผิดหวัง กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยค่านัยผกผันแบบเสียงสะท้อน (Echoic irony) โดยใช้ถ้อยคำที่แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างเป็น “พวกบ้าดีเดือด” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเชื่อว่าผู้ฟังมีความคิดเช่นนั้นต่อกลุ่มตัวอย่าง

1.5 กลวิธีทางภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมา

กลวิธีทางภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมา ในที่นี้หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้ในวันจันทร์ การตอบการแสดงความผิดหวังโดยไม่มีการตกแต่งถ้อยคำและ/หรือใช้ถ้อยคำที่ต้องอาศัยการตีความแต่เลือกใช้ถ้อยคำที่สื่อเจตนาอย่างตรงไปตรงมาว่าตนเองอึดอัดหรือไม่พึงพอใจการแสดงความผิดหวังของผู้ฟัง จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมาในอัตราส่วนร้อยละ 4.18 และจำแนกกลวิธีย่อยได้จำนวนทั้งสิ้น 4 กลวิธี เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

1.5.1 การบอกว่าผู้ฟังเข้าใจผิดหรือไม่ถูกต้อง

การบอกว่าผู้ฟังเข้าใจผิดหรือไม่ถูกต้อง หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้ในการตอบการแสดงความผิดหวังโดยผู้พูดชี้ให้ผู้ฟังเห็นอย่างตรงไปตรงมาว่าผู้ฟังเข้าใจเรื่องพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้พูดผิดหรือไม่ถูกต้อง มักปรากฏคำกริยา “เข้าใจผิด” “เข้าใจไม่ถูกต้อง” จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 2.03

ตัวอย่างที่ 23 - แก่เข้าใจผิดแล้ว ขึ้นเอาเงินไปจ่ายค่าโรงพยาบาลนะเว้ย...

จากตัวอย่างที่ 23 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการบอกว่าผู้ฟังเข้าใจผิดหรือไม่ถูกต้องในการตอบการแสดงความผิดพลาดโดยปรากฏคำกริยา “เข้าใจผิด” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) ในถ้อยคำ

1.5.2 การใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ

การใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำที่สื่อความหมายในเชิงลบเพื่อบอกผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมาในการตอบการแสดงความผิดพลาด ทั้งนี้มักปรากฏคำที่แสดงความหมายในเชิงลบในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 1.71

ตัวอย่างที่ 24 -ทุเรศที่สุดแถม มาว่าฉันโดยไม่มีเหตุผล

จากตัวอย่างที่ 24 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจในคำว่า “ทุเรศ” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) เพื่อบอกผู้ฟังในการตอบการแสดงความผิดพลาด

1.5.3 การแสดงการสั่ง

การแสดงการสั่ง หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำเพื่อให้ผู้ฟังยุติการสนทนาอย่างตรงไปตรงมาในการตอบการแสดงความผิดพลาด มักปรากฏคำกริยา “หยุด” ในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 0.23

ตัวอย่างที่ 25 - หยุดพูดเลยนะแก

จากตัวอย่างที่ 25 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงการสั่งให้ผู้ฟังยุติการสนทนาในการตอบการแสดงความผิดพลาดโดยปรากฏคำกริยา “หยุด” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) ในถ้อยคำ

1.5.4 การแสดงการขู่

การแสดงการขู่ หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำเพื่อขู่ผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมาในการตอบการแสดงความผิดพลาด มักปรากฏคำเชื่อมแสดงเงื่อนไข เช่น “ถ้า” “หาก” ในถ้อยคำ จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีนี้ในอัตราส่วนร้อยละ 0.23

ตัวอย่างที่ 26 -ถ้าฉันแกไม่หยุด คุณก็จะแถมมึงเหมือนกัน...

จากตัวอย่างที่ 26 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงการขู่ในการตอบการแสดงความผิดพลาดโดยปรากฏคำเชื่อมแสดงเงื่อนไข “ถ้า” (ในถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนา) ในถ้อยคำ

จากผลการวิจัยข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมในอัตราส่วนถึงร้อยละ 64.36 มากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมาที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้เพียงในอัตราส่วนร้อยละ 4.18 ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดพลาดกรณีคู่สนทนามีสถานภาพเท่ากัน

จากตารางที่ 1 ข้างต้นจะเห็นว่าผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐาน กล่าวคือ เมื่อกลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกับผู้ฟังที่มีสถานภาพเท่ากันและไม่สนิทกับตนเอง กลุ่มตัวอย่างจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอม (ร้อยละ 70.19) มากกว่าการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมา (ร้อยละ 20.18) ในทางตรงกันข้ามเมื่อกลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีทางภาษาฯ กับผู้ฟังที่มีสถานภาพเท่ากัน และสนิทกับตนเอง กลุ่มตัวอย่างจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอม (ร้อยละ 38.94) ในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกับกลวิธีทางภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมา (ร้อยละ 37.63)

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาในประเด็นความหลากหลายของกลวิธีทางภาษาจะเห็นว่าเมื่อกลุ่มตัวอย่างตอบการแสดงความผิดหวังกับผู้ฟังที่ไม่สนิทกับผู้พูด กลุ่มตัวอย่างจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลายน้อยกว่าการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาฯ กับผู้ฟังที่สนิทกับตนเอง ดังจะเห็นได้จากความถี่ของกลวิธีทางภาษาแบบโน้มน้าว กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อ และกลวิธีทางภาษาแบบประชดประชันที่ปรากฏในกรณีของกลุ่มสนทนาที่มีความสนิทมากกว่ากรณีกลุ่มสนทนาที่ไม่สนิทกับผู้พูด (ในอัตราส่วนร้อยละ 10.51 มากกว่า อัตราส่วนร้อยละ 4.50 และ อัตราส่วนร้อยละ 9.18 มากกว่าอัตราส่วนร้อยละ 3.58 และ อัตราส่วนร้อยละ 3.74 มากกว่าอัตราส่วนร้อยละ 1.55 ตามลำดับ)

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ปัจจัยเรื่องความสนิทของกลุ่มสนทนาที่มีความสัมพันธ์กับความถี่ของการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังของผู้พูดภาษาไทยกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน กล่าวคือ ค่า p ของกลวิธีทั้งหมดมีค่าเท่ากับ 0.035 ($P=0.035$) ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่ 0.050 ($P<0.050$)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันกับปัจจัยเรื่องสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียหรือไม่มีผลเสียต่อผู้ฟัง

จากผลการวิจัยสามารถแสดงการเปรียบเทียบความถี่ (ร้อยละ) ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันในสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียหรือไม่มีผลเสียต่อผู้ฟังได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบความถี่ (ร้อยละ) ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันในสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียหรือไม่ มีผลเสียต่อผู้ฟัง

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีกลุ่มสนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน	สถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียต่อผู้ฟัง (ร้อยละ)	สถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่ไม่มีผลเสียต่อผู้ฟัง (ร้อยละ)
1. กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอม	69.55	34.11
2. กลวิธีทางภาษาแบบโน้มน้าว	7.64	12.59
3. กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อ	3.54	11.98
4. กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน	1.24	9.39
5. กลวิธีทางภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมา	18.03	31.93
รวม	100.00	100.00

จากตารางที่ 2 ข้างต้นจะเห็นว่าผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ เมื่อกลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังในสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียต่อผู้ฟัง กลุ่มตัวอย่างจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอม (ร้อยละ 69.55) มากกว่าการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมา (ร้อยละ 18.03) ขณะที่เมื่อกลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่ไม่มีผลเสียต่อผู้ฟัง กลุ่มตัวอย่างจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอม (ร้อยละ 34.11) ในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกับกลวิธีทางภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมา (ร้อยละ 31.93)

เช่นเดียวกันเมื่อพิจารณาในประเด็นความหลากหลายของกลวิธีทางภาษาจะเห็นว่าเมื่อกลุ่มตัวอย่างตอบการแสดงความผิดหวังในสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียต่อผู้ฟัง กลุ่มตัวอย่างจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลายน้อยกว่าการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่ไม่มีผลเสียต่อผู้ฟัง ดังจะเห็นได้จากความถี่ของกลวิธีทางภาษาแบบโน้มน้าว กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อ และกลวิธีทางภาษาแบบประชดประชันที่ปรากฏในกรณีสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่ไม่มีผลเสียต่อผู้ฟังมากกว่าในสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียต่อผู้ฟัง (ในอัตราส่วนร้อยละ 12.59 มากกว่า อัตราส่วนร้อยละ 7.64 และ อัตราส่วนร้อยละ 11.98 มากกว่าอัตราส่วนร้อยละ 3.54 และ อัตราส่วนร้อยละ 9.39 มากกว่าอัตราส่วนร้อยละ 1.24 ตามลำดับ)

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ปัจจัยเรื่องสถานการณ์การตอบการแสดงความผิดหวังที่มีผลเสียหรือไม่ มีผลเสียต่อผู้ฟังมีความสัมพันธ์กับความถี่ของการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังของผู้พูดภาษาไทยกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน กล่าวคือ ค่า p ของกลวิธีทั้งหมดมีค่าเท่ากับ 0.042 ($P=0.042$) ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่ 0.050 ($P<0.050$)

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยที่พบว่าเมื่อผู้พูดภาษาไทยต้องเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ถึงอัตราส่วนร้อยละ 64.36 มักเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมมากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบกล่าวตรงไปตรงมาที่ใช้ในอัตราส่วนเพียงร้อยละ 4.18 สอดคล้องกับสำนวนไทยหลายสำนวนที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยมักเลือกสื่อสารด้วยวิธีการประนีประนอมมากกว่าสื่อสารแบบเผชิญหน้า (เพ็ญแข วัจนสุนทร, 2529) เช่น นำขุนไว้ ใน น้ำใสไว้นอก บัวไม่ให้ช้ำ นาไม่ให้ขุ่น เอน้ำเย็นเข้าลูบ ผ่อนสั้น ผ่อนยาว ลดลาวาสอก ฯลฯ หรือสำนวนไทยหลายสำนวนยังชี้ว่าการนิ่งเฉยหรือพูดแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยก่อให้เกิดผลดีแก่ผู้พูดมากกว่าการสื่อสารด้วยวิธีรุนแรงหรือเผชิญหน้า (เพ็ญแข วัจนสุนทร, 2529) เช่น พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย ปลาหมอตายเพราะปาก อุดเปรี้ยวไว้กินหวาน ฯลฯ

นอกจากนี้นักวิชาการหลายท่าน เช่น Philips (1970) Kluasner (1981) Bilmes (1992) Mulder(1996) Bandumedha (1998) Panpothong (1999) วีระ วิเชียรโชติ(2514) สุนทรี โคมิน และสนิทธ สมักรการ (2522) สุพัตรา สุภาพ (2529) อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2544) ปวีณา วัชรสุวรรณ (2547) เพชรภรณ์

เอ็มอักษร (2549) รุ่งอรุณ ใจเชื้อ (2549) สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (2549, 2558, 2564ก, 2564ข) ปันนดา เลอเลิศยุติธรรม (2549) กฤษดาพรรณ หงส์คารมภ์ และธีรณัฐ โชคสุวนิช (2550) อรวิ บุญนาค (2550) พรณธร ครุชนตร (2557) พรหมินทร์ ประไพพงษ์ (2562) ฯลฯ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า คนไทยมักเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมมากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมาเนื่องจากในมุมมองของคนไทยการสนทนาแบบเผชิญหน้าหรือตรงไปตรงมาเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง และหากต้องการแสดงความอึดอัดหรือไม่พึงพอใจ คนไทยก็มักแสดงพฤติกรรมดังกล่าวอย่างนุ่มนวลและถ้อยทีถ้อยอาศัย ซึ่งแตกต่างจากมุมมองของคนในสังคมวัฒนธรรมตะวันตกที่มักเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมา (Klausner, 1981) และเห็นว่าการแสดงเจตนาหรืออารมณ์ความรู้สึกของตนเองต่อผู้ฟังไม่จำเป็นต้องอ้อมค้อมหรือประนีประนอม

2. อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยฯ พบว่าผู้พูดภาษาไทยยังเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบโน้มน้าวใจในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังในอัตราส่วนถึงร้อยละ 14.35 สอดคล้องกับที่ Hovland (1965) Bettinghaus (1968) และอรรณพ ปิณฑน์โอวาท (2542) ซึ่งให้เห็นว่าการเลือกใช้กลวิธีโน้มน้าวใจของผู้ส่งสารเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างปกติในการสื่อสาร อีกทั้งงานวิจัยของสิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (2549, 2558, 2564 ก, 2564 ข) และปันนดา เลอเลิศยุติธรรม (2549) ที่ศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในวัจนกรรมการตักเตือน การตอบปฏิเสธการขอร้อง การแสดงความเห็นแย้ง การตอบการแสดงความเห็นแย้ง และการตอบการแสดงความไม่พอใจ ตามลำดับ พบว่าผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบโน้มน้าวใจในวัจนกรรมฯ เพราะนอกจากกลวิธีทางภาษาดังกล่าวจะช่วยรักษาและประสานความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาแล้ว กลวิธีทางภาษาแบบโน้มน้าวใจยังช่วยให้ผู้ฟังเชื่อหรือคล้อยตามถ้อยคำที่ผู้พูดกล่าวหรือนำเสนอด้วยเช่นกัน

3. เช่นเดียวกับผลการวิจัยที่พบว่าผู้พูดภาษาไทยถึงอัตราส่วนร้อยละ 12.11 เลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน (ในที่นี้ได้แก่ การใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ) นับได้ว่าสอดคล้องกับที่ Bandumedha (1998) สุนทรี โคมิน และสนธิ สมักรการ (2522) เพ็ญแข วัจนสุนทร (2529) ผ่องพันธ์ มณีรัตน์ (2556) ซึ่งให้เห็นว่า คนไทยมักจะทำให้ความขัดแย้งกลายเป็นเรื่องหรือประเด็นตลกขบขันเพื่อไม่ให้สถานการณ์การสนทนาที่กำลังมีความขัดแย้งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ Mole (1973) Klausner (1981) Mulder (1996) จิราภา เต็งไธรัตน์ (2543) สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (2549, 2558, 2564 ก, 2564 ข) พัทยา สายหู (2556) ผ่องพันธ์ มณีรัตน์ (2556) พรณธร ครุชนตร (2557) ณัฐพร พานโพธิ์ทอง และศิริพร ภักดีผาสุข (2562) ชาญวิทย์ เยาวฤทธา (2561) ฯลฯ ยังชี้ให้เห็นว่า คนไทยเป็นคนชอบความสนุก นอกจากนี้ความสนุกยังเป็นกลไกช่วยรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมให้ราบรื่นไม่ขัดแย้งกัน

4. อนึ่ง จากผลการวิจัยที่พบว่าผู้พูดภาษาไทยจำนวนหนึ่งในอัตราส่วนร้อยละ 5.00 เลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชันในวัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังกรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน (ในที่นี้ได้แก่ การใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน) สอดคล้องกับที่ Mole (1973) Klausner (1981) Panpothong (1996) Bandumedha (1998) สุนทรี โคมิน และสนธิ สมักรการ (2522) เพ็ญแข วัจนสุนทร

(2529) สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (2549, 2558, 2564 ก, 2564 ข) รุ่งอรุณ ใจเชื้อ (2549) ปันนดา เลอเลิศ ยุติธรรม (2549) ชาญวิทย์ เยาวฤทธา (2561) ให้ทัศนะไว้ว่าการใช้กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชันอาจเป็นกลวิธีหนึ่งที่คนไทยใช้เพื่อช่วยลดน้ำหนักความรุนแรงของการพูดแบบตรงไปตรงมาเพราะการแสดงความขัดแย้งด้วยถ้อยคำรุนแรงและตรงไปตรงมาอาจจะทำให้เกิดการโต้ตอบที่รุนแรงกลับมายังผู้พูดเช่นกัน ทั้งนี้ Kluasner (1981) ชี้ให้เห็นว่าลักษณะดังกล่าวของคนไทยแตกต่างจากคนในสังคมวัฒนธรรมตะวันตกที่มักเลือกกลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมามากกว่าที่จะพูดอ้อมค้อมโดยการประชดประชันในการสื่อสารกับคู่สนทนา

เอกสารอ้างอิง

- จิราภา เต็งไครรัตน์. (2543). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิรรัตน์ เพชรรัตนโมรา. (2544). *การศึกษาการแสดงการขอโทษของผู้พูดที่มีสถานภาพต่างกันในภาษาไทย* วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญวิทย์ เยาวฤทธา. (2554). *แนวคิดเรื่อง "บุญคุณ" กับวัฒนธรรม 3 ชนิดในสังคมไทย* วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2542). *หน้าที่ของอุปนิสัยจากมุมมองผู้พูดภาษาไทย*. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, 18(2), 35-48.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2555). *เอกสารคำสอนรายวิชา 2201783 การวิเคราะห์ภาษาไทยตามแนววินปฏิบัติ ศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง และศิริพร ภักดีผาสุข. (2562). *การพูดเล่นและการหยอกล้อคู่สนทนา : ลักษณะเด่นของการสนทนาแบบเน้นภารกิจในภาษาไทย*. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, 34(2), 1-40.
- ทศดาว รักมาก. (2560). *กลวิธีการตอบการแสดงความไม่พอใจของพนักงานต้อนรับสายการบินภาคพื้นดิน* วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา. (2541). *วัฒนธรรมการขอโทษในภาษาไทย* วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทรงธรรม อินทจักร. (2555). *ความสุภาพ ความเกรงใจและวินปฏิบัติศาสตร์แนวปลดพันนาการ*. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์*, 29(1), 17-42.
- ธิดา โมสิกรัตน์. (2556). *หน่วยที่ 12 การพูดโน้มน้าวใจ. ประมวลสาระชุดวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร (หน่วยที่ 9-15)*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2546). *สิทธิและความเกรงใจ: วัฒนธรรมความจน*. กรุงเทพฯ: แพรว.
- นพมาศ อึ้งพระ. (2547). *จิตวิทยาพัฒนาการ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัทธยา สายหู. (2543). *ค่านิยมในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เพชรภรณ์ เอมอักษร. (2549). *กลวิธีการบอกเลิกสัญญาในภาษาไทย: กรณีผู้พูดที่มีสถานภาพต่างกัน* วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพ็ญแข วังสุนทร. (2529). *ค่านิยมในสำนวนไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

พรรณธร ครุฑเนตร. (2557). *กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งในภาษาไทย*.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรหมมินทร์ ประไพพงษ์. (2562). *วัจนกรรมการขู่ในภาษาไทย: กรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน*

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. (2556). *ความเชื่อ ค่านิยมและสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รุ่งอรุณ ใจซื่อ. (2549). *วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีนิสิตนักศึกษา*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัมภ์รดา กองช้าง. (2560). *กลวิธีการตอบถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทย: กรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน* วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีระ วิเชียรโชติ. (2514). *ค่านิยมและพฤติกรรมของคนในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยแห่งชาติ.

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์. (2549). *วัจนกรรมการดักเตือนในภาษาไทย : กรณีครูกับศิษย์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์. (2558). *การแสดงความเห็นแย้งในปริเฉทการสนทนาในภาษาไทยและข้อคำนึงที่เป็นเหตุจูงใจ*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์. (2564 ก). *กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบการแสดงความเห็นแย้งในสถานการณ์การสนทนาที่ต่างกัน* ในภาษาไทย : กรณีศึกษาคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, 38 (2), 56-113.

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์. (2564 ข). *วัจนกรรมการตอบการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน*. *วารสารไทยศึกษา*, 17(1), 111-2146.

สุนทร โคมิน และสนิท สมักรการ. (2522). *รายงานวิจัยเรื่อง ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย: เครื่องมือในการสำรวจวัด*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุภมาส อังสุโชติ, สมถวิล วิจิตรวรรณ และรัชนิภา ภิญโญภาณุวัฒน์. (2557). *สถิติการวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์: เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL*. กรุงเทพฯ: เจริญมั่นคงการพิมพ์.

อคิน รพีพัฒน์. (2538). *คำ: ร่องรอยความคิดความเชื่อของไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2544). *ภาษาศาสตร์สังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรวิ บุญนาค. (2550). *กลวิธีการแสดงความผิดหวังในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท. (2542). *การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- Austin, J. L. (1962). *How to do thing with word*. New York: Longman.
- Bandumedha, N. (1998). Thai views of man as a social being. In AmaraPonsapich (Ed.), *Tradittionnaland Changing Thai world view* (pp.103-129). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Bettinghaus,E, P. (1968). *Persuasive communication*. New York: Holt Renehautand Winston.
- Bilmes, J. (1992). Dividing the rice: A microanalysis of mediator's role in A Northern Thai negotiation. *Language in Society*, 21, 569-602.
- Hovland, C. (1965). *Experiments on mass communication*. New York: Wiley.
- Hurford, J. R., & Heasley, B. (1983). *Semantics a coursebook*. New York: Cambridge University.
- Jay, Timothy. (1992). *Cursing in America: A psycholinguistic study of dirty language in the courts, in the movies, in the schoolyards, and on the streets*. Philadelphia: John Benjamins.
- Klausner, W. J. (1981). *Reflections on Thai culture*. Bangkok: Suksit Siam.
- Mole, R. L. (1973). *Thai values and behavior patterns*. Canada: M. G. Hurtig Ltd. Edmonton.
- Mulder, N. (1996). *Inside Thai social: An interpretation of everyday life*. Amsterdam: Pepin.
- Palakornkul, A. (1972). *A socio-linguistic study of pronominal strategy in spoken Bangkok Thai*. Ann Arbor, Mich: University Microfilms International.
- Panpothong, N. (1996). *A pragmatic study of verbal irony in Thai*. (Doctoral dissertation). University of Hawaii at Manoa, United States of America.
- Panpothong, N. (1999). *Thai ways of saying 'no' to a request*. Paper presented at the International Symposium on Linguistic Politeness, Chulalongkorn University, December 7-9, 1999.
- Panpothong, N., & Phakdeephassook, S. (2009). *Maipenrai as a Reflection of Buddhist Ideology in Thai ways of Interaction*. Paper presented at the 11th International Pragmatics Conference. July 12-17, 2009.
- Phillips, H. P. (1970). *Thai peasant personality: The pattern of interpersonal behavior in the village of Banchan*. Berkelerand Los Angeles: University of California press. *Conversations and Parliamentary Interpellations*. Georgetown University Dissertation, Washington, DC.
- Pongsapich, A (Ed.). (1998). *Traditional and changing Thai world view*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Searle, J. R. (1969). *Speech act*. London: Cambridge University Press.

การสร้างสรรค์หนังสือชุดลำปางศึกษาโดยความร่วมมือของเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่น
Creation of Book Series in Lampang Studies by the Cooperation
of Network of Local Academics

ไพโรจน์ ไชยมืองชื่น¹

Phairot Chaimuangchun

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์ผลงานด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางโดยความร่วมมือของเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่นให้เป็นเอกสารอ้างอิงทางวิชาการสำหรับเผยแพร่แก่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปางและประชาชนทั่วไปซึ่งเป็นหนังสือรวมบทความทางวิชาการจำนวน 3 เรื่องที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ ประกอบด้วยหนังสือเล่มแรกชื่อ “ลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ” จัดทำครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2544 หนังสือเล่มที่สองชื่อ “2 ฟากแม่วัง 2 ฝั่งนครลำปาง” จัดทำครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2551 และหนังสือเล่มที่สามชื่อ “ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง” จัดทำเมื่อปี พ.ศ.2559 หนังสือเหล่านี้ได้สะท้อนถึงความก้าวหน้าทางวิชาการด้านท้องถิ่นศึกษาและก่อให้เกิดความมีสุนทรียภาพทางวัฒนธรรม การสร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นมีความเข้าใจเรื่องราวท้องถิ่นของตนเองและเกิดความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

คำสำคัญ : การสร้างสรรค์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, ลำปาง

Abstract

This academic article aims to produce the Lampang Local History Knowledge Books as an academic reference for dissemination to educational institutions in Lampang Province and the general public by the network of local academics.. Three books contain academic articles, which the creator has acted as an editor. They contain the first book titled “Lampang at the Age of a Century” was first published in 2001. The second book titled “Two Sides of Mae Wang Two Sides of Lampang City” was published for the first time in 2008 and the third book titled “A hundred years has changed Lampang changes ” made in 2016. This knowledge books reflect the academic advancement of local studies and create cultural aesthetics, create awareness for local people to understand their own local stories and until the birth of love and pride in the local area.

Keywords : creation, local history, Lampang

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรการท่องเที่ยวและการบริการ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

E mail : phairot_chai@rmu.ac.th

* Manuscript received April 26, 2021; revised May 22, 2021 and accepted June 26, 2021

บทนำ

เมืองลำปางเป็นเมืองเก่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของภาคเหนือตอนบนได้พบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยทวารวดีหรือยุคขอม เช่น วัดบ้านเจ็ญร้าง วัดคูขาวคู้แดงร้าง และวัดคูคำซึ่งได้พบพระพิมพ์ดินเผาแบบศิลปะทวารวดี (สุรพล คำวิสุทธิกุล, 2562) และในสมัยล้านนาเช่น ภาชนะดินเผาสำริดและเครื่องเคลือบดินเผา (วรวิทย์ สุมาลัย, 2556) จึงยืนยันว่าเป็นเมืองเก่าร่วมสมัยกับอาณาจักรทวารวดีหรือลุ่มน้ำปิงเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของภาคเหนือตอนบนเรื่อยมาจนถึงสมัยล้านนาและรัตนโกสินทร์ เมืองลำปางมีมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญเช่น วัดเก่าแก่ เรือนไม้ ตลาดเก่า สถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่า วัดพม่า ความเชื่อเรื่องการนับถือผี เป็นต้นซึ่งเกิดจากพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยต่างๆ เป็นแรงผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นโดยเฉพาะแรงผลักดันที่ครั้งหนึ่งเมื่อประมาณกว่า 150 ปีที่แล้วเมืองลำปางเป็นศูนย์กลางของการทำป่าไม้ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของภาคเหนือตอนบนทำให้เมืองลำปางมีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและเป็นชุมชนนานาชาติที่มีคนหลากหลายชาติพันธุ์เข้ามาอยู่อาศัยเช่น ชาวตะวันตก คนจีน ชาวพม่า ชาวไทยใหญ่ ชาวอินเดีย และชาวกำมู (ขมุ) เป็นต้น ความเจริญทางเศรษฐกิจของเมืองลำปางเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เมืองลำปางมีความสำคัญในช่วงสมัยหนึ่งเช่น เคยมีท่าเรือขนาดใหญ่ทำการค้าระหว่างภาคเหนือตอนบนกับภาคกลางที่ตลาดจีนหรือรู้จักกันนามของกาดกองต้าซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าที่รับของมาจากตอนบนของภาคเหนือเช่นสินค้าประเภทของผ้าและส่งออกไปสู่ภาคกลางของไทย (กิตติศักดิ์ เสงษ์ภูิกุล, 2552)

ต่อมาในช่วงที่รถไฟสายเหนือมาถึงเมืองลำปาง พ.ศ.2459 ความเจริญทางเศรษฐกิจของเมืองลำปางได้ย้ายจากตลาดจีนมาที่สบตุ๋ยซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟนครลำปาง การเกิดขึ้นของสถานีรถไฟนครลำปางได้สร้างความเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้แก่เมืองลำปางเพราะรถไฟได้นำความทันสมัยจากกรุงเทพมหานครมาสู่เมืองลำปาง (กัญญาพันธุ์ พจนะลาวัณย์, 2561) สถานีรถไฟจึงเป็นพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างเมืองลำปางและกรุงเทพมหานครในช่วงเวลาก่อนที่อุโมงค์ขุนตานจะขุดเสร็จและมีการเปิดสถานีรถไฟเชียงใหม่ซึ่งใช้ระยะเวลากว่า 6 ปีเมืองลำปางถือเป็นเมืองที่เจริญทางเศรษฐกิจและทันสมัยที่สุดของภาคเหนือตอนบน ต่อมาเมื่ออุโมงค์ขุนตานขุดเสร็จในปี พ.ศ.2464 ความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมได้กลับไปสู่เมืองเชียงใหม่ ในปัจจุบันความเป็นเมืองเก่าของเมืองลำปางยังได้ปรากฏชุมชนโบราณหรือเมืองเก่าที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครลำปางซึ่งคณะกรรมการพัฒนาและอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ประกาศขึ้นทะเบียนให้เป็น “เมืองเก่าลำปาง” ที่สมควรอนุรักษ์เมื่อปี พ.ศ.2553 เพราะเป็นเมืองที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และมรดกวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนโดยมีรากฐานของอดีตเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงต่อไปในอนาคต

ในระยะแรกความสนใจเกี่ยวกับความรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองลำปางได้เริ่มต้นที่การศึกษาในพื้นที่เมืองเก่านครลำปาง โดยกลุ่มบุคคลรุ่นแรกที่เริ่มต้นศึกษาประวัติศาสตร์ได้แก่นายแสน ธรรมยศ (ส.ธรรมยศ) นายศักดิ์ รัตนชัย และกลุ่มอาจารย์วิทยาลัยครูลำปาง (ต่อมาคือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โดยนายแสน ธรรมยศ ซึ่งรู้จักในนาม “ส.ธรรมยศ” เป็นชาวลำปางโดยกำเนิด เป็นนักเขียนวิจารณ์ทางการเมืองและสังคมที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ มีผลงานทางวิชาการมากมายที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักคือหนังสือเรื่องพระเจ้ากรุงสยาม ในส่วนผลงานที่เกี่ยวกับความรู้เรื่องเมืองลำปางนั้น นายแสน ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ประวัตินครลำปาง” ได้พิมพ์เมื่อปี พ.ศ.2492 (กัญญพันธ์ พจนะลาวัณย์, 2558) คนต่อมาคือ นายศักดิ์ รัตนชัย นักหนังสือพิมพ์ที่สนใจค้นคว้าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองลำปางจนสามารถยกระดับตนเองมาเป็นผู้รู้หรือ “ปราชญ์ท้องถิ่น” มีคนยกย่องว่า “อาจารย์” นายศักดิ์ รัตนชัยถือเป็นบุคคลรุ่นแรกที่เป็นทั้งผู้สร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์จำนวนมากและเผยแพร่ความรู้ในขณะเดียวกัน ด้วยความเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่เป็นที่รู้จักในสังคมภาคเหนือโดยผ่านสื่อที่ตนเองเป็นบรรณาธิการคือ หนังสือพิมพ์เสียงโยนกและกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมลำปาง ข้อเขียนทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองเก่านครลำปางของนายศักดิ์ รัตนชัยได้รับการยอมรับจากภาคราชการนำไปตีพิมพ์ลงในเอกสารหรือหนังสือที่ระลึกต่างๆ เช่น งานฉาปนกิจศพ งานฉลองวัด งานเปิดสถานที่ราชการ เป็นต้น โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ.2512 ผลงานที่โดดเด่นของนายศักดิ์ รัตนชัย คือ บทความเรื่อง ประวัตินครลำปางที่ให้ความรู้เรื่องเมืองเก่านครลำปาง โดยนายศักดิ์เป็นบุคคลแรกที่ระบุว่าเมืองเก่านครลำปางรุ่นแรกมีลักษณะเป็นรูปหอยสังข์ งานเขียนของศักดิ์ รัตนชัยเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสการอนุรักษ์โบราณสถานในยุค ปี พ.ศ.2500 ความเป็นท้องถิ่นนิยมที่มุ่งปรีวรคัมภีร์โบราณ และการยกย่องเชิดชูเจ้านายลำปางให้กลับคืนมาภายหลังการล่มสลายของระบบเจ้านายในท้องถิ่นล้านนา (วิเชต ทวีกุล, 2561) แต่อย่างไรก็ตามบทบาทของนายศักดิ์ รัตนชัยได้เริ่มลดลงด้วยอายุที่สูงวัยมากขึ้นและนักวิชาการรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทน

ในช่วงปี พ.ศ.2520 กลุ่มอาจารย์วิทยาลัยครูลำปาง (ต่อมาคือมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) นำโดยรองศาสตราจารย์ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น และผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสงค์ แสงแก้วได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองเก่านครลำปางโดยเฉพาะการอนุรักษ์เมืองเก่านครลำปางและเขียนบทความผ่านหนังสือพิมพ์สยามโพสต์ (กัญญพันธ์ พจนะลาวัณย์, 2558) เช่นงานเรื่องการศึกษาหมู่บ้านไทลื้อในจังหวัดลำปางของประจัน รักพงษ์และคณะ (2535) แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาของกลุ่มอาจารย์วิทยาลัยครูลำปางส่วนใหญ่เป็นข้อมูลพื้นฐานเท่านั้น มิใช่งานที่ผ่านการวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สมัยใหม่แต่ประการใด แม้ว่าในสังคมลำปางจะมีการทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์และมีการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ในระดับหนึ่ง แต่องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมดังกล่าวยังเป็นเพียงข้อมูลพื้นฐาน ไม่เพียงพอที่จะเป็นชุดความรู้ประกอบการศึกษาด้านประวัติศาสตร์และอธิบายเกี่ยวกับแหล่งประวัติศาสตร์ในเชิงลึกได้ พบว่า ชาวชุมชนและสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปางยังขาดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และองค์ความรู้ที่มีอยู่ก็ยังไม่มีความสมบูรณ์เพียงพอ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมสมัยในช่วง 100 ปีของการเปลี่ยนสังคมลำปางให้ทันสมัยแบบกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในสังคมลำปางจนมีผลสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ดังนั้นจึงต้องการให้มีการสืบค้นองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางให้

เป็นระบบและมีความลึกซึ้งยิ่งขึ้น ตลอดจนจัดทำเป็นหนังสือประวัติศาสตร์เพื่อเผยแพร่ในสังคมท้องถิ่น เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งจะทำให้เกิดการรับรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ผู้สร้างสรรค์ในฐานะบรรณาธิการหนังสือรวมบทความทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเห็นความจำเป็นที่ต้องสร้างความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองลำปางจึงได้ริเริ่มทยอยจัดทำหนังสือชุดลำปางศึกษาจำนวน 3 เล่มด้วยความตั้งใจที่จะสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยร่วมมือกับเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่น

ภาพที่ 1 หนังสือชุดลำปางศึกษาจำนวน 3 เล่ม

แนวคิดในการสร้างสรรค์

1. แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ซึ่งมีหน่วยขนาดเล็กในลักษณะชุมชนหรือพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันโดยมองถึงมิติของเวลาที่เกิดความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต้องพิจารณาในมุมมองแบบคนในเพื่อมองให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นจากปัจจัยภายในเป็นจุดเริ่มต้น (ขงยุทธ ชูแว่น, 2562) และพิจารณาถึงบริบทที่ใหญ่กว่าที่เข้ามามีผลกระทบต่อท้องถิ่นประกอบด้วย นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ยังเป็นการเล่าเรื่องอดีตที่ถูกกำหนดขึ้นจากนักประวัติศาสตร์ในปัจจุบันที่สร้างโครงเรื่องตามมิติของเวลาที่มีการพัฒนาการจากจุดเริ่มต้น ส่วนกลางของเรื่องและจุดจบโดยมีการอธิบายถึงเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อเรื่องราวเหล่านั้น (ธงชัย วินิจจะกูล, 2562) หรืออีกนัยหนึ่งประวัติศาสตร์ก็คือการสร้างคำอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เป็นเรื่องราวของคนหลากหลายกลุ่มที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น มิใช่เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ตามกรอบแบบรัฐชาติเหมือนประวัติศาสตร์แห่งชาติที่พบเห็นทั่วไป ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงสังคมท้องถิ่นภายใต้เงื่อนไขการกระทำของกลุ่มคนท่ามกลางเวลาหนึ่งซึ่งจะมีเงื่อนไขปัจจัยแตกต่างกันไปตามมิติของเวลา (อดิสร ศักดิ์สูง, 2558) การที่เราสามารถเข้าใจการเปลี่ยนแปลงสังคมท้องถิ่นก็คือเข้าถึงมิติของเวลาในประวัติศาสตร์ซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษาเรียนรู้ได้เกิดดุลยภาพทางความคิด มองเห็นความเปลี่ยนแปลง ความเจริญ และความเสื่อมของสังคม โดยเฉพาะท้องถิ่นตามเงื่อนไขทั้งภายในและภายนอกสังคมท้องถิ่นแห่งนั้น การที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลทำให้ท้องถิ่นต่างๆ เกิดความโหยหาเรื่องราวของอดีต เพราะการศึกษาเรื่องราวของอดีตจะเป็นไปเพื่อเข้าใจตนเองและเข้าใจความเป็นตัวของตัวเอง จึงทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งได้กลายเป็นเสมือนสมบัติที่มีคุณค่าประกอบกับกระแสของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวต่างก็ปรารถนาจะแสวงหาความรู้และเข้ามาสัมผัสความเป็นท้องถิ่นเพื่อความเข้าใจตนเองและสังคมแห่งนั้น (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2556) การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์เพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมทั้งนี้จะได้ดำเนินการผ่านการศึกษาศาสตร์ท้องถิ่นที่เน้นการค้นหาคำตอบผ่านการเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์รูปแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วมของคนในสังคมท้องถิ่นไปพร้อมกัน

2. แนวคิดการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาคนโดยการใช้ปฏิสัมพันธ์กับสื่อการเรียนรู้เพื่อให้เกิดกระบวนการที่กระตุ้นก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองในมิติต่าง ๆ การจัดการเรียนรู้มีหลายลักษณะในที่นี้จะกล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม โดยศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยของแต่ละสังคม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560) ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมคือ กระบวนการพัฒนาคนโดยใช้ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือหรือสื่อ เช่น กิจกรรมทางวัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หนังสือความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นต้น การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมจะนำไปสู่การขับเคลื่อนสังคมการเรียนรู้ด้วยมิติทางวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้คนได้เกิดความรักความภาคภูมิใจในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของตนเองและร่วมมือกันพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืนบนฐานของความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลำปางเป็นเมืองที่มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรแก่การศึกษามากมายและได้มีภาคประชาชนให้ความสนใจจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมเช่น โครงการพัฒนาชีวิตสาธารณะ-ท้องถิ่นน่าอยู่จังหวัดลำปางโดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) โครงการบูรณะวิหารพระเจ้าพันองค์วัดปางสนุกของชุมชนปางสนุกและคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การฟื้นฟูถนนคนเดินกาดกองต้าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนกาดกองต้าและเทศบาลนครลำปาง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามในการแสวงหาพื้นที่สาธารณะและสร้างความเป็นตัวตนให้แก่สังคมลำปาง (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2559 ก) ดังนั้นหนังสือด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในเติมเต็มการพัฒนาคนในสังคมท้องถิ่นให้

เกิดความรู้ความเข้าใจในท้องถิ่นของตนเองอันจะนำไปสู่ความรักในมาตุภูมิและร่วมกันสร้างสรรค์ท้องถิ่นบนฐานความรู้ การจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมควรสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นโดยมีสถาบันการศึกษาหรือองค์กรเป็นแกนนำในการเผยแพร่ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมไปสู่ประชาชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องจึงจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์

เพื่อสร้างสรรค์หนังสือด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางโดยร่วมมือของเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่นให้เป็นเอกสารอ้างอิงทางวิชาการสำหรับเผยแพร่แก่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปางและประชาชนทั่วไป

ภาพที่ 2 หนังสือเรื่อง “ลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ” ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ.2559

กระบวนการสร้างสรรค์

หนังสือชุดลำปางศึกษานี้เป็นหนังสือรวมบทความทางวิชาการจำนวน 3 เล่มซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการและร่วมมือกับเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่น โดยเป็นผู้ดำเนินการหลักทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางประเด็นในหนังสือแต่ละเล่ม การหางบประมาณการพิมพ์ กำหนดชื่อผู้เขียนบทความ การเชิญผู้เขียนบทความ การประเมินเนื้อหาของบทความ การหาภาพถ่ายเก่ามาประกอบ การประสานงานกับโรงพิมพ์ และการเผยแพร่หนังสือไปยังสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปางและทั่วประเทศ ตลอดจนการจัดประชุมวิชาการเพื่อให้ความรู้จากหนังสือที่จัดทำขึ้นสู่สังคมท้องถิ่น อนึ่งหนังสือทั้งสามเล่มนี้ได้ดำเนินการสร้างสรรค์คนละช่วงเวลา หนังสือเล่มแรกคือ “ลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ” จัดทำครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2544

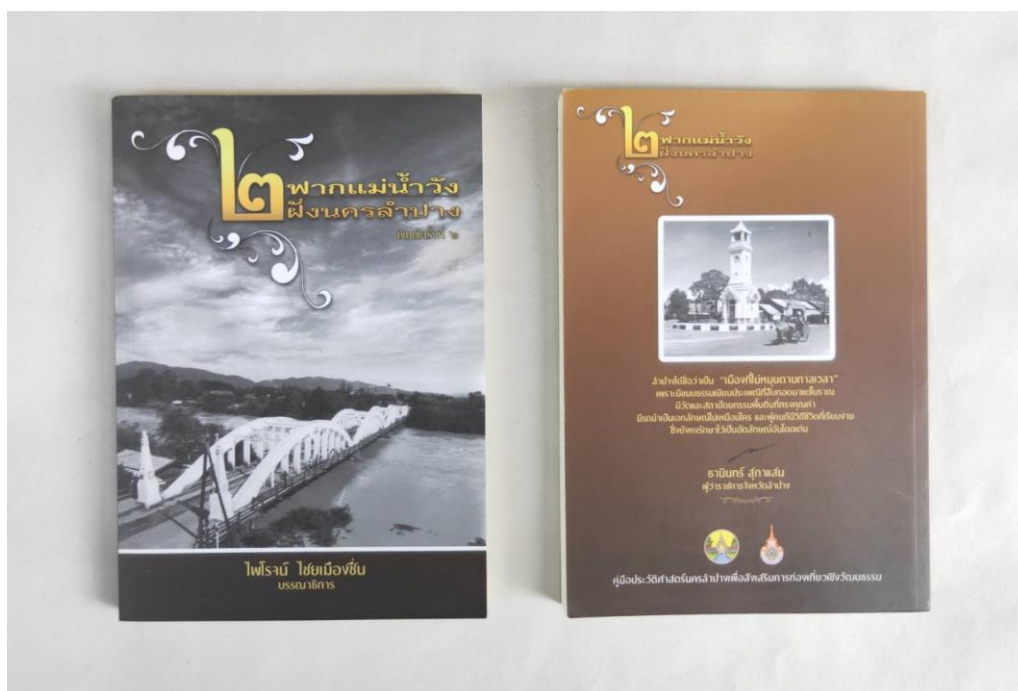
หนังสือเล่มที่สองชื่อ “2 ฟากแม่วัง 2 ผังนครลำปาง” จัดทำครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2551 และหนังสือเล่มที่สามคือ “ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง” จัดทำเมื่อปี พ.ศ.2559 ซึ่งมีรายละเอียดการสร้างสรรค ดังนี้

1. การกำหนดประเด็นของหนังสือ

ผู้สร้างสรรคมีความสนใจทางวิชาการในประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นลำปางเป็นพื้นฐาน ดังนั้นการกำหนดประเด็นหรือ Theme หลักของหนังสือคือประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นลำปางซึ่งเป็นประเด็นที่มีขอบเขตที่ไม่แคบหรือไม่กว้างจนเกินไปทำให้สามารถหาผู้เขียนบทความได้ง่าย ตลอดจนยังเป็นเรื่องที่มีความน่าสนใจต่อการศึกษาไม่ว่าเวลาจะเปลี่ยนไป เพราะสังคมท้องถิ่นมีความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา การที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นแต่ละแห่งยังคงเป็นเรื่องราวที่ผู้คนแสวงหา สังเกตได้ว่าหนังสือที่ผู้สร้างสรรคจัดทำขึ้นแม้จะมีช่วงระยะเวลาที่ห่างกันในแต่ละเล่มถึง 7-8 ปี หรือแม้กระทั่งในปัจจุบันความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นก็ยังอยู่ในความสนใจทางวิชาการของผู้คนอยู่เสมอ

2. การหางบประมาณในการจัดพิมพ์

การจัดพิมพ์หนังสือชุดลำปางศึกษาเป็นความตั้งใจของผู้สร้างสรรคที่ประสงค์ให้สังคมเมืองลำปางได้มีหนังสือทางวิชาการที่ทรงคุณค่าและเหมาะสมต่อการศึกษา หนังสือทั้งสามเล่มนั้นผู้สร้างสรรคได้นำเสนอโครงการเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานระดับจังหวัด เช่น หนังสือเรื่องลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ มีการจัดพิมพ์สองครั้ง ครั้งแรกได้รับงบประมาณจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และครั้งที่สองได้รับงบประมาณจากจังหวัดลำปาง ส่วนหนังสือเรื่อง 2 ฟากแม่วัง 2 ผังนครลำปาง มีการจัดพิมพ์สองครั้งเช่นกันโดยครั้งแรกได้รับงบประมาณจากเทศบาลนครลำปาง และครั้งที่สองได้รับงบประมาณจากจังหวัดลำปาง และเล่มสุดท้ายคือหนังสือเรื่องร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลงได้รับงบประมาณจากจังหวัดลำปางในการขอรับงบประมาณสนับสนุนการจัดพิมพ์จากเทศบาลนครลำปางและจังหวัดลำปาง ผู้สร้างสรรคได้นำต้นฉบับของหนังสือและไปเข้าพบกับนายกเทศมนตรีนครลำปางและผู้ว่าราชการจังหวัดลำปางด้วยตนเองเพื่อนำเสนอให้ผู้มีอำนาจอนุมัติงบประมาณได้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของการสร้างความรู้ด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งทุกครั้งที่เดินทางไปเข้าพบก็จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดยตลอด

ภาพที่ 3 หนังสือเรื่อง “2 ฟากแม่วัง 2 ฟังนครลำปาง” ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อปีพ.ศ.2558

3. กำหนดชื่อผู้เขียนและการเชิญชวนให้เขียนบทความ

การจัดทำหนังสือชุดลำปางศึกษานั้น ผู้สร้างสรรค์เห็นความสำคัญของการสร้างเครือข่ายทางวิชาการกับนักวิชาการด้านท้องถิ่นศึกษาทั้งในจังหวัดลำปาง และมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศซึ่งก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและภาคภูมิใจในผลงานทางวิชาการไปพร้อมกัน จึงได้กำหนดชื่อผู้เขียนบทความโดยแสวงหากุศลที่มีความสนใจเรื่องเกี่ยวกับลำปางศึกษา หรือล้านนาศึกษาให้ได้จำนวนประมาณ 10-15 คนและได้ติดต่อเชิญให้ส่งบทความมาลงตีพิมพ์ในหนังสือที่จะได้ทำทำขึ้น ทั้งนี้ได้แจ้งประเด็นหรือหัวเรื่องของหนังสือแต่ละเล่ม จำนวนหน้า และกำหนดระยะเวลาของการเขียนซึ่งส่วนใหญ่จะส่งบทความได้ตรงเวลา ผู้สร้างสรรค์จะให้ระยะเวลาในการเขียนบทความประมาณ 4-6 เดือน การเชิญผู้เขียนส่วนใหญ่ได้พิจารณาถึงความรู้ความสามารถของผู้เขียนและความสนใจในประเด็นที่เกี่ยวกับลำปางศึกษาหรือล้านนาศึกษาซึ่งมาจากหลากหลายสาขาวิชาเช่น ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ รัฐศาสตร์ เป็นต้น

4. การประเมินเนื้อหาและรวบรวมบทความ

ในขณะที่ผู้สร้างสรรค์ได้จัดทำหนังสือชุดลำปางศึกษาช่วงปี พ.ศ.2544-2551 ระบบการประเมินบทความ (Peer Review) ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายเหมือนเช่นในปัจจุบัน จึงไม่ได้มีการเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสถาบันมาร่วมตรวจทานผลงานแต่ประการใด และระยะแรกของการแสวงหาผู้เขียนที่เกี่ยวกับลำปางศึกษาหรือล้านนาจะมีจำนวนจำกัดทำให้บทความที่ส่งมาเป็นบทความรับเชิญ แต่อย่างไรก็ตามผู้สร้างสรรค์ได้ใช้วิธีประเมินและเลือกสรรผู้เขียนบทความก่อนที่จะติดต่อขอบทความซึ่งพบว่า บทความส่วนใหญ่ที่ส่งมานั้นอยู่ในระดับที่มีคุณภาพเพียงพอต่อการเผยแพร่และสร้าง

ความรู้ใหม่ให้แก่สังคมท้องถิ่นลำปาง รวมทั้งหากบทความฉบับใดจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ผู้สร้างสรรค์จะติดต่อเพื่อขอให้ผู้เขียนบทความช่วยเพิ่มเติมหรือปรับปรุงซึ่งได้รับความร่วมมือด้วยดี เนื่องจากบทความที่ลงเผยแพร่ไม่มีคำตอบแทน การได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่จึงถือว่าเป็นคุณค่าอย่างหนึ่ง แทนตัวเงินที่ผู้เขียนจะได้รับและเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของแต่ละคนให้เป็นที่รู้จักในสังคมท้องถิ่น

5. รายชื่อของบทความในหนังสือชุดลำปางศึกษา

5.1 หนังสือเรื่องลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ จัดพิมพ์ครั้งแรกโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ลำปางเมื่อ พ.ศ.2544 จำนวน 500 เล่มและจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 โดยจังหวัดลำปาง เมื่อ พ.ศ.2559 จำนวน 1,000 เล่มประกอบด้วยบทความที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นลำปางจำนวน 10 เรื่องและมีจำนวน 218 หน้า (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2559ข) เขียนโดยกลุ่มนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือและผู้สนใจด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมล้านนาประกอบด้วย

5.1.1 บทความเรื่อง “ปัญหาทางประวัติศาสตร์ของเมืองลำปาง”ของศาสตราจารย์เกียรติคุณสุรพล คำรหัสกุล ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.1.2 บทความเรื่อง “ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของการค้าขายในลำปางตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงค.ศ.1939” ของ มาร์โก วิ.พาเทล นักวิจัยอิสระชาวออสเตรเลีย

5.1.3 บทความเรื่อง “ย้อนอดีตตลาดจีนลำปาง” ของนายชัยวัฒน์ สุกดิลกลักษณ์ อดีตผู้จัดการธนาคารกรุงเทพฯ จำกัด สาขาลำปาง

5.1.4 บทความเรื่อง “คริสต์ศาสนากับการมีส่วนร่วมในพัฒนาการทางสังคมของลำปาง : ศึกษาบทบาทมิชชันนารีอเมริกันระหว่าง ค.ศ.1880-1940” ของ ดร.ประสิทธิ์ พงศ์อุดม ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ประจำสำนักเลขาธิการ สภาคริสตจักรในประเทศไทย

5.1.5 บทความเรื่อง “ร่มผ้า : เอกลักษณ์คู่ลำปาง”ของ ดร.วิชุดา มาตันบุญ นักวิจัยชำนาญการ สถาบันสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.1.6 บทความเรื่อง “คุณย่าเล่าว่า” ของ อาจารย์วิณี พานิชพันธ์ อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.1.7 บทความเรื่อง “โรงงานน้ำตาลเกาะคา” ของ นายทองดี ปิงใจ อดีตครูโรงเรียนเกาะคาวิทยาคม จังหวัดลำปาง

5.1.8 บทความเรื่อง “โรงเรียนจีนในลำปาง : ยกสาย (มัธยมวิทยา) และกงลียิวา (ประชาวิทย์) ของรองศาสตราจารย์สมโชติ อ๋องสกุล อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.1.9 บทความเรื่อง “ล่องสะพานชาวเวียงสะกอน” : วาทกรรมของการท่องเที่ยว ของ อาจารย์ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น อาจารย์ประจำหลักสูตรการท่องเที่ยวและการบริการ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง

5.1.10 บทความเรื่อง “ทายาทเจ้าหลวงบุญวาทย์ฯ : เจ้าอนุสารเสวตร์ ณ ลำปาง” ของ นายกิตติศักดิ์ เสงษ์ภูิกุล วิศวกรชลประทาน สำนักงานพัฒนาแหล่งน้ำที่ 1 กรมชลประทาน

5.2 หนังสือเรื่อง 2 ฟากแม่วัง 2 ผังนครลำปาง จัดพิมพ์ครั้งแรกโดยเทศบาลนครลำปาง

เมื่อ พ.ศ.2551 จำนวน 1,500 เล่ม และจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 โดยจังหวัดลำปาง เมื่อ พ.ศ.2558 จำนวน 500 เล่ม ประกอบด้วยบทความที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นลำปางจำนวน 8 เรื่องและมีจำนวน 234 หน้า (ไพโรจน์ ไชยเมืองขึ้น, 2558) ประกอบด้วย

5.2.1 บทความเรื่อง “เมืองเก่าลำปางกับโจทท์ว่าด้วยวิกฤตความเป็นตัวของตัวเอง” ของรองศาสตราจารย์ ดร.ภิญญพันธุ์ พงนะลาวัณย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

5.2.2 บทความเรื่อง “พระธาตุหลวงเวียงลำปางกับพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์สำนักสีหฬ” ของศาสตราจารย์เกียรติคุณสุรพล คำริห์กุล ศาสตราจารย์เกียรติคุณภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.2.3 บทความเรื่อง “รถไฟ รถม้า นาฬิกา รัชฎา” ของนายชัยวัฒน์ ศุภกุลกลัษณ์ อดีตผู้จัดการธนาคารกรุงเทพฯ จำกัด สาขาลำปาง

5.2.4 บทความเรื่อง “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองนครลำปาง” ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ อุทองทรัพย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง

5.2.5 บทความเรื่อง “ประชาคมเมืองลำปางกับการก่อตัวของวัฒนธรรมเมืองระหว่างปี พ.ศ.2459-2474 ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสิน ปัญญาบุตรตระกูล อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

5.2.6 บทความเรื่อง “วิหารพระเจ้าพันองค์ วัดปงสนุก ลำปาง” ของรองศาสตราจารย์ ดร.วรลัญจก์ บุญสุรัตน์ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5.2.7 บทความเรื่อง “เมืองต้องคำสาป : ความทรงจำร่วมของสังคมลำปาง”ของอาจารย์ ไพโรจน์ ไชยเมืองขึ้น อาจารย์ประจำหลักสูตรการท่องเที่ยวและการบริการ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

5.2.8 บทความเรื่อง “เจ้าผู้ครองเมืองลำปางบริจาคสร้างภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วิหารวัดท่าพ่อ เมืองพิจิตร” ของอาจารย์ ดร.ธีระวัฒน์ แสนคำ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ภาพที่ 4 หนังสือเรื่อง “ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง” จัดพิมพ์เมื่อปี พ.ศ.2559

5.3 หนังสือเรื่องร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง จัดพิมพ์โดยจังหวัดลำปาง เมื่อ พ.ศ.2559 จำนวน 1,000 เล่มประกอบด้วยบทความที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางจำนวน 8 เรื่องและมีจำนวน 244 หน้า (ไพโรจน์ ไชยเมืองขึ้น, 2559ค) ประกอบด้วย

5.3.1 บทความเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในเมืองลำปางภายหลังการตัดเส้นทางรถไฟสายเหนือ” ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสิน ปัญญาธุระกูล อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

5.3.2 บทความเรื่อง “เศรษฐกิจ การค้าเมืองนครลำปางก่อนการมาถึงของรถไฟสายเหนือ” ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ อุ่ทองทรัพย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง

5.3.3 บทความเรื่อง “รถไฟและระบบรางกับการเปลี่ยนแปลงผังเมืองลำปาง พ.ศ. 2459-สงครามโลกครั้งที่ 2” ของรองศาสตราจารย์ ดร.ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

5.3.4 บทความเรื่อง “รถม้า : 100 ปีที่ (ยังคง)อยู่คู่เมืองลำปาง” ของนางสาวเหมือนพิมพ์ สุวรรณกาศ นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการประจำพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมพระเกียรติ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

5.3.5 บทความเรื่อง “พ่อหนานเสาร์ ทองคำฟู : การสร้าง”ความเป็นไทย” ในจิตรกรรมฝาผนังวิหารวัดพระธาตุจอมปิงและภาพตัวแทนความเป็นสมัยใหม่” ในลำปาง ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญคณิต อารณ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

5.3.6 บทความเรื่อง “ชุมชนท่าคราวน้อย : พัฒนาการของชุมชนชนเมืองลำปาง” ของนางสาวสุนันท์ คีรีวรรณ ผู้สื่อข่าวประจำหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน บริษัทมติชนจำกัด (มหาชน)

5.3.7 บทความเรื่อง “เจ้าหญิงศรีนวล ณ ลำปางกับการล่มสลายของเจ้านายลำปาง” ของอาจารย์ไพโรจน์ ไชยเมืองขึ้น อาจารย์ประจำหลักสูตรการท่องเที่ยวและการบริการ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

5.3.8 บทความเรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงของโลกทัศน์ชาวเมืองลำปางผ่านจารึกท้ายคัมภีร์ใบลานในรอบหนึ่งร้อยปี (พ.ศ.2459-2559) ของอาจารย์ภูเดช แสนสา อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาสังคมและวัฒนธรรมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

6. การหาภาพถ่ายเก่า

ในหนังสือชุดลำปางศึกษาทุกเล่ม ผู้สร้างสรรค์มีเป้าหมายที่จะนำเสนอความรู้เกี่ยวกับความเป็นลำปางและเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนจึงได้สื่อสารเรื่องราวผ่านภาพถ่ายเก่าที่เน้นความเป็นภาพที่เกี่ยวข้องกับเมืองลำปางในทุกมิติ การแสวงหาภาพถ่ายเก่านั้นต้องใช้ความพยายามเพราะผู้สร้างสรรค์ปรารถนาที่จะได้ภาพถ่ายเก่าที่ทรงคุณค่าและหากเป็นไปได้ควรเป็นภาพที่ไม่เคยเผยแพร่ในสื่อใดมาก่อนเพื่อสร้างความน่าสนใจและแปลกตาสำหรับผู้สนใจศึกษา จึงได้แสวงหาภาพถ่ายจากบุคคลสำคัญในลำปาง หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพ วัดสำคัญในตัวเมืองลำปาง ภาพจากหนังสืออนุสรณ์งานศพของบุคคลสำคัญ และจัดกิจกรรมประกวดภาพถ่ายเก่าของเมืองลำปางอีกด้วย อย่างไรก็ตามหากเนื้อหาในบทความนั้นไม่สามารถหาภาพถ่ายเก่าที่ไม่เคยเผยแพร่มาก่อนได้จึงจะนำภาพถ่ายเก่าที่แพร่หลายในสื่อต่างๆ มาลงแทน แต่มีใช้ภาพที่เคยลงสื่อออนไลน์หรือสารสนเทศ อนึ่งหากบทความบางฉบับไม่จำเป็นต้องใช้ภาพถ่ายเก่าผู้สร้างสรรค์ก็จะถ่ายภาพด้วยตนเอง จึงทำให้ภาพถ่ายเก่าที่ลงในหนังสือมีคุณค่าต่อการศึกษาและจะมีการอ้างอิงในลักษณะบอกที่มาหรือขอบคุณผู้ที่ให้ความอนุเคราะห์ภาพถ่ายเก่าเหล่านั้นในหนังสือด้วยในทุกภาพ

ภาพที่ 5 สถานกงสุลอังกฤษประจำนครลำปาง ภาพถ่ายเก่าหายากที่เผยแพร่เป็นครั้งแรก
ในหนังสือลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ

7. การประสานงานกับโรงพิมพ์เพื่อจัดพิมพ์หนังสือ

การจัดทำรูปเล่มหนังสือเป็นเรื่องที่ผู้สร้างสรรค์ให้ความสำคัญ โดยเลือกโรงพิมพ์ที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานในภาคเหนือ ตลอดจนมีประสบการณ์ในการจัดพิมพ์หนังสือทางวิชาการระดับหนึ่ง ซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้เลือกโรงพิมพ์ที่มีมาตรฐานในจังหวัดเชียงใหม่เพื่อความสะดวกในการประสานงานการจัดพิมพ์ และใช้เวลาในการจัดพิมพ์และทำรูปเล่มเป็นเวลาประมาณ 2 เดือน ผู้สร้างสรรค์เลือกที่จะจัดทำเป็นหนังสือขนาดพอเหมาะสำหรับการอ่านที่เรียกว่า”พ็อกเก็ตบุ๊ก” เพื่อไม่ให้ดูเป็นหนังสือทางวิชาการจนเกินไป หนังสือทุกเล่มจะมีภาพถ่ายเก่าประกอบเพื่อให้ดูน่าอ่านและเกิดความสบายตา จุดที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปกของหนังสือต้องมีความสวยงามและชวนให้ผู้อ่านสนใจในหนังสือแต่ละเล่ม

8. การเผยแพร่หนังสือ และการจัดประชุมวิชาการ

ในการเผยแพร่หนังสือชุดลำปางศึกษาจะใช้วิธีการมอบให้ห้องสมุดทั้งในมหาวิทยาลัยหลักของประเทศ มหาวิทยาลัยในภาคเหนือ หอสมุดแห่งชาติ โรงเรียนในจังหวัดลำปาง และบุคคลทั่วไปผ่านการจัดประชุมวิชาการ เนื่องจากหนังสือชุดนี้ได้รับงบประมาณจากราชการในการจัดพิมพ์จึงไม่สามารถนำไปจัดจำหน่ายได้เหมือนหนังสือทั่วไป แต่ผู้สร้างสรรค์จะจัดส่งไปยังห้องสมุดหรือหน่วยงานที่จะเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่เพื่อการศึกษาค้นคว้าให้มากที่สุด นอกจากนี้ผู้สร้างสรรค์ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความรู้จากหนังสือชุดนี้ได้มีการเผยแพร่ไปยังกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุดจึงได้จัดการประชุมวิชาการตาม

ประเด็นที่สอดคล้องกับหนังสือแต่ละเล่ม เช่น การประชุมวิชาการเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงสังคมลำปางในรอบ 100 ปี” เมื่อปี พ.ศ.2559 จัดขึ้นภายใต้ความร่วมมือของจังหวัดลำปางและสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดลำปาง ณ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์ลำปาง เป็นต้น เพื่อให้ผู้เขียนหนังสือได้มีโอกาสบรรยายและแลกเปลี่ยนความรู้ด้านประวัติศาสตร์กับประชามลำปางให้มากที่สุด และใช้โอกาสนี้เผยแพร่หนังสือไปยังกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมการประชุมวิชาการซึ่งประกอบด้วยบุคคลชั้นนำที่ทำงานภาคสังคมและวัฒนธรรม นักวิชาการ ครูบาอาจารย์ในโรงเรียนต่าง ๆ ของจังหวัดลำปาง ผู้แทนของหน่วยงานด้านวัฒนธรรมของจังหวัดลำปาง เป็นต้น

ผลการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์หนังสือชุดลำปางศึกษานั้นเป็นผลงานสร้างสรรค์ด้านวรรณกรรมโดยผู้สร้างสรรค์ที่ประสงค์จะสร้างผลงานวิชาการให้แก่สังคมท้องถิ่น โดยความร่วมมือจากเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่นที่สนใจเรื่องลำปางศึกษาจึงได้ทยอยจัดทำใช้เวลากว่า 10 ปีเพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่นมาโดยลำดับ โดยใช้สถานะของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเพื่อประสานงานขอความร่วมมือจากเครือข่ายนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ และขอรับการสนับสนุนงบประมาณการจัดพิมพ์หนังสือจากหน่วยงานระดับจังหวัดซึ่งพบว่า หนังสือชุดลำปางศึกษาเป็นเอกสารทางวิชาการที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง ดังมีรายละเอียดคือ

1. ความก้าวหน้าทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปาง

ในช่วงเวลาเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้เริ่มจัดทำหนังสือชุดลำปางศึกษานั้น สังคมลำปางยังมีความสนใจใฝ่รู้ในเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่มาก ตลอดจนมีผู้สร้างสรรคงานด้านนี้มีจำนวนน้อยมาก ผู้สร้างสรรค์และเครือข่ายนักวิชาการที่เขียนหนังสือชุดลำปางศึกษานี้จะเป็นบุคคลกลุ่มแรกที่บุกเบิกงานวิชาการที่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบให้แก่สังคมลำปาง หนังสือชุดนี้เป็นหนังสือที่หน่วยงานจัดทำขึ้นจึงเผยแพร่โดยวิธีการแจกจ่ายไปตามองค์กรหรือนักคนที่สนใจไม่สามารถจำหน่ายได้ หนังสือชุดลำปางศึกษานับเป็นเอกสารรวมบทความทางวิชาการซึ่งเป็นผลงานที่เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลและใช้ระเบียบวิธีการศึกษาวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มาเป็นกรอบในการศึกษาจึงเป็นผลงานทางวิชาการด้านท้องถิ่นศึกษาที่แตกต่างไปจากเดิมที่เป็นเพียงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่ นับเป็นเอกสารทางวิชาการที่มีคุณค่าและสามารถนำไปอ้างอิงในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาและศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจด้านท้องถิ่นศึกษา หนังสือชุดนี้ได้แสดงถึงความก้าวหน้าทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางที่ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองลำปางซึ่งเกิดจากความเปลี่ยนแปลงจากแรงผลักดันของปัจจัยภายในท้องถิ่นเองและผลกระทบจากปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะเนื้อหาบทความส่วนใหญ่จะสนใจการศึกษาประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมในรอบ 100 ปีในยุคที่รถไฟสายเหนือมาถึงนครลำปางที่ทำให้เมืองลำปางเกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมถือเป็นยุคทองของลำปางก่อนที่ความเจริญทางเศรษฐกิจของภาคเหนือ

ตอนบนจะย้ายไปสู่เชียงใหม่หลังปี พ.ศ.2464 เป็นต้นมา ตัวอย่างบทความทางวิชาการที่สำคัญในหนังสือ เช่น เรื่อง “ปัญหาทางประวัติศาสตร์ของเมืองลำปาง” ของสุรพล คำวิสุทธิที่ตั้งคำถามว่า เมืองลำปางโบราณว่าตั้งอยู่ที่ไหน และเรื่อง “เมืองต้องคำสาป : ความทรงจำร่วมของสังคมลำปางของไฟโรจน์ ไชยเมืองชั้นที่เสนอว่า การสร้างตำนานพระแก้วดอนเต้าให้มีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของเมืองลำปางจนกลายเป็นความทรงจำร่วมของสังคมลำปางในเรื่องเมืองต้องคำสาปในที่สุด หนังสือชุดนี้เป็นต้นแบบสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางในเวลาต่อมาได้เป็นอย่างดี เช่น สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางได้จัดทำหนังสือรวมบทความทางวิชาการ เรื่อง “เล่าเรื่องเมืองลำปาง” เมื่อปี พ.ศ. 2559 เป็นต้น

2. คุณค่าของภาพถ่ายเก่า

ภาพถ่ายเก่าที่ได้ปรากฏในหนังสือชุดนี้กว่า 100 ภาพ ผู้สร้างสรรค์จะคัดเลือกอย่างประณีตโดยเน้นภาพถ่ายเก่าที่ทรงคุณค่าและไม่เคยเผยแพร่ในสื่อใดมาก่อนเพื่อนำมาประกอบในหนังสือเป็นลำดับแรก ผู้สร้างสรรค์เห็นว่า ภาพถ่ายเก่ามีความงามและเป็นสุนทรียะทางวัฒนธรรมช่วยให้มองเห็นความงดงามของอดีตและความเปลี่ยนแปลงของเมืองลำปางมาสู่ปัจจุบัน ภาพถ่ายเก่าจำนวนมากได้รับความเอื้อเฟื้อจากทายาทของผู้จัดการบริษัทป่าไม้ในอดีต ทายาทของเจ้านายฝ่ายเหนือ ทายาทของคหบดีคนสำคัญในจังหวัดลำปาง ภาพถ่ายเก่าจากวัดสำคัญของเมืองลำปาง เป็นต้นซึ่งทำให้หนังสือชุดนี้มีความโดดเด่นและทรงคุณค่าอย่างยิ่ง โดยเฉพาะภาพถ่ายเก่าหลายภาพได้เผยแพร่ในหนังสือชุดนี้เป็นครั้งแรก เช่น ภาพอาคารสถานกงสุลอังกฤษประจำนครลำปาง ภาพการทำป่าไม้ในลำปางจากทายาทของผู้จัดการบริษัทบอมเบย์ เบอมาคนสุดท้าย พระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ประทับบนรถม้าครั้งเสด็จจังหวัดลำปางเมื่อ ปี พ.ศ.2510 ภาพเก่าของวัดศรีรองเมือง เป็นต้น ภาพถ่ายเก่าเหล่านี้ทำให้เห็นถึงคุณค่าและเรื่องราวในอดีตของเมืองลำปางจากภาพถ่ายอันเป็นการเสริมสร้างคุณค่าให้แก่หนังสือชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้งสามเล่ม อย่างไรก็ตามหากบทความบางเรื่องผู้สร้างสรรค์ไม่สามารถจะหาภาพถ่ายเก่าที่ไม่เคยเผยแพร่ในสื่อใดมาก่อนก็จะนำภาพถ่ายเก่าจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติหรือหนังสืออนุสรณ์งานศพหรือหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยพายัพ หากเป็นเรื่องราวในปัจจุบันก็จะถ่ายภาพประกอบด้วยตนเอง

3. ความมีสุนทรียภาพทางวัฒนธรรมและสำนักท้องถิ่น

แม้ว่าหนังสือชุดนี้เป็นเอกสารทางวิชาการ แต่ได้ทำให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นอันเป็นการสร้างสุนทรียภาพทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความงดงามของอดีตอันรื่นรมย์ของเมืองลำปางและความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตมาสู่ปัจจุบัน ตลอดจนสร้างสำนักท้องถิ่นให้เกิดขึ้น ผู้สร้างสรรค์และผู้เขียนทุกคนได้เขียนบทความทางวิชาการขึ้นด้วยความรักในท้องถิ่นประสงค์อยากให้ท้องถิ่นลำปางเป็นบ้านเมืองที่มีศักดิ์ศรี ผู้คนรักและภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดของตนเอง เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมในหนังสือชุดนี้ทำให้คนในท้องถิ่นได้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองอันเป็นถิ่นเกิดไปตามยุคสมัยผ่านความเจริญและความเสื่อมตามเหตุปัจจัยในแต่ละยุค การเข้าใจ

ในความเลื่อมและความเจริญของยุคสมัย ผู้สร้างสรรค์เชื่อว่า ความเข้าใจทางประวัติศาสตร์อย่างมีเหตุผลจะทำให้คนท้องถิ่นมีคุณภาพทางความคิด หากจะรักท้องถิ่นก็รักอย่างผู้มีวุฒิภาวะ และจะได้ร่วมกันนำพาบ้านเมืองแห่งนี้ไปสู่สังคมที่ยั่งยืน นอกจากนี้ผลจากหนังสือชุดนี้ได้ถูกนำไปอ้างอิงและเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมของเมืองลำปาง เช่น กิจกรรมระลึกประวัติศาสตร์รถม้ารถไฟ กิจกรรมเฉลิมฉลอง 100 ปีสะพานรัษฎาภิเศก การจัดทำเนื้อหาในละครของกลุ่มละคร ณ หนา การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เทศบาลนครลำปาง พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้เมืองลำปาง (Museum Lampang) เป็นต้นซึ่งเป็นไปเพื่อสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้และความสุขให้แก่คนในท้องถิ่น

4. คุณประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมท้องถิ่น

หนังสือชุดลำปางศึกษานี้เกิดจากความร่วมมือของเครือข่ายนักวิชาการท้องถิ่นโดยมาจากหลากหลายสถาบันที่สนใจในการสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมให้แก่สังคมลำปางซึ่งสะท้อนถึงความเข้มแข็งของการทำงานทางวิชาการร่วมกันเพื่อให้เกิดคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาโดยเฉพาะใช้ในการสอนรายวิชาล้านนาศึกษาของวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง และรายวิชาท้องถิ่นศึกษาของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ตลอดจนรายวิชาแหล่งท่องเที่ยวโบราณคดีประวัติศาสตร์และการอนุรักษ์ของคณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง ตลอดจนเป็นข้อมูลทางวิชาการสำคัญในการจัดทำนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑ์เทศบาลนครลำปาง และพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้เมืองลำปาง(Museum Lampang) ณ ศาลากลางจังหวัดลำปางหลังเก่า และการทำป้ายนิทรรศการถาวรหน้าโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัยและโรงเรียนลำปางกัลยาณีซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัด โดยเฉพาะบทความของไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น (2558) เรื่อง “เมืองต้องคำสาป : ความทรงจำร่วมของสังคมลำปาง” เป็นข้อมูลที่สำคัญในการจัดทำเรื่องเล่าภายในนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑ์เทศบาลนครลำปาง และผู้สร้างสรรค์ได้รับเชิญให้เป็นกรรมการในการจัดทำนิทรรศการถาวรด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้งสามแห่งซึ่งได้ใช้ข้อมูลและภาพถ่ายเก่าจากหนังสือชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลำปางเป็นข้อมูลหลักในการทำงานให้แก่สังคมลำปาง

ภาพที่ 6 ตัวอย่างบทความในหนังสือเรื่อง “ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง”

สรุปและอภิปรายผล

หนังสือชุดลำปางศึกษาเป็นผลงานสร้างสรรค์ด้านวรรณกรรมด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมที่จัดทำขึ้นจำนวน 3 เล่มในคนละช่วงเวลากัน แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตผลงานวิชาการให้แก่ท้องถิ่นลำปางสำหรับการศึกษาค้นคว้าซึ่งมีความแตกต่างกับงานศึกษาเกี่ยวกับท้องถิ่นลำปางก่อนหน้านี้ที่ส่วนใหญ่มักจะเป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นลำปางเป็นส่วนใหญ่เช่น หนังสือเรื่องการศึกษาหมู่บ้านไทลื้อในจังหวัดลำปางของประจัน รักษ์พงษ์และคณะ (2535) หนังสือเรื่องวัฒนธรรมแต่งกายเมืองลำปางของศักดิ์ รัตนชัยและคณะ (2539) หนังสือเรื่องสภาพสิ่งแวดล้อมแหล่งศิลปกรรมในจังหวัดลำปางของหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดลำปาง (2544) เป็นต้น โดยขาดการวิพากษ์และนำเสนอวิธีการศึกษาวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เข้ามาใช้ในการศึกษา หนังสือชุดนี้ได้สะท้อนถึงความก้าวหน้าทางวิชาการด้านท้องถิ่นศึกษาโดยเป็นการทำงานร่วมกันของเครือข่ายทางวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งก่อให้เกิดความมีสุนทรียภาพทางวัฒนธรรม การสร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นมีความเข้าใจเรื่องราวท้องถิ่นของตนเอง ตลอดจนเกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น นอกจากนี้ข้อมูลทางวิชาการจากหนังสือชุดลำปางศึกษานี้ได้นำไปเป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำนิทรรศการถาวรในพิพิธภัณฑสถานนครลำปาง พิพิธภัณฑการเรียนรู้เมืองลำปาง (Museum Lampang) ณ ศาลากลางจังหวัดลำปางหลังเก่า และการทำป้ายนิทรรศการถาวรหน้าโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัยและโรงเรียนลำปางกัลยาณีซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัด จึงถือได้ว่าหนังสือชุดลำปางศึกษาเป็น

เอกสารที่มีคุณค่าอย่างยิ่งทั้งในทางวิชาการและการสร้างสำนึกรักท้องถิ่นเพื่อนำพาสังคมลำปางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นฐานของข้อมูลทางวิชาการและผู้คนในสังคมที่มีวุฒิภาวะทางความคิดอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

หนังสือชุดลำปางศึกษาเป็นตัวอย่างสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์และเรื่องราวของท้องถิ่นที่เกิดจากความสนใจอย่างต่อเนื่องของผู้สร้างสรรค์และแสวงหาเครือข่ายนักวิชาการมาร่วมมือกันจัดทำ แต่การจัดทำยังจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากคนในท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านงบประมาณเพื่อให้มีการจัดทำเอกสารในลักษณะเดียวกันอย่างต่อเนื่องในการสร้างความรู้ในแก่ท้องถิ่นในมิติต่างๆ ยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กิตติศักดิ์ เสงฆฎีกุล. (2552). *ภาคกองคำ: ย่านเก่าเล่าเรื่องเมืองลำปาง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มติชน.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2556). *วิถีชุมชนเครื่องมือ 7 ชิ้นที่ทำให้งานชุมชนง่าน ได้ผลและสนุก*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สุขศาลา.
- วิเชิต ทวีกุล. (2561). การสร้างประวัติศาสตร์ลำปางโดยปัญญาชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาศักดิ์ รัตนชัย. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 11(1), 57-77.
- ธงชัย วินิจจะกุล (2562). *ออกนอกขนบประวัติศาสตร์ไทย*. นนทบุรี : ฟาเดียวกัน.
- ประชัน รักพงษ์และคณะ. (2537). *การศึกษาหมู่บ้านไทลื้อจังหวัดลำปาง*. ลำปาง: วิทยาลัยครูลำปาง.
- ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น. (2559 ก). การเคลื่อนไหวของเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะในสังคมลำปาง (พ.ศ.2546-2556). *วารสารศิลปและวัฒนธรรม*, 1(1), 224-244.
- ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น (บรรณาธิการ). (2559ข). *ร้อยปีเปลี่ยนไป ลำปางเปลี่ยนแปลง*. ลำปาง : สำนักงานจังหวัดลำปาง.
- ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น (บรรณาธิการ). (2559ค). *ลำปางเมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ลำปาง : สำนักงานจังหวัดลำปาง.
- ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น (บรรณาธิการ). (2558). *2 ฟากแม่วัง 2 ผังนครลำปาง* (พิมพ์ครั้งที่ 2).ลำปาง : สำนักงานจังหวัดลำปาง.
- ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์. (2561). *น้ำวัง รถไฟ ไฮเวย์ : ประวัติศาสตร์ลำปางสมัยใหม่*. ลำปาง: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์. (2558). เมืองเก่าลำปางกับโจทย์ว่าด้วยวิกฤตความเป็นตัวของตัวเอง, ใน ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น (บรรณาธิการ), *2 ฟากแม่วัง 2 ผังนครลำปาง* (พิมพ์ครั้งที่ 2) หน้า 9-39. ลำปาง: สำนักงานจังหวัดลำปาง.
- ขงยุทธ ชูแว่น. (2562). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: ยิบซี กรุ๊ป.
- วรวิทย์ สุมาลัย. (2556). การศึกษาพัฒนาการของวัฒนธรรมของชุมชนโบราณในบริเวณพื้นที่ราบตอนกลางของจังหวัดลำปางก่อนพุทธศตวรรษที่ 24. *วารสารสหวิทยาการ*, 10(1), 152-187.

ศักดิ์ รัตนชัยและคณะ. (2539). *วัฒนธรรมแต่งกายเมืองลำปาง*. ลำปาง: วัชรกิจการพิมพ์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). *สร้างบ้านแปงเมือง*. กรุงเทพฯ: มติชน.

สุรพล คำรหัสกุล. (2562). *เขลางค์นครและเมืองลำปาง มรดกประวัติศาสตร์แห่งลุ่มน้ำวัง*.

เชียงใหม่: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดลำปาง (2544). *สภาพสิ่งแวดล้อมแหล่งศิลปกรรม*

ในจังหวัดลำปาง (พิมพ์ครั้งที่ 2). ลำพูน: อนุรักษ์การพิมพ์.

อดิสร ศักดิ์สูง. (2558). *ประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตทางประวัติศาสตร์*. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.

ปัญหาในการทำความเข้าใจประโยค freier Relativsatz ที่ขึ้นต้นด้วย

Relativpronomen *wer* ในภาษาเยอรมัน

Troubles in Understanding Free Relative Clause with the Relative Pronoun *wer* in German

จินดา ศรีรัตนสมบุญ¹

Chinda Sriratanasomboon

บทคัดย่อ

Freier Relativsatz คือประโยค Relativsatz ที่ไม่ได้ทำหน้าที่ขยายความให้กับคำใดคำหนึ่งในประโยคหลัก แต่มีสถานะเป็นส่วนหนึ่งของประโยค (Satzglied) ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานหรือกรรมของกริยาในประโยคหลัก หัวข้อไวยากรณ์เรื่องนี้จัดว่ายากและซับซ้อนสำหรับนักศึกษาไทย บทความวิชาการนี้จึงมีจุดประสงค์ที่จะรวบรวมประเด็นปัญหาและแนวทางในการทำความเข้าใจความหมายของประโยค freier Relativsatz ที่ขึ้นต้นด้วย Relativpronomen *wer* โดยแบ่งปัญหาและแนวทางการทำความเข้าใจเป็นสามประเด็น ได้แก่ 1) ปัญหาและแนวทางในการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่าง freier Relativsatz และ Relativsatz ที่ขึ้นต้นด้วย Relativpronomen *der, die, das* 2) ปัญหาและแนวทางในการวิเคราะห์ว่า freier Relativsatz นั้นๆ ทำหน้าที่เป็นประธานหรือเป็นกรรมของกริยาในประโยคหลัก 3) ปัญหาและแนวทางในการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่าง freier Relativsatz ที่ขึ้นต้นด้วย Relativpronomen *wer* และ *abhängiger w-Fragesatz* ที่ขึ้นต้นด้วย *wer*

คำสำคัญ: คุณานุประโยค, คุณานุประโยคอิสระ, ประพันธสรรพนาม, ประโยคคำถามอ้อม, ภาษาเยอรมัน

Abstract

The free relative clause is a relative clause that does not attribute a single word in the main sentence but it is a part of the main sentence (Satzglied), which functions as subject or object of the verb in the main sentence. This grammar topic is considered difficult and complex for Thai students. Therefore, this academic article aims to collect troubles and introduce approaches to understand the meaning of the free relative clauses beginning with relative pronoun *wer*. The troubles and approaches can be classified in three main groups: firstly, troubles and approaches in analyzing the difference between the free relative clauses and the relative clauses beginning with relative pronouns *der, die, das*, secondly, troubles and approaches in analyzing whether the free relative clauses function as subject or object of the verb in the

¹ ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

German Section, Department of Western Languages, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University

Email: chindaram2000@yahoo.com

* Manuscript received April 5, 2021; revised May 20, 2021 and accepted June 16, 2021

main sentence, and thirdly, troubles and approaches in analyzing the difference between the free relative clauses with relative pronoun *wer* and the interrogative clauses with *wer*.

Keywords: Relativsatz, freier Relativsatz, Relativpronomen, indirekter Fragesatz, Deutsch

บทนำ

จุดตั้งต้นในการเขียนบทความเรื่องนี้ เกิดจากปัญหาที่พบในการเรียนการสอนกระบวนวิชา GER 2102 การอ่านภาษาเยอรมันเพื่อความเข้าใจ 1 ในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาเยอรมัน (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560) มหาวิทยาลัยรามคำแหง กระบวนวิชา GER 2102 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์โครงสร้างในระดับคำ ระดับประโยคและระดับอนุเจต ตลอดจนไวยากรณ์ที่ช่วยในการอ่านเพื่อความเข้าใจ (Lesegrammatik) ในกระบวนวิชานี้ มีบทเรียนบทหนึ่งว่าด้วยเรื่อง Nebensatz ประเภทต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ประธานหรือกรรมในประโยค Hauptsatz ซึ่ง freier Relativsatz mit w-Pronomen เป็น Nebensatz ประเภทหนึ่งในกลุ่ม Nebensatz ที่ทำหน้าที่ดังกล่าว

การเรียนกระบวนวิชา GER 2102 ไม่มีการบังคับหรือกำหนดวิชาที่ต้องเรียนมาก่อน (prerequisite) มีเพียงข้อแนะนำในคำอธิบายรายวิชาว่านักศึกษาควรเรียนวิชาใดมาก่อน ซึ่งนักศึกษาส่วนใหญ่ที่เรียนวิชานี้ ได้ผ่านการเรียนกระบวนวิชาภาษาเยอรมันเพื่อการสื่อสาร 1 - 4 มาแล้วตามข้อแนะนำในคำอธิบายรายวิชา ตำราที่หลักสูตรใช้อยู่ในปัจจุบันสำหรับ กระบวนวิชาภาษาเยอรมันเพื่อการสื่อสาร 1 - 4 คือ Studio 21 ระดับ A 1 และ Studio 21 ระดับ A 2 ของสำนักพิมพ์ Cornelsen จึงอาจสรุปโดยประมาณได้ว่า นักศึกษาที่เรียนกระบวนวิชาการอ่านภาษาเยอรมันเพื่อความเข้าใจ 1 น่าจะมีความรู้อยู่ในระดับ A 2

สำหรับคำว่า **ปัญหา** ในชื่อบทความนั้น หมายถึงเฉพาะปัญหาในการใช้และการทำความเข้าใจประโยค freier Relativsatz ที่ขึ้นต้นด้วย Relativpronomen *wer* ของนักศึกษากลุ่มดังกล่าวข้างต้น จากปัญหาที่พบในการเรียนการสอน การตั้งคำถามและข้อสงสัยของนักศึกษาในชั้นเรียนและจากการสืบค้นศึกษาเรื่องดังกล่าวทำให้ผู้เขียนตระหนักได้ว่า freier Relativsatz ที่ขึ้นต้นด้วย Relativpronomen *wer* เป็นเรื่องที่ยากและซับซ้อนสำหรับผู้เรียนชาวไทยมากกว่าที่คิด ทั้งในแง่ของการทำความเข้าใจและโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างประโยค freier Relativsatz แต่ในบทความนี้ ผู้เขียนจะรวบรวมประเด็นปัญหาเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการรับรู้ทำความเข้าใจเท่านั้น ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงปัญหาในการสร้างประโยค เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการเขียนบทความนี้เก็บรวบรวมจากการเรียนการสอนวิชาการอ่านภาษาเยอรมัน จึงเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในการรับรู้ทำความเข้าใจ มากกว่าปัญหาในการสร้างประโยคซึ่งมีลักษณะของปัญหาที่แตกต่างออกไป

พื้นฐานความรู้ของนักศึกษาในเรื่อง Relativsatz

เมื่อกล่าวถึง Relativsatz นักศึกษาส่วนใหญ่มักจะนึกถึงประโยค Relativsatz ที่ขึ้นต้นด้วย Relativpronomen *der, die, das* เนื่องจากเป็นรูปประโยคที่นักศึกษาได้เรียนมาอย่างเป็นระบบในกระบวนวิชาภาษาเยอรมันเพื่อการสื่อสาร 1-4 ส่วนโครงสร้างประโยค freier Relativsatz นั้น ไม่พบว่ามีการนำเสนอ

อย่างเป็นระบบในตำรา Studio 21 A1 และ Studio 21 A2 ในส่วนที่เป็นไวยากรณ์ อย่างไรก็ตาม นักศึกษาอาจเคยพบประโยคประเภทนี้ในตำราอ่านต่างมาบ้าง

ในความเข้าใจของนักศึกษา ประโยค Relativsatz คือ อนุประโยค (Nebensatz) ที่ขึ้นต้นด้วย Relativpronomen der, die, das ทำหน้าที่ขยายความให้กับคำนามในประโยค Hauptsatz (Matrixsatz / ประโยคหลัก) โดย Relativpronomen der, die, das จะเปลี่ยนรูปไปตามเพศและพจน์ของคำนามที่ Relativpronomen นั้นขยาย และเปลี่ยนการก (Kasus) ไปตามหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ (Nominativ, Akkusativ, Dativ หรือ Genitiv) ของตัวมันเองในประโยค Relativsatz นั้นๆ ในกรณีที่มีคำบุพบทนำหน้า Relativpronomen คำบุพบทนั้นจะเป็นตัวกำหนดการกของ Relativpronomen ตัวอย่างเช่น

- (1) Das **Mädchen**, *das mich gerade begrüßt hat*, kommt aus China.
- (2) Willst du mir den **Mann**, *den du eben begrüßt hast*, nicht vorstellen?
- (3) Wer ist eigentlich die **Frau**, *der du so viel Geld überwiesen hast*?
- (4) Der **Mann**, *dessen Koffer auf dem Flughafen gestohlen wurde*, hat noch die Hoffnung, dass die Versicherung den Schaden zahlt.
- (5) Ich habe den **Mann**, *für den du arbeitest*, schon mal in einer Fernsehsendung gesehen.
- (6) Ich habe die **Leute**, *mit denen du geredet hast*, schon mal in einer Fernsehsendung gesehen.

(จินดา ศรีรัตนสมบูรณ์, 2563, หน้า 296-298)

จากสาเหตุดังที่ได้อธิบายข้างต้น จึงอาจกล่าวได้ว่านักศึกษารู้จักเรียนเพียงเนื้อหาพื้นฐานที่สุดของเรื่อง Relativsatz (prototypischer Relativsatz)

Prototypische Relativsätze beziehen sich auf Nominalphrasen. [...] Der Relativsatz auf Ganzes ist dann ein Attribut der Nominalphrase. Prototypische Relativsätze sind also Attributnebensätze (Attributsätze). Das Relativpronomen übernimmt von seiner Bezugsphrase den Numerus und das Genus. Der Kasus wird hingegen von der Funktion des Relativpronomens innerhalb des Relativsatzes bestimmt. (Duden, 2016, p.1043)

ส่วนประโยค Relativsatz ในรูปแบบอื่น นอกเหนือจากรูปแบบพื้นฐานนี้ นักศึกษาอาจเคยพบมาบ้างจากบทอ่านในตำราหรือบทอ่านเสริมในชั้นเรียนวิชาภาษาเยอรมันอื่น ๆ และอาจได้รับคำอธิบายเพียงเฉพาะบางส่วน แต่ไม่ได้เรียนหรือได้รับการอธิบายอย่างละเอียดจนสามารถเข้าใจอย่างเป็นระบบหรือเห็นภาพรวมทั้งหมด ดังนั้น จึงยังมีอีกหลายประเด็นที่นักศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่ทราบเกี่ยวกับ Relativsatz ดังต่อไปนี้

- 1) Relativsatz ไม่ได้ขยายความเฉพาะคำนามหรือนามวลีเท่านั้น แต่สามารถขยายความให้กับคำสรรพนามบางคำในประโยคหลักได้ด้วย (Duden, 2016, p.1041)

- (7) **Du, der** immer Glück gehabt hat, solltest dich da heraushalten. (Eisenberg, 2006, p. 271)
- (8) Es war **niemand** da, **der** die Maschine kontrollieren konnte. (Duden, 2016, p. 1041)
- 2) Relativsatz สามารถขยายความของประโยคหลักทั้งประโยค
- (9) **In der Kasse fehlen hundert Euro, worüber** wir morgen noch reden müssen. (Duden, 2016, p. 1043)
- 3) Relativpronomen ไม่ได้มีเพียง der, die, das เท่านั้น ยังมี Relativpronomen อื่นๆ อีก เช่น welcher, welche, welches / wer, was ฯลฯ

Relativpronomen บางตัวอาจไม่พบบ่อยนัก เช่น Relativsatz ที่ขึ้นต้นด้วย Relativpronomen welcher, welche, welches เกือบไม่มีการใช้ในภาษาพูดอย่างไม่เป็นทางการ (Umgangssprache) ส่วนในภาษาเขียน พบว่ามีการใช้บ้างแต่ก็ไม่เป็นที่นิยมนัก เนื่องจากถูกมองว่าเป็นรูปประโยคที่ล้าสมัยและไม่ใช้หลักการเขียน (Stil) ที่ดี โดยมากจะใช้เมื่อต้องการหลีกเลี่ยงการเขียนรูปประโยคที่มี Relativpronomen der, die, das รูปซ้ำกับ bestimmter Artikel ซึ่งอยู่ติดกัน (Pfeffer, 1973, p. 90) เช่น

(10) a. Der neue **Bericht, welcher der** UNO-Klimakonvention bis Ende 2009 eingereicht wird, liefert eine Übersicht zur Schweizer Klimapolitik seit 2005. (<https://bit.ly/3wBtojr>)

b. Der neue **Bericht, der der** UNO-Klimakonvention bis Ende 2009 eingereicht wird, liefert eine Übersicht zur Schweizer Klimapolitik seit 2005.

- 4) Relativsatz ไม่จำเป็นต้องขึ้นต้นด้วย Relativpronomen เสมอไป แต่สามารถขึ้นต้นด้วยคำประเภทอื่นได้อีกด้วย เช่น Präpositionaladverbien (ดูประโยคตัวอย่างที่ 9) หรือ relative Adverbien wo, woher, wohin
- (11) Die erschreckten Bauern eilten zu der Stelle, woher das Geräusch kam. [Duden, 2016, p.1050]

ประเด็นข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างบางส่วนเท่านั้น ยังมีปัญหาอื่นๆ ของนักศึกษาซึ่งไม่สามารถนำมากล่าวได้ทั้งหมดในที่นี้ อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวในเบื้องต้นได้ว่า การที่นักศึกษขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่อง Relativsatz เป็นสาเหตุสืบเนื่องที่ทำให้นักศึกษามีปัญหาในการเรียนรู้และทำความเข้าใจเรื่อง freier Relativsatz ซึ่งจะได้อธิบายถึงในรายละเอียดในลำดับต่อไป

freier Relativsatz

freier Relativsatz (คุณาบุประโยคอิสระ) คือประโยค Relativsatz ที่ไม่ได้ขยายคำนาม นามวลี หรือคำใดคำหนึ่งในประโยคหลัก แต่เป็นส่วนหนึ่งของประโยค (Satzglied) (วิไลดา ศรีอุพรพงศ์, 2559, หน้า 183) เช่น

(12) *Wer zuletzt lacht*, lacht am besten.

(13) Ich tue, *was ich will*.

ปัญหาในการอ่านทำความเข้าใจประโยค freier Relativsatz

อันที่จริงเรื่อง freier Relativsatz นั้น โดยตัวของมันเองก็ค่อนข้างจะสร้างความสับสนอยู่ไม่น้อย ดังที่ Pittner (1995, p. 195) ได้เสนอไว้ว่า

Freie Relativsätze geben eine Reihe von Rätseln auf. Wie schon der Terminus andeutet, handelt es sich hier um eine widersprüchliche Erscheinung, da ein Relativsatz sich per definitionem auf ein Element im Matrixsatz bezieht, dies bei „freien Relativsätzen“ jedoch nicht der Fall ist. Sie üben im übergeordneten Satz selbständig eine Satzgliedfunktion aus. [...]

ตามที่ Pittner กล่าวไว้ข้างต้นมีความสอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาในการเรียนรู้ทำความเข้าใจเรื่อง freier Relativsatz ในหลายประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) เมื่อนักศึกษาเรียนเรื่อง freier Relativsatz สังเกตได้ว่า คำว่า *Relativsatz* มักจะทำให้นักศึกษานึกถึงประโยค Relativsatz ชนิดนำหน้าด้วย Relativpronomen der, die, das โดยอัตโนมัติ (สอดคล้องกับหลักการตามทฤษฎี schema theory ดูเพิ่มเติม An, 2013, pp. 130-131 และ Patricia, Carrell, and Eisterhold, 1983, pp. 560-561) ซึ่ง Relativsatz ชนิดนำหน้าด้วย Relativpronomen der, die, das เป็นประโยคที่ขยายความให้กับคำในประโยคหลัก (Attributsatz) ส่วน freier Relativsatz นั้นทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของประโยค (Satzglied) ในประโยคหลัก (Hauptsatz) โดย freier Relativsatz สามารถทำหน้าที่เป็นประธาน (ดูตัวอย่างที่ 14) หรือทำหน้าที่เป็นกรรมในประโยค (ดูตัวอย่างที่ 15) ก็ได้ ความแตกต่างของประโยคสองชนิดนี้เป็นสิ่งที่จะต้องอธิบายให้นักศึกษาเข้าใจโดยกระจ่างก่อนที่จะเรียนเรื่อง freier Relativsatz ที่ซับซ้อนขึ้นในลำดับต่อไป

(14) *Wer jünger aussieht*, lebt auch länger. (<https://bit.ly/3wwLKCj>)

(15) Wir nehmen großzügig auf, *wen du auch (immer) mitbringst*. (Zifonun, 2001, p. 94)

- 2) ในการทำความเข้าใจความหมายของประโยค freier Relativsatz เมื่อนักศึกษาเข้าใจแล้วว่า freier Relativsatz เป็นส่วนหนึ่งของประโยค (Satzglied) นักศึกษาจะต้องสามารถวิเคราะห์ได้ด้วยว่า freier Relativsatz นั้นๆ ทำหน้าที่เป็นประธานหรือเป็นกรรมของกริยาในประโยคหลัก

ประโยคตัวอย่างที่ (14) และ (15) นั้นค่อนข้างง่ายต่อการวิเคราะห์ เนื่องจาก Relativpronomen wer, wen อยู่ในรูปการกที่สอดคล้องกับหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ของ freier Relativsatz ในประโยค กล่าวคือ

ในประโยคตัวอย่างที่ (14) *Wer jünger aussieht, ...* เป็น freier Relativsatz ที่ทำหน้าที่ประธานของกริยา *lebt* และบังเอิญคำว่า *wer* ก็อยู่ในการกประธาน (Nominativ) ด้วยเช่นกัน (เนื่องจากคำว่า *wer* เป็นประธานของกริยา *aussieht*)

ในทำนองเดียวกัน ประโยคตัวอย่างที่ (15) *..., wen du auch (immer) mitbringst.* เป็น freier Relativsatz ที่ทำหน้าที่กรรมตรง (Akkusativ) ของกริยา *aufnehmen* และบังเอิญคำว่า *wen* ก็อยู่ในรูปการกรรมตรงด้วยเช่นกัน (เนื่องจากคำว่า *wen* เป็นกรรมของกริยา *mitbringen*)

รูปการกของ Relativpronomen *wer, wen* ที่สอดคล้องกับหน้าที่ทางวากยสัมพันธ์ของ freier Relativsatz ในประโยค ทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว ความสอดคล้องในลักษณะดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นเสมอไป ตัวอย่างเช่น

(16) *Wen die Götter lieben,* wird früh sterben. (Zifonun, 2001, p. 95)

(17) *Wem dieses Haus gehört,* muss sehr reich sein.

หากตั้งคำถามในชั้นเรียนว่าอะไรเป็นประธานของประโยคที่ (16) และ (17) แม้ว่านักศึกษาจะได้เรียนเรื่อง freier Relativsatz มาแล้ว แต่นักศึกษาก็มักลังเลที่จะตอบว่า *Wen die Götter lieben* และ *Wem dieses Haus gehört* ตามลำดับ เนื่องจากนักศึกษามีความรู้เดิมอยู่ว่า *wen* เป็นรูปกรรมตรง (Akkusativ) และ *wem* เป็นรูปกรรมรอง (Dativ) นักศึกษาจึงไม่อาจเข้าใจได้ว่าประโยคที่ขึ้นต้นด้วย *wen* หรือ *wem* จะสามารถทำหน้าที่ประธานได้อย่างไร ความสับสนในลักษณะเช่นนี้อาจแก้ไขได้โดยการแนะนำให้นักศึกษาทำความเข้าใจประโยคเป็น 2 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 ดูความสัมพันธ์ระหว่างประโยค Hauptsatz และ freier Relativsatz

กล่าวคือ ดูว่า freier Relativsatz มีความสัมพันธ์กับประโยค Hauptsatz อย่างไร เช่น ในประโยค

Wem dieses Haus gehört, muss sehr reich sein.

ประโยค freier Relativsatz **ทั้งประโยค** (*Wem dieses Haus gehört,*) เป็นส่วนหนึ่งของประโยค Hauptsatz (*..., muss sehr reich sein*) โดยทำหน้าที่เป็นประธานของกริยา *muss ... sein*

ระดับที่ 2 ดูหน้าที่ของ คำว่า *wer, wen, wem* ภายในประโยค freier Relativsatz

กล่าวคือ ดูเฉพาะภายในประโยค freier Relativsatz นั้นๆ ว่า คำว่า *wer, wen, wem* ทำหน้าที่อะไร เช่น ในตัวประโยค

Wem dieses Haus gehört, ...

ประธานในประโยคนี้คือคำว่า *dieses Haus* ส่วนคำว่า *wem* ต้องอยู่ในรูป Dativ เพราะเป็นกรรมของกริยา *gehört* ซึ่งเป็นกริยาที่ต้องการกรรมรอง (Dativ)

จากประสบการณ์ในการสอนในชั้นเรียน พบว่าการให้คำอธิบายในลักษณะเป็นขั้นตอน เช่นนี้สามารถช่วยให้นักศึกษามีแนวทางในการทำความเข้าใจความหมายของ freier Relativsatz ได้ง่ายขึ้น

- 3) ปัญหาอีกประการหนึ่งในการทำความเข้าใจความหมายของ freier Relativsatz คือ บ่อยครั้งพบว่า นักศึกษามีความเข้าใจที่สับสนระหว่าง freier Relativsatz และ abhängiger w-Fragesatz (ในที่นี้ หมายถึง w-Fragenebensatz ที่ขึ้นต้นด้วย wer, wen, wem) (Duden, 2016, p. 874)

ความเข้าใจสับสนดังกล่าวทำให้นักศึกษาถอดความหมายของประโยค freier Relativsatz ที่ขึ้นต้นด้วย wer, wen, wem ผิด ตัวอย่างคำแปลผิดความหมายของนักศึกษา² เช่น

- (18) Haben Sie sich schon einmal gefragt, warum Sie lieben, **wen Sie lieben**?

*คุณเคยถามตัวเองหรือไม่ว่า ทำไมคุณถึงรัก คุณรักใคร

(ความหมายที่ถูกต้องคือ คุณเคยถามตัวเองหรือไม่ว่า ทำไมคุณถึงรักคนที่คุณรัก)

เมื่อพิจารณาจากการถอดความของนักศึกษา คาดเดาได้ว่า นักศึกษาน่าจะเคยชินกับความหมายของคำว่า *wer* ในฐานะที่เป็นคำแสดงคำถามมากกว่า จึงมีแนวโน้มที่จะถอดความคำนี้เป็นคำว่า *ใคร* ดังตัวอย่างด้านล่างนี้

- (19) Haben Sie sich schon einmal gefragt, wen Sie lieben?

คุณเคยถามตัวเองหรือไม่ว่าคุณรักใคร

ในฐานะผู้สอน ผู้เขียนได้พยายามค้นหาคำอธิบายที่จะช่วยให้นักศึกษาแยกความแตกต่างของประโยคสองประเภทนี้ได้ง่ายขึ้น และพบว่า มีนักวิชาการเยอรมันที่นำเสนอปัญหาเดียวกันนี้ด้วยเช่นกัน จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า สิ่งนี้ไม่ได้เป็นปัญหาเฉพาะกับนักศึกษาไทยเท่านั้น

Pittner (2003, p. 196-197) ได้นำเสนอแนวทางการแยกความแตกต่างระหว่างประโยค freier Relativsatz และ abhängiger w-Fragesatz ไว้ดังนี้

Freie Relativsätze sind formgleich mit abhängigen w-Fragesätzen. Ob ein abhängiger w-Fragesatz oder ein freier Relativsatz vorliegt, lässt sich nur aufgrund des übergeordneten Satzes entscheiden. Entscheidend sind die Selektionsbeziehungen zwischen dem Verb im übergeordneten Satz und dem fraglichen Nebensatz. Im Fall von abhängigen w-Fragesätzen selektiert das Verb einen abhängigen Fragesatz, der durch alle Arten von w-Fragewörtern oder auch durch *ob* eingeleitet sein kann. Bei freien Relativsätzen hingegen liegt keine solche Selektionsbeziehung vor: [...]

² หากมีการใส่เครื่องหมาย * นำหน้าประโยคใด หมายความว่า ประโยคนั้นแปลความหมายผิด หรือเป็นประโยคที่เขียนผิดไวยากรณ์

Abhängige Fragesätze enthalten Sachverhaltsbeschreibungen, während freie Relativsätze mithilfe eines Sachverhalts Personen und Dinge benennen. [...]

จากคำอธิบายข้างต้น คำสำคัญในแนวทางการแยกความแตกต่างระหว่างประโยค freier Relativsatz และ abhängiger w-Fragesatz คือคำว่า Selektionsbeziehungen (zwischen dem Verb im übergeordneten Satz und dem fraglichen Nebensatz) ซึ่งอาจสรุปได้ว่า abhängiger w-Fragesatz ถูกกำหนดโดยกริยาในประโยคหลัก เช่น

(20) Ich weiß nicht, *wen er eingeladen hat*.

ฉันไม่รู้**ว่าเขาเชิญใคร**

*ฉันไม่รู้**คนที่เขาเชิญ**

กริยา weiß (wissen) เป็นคำที่ทำให้ทราบว่าเป็นประโยค ..., *wen er eingeladen hat* เป็น abhängiger w-Fragesatz เพราะคำว่า รู้ (wissen) บังคับโดยปริยายว่า คำว่า wen มีความหมายว่า **ใคร** (Fragewort) ไม่สามารถแปล wen ว่า **คนที่** (w-Pronomen) เนื่องจากคำว่า wissen แปลว่า รู้ ไม่ได้แปลว่า รู้จัก

นอกจากแนวทางที่กล่าวไว้ข้างต้น ยังมีอีกวิธีหนึ่งในการแยกความแตกต่างระหว่างประโยค freier Relativsatz และ abhängiger w-Fragesatz ซึ่ง Müller ได้อ้างถึงไว้ดังนี้

Höhle (1983, Ch. 8.1) discovered a difference between w-clauses and free relative clauses. If a free relative clause is used in the Left Dislocation Construction, the anaphor agrees with the relative pronoun. [...] The anaphor for interrogative clauses is *das* (that). (Höhle as cited in Müller, 1999, p. 81)

Höhle ได้อธิบายไว้ว่า หากมีการใช้สรรพนามแทนอนุประโยคที่อยู่ข้างหน้าด้วยคำว่า **der** อนุประโยคนั้นจะเป็น freier Relativsatz แต่ถ้าหากแทนด้วยคำว่า **das** อนุประโยคนั้นจะเป็น abhängiger w-Fragesatz ตัวอย่างเช่น

(21) Wen er kennt, **den** begrüßt er. (freier Relativsatz)

(22) Wen er dort sieht, **das** weiß niemand. (abhängiger w-Fragesatz)

(Müller, 1999, p. 82)

สิ่งที่ Höhle นำเสนอเป็นข้อสังเกตที่นำไปใช้และเข้าใจได้ง่ายในกรณีที่ในประโยคนั้นๆมีคำว่า **der** หรือ **das** อยู่แล้ว แต่ในประโยคที่ไม่มีคำว่า **der** หรือ **das** อยู่ นักศึกษาอาจต้องทดลองเติมคำสรรพนาม **der** หรือ **das** ด้วยตนเอง เพื่อที่จะทราบว่าจะถอดความหมายของประโยคนั้นๆอย่างไร เช่น

(23) a. *Wer schön sein will*, muss leiden.

b. *Wer schön sein will*, **der** muss leiden

c. **Wer schön sein will, das muss leiden*

คนที่อยากสวยก็ต้องทนทรมาน

(24) a. *Wer das Ziel des Angriffs war*, ist noch unklar.

b. *Wer das Ziel des Angriffs war, das* ist noch unklar.

c. **Wer das Ziel des Angriffs war, der* ist noch unklar.

ใครเป็นเป้าหมายของการบุกเข้าทำร้ายนั้น *เรื่องนี้*ยังไม่ชัดเจน

การใช้วิธีนี้อาจมีปัญหาอยู่ที่ว่า นักศึกษาจะสามารถใส่คำสรรพนามที่ถูกต้องได้หรือไม่ หากนักศึกษาใส่สรรพนามผิด (ดังเช่นข้อ c. ของประโยคตัวอย่างที่ 24 และ 25) ก็จะเข้าใจความหมายของประโยคผิดไปด้วย นอกจากนี้ ยังพบว่าในบางประโยคอาจสามารถใส่คำสรรพนามแทนอนุประโยคด้านหน้าได้ทั้ง *der* และ *das* เช่น

(25) a. *Wer dieses Kunstwerk geschaffen hat*, ist unwichtig.

ผู้ที่รังสรรค์งานศิลปะชิ้นนี้ เขาไม่ได้เป็นคนสำคัญ

ใครเป็นผู้รังสรรค์งานศิลปะชิ้นนี้ ไม่ใช่เรื่องสำคัญ

b. *Wer dieses Kunstwerk geschaffen hat, der* ist unwichtig. (freier Relativsatz)

ผู้ที่รังสรรค์งานศิลปะชิ้นนี้ เขาไม่ได้เป็นคนสำคัญ

c. *Wer dieses Kunstwerk geschaffen hat, das* ist unwichtig. (abhängiger

Fragesatz)

ใครเป็นผู้รังสรรค์งานศิลปะชิ้นนี้ ไม่ใช่เรื่องสำคัญ

ประโยคข้างต้นเป็นประโยคตัวอย่างที่ Pittner (2003, p. 197) ได้เสนอไว้พร้อมคำอธิบายดังนี้

Der Unterschied zwischen den beiden Satztypen wird bei Linksversetzung deutlich.

Der Nebensatz [...] kann prinzipiell als freier Relativsatz oder als abhängiger

Fragesatz interpretiert werden. Bei Linksversetzung tritt jedoch im ersten Fall ein

Pronomen auf, das auf die genannte Person Bezug nimmt, in letzterem Fall dagegen

ein Pronomen, das sich auf den Sachverhalt bezieht.

สิ่งที่จะต้องอธิบายให้นักศึกษาเข้าใจคือ ในกรณีที่เป็น freier Relativsatz คำว่า *der* เป็นการแทนอนุประโยคด้านหน้าที่หมายถึงตัวบุคคล แต่ถ้าเป็น abhängiger Fragesatz คำว่า *das* เป็นการแทนเนื้อความ (คำถาม) ทั้งหมดที่สื่ออยู่ในอนุประโยคด้านหน้า ในกรณีที่สามารถเติมคำสรรพนาม *der* และ *das* ได้ทั้งสองคำ จำเป็นต้องอาศัยบริบทเพื่อช่วยให้สามารถเข้าใจความหมายได้ถูกต้อง

อย่างไรก็ตามคำอธิบายตามหลักวิชาการที่รวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เป็นภาษาเยอรมันและภาษาอังกฤษนั้น ในหลายกรณีอาจเหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความรู้ภาษาเยอรมันดีพอสมควร แต่สำหรับผู้เรียนที่มีความรู้ในภาษาเยอรมันไม่เพียงพอ แม้จะรู้หลักการแต่ก็ไม่สามารถนำไป

ประยุกต์ใช้ได้ ดังนั้น นอกเหนือจากหลักการทางวิชาการทั้งหมดที่นำเสนอมาแล้ว ผู้เขียนได้เสนอให้นักศึกษาใช้กลวิธีที่อาจไม่เป็นวิชาการนักร่วมด้วย กล่าวคือ ให้นักศึกษาลองแปลคำว่า *wem* ในประโยคที่เป็นปัญหาด้วยตัวเลือกสองตัวเลือก ได้แก่ 1) คำว่า *ใคร* และ 2) คำว่า *คนที่* / *ใครก็ตามที่* หากใช้ตัวเลือกใดแล้วความหมายของประโยคในภาษาไทยมีความสอดคล้องกลมกลืนกว่าก็ให้ใช้ตัวเลือกนั้น เช่น

(26) *Ich helfe, wem ich helfen kann.*

ฉันจะช่วยคนที่ฉันช่วยได้

ฉันจะช่วยใครก็ตามที่ฉันช่วยได้

*ฉันจะช่วยใคร(?)ที่ฉันช่วยได้

(27) *Ich weiß nicht, wem ich helfen soll.*

ฉันไม่รู้ว่าจะควรจะช่วยใคร

*ฉันไม่รู้ว่าจะควรจะช่วยคน (ที่)

*ฉันไม่รู้ว่าจะช่วยใครก็ตาม

สิ่งที่ต้องระวังในการใช้วิธีนี้ก็คือ บางครั้งคำว่า *ใคร* ในภาษาไทยสามารถใช้ในความหมายว่า *ใครก็ตาม* ก็ได้ เช่น *ใครที่มาสายจะไม่ได้เข้าสอบ* คำว่า *ใคร* ในที่นี้มีความหมายว่า *คนที่* (มาสาย) หรือ *ใครก็ตามที่* (มาสาย) ในภาษาไทยคำว่า *ใคร* ไม่ได้ใช้ในความหมายของการตั้งคำถามเสมอไป เช่นกัน ดังนั้น ถ้าหากนักศึกษาจะใช้วิธีนี้ในการทำความเข้าใจความหมายของประโยค นักศึกษาต้องตั้งคำถามกับตัวเองเสมอว่า คำว่า *ใคร* ที่นักศึกษาใช้โดยอัตโนมัติมีความหมายว่า *ใคร* ที่เป็นคำถามหรือมีความหมายว่า *ใครก็ตาม* กันแน่

วิธีใช้คำทดลองแปลเช่นนี้ไม่เป็นวิชาการนัก อีกทั้งไม่ใช่ความรู้ทางไวยากรณ์ภาษาไทย แต่เป็นการใช้ *ความรู้สึกทางภาษา* ในฐานะเจ้าของภาษา (ไทย) คล้ายกับที่ชาวเยอรมันหลายท่านซึ่งผู้เขียนได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับหลักการใช้ *freier Relativsatz* แต่เจ้าของภาษาเหล่านั้นบอกได้เพียงว่า ประโยคใดใช้ได้ ประโยคใดใช้ไม่ได้ โดยไม่สามารถอธิบายเหตุผล ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอในทุกภาษา

สรุป

บทความนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาของนักศึกษาไทยในการทำความเข้าใจความหมายของประโยค *freier Relativsatz* โดยนำเสนอเฉพาะประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการรับรู้ (*rezeptiv*) โดยไม่ได้นำเสนอประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการสร้างภาษา (*produktiv*) ปัญหาเกี่ยวกับการสร้างประโยค *freier Relativsatz* เป็นสิ่งมีความซับซ้อนอย่างมาก เนื่องจากในการสร้างประโยค *freier Relativsatz* นั้น นอกจากจำเป็นที่จะต้องรู้กฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ต่าง ๆ แล้ว ยังต้องเรียนรู้เรื่องข้อยกเว้นหรือการใช้ประโยค *freier Relativsatz* ที่ไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์อีกด้วย ประโยคดังกล่าวแม้จะผิดกฎไวยากรณ์ แต่กลับมีปรากฏอยู่ในสื่อคุณภาพต่าง ๆ ของเยอรมัน

อีกทั้งยังมีงานวิจัยรองรับ หากมีผู้สนใจรวบรวมกฎเกณฑ์และข้อยกเว้นเหล่านี้ พร้อมทั้งนำเสนอเทคนิควิธีในการเรียนรู้และคำอธิบายเป็นภาษาไทย เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สอนและผู้เรียนภาษาเยอรมันที่เป็นคนไทยอย่างยิ่ง เนื่องจากตำราสอนภาษาเยอรมันส่วนใหญ่ในปัจจุบัน เน้นที่การสื่อสารและการบูรณาการทักษะทางภาษาทั้งสี่ ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าได้ผลสัมฤทธิ์ที่ดี โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะการสื่อสารในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนในระดับสูงของผู้เรียนที่ไม่ได้เติบโตหรือใช้ชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ใช้ภาษาเยอรมันนั้น แน่ใจว่ายังต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในเรื่องไวยากรณ์และโครงสร้างประโยคอย่างเป็นระบบโดยมีอาจปฏิสระได้

เอกสารอ้างอิง

- จินดา ศรีรัตนสมบูรณ์. (2563). *การอ่านภาษาเยอรมันเพื่อความเข้าใจ 1*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- วิไลดา ศรีอุฬารพงศ์. (2559). *วากยสัมพันธ์ภาษาเยอรมัน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- An, S. (2013). Schema theory in reading. *Theory and Practice in Language Studies*, 3(1), 130-134.
- Bundesamt für Umwelt BAFU. (2009). Schweiz kann ihre internationalen Verpflichtungen einhalten. Retrieved from <https://bit.ly/3wBtojr>
- Carrell, P.L. & Eisterhold, J. C. (1983). Schema theory and ESL reading pedagogy. *TESOL Quarterly*, 17(4), 553-573.
- Duden (2016). *Die Grammatik. Duden Band 4. 9., vollständig überarb. und aktualisierte Aufl.* Mannheim u.a.: Dudenverlag.
- Eisenberg, P. (2006). *Der Satz*. 3. Aufl. Stuttgart und Weimar: Verlag J.B. Metzler.
- Merkel, W. (2009). Wer jünger aussieht, lebt auch länger. Retrieved from <https://bit.ly/3wwLKCj>
- Müller, S. (1999). An HPSG-Analysis for Free Relative Clauses in German. *Grammars*, 2, 53-105.
- Pfeffer, J. (1973). Die Relativpronomen der und welcher in Wort und Schrift. *Die Unterrichtspraxis / Teaching German*, 6(2), 90-97.
- Pittner, K. (1995). Regeln für die Bildung von freien Relativsätzen. Eine Antwort an Oddleif Leirbukt. *Deutsch als Fremdsprache*, 32(4), 195-200.
- Pittner, K. (2003). Kasuskonflikte bei freien Relativsätzen. Eine Korpusstudie. *Deutsche Sprache*, 31(3), 193-208.
- Zifonun, G. (2001). *Grammatik des Deutschen im europäischen Vergleich: Der Relativsatz*. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache.

น้ำกับความแห้งแล้งในภาคอีสาน

Water with Drought in the Northeast

ศรุดา สมพอง^{1*} จินดา แก่นสมบัติ² และ อภิวัฒน์ บุญเอนก³

Saruda Sumpung, Jinda kaensombat and Apiwat Boonanek

บทคัดย่อ

ความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นในไทยส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับการเกษตรและแหล่งน้ำต่าง ๆ ในภาคอีสาน เช่น เขื่อนแม่วงก์ ภูมิพล สิริกิติ์ แม่มอก ทับเสลา กระเสียว จุฬารัตน์ อุบลรัตน์ ลำพระเพลิง ลำแซะ ลำน้ำรอง ป่าสักฯ คลองสิยัด และหนองปลาไหล ส่งผลเสียหายต่อกิจกรรมทางการเกษตร เช่น พื้นดินขาดความชุ่มชื้น พืชขาดน้ำ พืชชะงักการเจริญเติบโต ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพต่ำ รวมถึงปริมาณลดลง ความแห้งแล้งที่เกิดมีผลต่อการเกษตร มักเกิดในฤดูฝนที่มีฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานาน ส่วนใหญ่เกิดจากฝนแล้ง และทิ้งช่วงโดยแต่ละปีจะเกิดขึ้นได้ 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงฤดูหนาวต่อเนื่องถึงฤดูร้อน โดยเริ่มจากปลายเดือนตุลาคม เป็นต้นไป เฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้นที่ภาคอีสาน จะมีปริมาณฝนลดลงไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเข้าสู่ฤดูฝน ในช่วงกลางเดือนพฤษภาคมของปีถัดไป ซึ่งความแห้งแล้งลักษณะนี้จะเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี และมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ส่วนความแห้งแล้งอีกช่วงหนึ่งมักเกิดขึ้นในช่วงกลางฤดูฝน คือประมาณปลายเดือนมิถุนายนถึงกรกฎาคม จะมีฝนทิ้งช่วง ซึ่งอาจเกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่น หรือบางบริเวณ แต่บางครั้งก็อาจครอบคลุมพื้นที่กว้างเกือบทั่วภาคอีสาน

คำสำคัญ: ความแห้งแล้ง, น้ำ, ภาคอีสาน

Abstract

Drought that occurs in Thailand has a direct impact on agriculture and water sources in the Northeast, such as Mae Kuang Dam, Bhumibol, Sirikit, Mae Mok, Thap Salao, Chulabhorn, Ubonrat, Lam Phra Ploeng Lam Sa, Lam Nang Rong, Pasak, Khlong Si Yat and Nong Plalai This will damage agricultural activities such as lack of soil moisture, lack of water, plant growth interruption the output is of low quality. Including the quantity has decreased the drought affects agriculture. Usually occurs in the rainy season with a long period of rain. Most of them are caused by drought. And leave the period, with each year occurring in two periods: winter and summer Starting from the end of October onwards Especially in the northeast area the rainfall will continue to decline until the rainy season in mid-May of

^{1*} รองศาสตราจารย์ ดร. นักวิชาการอิสระ และอดีตอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง E-mail : saruda911@hotmail.com

² รองคณบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม E-mail : khaidang_rs@hotmail.com

³ ครูวิชาศิลปศึกษา คนตรี และนาฏศิลป์ โรงเรียนบ้านกุสุมาลย์ ตำบลกุสุมาลย์ อำเภอนางรอง จังหวัดขอนแก่น

the following year. This kind of drought will occur every year. And tends to deteriorate accordingly Another period of drought usually occurs in the middle of the rainy season, which is around the end of June to July. There will be rain during Which may happen locally or some area but sometimes it may cover a wide area almost all over the northeast

Keywords: drought, water, northeastern region

บทนำ

น้ำเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของผิวโลก และมีอยู่ในสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ทั้งมนุษย์ สัตว์ พืช และ จุลินทรีย์ ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญของมนุษย์ น้ำมีความจำเป็นต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิดโดยเฉพาะมนุษย์ซึ่ง จำเป็นต้องใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค มนุษย์บริโภคน้ำเข้าไปในร่างกายและปล่อยน้ำออกจากร่างกาย มากกว่าสารอื่น ๆ น้ำเป็นส่วนสำคัญของเนื้อเยื่อเกือบทุกชนิด มีทำหน้าที่เป็นตัวกลางสำหรับลำเลียงถ่ายเท สารอาหารและของเสีย นอกจากนี้ยังช่วยรักษาอุณหภูมิของร่างกายให้คงที่ ร่างกายมนุษย์ประกอบด้วยน้ำ ประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัว นอกจากนี้การใช้ประโยชน์ของน้ำสำหรับมนุษย์นั้นยังมีอีกมากมาย หลายอย่าง ได้แก่ การใช้เพื่อชำระล้างร่างกาย ทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่ม ใช้ในการประกอบอาหาร การเกษตร การล้างทำความสะอาดถนนและสาธารณสถานอื่นๆ การพักผ่อนหย่อนใจ การอุตสาหกรรม การ ขับเคลื่อนสิ่งสกปรก การผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำ การคมนาคม และการป้องกันอัคคีภัย จึงนับว่าน้ำเป็น ทรัพยากรที่มีประโยชน์มากมายต่อมนุษย์อย่างแท้จริง (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554)

การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม ไทยได้รับน้ำฝนจากธรรมชาติ เนื่องจากร่อง มรสุมหรือร่องความกดอากาศต่ำที่พัดผ่านในช่วงฤดูฝน หากปีใดมีกำลังอ่อนหรือเคลื่อนผ่านเร็วกว่าปกติ ก็จะเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ฝนตกน้อย นอกจากนี้ยังมีพายุดีเปรสชันและพายุไต้ฝุ่นที่ช่วยให้ฝนตกเป็นบริเวณ กว้าง หากไม่มีพายุเคลื่อนเข้ามาหรือเคลื่อนเข้ามาน้อยก็จะทำให้ปริมาณน้ำฝนลดน้อยลงไปด้วย ซึ่งเป็น สาเหตุให้เกิดความแห้งแล้งได้ นอกจากนี้ปรากฏการณ์เรือนกระจกที่ทำให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้นดังกล่าวมี ผลกระทบต่อเนื่องคือ ทำให้น้ำแข็งขั้วโลกละลาย ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น ทำให้เกิดอุทกภัย/ความแห้งแล้ง พื้นที่ที่เคยอุดมสมบูรณ์จะเกิดการแห้งแล้งลงสลับกับการเกิดน้ำท่วม อุณหภูมิของผิวน้ำเกิดเปลี่ยนแปลงจึง ส่งผลทำให้อุณหภูมิเหนือน้ำเปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน ส่งผลให้เกิดความร้อนและความแห้งแล้งในบริเวณที่เคย มีฝนชุก และเกิดฝนตกหนักในบริเวณที่เคยแห้งแล้ง ลมพายุเปลี่ยนทิศทาง เกิดภาวะฝนตกน้อย หรือฝนไม่ ต้องตกตามฤดูกาล ฝนทิ้งช่วงยาวนานหรือฝนตกไม่กระจายอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ปริมาณน้ำที่กักเก็บไว้ใน อ่างเก็บน้ำมีน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนต่าง ๆ มีปริมาณน้ำน้อยลงจากเดิมมาก เกิดการ ขาดแคลนในพื้นที่ชลประทานเพื่อการเกษตรและเพื่อการอุปโภคบริโภค (BBC NEWS, 2020)

จากการขยายพื้นที่เกษตรกรรมและมีการใช้น้ำต่อเนื่องตลอดปีเพื่อการผลิต ทำให้มีความ ต้องการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ต้นน้ำ จึงทำให้ปริมาณน้ำท่าที่ไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำหรือปริมาณ

น้ำท่าตอนล่างลดลง ซึ่งเป็นสาเหตุให้การขาดแคลนน้ำในพื้นที่ตอนล่างก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรง ทั้งด้านการเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม และความรุนแรงอาจเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในฤดูแล้งเท่านั้น ดังนั้นการใช้ประโยชน์ที่ดินจึงต้องคำนึงถึงประเภทของการใช้ที่ดินและปริมาณน้ำที่ต้องการ เพื่อป้องกันไม่ให้ผลผลิตเกิดความเสียหายและการขาดแคลนน้ำ ดังนั้นปัญหาภัยแล้ง เป็นปัญหาอันเนื่องมาจากความผันแปรทางธรรมชาติ ประกอบกับการกระทำของมนุษย์ ส่งผลกระทบต่อภาวะขาดแคลนน้ำสะอาด เพื่อการบริโภคและอุปโภค ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ซึ่งยังคงเป็นอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชนบท ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งในการแก้ไข หรือป้องกันปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้น พร้อมทั้งหามาตรการและเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการนำที่ดินมาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น

ทรัพยากรน้ำในไทย

กรมทรัพยากรน้ำ (2563) น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เหลือเฟือไม่หมดสิ้น เช่น น้ำทะเลมีอยู่บนผิวโลกประมาณร้อยละ 71 ของผิวโลกทั้งหมด น้ำฝนและน้ำในดิน นอกจากนี้น้ำยังเป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วเสื่อมคุณภาพ แต่บูรณะให้กลับมีสภาพดีดังเดิมและนกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น น้ำเสียที่ออกจากโรงงานอุตสาหกรรม ทรัพยากรน้ำมีการเปลี่ยนแปลงตามวัฏจักรของน้ำ โดยพลังงานจากดวงอาทิตย์เป็นตัวการที่ทำให้เกิดน้ำฝน น้ำบนดิน น้ำใต้ดิน หรือน้ำบาดาล น้ำจำแนกออกเป็น 3 ชนิด คือ

1. น้ำฝน (Precipitation) คือ น้ำที่เกิดจากการกลั่นตัวของไอน้ำ
2. น้ำผิวพื้นหรือน้ำท่า (Surface water) คือ น้ำที่เกิดจากน้ำฝนและยังอยู่ตามผิวดิน ห้วย หนอง

คลอง บึง น้ำในแม่น้ำ หรือตามท้องอื่นๆ

3. น้ำใต้ดิน (Ground) มี 2 ชนิด คือ

1) น้ำใต้ดินเกิดจากน้ำฝน หรือน้ำที่อยู่บนดิน หรือหิมะ หรือก้อนน้ำแข็งละลายซึมลงไปในดิน และตามช่องว่างระหว่างชั้นหิน น้ำในดินมีระดับไม่ลึกนักโดยชั้นบนสุดมักจะอยู่ระดับเดียวกับน้ำในแม่น้ำลำคลอง

2) น้ำในชั้นดินหรือน้ำบาดาล เป็นน้ำที่เกิดจากน้ำฝนและน้ำบนดินซึมลึกลงไปตามชั้นหินประเภทต่าง ๆ ได้แก่ น้ำบาดาลที่เกิดจากน้ำฝนไหลซึมผ่านชั้นหินทรายต่าง ๆ พบมากในแอ่งที่ลุ่มที่มีแนวชั้นหินทรายต่อเนื่องไปถึง เช่น น้ำฝนที่ซึมผ่านชั้นหินในภาคเหนือของประเทศไทยตามแนวโครงสร้างต่อเนื่องลดลงมาจนถึงที่ราบภาคกลาง เมื่อเจาะผ่านชั้นหินไปลึกๆ ก็พบน้ำยังอยู่ในชั้นหินทรายข้างล่างและน้ำบาดาลที่ไหลผ่านหินชั้นต่างๆ และไปขังรวมตัวกันในตอนบนของชั้นดินดาน เนื่องจากซึมผ่านไปไม่สะดวก น้ำบาดาลนี้ผ่านการกลั่นทางธรรมชาติแล้ว จึงสะอาดกว่าน้ำในดินมาก

แหล่งน้ำที่สำคัญของไทย

ฉลอง เกิดพิทักษ์ (2561) แหล่งน้ำ หมายถึง บริเวณที่รองรับน้ำทั้งหมด ได้แก่ ดันน้ำลำธาร ห้วย หนอง บึง ทะเลสาบ น้ำใต้ดิน และแม่น้ำ แหล่งน้ำที่สำคัญในภาคต่าง ๆ ของไทย ได้แก่ ภาคเหนือซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นทิวเขาสลับกับที่ราบหุบเขา จึงมีบริเวณต้นน้ำลำธาร และมีแม่น้ำไหลผ่าน ได้แก่

แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน แม่น้ำอิง แม่น้ำกก กว๊านพะเยาในจังหวัดพะเยา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางและไม่มีทิวเขากั้นจึงมีแม่น้ำน้อย ได้แก่ แม่น้ำชี แม่น้ำมูล แม่น้ำลำพระเพลิง แม่น้ำลำตะคอง แม่น้ำลำปายมาศ แม่น้ำลำเซ แม่น้ำลำโดมน้อย ลำปาว นอกจากนี้มีบึงน้ำจืดหลายแห่ง ได้แก่ หนองหานจังหวัดสกลนคร หนองหานกุมภวาปีจังหวัดอุดรธานี และหนองญาติจังหวัดนครพนม ภาคกลางมีลักษณะเป็นแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของประเทศ เพราะมีทั้งแหล่งน้ำบนผิวดินและใต้ดิน น้ำบนผิวดิน ได้แก่ แม่น้ำสายต่างๆ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำสะแกกรัง แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก นอกจากนี้มีบึงน้ำจืดหลายแห่ง ได้แก่ บึงบอระเพ็ดจังหวัดนครสวรรค์ บึงสีไฟจังหวัดพิจิตร บึงสรรพยาจังหวัดชัยนาท และทะเลแก้วจังหวัดพิษณุโลก ภาคตะวันตกมีแม่น้ำไม่มากนัก ได้แก่ แม่น้ำแควน้อยและแม่น้ำแควใหญ่ ซึ่งไหลไปภาคตะวันออก ภาคตะวันออกมีแม่น้ำสายสั้น ๆ ได้แก่ แม่น้ำประแส แม่น้ำเวฬุ แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำตราด และแม่น้ำระยอง และภาคใต้จะมีแม่น้ำสายสั้น ๆ ได้แก่ แม่น้ำตาปี แม่น้ำปากจั่น แม่น้ำตรัง แม่น้ำหลังสวน แม่น้ำปัตตานี แม่น้ำคีรีรัฐ แม่น้ำชุมพร แม่น้ำสายบุรี

ประโยชน์ของน้ำ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ใช้ในกิจกรรมการผลิต เช่น การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง ใช้ในการผลิตทางอุตสาหกรรม เช่น การผลิตเหล็กกล้า ทำเบียร์ ยางเทียม กระดาษ และอื่นๆ รวมทั้งใช้ในการจ่ายแจกผลผลิต เช่น การคมนาคมทางน้ำ เพื่อนำผลผลิตไปสู่ตลาดหรือนำวัตถุดิบมาป้อนโรงงาน นอกจากนี้ยังใช้ในการบริโภคในชีวิตประจำวัน คือ ใช้ดื่ม ทำอาหาร ชำระล้างร่างกายและสิ่งสกปรก ขับเพลิง และผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำ ด้านสังคม ได้แก่ การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ มักจะเลือกในบริเวณลุ่มน้ำ เพราะเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ต่อการดำรงชีวิต เช่น ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ลุ่มแม่น้ำมูล ลุ่มชี เป็นต้น และด้านการเมือง ได้แก่ การใช้แม่น้ำเป็นพรมแดนธรรมชาติ

การอนุรักษ์น้ำ มีวิธีการ ได้แก่ วางแผนการพัฒนาแหล่งน้ำและการจัดการลุ่มแม่น้ำของแม่น้ำสายสำคัญ ๆ ของประเทศ เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยในลุ่มน้ำได้รับประโยชน์จากทรัพยากรน้ำได้อย่างทั่วถึง ออกกฎหมายเกี่ยวกับการใช้น้ำ เนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีความต้องการใช้น้ำมากขึ้น ควรมีกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของการใช้น้ำเพื่อเป็นการควบคุมการแจกจ่ายน้ำ ทั้งที่อยู่บนพื้นดินและน้ำใต้ดิน ซึ่งทำให้เกิดความยุติธรรม เป็นการประหยัด และป้องกันการสูญเสียน้ำโดยเปล่าประโยชน์ ปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินให้ถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อป้องกันมิให้น้ำฝนที่ตกลงมาไหลบ่าลงสู่ทะเลโดยปราศจากการใช้ประโยชน์และจัดอัตราการพังทลายของดินให้ลดลง ปรับปรุงระบบชลประทานและคลองส่งน้ำต่าง ๆ เพื่อป้องกันการสูญเสียน้ำในการส่งน้ำและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้น้ำจาก คลองชลประทานให้ดียิ่งขึ้น หาวิธีการลดการระเหยจากแหล่งน้ำต่าง ๆ เช่น ตามบริเวณอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนสำรวจเสาะหาแหล่งน้ำใหม่ๆ เพื่อให้ได้น้ำเพิ่มขึ้น เช่น ค้นคว้าหาวิธีทำน้ำเค็มให้เป็นน้ำจืด และเพิ่มค่าใช้น้ำให้แพงขึ้น เพื่อป้องกันการใช้น้ำอย่างฟุ่มเฟือย ซึ่งเป็นวิธีช่วยให้ประชาชนให้น้ำอย่างประหยัดได้วิธีหนึ่ง

ภาคอีสานของไทย

Isan Culture Blog (2020) จังหวัดในภาคอีสาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ภาคอีสาน ประกอบด้วย 20 จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี อุบลราชธานี และน่านใหม่ บึงกาฬ มีพื้นที่ประมาณ 170,226 ตารางกิโลเมตร หรือ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช ภูมิประเทศทั้งภาคยกตัวสูงเป็นขอบแยกตัวออกจากภาคกลางอย่างชัดเจน ประกอบด้วยเทือกเขาสูงทางทิศตะวันตกและทิศใต้ เทือกเขาทิศตะวันตกมีความสูงเฉลี่ย 500-1,000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล มียอดเขาที่สูงที่สุดในภาคอีสานคือ ยอดภูหลวง มีความสูง 1,571 เมตร และภูกระดึงสูง 1,325 เมตร เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำหลายสาย ได้แก่ แม่น้ำพอง แม่น้ำเลย แม่น้ำพรม แม่น้ำชี และลำตะคอง ทางด้านทิศใต้มีเทือกเขาสันกำแพงและเทือกเขาพนมดงรัก กั้นระหว่างภาคอีสานของไทยกับกัมพูชาและลาว มีความสูงเฉลี่ย 400-700 เมตร ยอดเขาเขียวเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดอยู่ทางตอนใต้ สูงประมาณ 1,292 เมตร ทำให้ภาคอีสานถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) แอ่งโคราช ได้แก่ บริเวณแถบลุ่มแม่น้ำชีและแม่น้ำมูล กินบริเวณ 3 ใน 4 ของภาคอีสานทั้งหมด และ (2) แอ่งสกลนคร ได้แก่ บริเวณตอนเหนือของเทือกเขาภูพาน และบริเวณที่ราบลุ่มน้ำโขง การแบ่งในภาคอีสานโดยแบ่งจังหวัดออกตามกลุ่มอนุภาคเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ประกอบด้วย กลุ่มย่อยที่ 1 อุดรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย เลย บึงกาฬ กลุ่มย่อยที่ 2 มุกดาหาร สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ กลุ่มย่อยที่ 3 ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย กลุ่มย่อยที่ 1 นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ และกลุ่มย่อยที่ 2 อุบลราชธานี อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ ยโสธร แม้ว่าชาวอีสานจะมีพื้นเพมาจากคนหลายกลุ่ม มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ต่างๆ เช่น ชาวส่วย(กูย) ย้อ ผู้ไทย ชาวโซ่ รวมทั้งไทยโคราช แต่ด้วยวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยึดมั่นในจารีตประเพณีของท้องถิ่นที่เรียกว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่

แนวคิดสถานการณ์ภัยแล้ง

สิตาวีร์ ธีรวิรุฬห์ (2558) ความแห้งแล้งของลมฟ้าอากาศ อันเกิดจากการที่มีฝนน้อยกว่าปกติ หรือ ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลเป็นระยะเวลานานกว่าปกติ และครอบคลุมพื้นที่บริเวณกว้างทำให้การขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ พืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ขาดน้ำทำให้ไม่สามารถเจริญเติบโตได้ตามปกติเกิดความเสียหายและความอดอยากทั่วไป ความแห้งแล้งเป็นภัยธรรมชาติประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางของไทย เพราะเป็นบริเวณที่อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เข้าไปไม่ถึง ทำให้เกิดความอดอยากแร้นแค้นซึ่งหากปีใดที่ไม่มีพายุเคลื่อนผ่านเลยก็จะก่อให้เกิดความแห้งแล้งรุนแรงมากขึ้น อันเนื่องมาจากฝนทิ้งช่วงยาวนาน โดยภัยแล้งที่เกิดขึ้นทุกปี จะอยู่ระหว่างเดือนมิถุนายนต่อเนื่องถึงเดือนกรกฎาคม ในช่วงดังกล่าวพืชไร่ที่เพาะปลูกจะขาดน้ำ ได้รับความเสียหาย มนุษย์และสัตว์ขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีพรวมถึงด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ความรุนแรงจะมาก

หรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน เช่น ความชื้นในอากาศ ความชื้นในดิน ระยะเวลาที่เกิดความแห้งแล้ง และขนาดของพื้นที่ที่มีความแห้งแล้ง เป็นต้น

ศุภกร ชินวรรณ และคณะ (2555) ภัยที่เกิดจากความแห้งแล้งในภาคอีสานในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเวลานาน ฝนแล้งไม่ตกต้องตามฤดูกาลจนก่อให้เกิดความแห้งแล้ง และส่งผลกระทบต่อชุมชน มีสาเหตุจากพายุหมุนเขตร้อนเคลื่อนผ่านไทยน้อยหรือไม่มีผ่านเข้ามาเลย ร่องความกดอากาศต่ำมีกำลังอ่อน มรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีกำลังอ่อน เกิดสภาวะฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานาน หรือเกิดปรากฏการณ์เอลนีโญรุนแรงทำให้ฝนน้อยกว่าปกติ ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย ขาดน้ำ เพาะปลูกแห้งตายในที่สุด โรคพืชระบาด คุณภาพด้อยลงอุตสาหกรรมเกษตรเสียหาย ขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค กระทบกับการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ สภาวะอากาศของฝนแล้งและมักเกิดช่วงครึ่งหลังเดือนตุลาคมถึงกลางพฤษภาคม สิ้นฤดูฝนถึงฤดูร้อน ฝนน้อยกว่าปกติในฤดูฝนและ ในช่วงปลายเดือนมิถุนายนถึงกลางกรกฎาคม ฝนทิ้งช่วงมากกว่า 2 สัปดาห์ ภัยที่เกิดจากความแห้งแล้งในภาคอีสาน ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเวลานานจนก่อให้เกิดภัยแล้ง และส่งผลกระทบต่อชุมชน

ภัยแล้งเกิดจากฝนแล้งและฝนทิ้งช่วงซึ่งฝนแล้งเป็นภาวะปริมาณฝนตกน้อยกว่าปกติหรือฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ณ ที่นั้น ๆ หรือสภาวะระดับน้ำบนดินและใต้ดินลดลง หรือน้ำในแม่น้ำลำคลองน้อยลง การเกิดความแห้งแล้งมี 3 ลักษณะ คือ (1) สภาวะอากาศแห้งแล้งจากการที่มีการระเหยของน้ำจากดินและพืชมากกว่าปริมาณน้ำฝนรายปี (2) สภาวะขาดน้ำจากการมีฝนตกน้อยเฉลี่ยต่ำกว่าปกติเป็นเวลานานต่อเนื่องกัน และ (3) สภาวะแห้งแล้งสำหรับการเกษตรจากการลดลงของปริมาณฝน ระดับน้ำใต้ดิน หรือความชื้นในดิน จนพืชไม่สามารถดึงน้ำมาใช้ได้ ภัยที่เกิดจากความแห้งแล้งในภาคอีสาน ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเวลานาน ฝนแล้งไม่ตกต้องตามฤดูกาล จนก่อให้เกิดความแห้งแล้ง และส่งผลกระทบต่อชุมชน

สำหรับภัยแล้งในไทย ส่วนใหญ่เกิดจากฝนแล้งและทิ้งช่วง ซึ่งฝนแล้งเป็นภาวะปริมาณฝนตกน้อยกว่าปกติหรือฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล กับการเคลื่อนผ่านของพายุหมุนเขตร้อนน้อยกว่าปกติ อันเกิดจากการที่มีปริมาณฝนน้อยและฝนไม่ตกเป็นระยะเวลานานและครอบคลุมพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง ทำให้การขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้พืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ขาดน้ำไม่สามารถเจริญเติบโตได้ตามปกติ เกิดความเสียหายและส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางรุนแรงต่อประชาชนโดยภัยแล้งเกิดจากสาเหตุ ดังนี้ (1) ฝนแล้ง หมายถึง สภาวะที่มีฝนน้อยหรือไม่มีฝนเลยในช่วงเวลาหนึ่งซึ่งตามปกติจะต้องมีฝน ภาวะที่ปริมาณฝนตกน้อยกว่าปกติหรือไม่ตกต้องตามฤดูกาลโดยขึ้นอยู่กับสถานที่และฤดูกาล ณ ที่นั้น ๆ และ (2) ฝนทิ้งช่วง หมายถึง ช่วงที่มีปริมาณฝนตกไม่ถึงวันละ 1 มิลลิเมตรติดต่อกันเกิน 15 วัน ในช่วงฤดูฝน เดือนที่มีโอกาสเกิดฝนทิ้งช่วงสูงสุดคือเดือนมิถุนายนและกรกฎาคม ดังนั้นผู้เขียนบทความสามารถสรุปได้ว่า ภัยแล้ง หมายถึง ภัยที่เกิดจากความแห้งแล้งในภาคอีสาน ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเวลานาน อันเนื่องมาจากฝนทิ้งช่วง ฝนตกในปริมาณน้อยกว่าปกติ และฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลจนทำให้เกิดผลกระทบต่อมนุษย์ในด้านต่าง ๆ

นฤมล คำวงษ์ (2563) สาเหตุของการเกิดภัยแล้งมีด้วยกัน 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิโลก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงของ

ระดับน้ำทะเล และเกิดจากภัยธรรมชาติ เช่น วาตภัย แผ่นดินไหว และ (2) เกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ ได้แก่ การทำลายชั้นโอโซน ผลกระทบของภาวะเรือนกระจก การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม และการตัดไม้ทำลายป่า ระบบการหมุนเวียนของบรรยากาศ การเปลี่ยนแปลงส่วนผสมของบรรยากาศ การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศ น้ำทะเล มหาสมุทร

ภัยแล้งเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุสามารถจำแนกได้ดังนี้ (1) เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ได้แก่ จากสภาวะอากาศในฤดูร้อนที่ร้อนมากกว่าปกติ เกิดจากการลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้ฝนตกในพื้นที่ไม่ต่อเนื่อง ความผิดปกติ เนื่องจากพายุหมุนเขตร้อนเคลื่อนตัวผ่านไทยน้อยกว่าปกติ การเปลี่ยนแปลงความสมดุลของพลังงานที่ได้รับจากดวงอาทิตย์ เช่น การเผาขยะจำพวกถุงพลาสติก น้ำมันและถ่านหิน การเกิดช่องโหว่ในชั้นโอโซน และผลกระทบจากปรากฏการณ์ภาวะเรือนกระจกเนื่องจากส่วนผสมของบรรยากาศ เช่น คาร์บอนไดออกไซด์ ไออน้ำ ลอยขึ้นไปเคลือบชั้นล่างของชั้นโอโซน ทำให้ความร้อนสะสมอยู่ในอากาศใกล้ผิวโลกมากขึ้น ทำให้อากาศร้อนกว่าปกติ และ (2) เกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ภัยแล้งที่มีสาเหตุจากการกระทำ ของมนุษย์ ได้แก่ การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมต่าง ๆ และการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอันเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของภูมิอากาศ เช่น ฝน อุณหภูมิ และความชื้น ดังนั้นผู้เขียนบทความสามารถสรุปได้ว่าสาเหตุของการเกิดภัยแล้งมีด้วยกัน 2 ลักษณะ ได้แก่ เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และเกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ที่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศขึ้นภายในชุมชน

ผลกระทบของภัยแล้ง

จันทวัน เบ็ญจวรรณ (2021) ได้กล่าวถึงผลกระทบของภัยแล้ง มีด้วยกัน 2 ด้าน ผลกระทบด้านที่ (1) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ เมื่อเกิดภัยแล้งจะส่งผลทำให้เกิดการสูญเสียผลผลิตด้านเกษตร ปศุสัตว์ ป่าไม้ การประมง เศรษฐกิจทั่วไป เช่น ทำให้ราคาที่ดินลดลง โรงงานแปรรูปผลผลิตเสียหายเกิดการว่างงาน อุตสาหกรรมขนส่งชะงัก เป็นต้น ผลกระทบด้านที่ (2) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เมื่อเกิดภัยแล้งจะส่งผลกระทบต่อสัตว์ต่าง ๆ ทำให้ขาดแคลนน้ำ เกิดโรคระบาดในสัตว์ สูญเสียความหลากหลายสายพันธุ์ รวมถึงผลกระทบด้านอุทกวิทยาทำให้ระดับน้ำ และปริมาณน้ำลดลง พื้นที่ชุ่มน้ำลดลง ความเค็มของน้ำเปลี่ยนแปลง ระดับน้ำในดินเปลี่ยนแปลง คุณภาพน้ำ เปลี่ยนแปลง เกิดการกัดเซาะของดิน ไฟป่าเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อคุณภาพอากาศและสูญเสียทัศนียภาพ เป็นต้น ผลกระทบด้านสังคม เมื่อเกิดภัยแล้งจะส่งผลกระทบในด้านสุขภาพอนามัย เกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำ และการจัดการคุณภาพชีวิตลดลง การย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น

ขวัญใจ เปื่อยหนองแซ่ ภักดี โพธิ์สิงห์ และสัญญา เคนาภูมิ (2563) ได้กล่าวถึงผลกระทบของภัยแล้งว่า สามารถแบ่งออกได้เป็นผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้แหล่งน้ำธรรมชาติ ตื้นเขิน ระดับน้ำ ใต้ดินเปลี่ยนแปลง เกิดการกัดเซาะของหน้าดินและการทิ้งร้างที่ดินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ เช่น จำนวนและคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรต่ำทำให้ราคาผลผลิตลดลง และ

ผลกระทบทางด้านสังคม เกิดการละทิ้งถิ่นฐานเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ คุณภาพชีวิตลดลง และเกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำ

วิเชียร เกิดสุข และคณะ (2555) ได้กล่าวถึงผลกระทบภัยแล้งว่าประกอบด้วยผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม เช่น ผลผลิตการเกษตรได้รับความเสียหายเนื่องจากความแห้งแล้งในภาคอีสาน เพื่อการเกษตร โดยเฉพาะพื้นที่นาข้าวและพืชไร่ เกิดโรคระบาดทั้งพืชที่ปลูก คนและสัตว์เลี้ยง เนื่องจากความร้อนแห้งแล้งและความแห้งแล้งในภาคอีสาน น้ำสะอาดที่ใช้อุปโภคและบริโภค ครอบคลุมขาดความอบอุ่น เนื่องจากสมาชิกครัวเรือนต้องละทิ้งครอบครัวไปทำงานนอกพื้นที่ และเกิดภัยซ้ำซ้อนจากภาวะภัยแล้ง เช่น ไฟป่า หมอกควันที่เกิดจากการเผาตอซังข้าว ลมกรรโชกแรง ทำให้บ้านเรือนได้รับความเสียหาย ต้นไม้ใหญ่โดยเฉพาะไม้ผล ไม้ยืนต้น โคนล้ม เป็นต้น

ที่มา : ภาพประกอบมิวสิควิดีโอเพลง “เป็นจิ้งได้อินาง”

ความแห้งแล้งทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานมีน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภค-บริโภค ทำให้ต้องหันมาซื้อน้ำถังเพื่อนำมาดื่มหรือใช้ในการประกอบอาหาร ดังบทเพลงของ ครูเตี้ย อภิวัฒน์ บุญเอก ที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวความเดือดร้อน ความยากจนของประชาชนในพื้นที่และปัญหาภัยแล้งผ่านบทเพลง “เป็นจิ้งได้อินาง” ซึ่งเป็นเรื่องราวของครอบครัวหนึ่งที่มีฐานะยากจน ประกอบอาชีพส่งน้ำดื่มชนิดถังให้แก่ชาวบ้านในหมู่บ้านต่อมาแฟนสาวป่วยหนัก ด้วยความที่ครอบครัวมีฐานะยากจนจึงไม่มีเงินค่ารักษาพยาบาล ทำให้แฟนสาวตัดสินใจตัดสินใจนำไปสู่เรื่องราวเศร้าเกิดขึ้นกับครอบครัวนี้

ดังนั้นผู้เขียนบทความสามารถสรุปได้ว่า ผลกระทบของภัยแล้งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ เช่น ราคาผลผลิตลดลง ปริมาณการผลิตลดลง ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นรายจ่ายเพิ่มสูงขึ้น และรายได้ลดลง ก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินในครัวเรือน ผลกระทบด้านสังคมทำให้คุณภาพชีวิตลดลง และเกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำมีการย้ายถิ่นฐานที่อยู่เพื่อหาแหล่งทำกินใหม่และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้แหล่งน้ำธรรมชาติตื้นเขิน ประชาชนได้รับความเดือดร้อนสูญเสียระบบนิเวศน์

วิธีการแก้ปัญหาภัยแล้ง

Vawklang (1991) ได้กล่าวถึงวิธีการแก้ปัญหาภัยแล้ง คือ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าเช่น แจกน้ำให้ประชาชน ขุดเจาะน้ำบาดาล สร้างศูนย์จ่ายน้ำ จัดทำฝนเทียม การแก้ปัญหาในระยะยาวโดยพัฒนาลุ่มน้ำ เช่น

สร้างฝาย เขื่อน ขุดลอกแหล่งน้ำ รักษาป่าและปลูกป่า ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการจัดทำ และพัฒนาชลประทานศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม วิธีการแก้ปัญหาภัยแล้งคือ การติดตามสภาวะอากาศ พังคำ เดือนจากกรมอุตุนิยมวิทยา ฝึกซ้อมการป้องกันภัยพิบัติ เตรียมพร้อมรับมือ และวางแผนอพยพหากจำเป็น วิธีการแก้ปัญหาภัยแล้ง คือ เตรียมเก็บน้ำสะอาดเพื่อการบริโภคให้เพียงพอ ขุดลอกคลอง และบ่อน้ำ เพื่อเพิ่มปริมาณการกักเก็บน้ำ เพียงพอต่อครัวเรือนวางแผนการใช้น้ำอย่างประหยัด ทั้งเพื่อการบริโภคและเพื่อการเกษตร และควรรักษาในช่วงเช้าและเย็นเพื่อลดอัตราการระเหยของน้ำ กำจัดวัสดุเชื้อเพลิงรอบที่ปัก เพื่อป้องกันการเกิดไฟฟ้า และการลุกลาม เตรียมเบอร์โทรศัพท์หมายเลขฉุกเฉินต่าง ๆ หากพบเห็นการเกิดไฟฟ้า เนื่องจากภาวะแห้งแล้งให้รีบแจ้งเจ้าหน้าที่ ดังนั้นผู้เขียนบทความสามารถสรุปได้ว่า วิธีการแก้ปัญหาภัยแล้งแบ่งออกเป็น 2 วิธี ได้แก่ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คือ การขุดบ่อน้ำ ขุดลอกคลอง และบ่อน้ำเพื่อเพิ่มปริมาณการกักเก็บน้ำเพียงพอต่อครัวเรือน และการแก้ปัญหาระยะยาว คือ การพัฒนาลุ่มน้ำและให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการจัดทำ และพัฒนาชลประทาน

ที่มา : ภาพประกอบมิวสิกวิดีโอเพลง “เป็นจิ้งได้อีนาง”

มาตรการเตรียมความพร้อมในการป้องกันและแก้ไขปัญหภัยแล้ง

อจจิร สิงโต (2563) ปัจจุบันไทยประสบปัญหาภัยแล้งในหลายพื้นที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรม กองอำนวยการน้ำแห่งชาติ ได้มีข้อสั่งการเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหภัยแล้ง ปี 2563 ตามแนวทางการบริหารจัดการน้ำของรัฐบาล ในกรณี นายชนาคม จงจิระ อธิบดีกรมการปกครอง ได้เน้นย้ำให้ทุกหน่วยงานในพื้นที่บูรณาการเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันและแก้ไขปัญหภัยแล้ง ได้แก่ รมรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดหาภาชนะเก็บกักน้ำและใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างประหยัด ถูกวิธี และถูกสุขลักษณะ การประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้และความเข้าใจกับประชาชนให้ทราบถึงสถานการณ์น้ำในพื้นที่ รวมถึงมาตรการบริหารจัดการน้ำของภาครัฐให้เข้าใจง่ายและรับทราบอย่างทั่วถึง สร้างการรับรู้ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนทุกภาคส่วน โดยเฉพาะเกษตรกรในพื้นที่ ในการปรับตัวและพฤติกรรมเพาะปลูกให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ อาทิ การปลูกพืชใช้น้ำน้อย หรือการส่งเสริมอาชีพอื่นเพื่อสร้างรายได้ทดแทนการเพาะปลูก ให้อำเภอจัดทำแผนบริหารจัดการน้ำ และการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งในเขตชลประทาน กำหนดมาตรการป้องกันอาชญากรรมที่อาจ

เกิดขึ้นในช่วงฤดูแล้ง เพื่อลดการซ้ำเติมปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และระมัดระวังอย่าให้เกิดปัญหาความขัดแย้งกรณีการแย่งชิงน้ำ หรือนำประเด็นความแห้งแล้งในภาคอีสาน ไปใช้เพื่อสร้างสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ ดำเนินการช่วยเหลือเกษตรกรชาวนา โดยทำความเข้าใจกับผู้ให้เขานา และกำหนดค่าเขานาให้ลดลงตามส่วนแห่งความเสียหาย หรือคงเก็บค่าเขานา ขอความร่วมมือสถานธนาุเคราะห์ สถานธนาุนาบาล และโรงรับจำนำของเอกชน ในการปรับลดอัตราดอกเบี้ยรับจำนำ ผ่อนผัน หรือยืดระยะเวลาในการชำระหนี้แก่ผู้จำนำ ในห้วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม 2563 ให้ขยายเวลาได้ถอนทรัพย์สินจำนำไปอีกเป็นระยะเวลา 1 เดือนนับจากวันครบกำหนดระยะเวลาตามกฎหมาย (4 เดือน 30 วัน) และกำชับนายอำเภอในพื้นที่ ถือปฏิบัติตามแนวทางการเตรียมการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแล้งปี 2563 และการบริหารจัดการน้ำด้วยวิธีการ ขุดดินแลกรน้ำ ทั้งนี้ขอให้ทุกหน่วยงานได้บูรณาการประสานการปฏิบัติในพื้นที่ เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้กับประชาชน โดยถือเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลในการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแล้ง ปี 2563 นี้

การแก้ปัญหาภัยแล้ง โดยแบ่งเป็นมาตรการเร่งด่วน มาตรการระยะสั้นและมาตรการระยะยาว

ryt9-hm (2019) การแก้ปัญหาภัยแล้ง ประกอบด้วยมาตรการเร่งด่วน มาตรการระยะสั้น และมาตรการระยะยาว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หกมาตรการเร่งด่วน ได้แก่ (1) ปฏิบัติการฝนหลวงในพื้นที่เหนือและท้ายอ่างเก็บน้ำ (2) สำรวจพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร พร้อมสนับสนุนเครื่องจักรเครื่องมือเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้ทันที และสร้างการรับรู้ ร่วมรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้มีการใช้น้ำอย่างประหยัด (3) ปรับแผนการระบายน้ำจากแหล่งน้ำต่าง ๆ โดยเฉพาะแหล่งน้ำที่มีปริมาณน้ำน้อยกว่าร้อยละ 30 ของความจุ และเพิ่มความเข้มงวดติดตาม กำกับ การจัดสรรน้ำในระดับพื้นที่เพื่อให้ใช้น้ำอย่างประหยัด และมีปริมาณน้ำเพียงพอสำหรับอุปโภค และบริโภค (4) ปรับลดแผนการระบายน้ำจาก (5) เชื้อนแบบขึ้นบันไดเพื่อประหยัดน้ำ (6) วางแผนการใช้น้ำจากลุ่มน้ำแม่กลอง และ (7) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำและแนวทางการแก้ไขให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชนในพื้นที่รับทราบในภาพรวม

สี่มาตรการระยะสั้น ได้แก่ (1) เร่งรัดงานก่อสร้างและซ่อมแซมฝายชะลอน้ำบริเวณต้นน้ำให้ทันต่อการรับน้ำในฤดูฝน ปี 2562 และงานขุดลอกเพิ่มความจุแหล่งน้ำธรรมชาติ อ่างเก็บน้ำและแหล่งน้ำอื่น ๆ (2) ปรับแผนการขุดเจาะบ่อนบาดาล และซ่อมแซมบำรุงรักษาล้างบ่อน้ำบาดาล ในพื้นที่ที่มีปริมาณฝนตกน้อยกว่าปกติ (3) จัดทำแผนงานโครงการเพื่อขอรับสนับสนุนงบประมาณ สนับสนุนการปฏิบัติงานตามลำดับความสำคัญ เน้นน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคเป็นหลัก ควบคู่กับการเฝ้าระวังพื้นที่เสี่ยงขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีปริมาณฝนตกน้อยกว่า 60 มิลลิเมตรต่อเดือน และ (4) กำหนดนโยบายช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัย เช่น สินเชื่อเงินด่วนหรือฉุกเฉินเพื่อสร้างอาชีพ พื้นฟูคุณภาพชีวิตผู้ประสบภัย พักชำระหนี้เงินต้น สนับสนุนเมล็ดพันธุ์เพื่อการเพาะปลูก และการชดเชยเยียวยา รวมถึงการสร้างอาชีพเสริม เป็นต้น

สามมาตรการระยะยาว ได้แก่ (1) หน่วยงานที่ได้รับงบประมาณบูรณาการเร่งรัดการปฏิบัติงาน โครงการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำที่เป็นระบบ (Area Based) และโครงการแหล่งน้ำตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี ให้เป็นไปตามแผน (2) จัดทำทะเบียนแหล่งน้ำ ทะเบียนผู้ใช้น้ำ แผนที่แสดงพื้นที่ชลประทาน และพื้นที่รับประโยชน์จากแหล่งน้ำ และ (3) ปรับแผนการเพาะปลูกพืชและปฏิทินการเพาะปลูกเป็นการล่วงหน้าโดยเฉพาะในฤดูแล้งปี 2562/63 ให้สอดคล้องกับการคาดการณ์สถานการณ์น้ำ

สรุป

การจัดตั้งศูนย์น้ำเฉพาะกิจ บูรณาการ 4 กระทรวงหลักเกี่ยวกับแล้ง คลอด 6 มาตรการเร่งด่วน พร้อมระยะสั้น 4 เรื่อง-ระยะยาว 3 เรื่อง สำหรับ 6 มาตรการเร่งด่วน ประกอบด้วย (1) กรมฝนหลวงและการบินเกษตร เร่งปฏิบัติการฝนหลวงเหนืออ่างเก็บน้ำ และพื้นที่เกษตร (2) กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เร่งบูรณาการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำและการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ พร้อมเสนอมาตรการแก้ไขสถานการณ์ต่อนายกรัฐมนตรี

พร้อมกันนี้ได้อนุมัติมาตรการป้องกันและบรรเทาภัยแล้ง 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเร่งด่วน 6 เรื่อง ระยะสั้น 4 เรื่อง และระยะยาว 3 เรื่อง สำหรับ 6 มาตรการเร่งด่วน ประกอบด้วย (1) กรมฝนหลวงและการบินเกษตร เร่งปฏิบัติการฝนหลวงเหนืออ่างเก็บน้ำ และพื้นที่เกษตร (2) กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เร่งสำรวจพื้นที่ขาดแคลนน้ำ พร้อมสนับสนุนเครื่องจักรเครื่องมือ (3) กรมชลประทาน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน ปรับแผนการระบายน้ำ โดยเฉพาะแหล่งน้ำที่มีปริมาณน้ำน้อยกว่า 30% (4) กรมชลประทาน และ กฟผ. ปรับลดแผนระบายน้ำ 4 เขื่อนหลักในกลุ่มเจ้าพระยาแบบขึ้นบันได กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงมหาดไทย เตรียมมาตรการรองรับ (5) การประสานครหลวงวางแผนการใช้น้ำจากลุ่มน้ำแม่กลองร่วมกับ กฟผ.และกรมชลประทาน และ (6) หน่วยงานระดับกรมและจังหวัด เร่งสร้างความเข้าใจสถานการณ์น้ำและแนวทางแก้ไข ให้ ส.ส. ในพื้นที่รับทราบภาพรวม

ส่วน 4 มาตรการระยะสั้น ได้แก่ (1) เร่งรัดหน่วยงานที่ได้รับงบประมาณงบกลาง รายการเงินสำรองเพื่อกรณีฉุกเฉินและจำเป็น ปี 2562 ก่อสร้างซ่อมแซมฝายชะลอน้ำให้ทันต่อการรับน้ำในฤดูฝนปี 2562 และงานขุดลอกเพิ่มความจุแหล่งน้ำ (2) กองทัพบกปรับแผนการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลและซ่อมแซมล้างบ่อน้ำบาดาลในพื้นที่ฝนตกน้อยกว่าปกติ (3) กระทรวงมหาดไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดทำแผนงานโครงการเพื่อของบประมาณ ตามความสำคัญเร่งด่วน เน้นน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค ขณะเดียวกันต้องเฝ้าระวังพื้นที่เสี่ยงขาดแคลนน้ำอุปโภค-บริโภค โดยเฉพาะพื้นที่ปริมาณฝนตกน้อยกว่า 60 มิลลิเมตรต่อเดือน และ (4) บูรณาการ 4 กระทรวง ได้แก่

กระทรวงมหาดไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงการคลัง กำหนดนโยบายช่วยเหลือผู้ประสบภัย เช่น สินเชื่อเงินด่วนหรือฉุกเฉินเพื่อสร้างอาชีพฟื้นฟูคุณภาพชีวิตฯ พักชำระหนี้เงินต้น สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ ขดเชยเยียวยา การสร้างอาชีพเสริม ฯลฯ

ขณะที่ 3 มาตรการระยะยาว คือ (1) ให้องค์กรที่ให้บริการประมาณบูรณาการ เร่งรัดการปฏิบัติงานโครงการแก้ไขปัญหายาพิษพื้นที่อย่างเป็นระบบ และโครงการแหล่งน้ำตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี ให้เป็นไปตามแผน (2) สททช. บูรณาการจัดทำทะเบียนแหล่งน้ำ ทะเบียนผู้ใช้น้ำ แผนที่แสดงพื้นที่ชลประทาน และพื้นที่รับประโยชน์จากแหล่งน้ำ 3.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ บูรณาการปรับแผนการเพาะปลูกพืช และปฏิทินการเพาะปลูกเป็นการล่วงหน้า โดยเฉพาะในฤดูแล้งปี 2562/63 ให้สอดคล้องกับการคาดการณ์สถานการณ์น้ำ ปัญหาภัยแล้งในพื้นที่อีสานตอนบนที่ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิ ในทุ่งกุลาร้องไห้ เกษตรกรได้รับความเดือดร้อนจากฝนทิ้งช่วง ทำให้น้ำข้าวได้รับความเสียหายจำนวนมาก ทั้งนี้ จะดูสถานการณ์น้ำภาพรวมของภาคอีสานตอนบน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรจากปัญหาภัยแล้ง เร่งจัดหาพืชอื่น ปลูกพืชใช้น้ำน้อย ทำปศุสัตว์ เพื่อทดแทนการทำนาให้กรมชลประทาน กรมฝนหลวงและการบินเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมการข้าว กรมปศุสัตว์ สปก. ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหายาพิษภัยแล้ง ต้องลงไปร่วมรับฟังและเน้นย้ำแนวทางแก้ปัญหาในพื้นที่อย่างเร่งด่วน ทั้งปัญหาน้ำไม่มีพอเพียงและการช่วยเหลือทางด้านผลผลิตทางการเกษตร สนับสนุนปัจจัยการผลิตในรอบเพาะปลูกถัดไปอย่างทันเหตุการณ์ สำหรับสถานการณ์ภาพรวมการทำฝนหลวงในภาคอีสานที่ผ่านมา ได้ขึ้นปฏิบัติการแล้วทั้งหมด 17 จังหวัด มีฝนตกในพื้นที่ลุ่มน้ำรับเขื่อนและอ่างเก็บน้ำรวม 19 แห่ง สำหรับจังหวัดที่มีรายงานฝนตกแล้วได้แก่ จังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ ชัยภูมิ บุรีรัมย์ มหาสารคาม และยโสธร นอกจากนี้ มีเขื่อนรวมถึงอ่างเก็บน้ำที่สามารถรับน้ำฝนจากการปฏิบัติของฝนหลวง อาทิ เขื่อนอุบลรัตน์ เขื่อนห้วยหลวง เขื่อนลำนางรอน เขื่อนลำแซะ เป็นต้น ยังพบว่าปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นหลังจากทำปฏิบัติการฝนหลวงจำนวน 2 แห่งคือเขื่อนลำน้ำพุงและเขื่อนจุฬาภรณ์

ข้อเสนอแนะ

ความแห้งแล้งในภาคอีสาน สามารถแก้ไขได้หลายแนวทาง ได้แก่ การกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง เช่น การสร้างฝาย เขื่อน อ่างน้ำ สระน้ำ เป็นต้น เชิญชวนให้แต่ละครัวเรือนนำภาชนะมากักเก็บน้ำในฤดูฝนเพื่อใช้ในฤดูแล้ง สำรวจ ขุดเจาะน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ การหมุนเวียนน้ำที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ โดยผ่านกระบวนการบำบัดน้ำเสีย การแปรสภาพน้ำเค็มให้เป็นน้ำจืด แต่จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง การทำฝนเทียมในช่วงฤดูแล้งหรือฝนทิ้งช่วง และรณรงค์ให้ทุกครัวเรือนช่วยประหยัดน้ำ เห็นคุณค่าของการใช้น้ำ เมื่อปัญหาภัยแล้งยังคงเกิดขึ้นทุกปีและเป็นปัญหาหลักของไทยเนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพเกษตรกรรม และยังคงดำรงชีวิตอยู่ด้วยการอาศัยทรัพยากรธรรมชาติคือแหล่งน้ำ อันเป็นปัจจัยหลักในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์อันเป็นผลผลิตอาหารแก่ประชากรของประเทศ การอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาลอาจไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก ทุกฝ่ายจึงต้องดำเนินการแก้ปัญหาภัยแล้งอย่างยั่งยืน โดยต้อง

คำนึงถึงความสอดคล้องระหว่างธรรมชาติและการพัฒนาด้วย ได้แก่ สภาพภูมิประเทศแห่งชาตควรตอบสนองต่อการเสนอให้มีกระทรวงทรัพยากรน้ำที่ทำหน้าที่หลักในการบริหารจัดการน้ำ สนับสนุนการปลูกป่าและป่าชุมชนเพื่อสร้างให้เกิดแหล่งน้ำตามธรรมชาติ จัดให้มีงบประมาณในการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กในชุมชนและจัดทำระบบชลประทานครอบคลุมพื้นที่เกษตรกรรมทั่วประเทศ เพื่อให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการน้ำได้ด้วยตนเอง มีการบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง มีแนวทางในการจัดการน้ำที่ยั่งยืน คือ ควรมีการนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับระบบน้ำทั้งหมด เช่น การบริหารทรัพยากรน้ำ การส่งเสริมและรักษาสังแวดล้อม การชลประทาน น้ำบาดาล การปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร มาบูรณาการการบริหารจัดการน้ำที่ยั่งยืนและจัดทำแผนบริหารจัดการน้ำเพื่อผลในระยะยาวควบคู่ไปกับการพิจารณาจัดตั้งกระทรวงทรัพยากรน้ำ เพราะภัยแล้งเป็นปัญหาภัยธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมได้แต่จะสามารถบริหารจัดการน้ำที่มีอยู่ให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรมได้อย่างเต็มประสิทธิภาพโดยไม่ขาดแคลน

บทเพลง เป็นจิ้งได้อีนา

สามารถเข้ารับชมบทเพลงเต็มได้ผ่านช่องทาง

Youtube Chanel “Kuentin Studio / คีนติน สตูดิโอ”

<https://www.youtube.com/watch?v=hd1rfFm4cfk>

หรือ สแกน QR Code

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรน้ำ. (2563). *ชั้นข้อมูลแหล่งน้ำ (FGDS) กรมทรัพยากรน้ำ*. สืบค้นจาก https://data.go.th/dataset/item_60fac91a-01c5-43da-b429-19e145a1ce7a
- ขวัญใจ เปื่อยหนองแซ่ ภักดี โพธิ์สิงห์ และสัญญา เคนาภูมิ. (2563). *แผนนโยบายการบริหารจัดการภัยแล้งตามแนวทางการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 4 (1), 277-292.
- จันทวัน เบญจวรรณ. (2021). *ทรัพยากรน้ำ*. สืบค้นจาก http://human.tru.ac.th/elearning/Human%20Being/human-detail3_6.html
- ฉลอง เกิดพิทักษ์. (2561). *การแก้ปัญหาภัยแล้ง โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำในอ่างเก็บน้ำ*. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_1240221
- นฤมล คำวงษ์. (2563). *วัฏจักรของน้ำและความสำคัญของน้ำ*. สืบค้นจาก <https://www.nectec.or.th/schoolnet/library/create-web/10000/science/>
- วิเชียร เกิดสุข และคณะ. (2555). *โครงการการปรับตัวของเกษตรกรชาวนาทุ่งกุลาร้องไห้ต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ศุภกร ชินวรรณ และคณะ. (2555). *การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติในบริบทเชิงพื้นที่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2554). *โครงการศึกษาด้านผลกระทบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความแปรปรวนของสภาพอากาศในอนาคตและการปรับตัวของภาคส่วนที่สำคัญ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สิตาวิร์ ชีรวิรุฬห์. (2558). *การแก้ไขปัญหากล้งอย่างยั่งยืน*. สืบค้นจาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=28304
- อจันรี สิงห์โต. (2563). *กล้งเส้นทางเกษตรของไทย*. สืบค้นจาก http://webapp.ddd.go.th/lpd/node_modules/Article_Lpd/Article_Lpd1_1_A3.pdf
- BBC NEWS. (2020). *Drought: In 2020, Thailand will be drought severe and last until the middle of the year*; Retrieved from <https://www.bbc.com/thai/thailand-51004534>
- Isan Culture Blog. (2020). *Northeast (Isan) of Thailand*. Retrieved from <https://sites.google.com/site/thatsaneeya2540/phakh-xisan-khxng-thiy>
- ryt9-hm. (2019). *Cabinet approves 6 drought solutions, 4 urgent measures, 3 short-term measures and 3 long-term measures*. Retrieved from <https://www.ryt9.com/s/iq03/3020970>.
- Vawklang, W. (1991). *Farmer's participation in small water source development*. Master of Arts Thesis, National Institute of Development Administration. [In Thai]

กระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ: กรณีศึกษาพริตตี้เพศหญิงที่ถูกตีตราจากการประกอบอาชีพ

Process of Building Resilience: A case study of Pretty girls Who had Experienced Stigma on their Occupation

วรกมล นาคไหม¹ สุเมษย์ หนกหลัง² และอมราพร สุรการ³

Worakamon Nakmai, Sumate Noklang and Amaraporn Surakarn

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจของพริตตี้เพศหญิงที่ถูกตีตราจากการประกอบอาชีพ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการศึกษา คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้การคัดเลือกแบบมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ เป็นพริตตี้เพศหญิง อายุ 20 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป ที่ไม่เคยทำงานผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม มีลักษณะตรงตามรายการตรวจสอบการมีประสบการณ์ถูกตีตรา และระยะเติบโตของการประกอบอาชีพที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นครบทุกข้อ และผ่านการทำแบบประเมินความเข้มแข็งทางจิตใจระดับมากขึ้นไป หรือคะแนนเฉลี่ย 3.51 ขึ้นไป เก็บข้อมูลจนกว่าข้อมูลจะมีการอิ่มตัว โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวนทั้งสิ้น 8 ราย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พริตตี้เพศหญิงเคยได้รับประสบการณ์การถูกตีตราทางการประกอบอาชีพ คือ การที่สื่อสร้างภาพพจน์แบบเหมารวมในทางลบให้กับผู้ที่ประกอบอาชีพพริตตี้ การที่พริตตี้เป็นอาชีพที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม และการลดคุณค่าผู้ที่ประกอบอาชีพพริตตี้ แต่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลยังมีความเข้มแข็งทางจิตใจในการประกอบอาชีพ

ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจของ พริตตี้ มีลักษณะสำคัญ 6 ประการ ดังนี้ การได้รับการตอบสนองจากคนใกล้ชิด การมีเจตคติที่ดีเมื่อเผชิญปัญหา มีความสามารถจัดการปัญหา มีการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต การมีมุมมองเชิงบวกต่อการประกอบอาชีพ และการมีความคาดหวังความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

คำสำคัญ: กระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ, พริตตี้เพศหญิงที่ถูกตีตรา, การถูกตีตราทางอาชีพ

Abstract

The research aims to study the process of building resilience and factors that promote resilience with a focus on pretty girls who were stigmatized by their occupation. This study employed case study in qualitative research, purposive sampling, inclusion criteria is over 20 years old and experienced stigma

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาจิตวิทยาประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E mail : nubwanak@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E mail : sumaten@g.swu.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E mail : amaraporn.s@gmail.com

based on their occupation, qualified for the experienced stigma and growing phase checklist, has all of the required criteria, passing the assessment from of Resilience Inventory in higher levels, or has a average above 3.51, which were performed until the saturation of the data by in-depth interviews method, included eight pretty girls.

The participants had experienced stigma based on their occupation, which could lead by negative stereotypes from the media about the 'pretty' occupation, which is not recognized by society and the devaluation of the occupation itself.

The research of processing of resilience resulted in the following six dimensions: (1) optimistic behavior by confidants; (2) positive mindset when facing issues; (3) a can-do attitude to manage problems; (4) learning from past failures and mistakes; (5) positive aspects of occupations; and (6) expectation of succession in their occupation. There were specific details in the context of pretty girls were stigmatized and the process was found to be analyzed in the congruence of concepts theories and related research.

Keywords: process of resilience, pretty girls had stigmatized, occupational stigma

บทนำ

อาชีพพริตตี้เป็นอาชีพหนึ่งที่ปรากฏในสังคมไทย ซึ่งถูกมองว่าใช้รูปร่างหน้าตาในการประกอบอาชีพ ทั้งอาจมีการแต่งตัวไม่เรียบร้อย หากมองในแง่ความเป็นกุลสตรีไทยนับว่าเป็นอาชีพหนึ่งที่แสดงภาพของสตรีไทยในมุมมองที่ไม่เหมาะสม ดังผลการวิจัยเรื่อง การสร้างความหมายของสาวพริตตี้ในอุตสาหกรรมรถยนต์โดยสื่อมวลชน พบความหมายด้านลบจากบริบทที่รับจัดงานว่ามีผู้ที่ประกอบอาชีพพริตตี้บางส่วน แอบแฝงการขายบริการทางเพศ ทำให้วงการพริตตี้เสียภาพลักษณ์ (กมลวรรณ ขุมทรัพย์, 2548, หน้า 80) ยิ่งไปกว่านั้นงานวิจัยเรื่อง สื่อกับการเข้าสู่อาชีพพริตตี้สปีซของนิสิตนักศึกษา ที่กล่าวถึงการขายบริการทางเพศ รูปแบบหนึ่งในร้านนวดสปา ได้นำคำว่า 'พริตตี้' มาใช้นำหน้า (อังสนา เนียมวณิชกุล และคนอื่น ๆ, 2554, หน้า 196) เป็นการสร้างภาพพจน์แบบเหมารวม (Stereotype) ทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพพริตตี้ถูกตีตราทางลบไปด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของผู้ประกอบอาชีพนั้น

การตีตราดังกล่าวเป็นปัญหาภาวะสุขภาพทางจิต เกิดจากการที่สังคมกำหนดเกี่ยวกับเพศหญิง สอดคล้องกับการศึกษาประสบการณ์ของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าพบว่าสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าในผู้หญิง คือ กระบวนการทางความคิด การรับรู้ การตีความ ค่านิยมทางสังคม และวัฒนธรรม (วิภาวี เผ่ากันทรกร, 2548, หน้า 121) ในทางตรงกันข้ามหากสุขภาพจิตอยู่ในภาวะปกติสุข บุคคลจะสามารถรู้ถึงศักยภาพของตนเอง และสามารถจัดการกับความเครียดที่เกิดขึ้น ซึ่งบุคคลที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจจะสามารถพัฒนาวิธีลดความตึงเครียด ทั้งยังสามารถปรับตัวต่อปัญหาทางสุขภาพที่รุนแรงได้ (ตันติมา ดวงโยธา และคนอื่น ๆ, 2553, หน้า 61) ความเข้มแข็งทางจิตใจ (Resilience) เป็นเสมือนปัจจัยปกป้องบุคคล

ไม่ให้เจ็บป่วยทางจิต เนื่องจากเป็นศักยภาพทางสุขภาพจิตที่เหนือกว่าการฟื้นตัวจากความบาดเจ็บทางจิตใจ โดยทั่วไป (สิริพร เสือรอด, 2558, หน้า 84) มีงานวิจัยที่พบว่าความเข้มแข็งทางจิตใจสามารถพัฒนาขึ้นเพื่อจัดการกับความทุกข์ยากและการถูกตีตราในชีวิต หากความเข้มแข็งทางจิตใจได้รับการสนับสนุนทางบวก (Schanke & Thorsen, 2013, p. 1471) อีกทั้งความเข้มแข็งทางจิตใจยังสามารถลดแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการตีตรา รวมถึงลดความรุนแรงที่เป็นผลกระทบจากการตีตรา (นปภัช เมืองมา และ เดชา ลลิตอนันต์พงศ์, 2561, หน้า 87) ดังนั้น ความเข้มแข็งทางจิตใจจึงนับว่ามีความสำคัญมากต่อการประกอบอาชีพพรดีท่ามกลางการเผชิญการตีตราที่นับว่าเป็นวิกฤตที่ทำให้มีการบั่นทอนระหว่างประกอบอาชีพ

จากที่กล่าวมาข้างต้นงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผู้ที่ประกอบอาชีพพรดีเพศหญิงที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจต่อการประกอบอาชีพ โดยมุ่งไปที่ประเด็นการศึกษากระบวนการที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจว่าสามารถเกิดขึ้นได้อย่างไรท่ามกลางการถูกตีตราจากการประกอบอาชีพ หากได้ข้อสรุปแล้วจะทำให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นแนวทางการสร้าง หรือพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจในบุคคล ทำให้สามารถนำไปเป็นแนวทางพัฒนาให้เกิดกระบวนการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจในบริบทอื่นๆ ส่งผลให้บุคคลในสังคมมีความเข้มแข็งทางจิตใจในการใช้ชีวิต

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจของพรดีเพศหญิงที่ถูกตีตราจากการประกอบอาชีพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งทำความเข้าใจกระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจของผู้ที่ประกอบอาชีพพรดีเพศหญิง ที่ถูกตีตราจากการประกอบอาชีพ ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับข้อมูลเชิงลึกจากผู้ประกอบอาชีพพรดีเพศหญิงโดยกำเนิด ประกอบอาชีพพรดีโดยที่ไม่เคยรับงานที่เข้าข่ายผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม แต่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ สามารถจัดการกับปัญหาที่เผชิญ สามารถยืนหยัดอยู่ในอาชีพได้อย่างมั่นคง รวมถึงสามารถใช้ชีวิตและประกอบอาชีพอย่างเป็นปกติ และมีความสุข ด้วยวิธีวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case Study) ผู้วิจัยสามารถอธิบายกระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจได้จากข้อค้นพบที่ปรากฏ

ในการศึกษาครั้งนี้สนใจศึกษาผู้ที่ประกอบอาชีพพรดีเริ่มตั้งแต่การเริ่มต้นประกอบอาชีพ จนกระทั่งได้รับผลกระทบจากการแสดงพฤติกรรมบางอย่างของคนในสังคมที่ทำให้รู้สึกว่าคุณถูกตีตรา หรือถูกเลือกปฏิบัติ และประเด็นที่สำคัญของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือสนใจศึกษากระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ โดยแนวคิดหลักที่ใช้ในการศึกษากระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ คือ 10วิธีการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจที่ช่วยให้นักจิตวิทยาเลือกที่เหมาะสมกับตนเอง ของ American Psychological Association (2014) ดังนี้ 1) การสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว 2) การมองว่าจะผ่านทุกปัญหาไปได้ 3) การยอมรับความเปลี่ยนแปลงในชีวิต 4) มองไปยังเป้าหมายที่ตั้งไว้ 5) มีความเชื่อมั่นในตนเอง 6) มองหาโอกาส และเรียนรู้จากปัญหา 7) มองตนเองในด้านบวก 8) เข้าใจปัญหา 9) มีความหวังในชีวิต และ 10) ดูแลตัวเองอยู่เสมอ

แนวคิดดังกล่าวใช้เป็นกรอบคร่าวๆ ในการมองหาข้อค้นพบของกระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจของผู้ให้ข้อมูลหลัก แต่ก็ไม่ได้ปิดกั้นข้อค้นพบที่อาจจะได้นอกเหนือจากกรอบนี้ อย่างไรก็ตามกรอบแนวคิดการวิจัยนี้เป็นเพียงแนวทางในการมองกระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจเบื้องต้นเท่านั้น สามารถยืดหยุ่นได้ตลอดเมื่อพบข้อค้นพบอื่นจากการเก็บข้อมูลในสนาม

วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ประเภทแบบศึกษาเพื่อค้นหา (Exploratory) ใช้การเลือกกรณีศึกษาแบบ Instrumental Case Study เป็นแนวทางในการศึกษาที่ทำให้เห็นถึงกระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ โดยกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) เป็นพริตตีเพสหญิง จำนวน 8 ท่าน ใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) รวบรวมข้อมูลจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว เป็นการเลือกให้ตรงตามหลักเกณฑ์ หรือจุดมุ่งหมายของผู้วิจัย ได้แก่ เป็นผู้ประกอบอาชีพพริตตีเพสหญิง อายุ 20 ปีขึ้นไป โดยใช้การคัดเลือกแบบมีเกณฑ์ (Criterion based selection) กำหนดเกณฑ์การคัดเลือก (Inclusion Criteria) คือ ผ่านเกณฑ์ความเข้มแข็งทางจิตใจในระดับมากขึ้นไป หรือคะแนน 3.51 ขึ้นไป จากแบบประเมินของ พชรินทร์ นินทจันทร์ (2558, อ้างถึงใน พนม เกตุมาน, 2563) และผ่านเกณฑ์รายการตรวจสอบ (Checklist) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 2 รายการ 1) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ถูกตีตรา (Goffman, 1963, p. 49) และ (Lubkin & Larsen, 2006, p. 20) และ 2) เป็นผู้ที่อยู่ในระยะการเติบโตของการประกอบอาชีพ (วิรดา ศักดิ์ศิริรักษ์ และบัณฑิต สวรรยาวิสุทธิ, 2562, หน้า 57)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้วยวิธีการหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (IOC) ซึ่งมีค่าคะแนนรายชื่ออยู่ในระดับ 0.66-1.00 จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และอุปกรณ์การบันทึกเสียง ซึ่งผู้วิจัยขออนุญาตก่อนการบันทึกเสียงทุกครั้ง

วิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อเรียบเรียงโครงสร้างลำดับของเนื้อหา และขอบเขตโดยละเอียดของเนื้อหา ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การจัดระเบียบข้อมูล การกำหนดรหัสของข้อมูล การแสดงข้อมูล การอภิปราย และหาข้อสรุป (สมหมาย ตามประวัตติ, 2555)

การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัย จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในวิจัยมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หมายเลขรับรอง SWUEC/E/G-026/2564

ผลการศึกษา

กระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผ่านการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจจากการที่ต่อสู้กับปัญหา หรือต่อสู้กับความรู้สึกทางลบที่เกิดจากการถูกตีตราทางอาชีพ ได้แก่ การที่สื่อสร้างภาพพจน์แบบเหมารวมให้กับผู้ที่ประกอบอาชีพพริตตี้ในทางลบ เป็นอาชีพที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม และถูกลดคุณค่า ซึ่งกระบวนการเกิดความเข้มแข็งพบว่า มีลักษณะสำคัญ 6 ประการ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การได้รับการตอบสนองทางบวกจากคนใกล้ชิด

การได้รับการตอบสนองจากคนใกล้ชิด พบว่า พฤติกรรมที่ครอบครัว เพื่อนหรือคนรักแสดงออก กับพริตตี้ ทำให้พริตตี้รู้สึกดี ได้แก่

1.1 การให้กำลังใจ การที่คนใกล้ชิดทำให้รู้สึกมีพลังใจมากขึ้น กลังจากเผชิญความเหนื่อยล้าจากการทำงาน หรือการถูกตีตราทางอาชีพที่ทำให้รู้สึกไม่ดี ส่วนมากพบว่าเป็นการให้กำลังใจผ่านทางคำพูด ยกตัวอย่างคำกล่าว “เขาคอยให้กำลังใจเราอะ ทำให้เรามีแรงไปทำงาน... ไปหาพ่อกับแม่เขาจะมีคำพูดที่ทำให้เราสบายใจอะ ทำให้เรารู้สึกแบบเข้มแข็ง” (คุณมด นามสมมติ)

1.2 การช่วยเหลือด้านการเรียน การที่คนใกล้ชิด รวมถึงครูอาจารย์ ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนด้านการเรียน ส่งเสริมการประกอบอาชีพของพริตตี้ทำให้สามารถเรียน และทำงานไปด้วยราบรื่นมากขึ้น ยกตัวอย่างคำกล่าว “...เพื่อนก็แบบจะช่วยติวหนังสือช่วยไรอย่างเงี้ย แล้วก็มีการเรียนที่ปรึกษา...ที่ถามเราว่าเสียทำไมเรามาเรียนช้า เรามาเรียนขาด... เราก็บอก... ไปปรับอีเว้นท์ เพราะว่า เราอะหาเงินเรียนเอง อาจารย์ก็จะเข้าใจนะ คือแบบบางที่พี่ลา ก็ไม่ได้โดนใบหักใบลาไรเยอะ” (คุณปลา นามสมมติ)

1.3 การช่วยเหลือด้านการทำงาน การช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือ การสนับสนุน และช่วยอำนวยความสะดวก เรื่องต่างๆซึ่งมีผลกระทบทางบวกกับการทำงานจากคนใกล้ชิด ยกตัวอย่างคำกล่าว “...ช่วยเรื่องงานซะส่วนใหญ่ เช่น มีงานก็เอามาให้ คุยกะลูกค้าให้...อย่างเรื่องของMC(Master of ceremonies)อะ มีเพื่อนแนะนำให้เราปรับตรงนี้นะ...พอจะมีไปปรับไปส่งตอนทำงานก็จะแบ่งเบารื่องการเดินทางเรา เราจะไม่เหนื่อยไง” (คุณอิ่ง นามสมมติ)

1.4 การให้ความรักให้ความเอาใจใส่ การที่คนใกล้ชิดกระทำให้รู้สึกได้รับความใส่ใจ แสดงออกถึงความห่วงใย หรือเมื่อเผชิญสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกด้านลบจากการทำงาน การมีคนใกล้ชิดพร้อมคุย พร้อมรับฟังเสมอในเวลาที่ต้องการระบาย สิ่งเหล่านี้ช่วยให้รู้สึกดีขึ้น รู้สึกเติมเต็ม ยกตัวอย่างคำกล่าว “...เหนื่อยจากงานมา แฟนก็...ดูแล...เค้าก็จะเทคแคร์ ทำนู่นนี่ให้อะ เราก็อยู่เฉย ๆ ไม่ต้องทำอะไร...พ่อแม่ก็เหมือนกัน ถ้าอยู่บ้านก็สลับกันเอาของกินมาให้ทั้งวัน” (คุณบ๊อง นามสมมติ)

1.5 การเชื่อมั่นว่าผู้ประกอบอาชีพพริตตี้ทำอาชีพสุจริต การที่คนใกล้ชิดเชื่อมั่นต่อการตัดสินใจประกอบอาชีพของพริตตี้ และมั่นใจว่าจะไม่รับงานที่ผิดกฎหมาย หรือผิดศีลธรรมทางสังคม ยกตัวอย่างคำกล่าว “คุณแม่เรา...เค้ารู้ว่าเราแบบไม่ใช่เด็กแบบนอกกรอบอะ คือจะอยู่ที่บ้านกับคุณพ่อคุณแม่...เค้าจะเห็นในสายตาลดกว่าอาชีพเราอะ ทำงานอะไร...แฟนหรือ เค้าก็ไม่ได้อะไร” (คุณนก นามสมมติ)

2. การมีเจตคติที่ดีเมื่อเผชิญปัญหา

การมีเจตคติที่ดีเมื่อเผชิญปัญหาของพริตตี้ที่ถูกตีตรา พบว่าเจตคติทางบวกที่ไข่มองปัญหาจะทำให้เข้าใจ และมีวิธีคิดเกี่ยวกับปัญหาในทางสร้างสรรค์ เจตคติในทางบวกที่ทำให้พริตตี้มีความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่

2.1 การมีความเข้าใจต่อปัญหาที่พบจากการประกอบอาชีพ การมีความเข้าใจต่อปัญหาต่าง ๆ ในอาชีพที่ทำให้เกิดความเครียด ความทุกข์ใจว่าเป็นเรื่องปกติ โดยมีการเตรียมใจมาอยู่แล้วในระดับหนึ่ง ไม่ได้มองว่าเป็นปัญหาที่ร้ายแรงแต่เข้าใจว่าเป็นธรรมชาติของอาชีพ รวมถึงเข้าใจในความไม่มั่นคงของอาชีพ และไม่ได้เก็บมาเป็นความทุกข์ในชีวิต ยกตัวอย่างคำกล่าว “เรารู้ว่าวงการเนี่ย มันทำได้ไม่นาน เราก็ต้องหะอะไรแบบสำรอง... โคนกินงานไปก็ไม่เป็นไร... ไม่ผิดที่ถูกคำจะเจาะจงคนอื่นไป ” (คุณมด นามสมมติ)

2.2 การเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ การมีความเข้าใจผู้อื่นว่าแต่ละบุคคลมีความคิดที่แตกต่าง กันซึ่งอาจมีคนจำนวนมากที่ไม่เห็นด้วยกับการประกอบอาชีพพริตตี้ ไม่เห็นชอบกับผู้ที่พริตตี้ ยกตัวอย่าง

“...พยายามเปิดโลกทัศน์...ทำไมคนคนนี่ถึงเป็นพฤติกรรมแบบนี้ พอเราเข้าใจเค้าอะ เราลองไปเป็นเค้าดู เอาใจเค้าไปใส่ใจเราดู...แล้วเราจะรู้สึกแบบ มีทัศนคติที่เปลี่ยน เปลี่ยนมุมมองเรา” (คุณนก นามสมมติ)

2.3 การรับรู้ตนเองและมั่นใจในการประกอบอาชีพ การรับรู้ที่ตนเองทำอาชีพที่สุจริต และไม่ได้ทำในสิ่งที่สังคมตีตราพริตตี้ มั่นใจว่าสิ่งที่ตนเองทำทั้งหมดในการประกอบอาชีพล้วนเป็นสิ่งที่ดี และมั่นใจว่าอาชีพนี้แท้จริงแล้วเป็นอาชีพที่ดี ต้องใช้ความสามารถในการประกอบอาชีพ เช่นตัวอย่างนี้ “...เราอยู่อีกด้านเลย พวกที่ข่าวออกไปเช่น พริตตี้ขายตัว...กินเหล้าเมายา ไรเงี้ย เราไม่ได้ทำเลย ไม่ได้รับงานแบบนั้น แต่ก็มีส่วนมากทำจริงใจ เราเลยไม่รู้จะทำไงทำไรไม่ได้ รู้แค่เราจะไม่ทำอะไรนอกเหนือจากเนื้องานพริตตี้จริงๆ แล้วขอแค่คนใกล้ตัวเรา รู้แบบเรา เชื่อในตัวเราก็คือจบ” (คุณหนู นามสมมติ)

2.4 การระลึกถึงความรู้สึกดีในอดีตเมื่อเผชิญปัญหา การมองถึงสิ่งที่ทำให้รู้สึกดี หรือสิ่งที่เคยทำสำเร็จในอดีต เป็นสิ่งที่ทำให้พริตตี้ใช้ในการมองเพื่อให้รู้สึกว่าปัญหาเล็กน้อย ลดความกลัวเมื่อมีปัญหา ยกตัวอย่าง “...เราจะใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมาที่เราเคยทำได้อะ มาเพิ่มความเชื่อมั่นให้ตัวเองว่าเราเคยทำได้ไง” (คุณหนู นามสมมติ)

3. มีความสามารถจัดการปัญหา

การมีความสามารถในการจัดการปัญหา พบว่าการที่พริตตี้สามารถแก้ไขปัญหาลักษณะต่างๆที่เกิดจากการตีตรา หรือปัญหาจากการทำงาน รวมทั้งความสามารถในการจัดการอารมณ์เชิงลบด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์ เพื่อสภาวะทางจิตที่ดี สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอาชีพ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 การยอมรับผลที่ตามมาจากการตัดสินใจของตนเอง ในการทำงานหากเกิดสิ่งที่เป็นปัญหา หรือความผิดพลาดซึ่งเป็นผลมาจากการตัดสินใจของตนเอง จะสามารถทำใจยอมรับผลนั้น ยกตัวอย่าง “...เป็นคนอกตัญญูอยู่แล้ว แล้วเรารู้ว่าเราทำงานตรงเนี่ย เราต้องเจออะไรบ้าง” (คุณนก นามสมมติ)

3.2 การรู้วิธีทำให้ตนเองสบายใจ การรับรู้ตนเอง การทำในสิ่งที่ชอบ หรือพาตัวเองไปอยู่ในที่ที่สบายใจช่วยให้รู้สึกสบายใจขึ้น หายจากอารมณ์ทางลบหลังจากการเผชิญปัญหา ยกตัวอย่าง “...ที่ชอบไปทำบุญที่วัดด้วย มันทำให้รู้สึกที่เราจิตใจโล่งขึ้นค่ะ” (คุณบุ้ง นามสมมติ)

3.3 การรู้จักกาลเทศะ การรู้จักหวั่นเวลา สามารถแบ่งแยกเรื่องส่วนตัวกับเรื่องงานออกจากกัน รวมถึงสามารถอดทน สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเอง ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และหน้าที่การทำงาน ดังตัวอย่าง “...สมมติว่าแบบเป็นเจ้าของบริษัทถูกเราเจ้ย ถ้าเราไฟท์ตรงนั้นอะ เราก็จะไฟท์แบบมันเพื่อไรอะเนอะ ไม่เกิดผลประโยชน์” (คุณปลา นามสมมติ)

3.4 การแสดงความสามารถเพื่อพิสูจน์ตนเอง การตั้งใจประกอบอาชีพพริดดีด้วยการใช้ความสามารถที่มี คัดเลือกรูปแบบงานที่ดีต่อภาพลักษณ์ ยืนหยัดทำงานที่ไม่เสื่อมเสีย เพื่อแสดงภาพลักษณ์ที่ดีของพริดดีให้ผู้อื่นรับรู้ ดังตัวอย่าง “...ก็ทำตัวให้เขาเห็นว่าเราทำงานที่สุจริตนะ เราไม่ได้ทำอะไรที่เขาคิดไม่ดี...แล้วเวลาทำงานเราจะทำให้เห็นเลยว่า... เราใช้สมองทำงาน ไม่ใช่ความสวยอย่างเดียว” (คุณอิง นามสมมติ)

3.5 มีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

อาชีพพริดดีมักมีความไม่แน่นอนในลักษณะของการทำงาน พบว่าความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ผู้ประกอบการอาชีพพริดดีควรจะมี รวมถึงความสามารถในการทำใจยอมรับสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ในอาชีพ เตรียมใจสำหรับความเปลี่ยนแปลง ปัญหาที่ไม่คาดคิดที่อาจเกิดขึ้นในการประกอบอาชีพพริดดี นอกจากนี้การมีตัวอย่างที่ดีในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า สามารถช่วยส่งเสริมให้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดีขึ้น ตัวอย่างเช่น “นี่ก็เหมือนระว่างตลอด อยู่ได้เพราะว่าก็ทำหลายอย่างไง มีขายขนมด้วย ขายเสื้อผ้า เป็นนางแบบเดินแบบถ่ายแบบไรก็ว่าไป” (คุณปู นามสมมติ)

4. มีการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต

การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ไม่ดีในอดีตของพริดดี พบว่าสามารถเปลี่ยนปัญหาให้กลายเป็นบทเรียน ทำให้ปัจจุบัน และอนาคตดีขึ้น ทั้งประสบการณ์ที่เกิดจากการทำงานผิดพลาด และประสบการณ์ที่ถูกตีตราทางอาชีพ มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 สามารถทำนายพฤติกรรมของคน การมองลักษณะของคนที่อาจก่อปัญหาออก จะช่วยให้พริดดีสามารถหลบหลีกได้ก่อนที่จะเกิดปัญหาที่กระทบกับร่างกาย อารมณ์ หรือจิตใจ มีตัวอย่างคำกล่าวดังนี้ “ประสบการณ์ที่แบบเราเจอคนเยอะๆ มากขึ้น ไรเงี้ย ก็แบบทำให้เราเหมือนคิดว่าคนคนนี้นิสัยเป็นยังไง ครั้งหน้าเราเจอคนแบบนี้ก็รู้แหละ” (คุณมด นามสมมติ)

4.2 การป้องกัน หรือเลี่ยงไม่ให้เกิดปัญหาเดิมซ้ำๆ มีความรอบคอบในการทำงานมากขึ้น ไม่ผิดพลาดที่จุดเดิมบ่อยๆ เนื่องจากเคยมีประสบการณ์ของความผิดพลาดนั้น และสามารถนำมาเป็นบทเรียน

เช่น “...เราเจอประสบการณ์อะไรเจ๊ๆ เราก็เอามาปรับใช้ในครั้งต่อไป...ถ้าเราฝึกเราพลาดแล้ว เราจะมีประสบการณ์ แล้วครั้งต่อไปเราจะไม่ผิด...แต่เราต้องไปว่าว่า ครั้งต่อไปจะผิดตรงนี้ไม่ได้แล้วนะ ” (คุณเก่ง นามสมมติ)

4.3 การเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น การนำประสบการณ์ความผิดพลาด และบทเรียนที่ได้รับรู้มาจากผู้อื่น มาคอยระวังไม่ให้ตนเองทำผิดแบบเดียวกัน ยกตัวอย่าง “...ปัญหาของเพื่อนที่เพื่อนชอบมาเล่าให้เราฟังอะ หมายถึงเรื่องงานนะ...มันทำให้เราอะ มีบทเรียนอะไรรู้สึกว่ อ๋อ เราจะไม่ทำแบบนี้ ” (คุณอิง นามสมมติ)

5. การมีมุมมองเชิงบวกต่อการประกอบอาชีพ

การมีมุมมองเชิงบวกต่อการประกอบอาชีพ พบว่าพริตตี้มีความคิดต่อตนเอง ต่ออาชีพ และปัญหาที่พบในเชิงบวก การมองถึงด้านดีของสิ่งเหล่านี้ ทำให้ไม่หวั่นไหวต่อปัญหาที่เข้ามากระทบจิตใจ แต่สามารถมองเห็นสิ่งดีจากปัญหาเหล่านั้นได้ พบมุมมองเชิงบวก ดังนี้

5.1 การมองเห็นความสามารถของตนเอง การมองเห็นว่าตนเองมีความสามารถอย่างไร และนำไปใช้ในอาชีพอย่างเหมาะสม ช่วยเพิ่มความมั่นใจ และความมั่นคงในการประกอบอาชีพให้พริตตี้ เช่น “รู้สึกตัวเองก็เก่งนะ ทำงานนี้ได้อะ...รู้สึกตัวเองอยู่ที่นี้อยู่วงการพริตตี้ MC (Master of ceremonies) ก็รู้สึกว่ถ้าวะเหมือนอภัสสการเข้าสังคม... รู้สึกว่สอนหลายอย่าง สอนการเข้าหาคน สอนการปรับตัว เรียนรู้อะ ” (คุณมด นามสมมติ)

5.2 การมองเห็นข้อดีในตนเอง การมองเห็นข้อดีอื่นๆ ของตนเอง นอกเหนือจากเรื่องความสามารถเช่น นิสัยส่วนตัว ความอดทน เป็นต้น ซึ่งช่วยเพิ่มความมั่นใจ และความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ ตัวอย่างดังนี้ “...เราทำงานให้ดีที่สุดอะ...ทำให้คุ้มกับที่เค้าจ้างเราอะ ไม่ใช่แค่ทำงานให้มันจบๆ ไป พี่ว่าลูกค้าคงรู้สึกได้ว่เราตั้งใจขนาดไหนซึ่งมันก็ทำให้เค้านึกถึงเราเวลาจ้างงานครั้งหน้าอีกมั้ง ” (คุณบุ้ง นามสมมติ)

5.3 การมีความเชื่อมั่นในตนเอง การมีความเชื่อมั่นในตนเองเกิดจากการที่พริตตี้ เห็นข้อดี และความสามารถของตนเอง ซึ่งส่งผลให้มั่นใจในการทำงานว่าจะยังคงสามารถหางานได้จากอาชีพพริตตี้ เช่น “เราต้องคิดว่าเราสวยค่ะ เพราะถ้าเราไม่สวยเราจะเป็นพริตตี้ไม่ได้ค่ะ ความสวยของแต่ละคนไม่เหมือนกัน เป็นเรื่องที่ถูกเถียงกันมานาน แต่ถ้าเรามั่นใจว่เราสวย เราก็คือคนสวย ” (คุณเก่ง นามสมมติ)

5.4 การมีความภูมิใจในตนเอง การได้รับโอกาสที่ดีในงาน การได้แสดงความสามารถที่มีเพื่อ งาน รวมถึงความสามารถในการหาเลี้ยงตนเอง และครอบครัว เป็นความภูมิใจที่ทำให้พริตตี้มองตนเองในด้านบวก และมีความเข้มแข็งทางจิตใจในการประกอบอาชีพ ยกตัวอย่าง “ตั้งแต่เราทำงานตรงเนี่ยมา...นกกทำงานนกกก็ไม่ขอที่บ้านแล้ว...เป็นเวลาสิบกว่าปีที่นกกให้เงินเดือนที่บ้านมาทุกเดือน ” (คุณนก นามสมมติ)

5.5 การมองปัญหาในทางบวก การเปลี่ยนปัญหาที่ทำให้เกิดอารมณ์ด้านลบให้เป็นพลังบวกแก่ตนเอง สามารถหาสิ่งดีที่ซ่อนอยู่ในปัญหาเหล่านั้น ทำให้มีพัฒนาการทางอารมณ์ รวมถึงทักษะในการทำงาน เช่น “มองบวกว่ทุกอย่างมันเป็นเหมือนประสบการณ์ชีวิตที่สอนเรา ที่ทำให้เราโตขึ้นค่ะ ยิ่งเจอปัญหาที่

ยิ่งเก่งขึ้น... อะไรไม่ดีที่เกิดขึ้นแทบทุกอย่างเราจะมองว่าเป็นสิ่งที่ฝึกเราให้เราเข้มแข็งขึ้น ” (คุณหนู นามสมมติ)

6. การมีความคาดหวังความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

การมีความคาดหวังความสำเร็จในการประกอบอาชีพ พบว่าการคำนึงถึงอนาคตของตนเองในการประกอบอาชีพที่ดี และลงมือทำ โดยมีความหวังว่าจะประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจ พบดังนี้

6.1 การมีเป้าหมายในอาชีพ มีความสามารถในการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนในอาชีพ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ไม่ใช่เป้าหมายที่เกินขอบเขตของงาน รวมถึงมีการลงมือทำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ยกตัวอย่าง “ก็น่าจะทำได้เรื่อย ๆ เท่าที่ดูที่ ๆ ในวงการอย่างเงี้ยนี่ก็น่าจะทำได้อีกนานอยู่ คงทำตรงนี้ถึงประมาณซัก 30 มั้ง ตั้งไว้เท่านี้ก่อนอะ แล้วเดี๋ยวพอถึงตอนนั้นจริงค่อยดูอีกทีว่าจะไปต่อไม่” (คุณปู นามสมมติ)

6.2 มีวิธีการไปถึงเป้าหมาย การรู้วิธีไปถึงเป้าหมาย ว่าต้องทำอะไร อย่างไร ที่ไหน เมื่อไหร่ เพื่อประโยชน์ในการลงมือปฏิบัติในสิ่งที่ทำให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ยกตัวอย่าง “ก็ทำงานเยอะๆ แล้วเก็บเงินเยอะๆ แล้วก็ประหยัดเยอะๆ ช่วงนี้เราประหยัดมากเลยนะ ไม่ใช่จ่ายมั่วซั่ว ไม่ฟุ่มเฟือย... เกียวยังต้องคิดเลย” (คุณอิง นามสมมติ)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจของพริตตี้เพศหญิงที่ถูกตีตราจากการประกอบอาชีพ พบลักษณะของกระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจซึ่งใกล้เคียงกับ American Psychological Association (2014) ที่อธิบายถึงวิธีการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง การมองถึงปัญหาที่พบว่าจะสามารถผ่านไปได้ การยอมรับความเปลี่ยนแปลง และสามารถปรับเปลี่ยนแผนการได้เสมอ การมองที่เป้าหมายและลงมือทำ การมีความเชื่อมั่นในการจัดการปัญหาต่าง ๆ สามารถจัดการกับปัญหารวมทั้งความเครียดได้ การมองหาโอกาสและเรียนรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นไปแล้ว สามารถนำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นบทเรียน อีกทั้งการมีมุมมองเชิงบวกต่อตนเองรวมถึงมองปัญหาที่พบด้วยความเข้าใจ โดยการศึกษาครั้งนี้พบรายละเอียดของกระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจของพริตตี้เพศหญิงที่ถูกตีตราจากการประกอบอาชีพว่ามีลักษณะ 6 ประการ คือ การได้รับการตอบสนองทางบวกจากคนใกล้ชิด การมีเจตคติที่ดีเมื่อเผชิญปัญหา มีความสามารถจัดการปัญหา มีการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต การมีมุมมองเชิงบวกต่อการประกอบอาชีพ และการมีความคาดหวังความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ดังนี้

การได้รับการตอบสนองจากคนใกล้ชิดที่ทำให้เกิดกระบวนการที่พริตตี้มีความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่ การให้กำลังใจ คอยรับฟังในเวลาที่ย่ำแย่ทุกข์ ให้ความรักความเอาใจใส่ ส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพพริตตี้มีพลังมากขึ้น หลังจากเผชิญความเหนื่อยล้าทางกายจากการทำงาน หรือความเจ็บปวดทางจิตใจที่มาจากการตีตรา สอดคล้องกับ Luthar and Suchman (2000, p. 243) ที่ระบุว่าความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นความสามารถของบุคคลในการปรับระดับการควบคุมตนเองภายใต้คุณลักษณะครอบครัว เช่น มีการดูแล

สนับสนุน การให้กำลังใจภายในครอบครัว เป็นต้น อีกทั้งการมีความเข้าใจในการประกอบอาชีพจากคนใกล้ชิด จึงไม่กดดัน แต่การพบการตัดสินใจในการเลือกประกอบอาชีพ ทำให้เกิดพลังบวกในการยืนหยัดต่ออาชีพ ใกล้เคียงกับ Giligan (2000, p. 41) ที่กล่าวถึงกระบวนการเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจไว้ว่า คือการที่คนในครอบครัวสร้างความรู้สึกลดค้ำยให้สมาชิกในครอบครัว ทั้งการให้ความรัก การสนับสนุนช่วยเหลือยามที่ต้องการ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เกิดความไว้วางใจ และมีความเป็นตัวของตัวเอง รวมถึงการรู้คุณค่าของตนเอง นอกจากนั้นแล้วคนใกล้ชิดยังให้การช่วยเหลือด้านการเรียน ช่วยเหลือด้านการทำงาน ส่งผลให้ พรินดีสามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ของตนเองได้ราบรื่นมากขึ้น มีพลังกาย พลังใจในการประกอบอาชีพ และเกิดการรับรู้ถึงแรงสนับสนุนที่มาจากคนรอบข้าง สอดคล้องกับ Grotberg (1995, pp. 8-9) และ Grotberg (1997) ที่ศึกษาองค์ประกอบของความเข้มแข็งทางจิตใจ กล่าวว่า การมีความสัมพันธ์ในครอบครัวที่อบอุ่น รวมถึงสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน ทำให้รับรู้ว่ามีคนที่คอยช่วยเหลือ การมีบุคคลที่ดูแลเรื่องการศึกษา สนับสนุนความเป็นตัวของตัวเอง เกิดเป็นความมั่นใจ

การมีเจตคติที่ดีเมื่อเผชิญปัญหา ได้แก่ การมองปัญหาด้วยความเข้าใจ มองข้ามบางสิ่งที่ควรมองข้าม รวมถึงการเข้าใจธรรมชาติของอาชีพที่มีความไม่มั่นคง การแข่งขันสูง และธรรมชาติของมนุษย์ที่มีหลากหลายความคิดที่หลายคนในสังคมไม่เห็นด้วยกับการประกอบอาชีพพรินดี การมีมุมมองเหล่านี้ทำให้เกิดความเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ไม่โทษตัวเอง การไม่หวั่นไหวไปกับความคิดของผู้อื่นช่วยทำให้ไม่เกิดความทุกข์ หรือความเครียด สอดคล้องกับ Luthar et al. (2000, p. 559) ที่สรุปว่าความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นการป้องกันตนเอง ซึ่งเชื่อมต่อกับปัจจัยเชิงบวกอื่นๆ ที่ช่วยเสริมสร้างการแสดงออกของพฤติกรรมทางบวก เมื่อบุคคลเผชิญปัญหา ความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นการรวมพลังภายในตัวบุคคลที่จะสามารถปรับตัวได้เมื่อเผชิญปัญหา หรือความเจ็บปวดต่างๆ การมีเจตคติที่ดียังรวมถึงการระลึกถึงสิ่งที่เคยทำให้รู้สึกดี อย่างความสำเร็จในอดีต และมั่นใจในสิ่งที่ตนทำว่าไม่ใช่สิ่งที่ผิด ใกล้เคียงกับงานศึกษาของ Corner and Davidson (2003, p. 79) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของความเข้มแข็งทางจิตใจว่า การมองเห็นทรัพยากรที่มีในตนเอง คือการมองความสำเร็จที่เคยผ่านมา ช่วยให้เกิดความมั่นใจในการเผชิญปัญหาครั้งใหม่ เมื่อต้องตกอยู่ในสภาวะเครียด มีความเข้าใจว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนมีเหตุผล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานศึกษาของ Wolin and Wolin (1993, p. 121) ที่ระบุว่าองค์ประกอบของความเข้มแข็งทางจิตใจ คือมีการตระหนักในตนเอง การรับรู้ความรู้สึก การตั้งคำถาม และตอบคำถามที่ซื่อสัตย์แก่ตนเอง รวมถึงการกำหนดขอบเขตของตัวที่ปลอดค้ำย จัดการกับสำนักผิดชอบชั่วดีของตนเอง และการมีศีลธรรมจรรยา รู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด

นอกจากนี้ยังมีความสามารถจัดการปัญหา พบว่าพรินดีมีการยอมรับผลที่ตามมาจากการตัดสินใจของตนเอง แสดงความสามารถเพื่อพิสูจน์ตนเอง พยายามให้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับอาชีพ การสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้า รู้จักกาลเทศะ และมีความสามารถในการทำให้ตนเองสบายใจ เป็นไปในทิศทางเดียวกับองค์ประกอบของความเข้มแข็งทางจิตใจที่ศึกษาโดย Grotberg (1995, pp. 9-10) และ Grotberg (1997) ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ องค์ประกอบที่เป็นความเข้มแข็งภายในของแต่ละบุคคล (I am...) คือเป็นบุคคลที่พร้อมจะรับผิดชอบในสิ่งที่กระทำ รวมถึงยอมรับผลที่ตามมาจากการกระทำนั้น กับ

องค์ประกอบด้านทักษะการจัดการปัญหา (I can...) คือสามารถจัดการกับปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ด้วยการหาทางออก หรือวิธีการใหม่ ๆ มาจัดการปัญหาที่เผชิญ และสามารถเลือก หรือรู้ถึงกาลเทศะของจังหวะเวลาต่าง ๆ

รวมถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ไม่ดีในอดีตของชีวิต การที่ชีวิตสามารถเปลี่ยนปัญหาให้กลายเป็นบทเรียนทำให้ปัจจุบัน และอนาคตดีขึ้น คือ สามารถทำนายพฤติกรรมของคน การป้องกัน หรือหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดปัญหาเดิมซ้ำ ๆ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น ใกล้เคียงกับ วัชรินทร์ กระแสสัตย์ และคนอื่น ๆ (2554, หน้า 64) ที่ได้สรุปว่าบุคคลควรนำการเรียนรู้จากอดีตมาเป็นประสบการณ์เพื่อเปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขให้ชีวิตดีขึ้นได้ สอดคล้องกับการศึกษาบุคคลที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ ของ Werner (1989, p. 74) ที่จำแนกลักษณะของบุคคลที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจไว้ว่า เป็นบุคคลที่มีแนวโน้มเปลี่ยนสถานการณ์ที่เป็นปัญหาให้กลายเป็นประโยชน์แก่ตนเองได้ และวิธีแก้ไขนั้นทำให้บุคคลรับรู้ตนเอง และเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางบวก นอกจากนี้ยังสามารถรับรู้การควบคุมตนเองได้

ความเข้มแข็งทางจิตใจอีกประการหนึ่งคือการมีมุมมองเชิงบวกต่อการประกอบอาชีพ เช่น การที่ชีวิตมองเห็นความสามารถ เห็นข้อดีของตนเอง มีความเชื่อมั่นและภูมิใจในตนเอง รวมถึงการมองปัญหาในทางบวก สอดคล้องกับ Corner and Davidson (2003, p. 78) ที่ระบุว่า การมีความภาคภูมิใจกับความสำเร็จของตนเอง เป็นองค์ประกอบหนึ่งของความเข้มแข็งทางจิตใจ เช่นเดียวกับ Werner (1989, p. 75) ที่กล่าวในลักษณะใกล้เคียงกันว่าบุคคลที่มีความเข้มแข็งทางใจจะสามารถรับรู้ถึงคุณค่าแห่งตน เชื่อในความสามารถของตนเอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางบวก เมื่อเกิดปัญหาในชีวิตจะสะท้อนกลับทางบวก และเกิดการกระตุ้นให้เรียนรู้คุณค่าในตนเอง เช่นเดียวกับงานศึกษา ของ กนกภาพร บุญชู (2555, หน้า 50) ซึ่งมองว่าอุปสรรคทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับตนนั้นสามารถแก้ไขได้ มองปัญหาเป็นเรื่องปกติของชีวิต มองทุกอย่างในด้านที่ดี

ประการสุดท้าย คือการมีความคาดหวังความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย การมีเป้าหมายในอาชีพ และลงมือทำตามเป้าหมายนั้น รวมไปถึงการที่มีแบบอย่างที่ดีในการประกอบอาชีพจะช่วยให้ชีวิตบรรลุเป้าหมายในอาชีพ เป็นแรงผลักดันที่ดี สอดคล้องกับ Benard (1995, p.4) ที่กล่าวถึงความมุ่งหวังในชีวิตทำให้มีเป้าหมาย การยืนหยัด และคำนึงถึงอนาคตข้างหน้า รวมถึงการมีวิธีที่จะไปถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ เป็นไปในทิศทางเดียวกับงานศึกษาของ กนกภาพร บุญชู (2555, หน้า 52) ที่ระบุว่า การมองเห็นเป้าหมายของชีวิต คือสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายในชีวิต รู้ว่าจะทำอะไรได้อย่างไรเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการมีความเข้มแข็งทางจิตใจ ซึ่งการตั้งเป้าหมาย และรู้วิธีไปถึงเป้าหมาย ซึ่งตรงกับองค์ประกอบของความเข้มแข็งทางจิตใจ ของ Grotberg (1995, p. 8) และ Grotberg (1997) คือ มีแหล่งสนับสนุนที่ช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ (I have...) ได้แก่การมีคนสอน คอยดักเตือนถึงขอบเขตที่ชัดเจน รวมถึงมีแบบอย่างที่ดีในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการกระทำที่ควร

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยพบว่าคนใกล้ชิด ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน และคนรัก มีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจในบุคคล คนใกล้ชิดจึงควรให้ความรัก ความห่วงใย ดูแล สนับสนุนซึ่งกันและกัน
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีส่วนในการส่งเสริมให้คนใกล้ชิดเข้าใจผู้ที่ประกอบอาชีพฟรีตี้ และไม่สนับสนุนในทางที่ไม่ดี เช่น การทำผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรมของสังคม
3. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพฟรีตี้ ทำให้เกิดความเข้าใจความหมาย ความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลขณะเก็บข้อมูลได้ดียิ่งขึ้น
4. การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลในช่วงแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) หากสามารถควบคุมโรคระบาดได้แล้ว ในการศึกษาครั้งต่อไปควรเพิ่มการสังเกตในขั้นตอนการเก็บข้อมูล เพื่อนำมาสนับสนุนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

เอกสารอ้างอิง

- กณิกพร บุญชู. (2555). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งทางใจของวัยรุ่นตั้งครรภ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กมลวรรณ ขุมทรัพย์. (2548). การสร้างความหมายของฟรีตี้ในอุตสาหกรรมรถยนต์. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตันติมา คิ้วโยธา ทศพร ประเสริฐสุข ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ และบุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. (2553). การศึกษาและพัฒนาความหยุ่นตัวของผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเวชโดยการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 16(2), 50-65.
- นปภัช เมืองมา และเฉชา ลลิตอนันต์พงศ์. (2561). ความยืดหยุ่นและแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ณ ศูนย์ประสานความร่วมมือระหว่างไทยแลนด์-ออสเตรเลีย-เนเธอร์แลนด์ เพื่อการศึกษาวิจัยทางคลินิกด้านโรคเอดส์ ศูนย์วิจัยโรคเอดส์ สภากาชาดไทย. จุฬาลงกรณ์เวชสาร 2561, 62(6), 947-963.
- พนม เกตุมาน. (2563). การส่งเสริมพลังสุขภาพจิตในเด็กและวัยรุ่น. สืบค้นจาก <https://drpanom.wordpress.com/2020/07/17/promotion-of-resilience-in-children-and-adolescents-2/>
- วัชรินทร์ กระแสศักดิ์ วรณิ เดียวอิสระ และจินตนา วัชรสินธุ์. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีครอบครัว ความผูกพันในครอบครัว กับความเข้มแข็งทางใจของวัยรุ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารสาธารณสุขมหาวิทยาลัยบูรพา, 6(2), 59-68.
- วิภาวี เผ่ากันทราร. (2548). ภาวะซึมเศร้า: ประสบการณ์การจมทุกข์-พ้นทุกข์ของผู้หญิงอีสาน. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิรดา ศักดิ์ศิริรักษ์ และบัณฑิต สวรรยาวิสุทธิ. (2562). การศึกษาวงจรชีวิตของฟรีตี้. วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์, 5(1), 52.

- สมหมาย ตามประวัติ. (2555). *การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)*. สืบค้นจาก <https://www.nstda.or.th/th/nstda-knowledge/2854-content-analysis>
- สิริพร เสือรอด. (2558). *ความสามารถในการฟื้นฟูพลังกับการพึ่งพาตนเองทางด้านเศรษฐกิจของคนพิการทางกาย: กรณีศึกษา ทหารผ่านศึกนอกประจำการที่พิการทางกาย เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. สารนิพนธ์พัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- อังสนา เนียมวณิชกุล จตุพร บานชื่น และกังสดาล เขาวัววัฒนกุล. (2554). สื่อกับการเข้าสู่อาชีพฟรีดี่สปีของนิสิตนักศึกษา. *วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 3(6), 196.
- Association, A. P. (2014). *The road to resilience from the American Psychological Association*. Retrieved from <https://advising.unc.edu/wp-content/uploads/sites/341/2020/07/The-Road-to-Resiliency.pdf>
- Benard, B. (1995). *Fostering resilience in children*. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED386327.pdf>. from ERIC Publications; ERIC Digests in Full Text <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED386327.pdf>
- Corner, K., & Davidson, J. (2003). *Development of anew resilience scale : The Corner-Davidson Resilience scale. Depress and Anxiety*, 18, 76-82.
- Gilligan, R. (2000). *Adversity, resilience and young people: The protective value of positive school and spare time experiences. Children & society*, 14(1), 37-47.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity: Simon and Schuster*. London: Penguin Books.
- Grotberg, E. H. (1995). *A guide to promoting resilience in children: Strengthening the human spirit: The Hague, Netherlands: Bernard van Leer Foundation.*
- Grotberg, E. H. (1997). *The international resilience project: Findings from the research and the effectiveness of interventions*. Retrieved from <http://resilnet.uiuc.edu/librally/grotb97a.html>
- Lubkin, I. M., & Larsen, P. D. (2006). *Chronic illness: Impact and interventions*. Sudbury, Mass: Jones and Bartlett Publishers.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). *The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. Child Development*, 71(3), 543-562.
- Luthar, S. S., & Suchman, N. E. (2000). *Relational Psychotherapy Mothers' Group: A developmentallyinformed intervention for at-risk mothers. Development and Psychopathology*, 12(2), 235-253.

Schaap IA, de Ruijter AM, van Galen FM, Smeets EC (2006) Resilience: the article.

Amsterdam: Impact. www.impact-kenniscentrum.nl

Schanke, A. K., & Thorsen, K. (2013). *A life-course perspective on stigma-handling: Resilience in persons of restricted growth narrated in life histories. Disability and Rehabilitation*, 36(17), 1464-1473.

Werner, E. (1989). *High risk children in young adulthood: A longitudinal study from birth to 32 years. Am J Orthopsychiatry* 1989, 59, 77-85.

Wolin, S. J., & Wolin, S. (1993). *The resilience self: how survivors of trouble family Rise above Adversity*. New York: Villard Books.

**Устойчивые атрибутивные словосочетания
с прилагательным *красный* в русском языке**

**Fixed attribute collocations
with adjective *red* in Russian language¹**

Angsana Rueangdam²

Аннотация

В статье рассматривается употребление устойчивых атрибутивных словосочетаний, включающих прилагательное *красный*, именующих предметы и реалии повседневной жизни. Цель работы заключается в проведении семантического анализа данных номинаций в русской лингвокультуре. Актуальность данной работы определяется необходимостью рассмотрения устойчивых словосочетаний с семантическим компонентом «красный» в повседневной жизни. Проведенное исследование показало, что семантика прилагательного *красный* в наименованиях предметов и реалий повседневной жизни неоднозначна, что привлекает внимание многих исследователей в сфере лингвистики. Это слово имеет разные значения, среди самых частотных значений выделяются «красный», «красивый», «революционный». Многообразие лексических единиц, в значении которых отражены представления русского человека о красном цвете, о красоте и о коммунистических идеалах свидетельствует о том, что эти понятия занимают особое место в русской языковой картине мира.

Ключевые слова: устойчивое словосочетание, прилагательное *красный*, номинация, семантика, синонимы, переносное значение.

¹ This research project is supported by Grants for Development of New Faculty Staff, Ratchadaphiseksomphot Endowment Fund, Chulalongkorn University.

² Russian section, Department of Western Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University
E-mail: angsana.rue@hotmail.com

* Manuscript received April 20, 2021; revised May 27, 2021 and accepted June 24, 2021

Abstract

This research aims to examine the use of fixed attribute collocations, including the adjective *red*, denoting objects and realities of everyday life. The purpose of this study is to analyze the semantics of these nominations in Russian linguoculture. The relevance of this study is determined by the necessity to consider the use of fixed attribute collocations with the adjective *red* in everyday life. The results of the study showed that the semantics of adjective *red* in the names of objects and realities of everyday life is polysemic, which attracts the attention of numerous researchers in the field of linguistics. This word has different meanings, among the most frequent ones are "red", "beautiful", "revolutionary". The variety of lexical units, which reflects the ideas of Russians related to the red color, the beauty, and the communist ideals, indicates that these concepts occupy a special place in Russian language worldview.

Keywords: fixed collocation, adjective red, nomination, semantics, synonyms, figurative meaning.

Введение

В русском языке слово *красный* является многозначным и имеет интересную историю. Сегодня исконное значение слова *красный* не всегда осознается носителями русского языка. Оно просматривается в производном от него прилагательном *прекрасный*, имеющем значение «очень красивый». Этот смысл сохранили многие словосочетания, которые по-прежнему используются в русском языке.

Настоящая статья посвящена изучению значений устойчивых атрибутивных словосочетаний, включающих прилагательное *красный*, именующих предметы и реалии повседневной жизни. Представленные номинации сочетаются с самыми разнообразными существительными, которые отражают многогранность семантики этого

прилагательного и, зачастую, вызывают трудности в понимании ряда устойчивых выражений с прилагательным «красный» среди иностранных учащихся. Существует необходимость учесть этот факт при изучении устойчивых словосочетаний в преподавании русского языка как иностранного (РКИ), заострить внимание учащихся на этом явлении, научить их правильно употреблять такие конструкции в речи и обогатить речь учащихся использованием фразеологизмов.

При том, что данная тема заслуживает более глубокого изучения, устойчивым атрибутивным словосочетаниям с прилагательным *красный* до недавнего времени не уделялось достаточного внимания на уроках РКИ.

Цель данной работы заключается в проведении семантического анализа устойчивых атрибутивных словосочетаний, включающих прилагательное *красный*, именующих предметы и реалии повседневной жизни в русской лингвокультуре, в определении их специфики и употребления в текстах разной функционально-стилевой принадлежности.

Теоретическая часть

В современной русской лингвистике термин *устойчивое словосочетание* имеет ряд синонимов: *устойчивое сочетание, фразеологический оборот, фразеологическая единица, фразеологизм*. В отличие от предложений, словосочетания выполняют номинативную функцию.

Ф. де Соссюр в книге «Курс общей лингвистики» рассматривает устойчивые словосочетания как фиксированную часть лексического состава. «Мы встречаемся с огромным количеством выражений, относящихся, безусловно, к языку: это те вполне готовые речения, в которых обычай воспрещает что-либо менять даже в том случае, если по зрелом размышлении в них можно различить значимые части <...> Такие

обороты не могут быть импровизированы; они передаются готовыми, по традиции» (Соссюр, с. 122).

Вопрос о разграничении типов словосочетаний разработал В. В. Виноградов. Ученый выделяет три типа устойчивых словосочетаний в зависимости от значений и связанности словосочетаний: *фразеологические сращения, фразеологические единства и фразеологические сочетания*. По мнению автора, фразеологические сочетания понимаются как «устойчивые фразеологические группы, в которых значения слов-компонентов обособляются гораздо более четко и резко, однако остаются несвободными» (Виноградов, с. 157).

А. А. Шахматов указывает на тесную взаимосвязь между определяемым словом и определением. Автор пишет, что «сочетание определяемого слова с определением во многих случаях стремится составить одно речение; но большей частью оба члена сочетания, благодаря, конечно, их ассоциации с соответствующими словами вне данных сочетаний, сохраняют свою самостоятельность» (Шахматов, с. 308). В русском языке существует множество словосочетаний с фразеологическими значениями.

Предметом нашего исследования являются устойчивые атрибутивные словосочетания, включающие прилагательное *красный*, которые называют предметы и реалии повседневной жизни. Эти номинации представлены в разных тематических группах: местоположение, еда и напитки, предметы, одежда, виды транспорта, знаки и звуки, печатные издания и документы, русские народные праздники и обряды.

В работе использовались описательный и компликативный (изучение семантических и функциональных особенностей единиц языка в их тесной взаимосвязи) **методы**.

Материалом для исследования явились толковые и фразеологические словари русского языка, энциклопедические справочники, лингвострановедческие словари, содержащие сведения о русском языке, истории, быте и культуре русского народа. Использовался также опрос носителей русского языка, данные Национального корпуса русского языка.

Прилагательное *красный* в прошлом использовалось в значении «красивый». Именно так оно толкуется в Словаре В. И. Даля: «красивый, прекрасный, превосходный, лучший» (Даль, Т. 2, с. 191). В Этимологическом словаре русского языка Г. А. Крылова *красный* определяется как «общеславянское слово, восходящее к той же основе, что и *краса*, и имевшее исходное значение – «красивый» (как в сочетаниях *Красная площадь* или *красна девица*)» (Крылов, с. 200), то есть *красный* – исконно русское слово, характеризующее эстетическую ценность предметов и явлений. «Впоследствии прилагательное *красный* стало употребляться в значении цвета» (Там же). Первое упоминание слова *красный* со значением цвета встречается в 1515 г. в деловых документах (Иссерлин, с. 85-86).

Словосочетания с прилагательным *красный* употребляется русским народом для указания местоположения. Они особенно присущи крестьянскому русскому дому, где *красный* означает «красивый, хороший, чистый, святой, парадный». В этой группе представлены номинации с существительными *изба, лавка, угол, окно, двор, крыльцо*. В Энциклопедическом словаре Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона словосочетание *красная изба* определяется как «чистая, белая, т. е. с трубой, с изразчатой печью и красными, косящатыми (не волоковыми) окнами и рамами. *Красная изба* служит крестьянам для приема гостей; в ней помещаются обыкновенно девушки» (Брокгауза; Ефрона, с. 543).

Элементом крестьянской избы являлась *красная лавка* – «лавка, идущая вдоль передней стены дома, выходящей на улицу. Во время семейной трапезы на ней сидели мужчины» (Баранов; Баранова; Мадлевская, с. 34).

Многие русские по-прежнему чтут старинную православную традицию: самое почетное место в доме – *красный угол*, в котором располагаются иконы. «Основным украшением *красного угла* является божница с иконами и лампадкой, поэтому его называют еще *святым*» (Там же, с. 30). *Красный угол* является главным ориентиром внутреннего пространства русского дома.

Стоит отметить разницу между словосочетаниями *красный угол* и *красный уголок*, поскольку они не являются синонимами. Номинация *красный уголок* появилась в русском языке в начале 1920-х годов, тогда как *красный угол* – намного более древнее понятие.

В Толковом словаре языка Совдепии В. М. Мокиенко и Т. Г. Никитиной словосочетание *красный уголок* дается как «помещение, предназначенное для проведения пропагандистской и культурно-просветительной работы» (Мокиенко; Никитина, с. 617). *Красные уголки* служили местом для занятий по ликвидации неграмотности, а также местом проведения коллективных чтений газет, бесед на значимые общественные темы (Чернявская; Верещагин; Костомаров, с. 130-353). Здесь прилагательное *красный* отсылает к понятию, связанному с постреволюционным периодом России 20-го века. Приведем ещё один пример употребления этого словосочетания, отражающего один из элементов того времени: «Там хорошо. Я, например, здесь раз в месяц кино смотрю, так? А там – в неделю два раза. А хошь – иди в *красный уголок*, там тебе лекцию прочитают: «О чести и совести советского человека» или «О положении рабочего класса в странах капитала» (НКРЯ).

Для описания внешнего вида дома в русском языке существуют словосочетания *красное окно* – «в крестьянских избах большое окно, прорубленное среди стены» (Брокгауза; Ефрона, с. 549) и *красный двор* – «место около дома в барской усадьбе с цветниками, клумбами, предназначенное для отдыха» (Федоров, с. 173). В Кремле *красное крыльцо* «примыкает с южной стороны к Грановитой палате и служит торжественным входом в Святые сени и в парадный зал второго этажа» (Андреев; Карев, с. 395).

С исконным значением слова *красный* «красивый, лучший, ценный» связано словосочетание *красная рыба*, которое употребляют для обозначения рыбы деликатесных видов осетровых (белуга, осётр, севрюга др.). «Осетров, как и других рыб семейства осетровых, с давних времен называют *красной рыбой*, хотя мясо у них белого цвета. В этом случае слово *красный* выступает в старом значении – «красивый, дорогой, самый лучший» (Прохоров, с. 409). Исследователи справедливо отмечают, что *красный* «несет спектр позитивных значений, в том числе в отношении объектов, которые физически не являются красными» (Тао; Евдаш; Быстрова, с. 93). Сейчас в русской разговорно-обиходной речи словосочетание *красная рыба* применяется к лососёвым (сёмга, форель и др.), действительно красным по цвету. *Красная икра* – «икра лососевых рыб: кеты, нельмы и др.» (Кузнецов, с. 467). *Красное мясо* – это мясо млекопитающих, имеющее красные оттенки. К нему относятся такие виды мяса, как говядина, телятина, баранина.

Наименования еды со значением красного цвета встречаются в названиях овощей, фруктов, десертов. В названиях фруктов и овощей в русском языке представлены словосочетания *красные овощи*: *красный лук*, *красная капуста* (краснокочанная капуста), *красный перец* – «сладкий перец» (Кузнецов, с. 467), *красный гриб* – «подосиновик» (Там же); *красные фрукты*: *красное яблоко*, *красный виноград*, *красная смородина*.

Также можно упомянуть номинацию *красный мёд* – редкий мёд, собираемый крупными гималайскими пчелами особого вида. Что касается названий десертов и угощений, то здесь можно отметить словосочетание *красный бархат* (англ. *Red Velvet cake*) в названии торта на основе бархатной текстуры с добавлением красного пищевого красителя, рецепт которого пришел из Америки. Атрибутивные словосочетания с прилагательным *красный*, обозначающие названия конфет, имеют разную мотивацию: «*Красный мак*» (название конфет произошло от балета «Красный мак» Р. Глиэра), «*Красная Шапочка*» (по названию сказки Шарля Перро, героиня которой носила шапочку красного цвета). Знаменитая фабрика, где производятся эти конфеты, называется «*Красный Октябрь*» (здесь уже отразилась революционная символика слова *красный*).

Прилагательное *красный* в русском языке употребляется в составе устойчивых словосочетаний, обозначающих наименование напитков: *красное вино* – напиток, произведённый из «тёмных сортов винограда» (Кузнецов, с. 467) и *красный чай каркаде* – травяной чай красного цвета со сладко-кислым вкусом, изготавливаемый из сушёных лепестков цветков каркаде (Похлебкин, с. 125).

Важную часть наивной картины мира составляют вещи. В сознании носителя языка они необходимы в повседневном обиходе и в трудовой деятельности, а многие из них заключают в себе некие символы. «Любая искусственно созданная вещь обладает утилитарными и символическими свойствами («вещностью» и «знаковостью»)» (Байбурин, с. 9).

Для наименования предметов в русском языке существуют устаревшие словосочетания *красный товар* и *красный ряд*. Номинация *красный товар* использовалась для обозначения ткани или изделий мануфактуры (Федоров, с. 684), а номинация *красный ряд* обозначала торговый ряд, в котором продавались эти *красные* (лучшие) *товары*:

ткани, мануфактура, украшения, книги (Кузнецов, с. 467). Примеры употребления этого словосочетания можно встретить в произведениях русской литературы, например в повести М. Горького «Городок Окуров»: «Мещане в городе юркие, но сытенькие; занимаются они торговлей *красным* и другим *товаром*» (НКРЯ).

В советской повседневной действительности широко употреблялось словосочетание *красная доска* в значении доска почёта или стенд с именами лучших сотрудников на производстве (Федоров, с. 208). Здесь прилагательное *красный* подчеркивает значение «прогрессивный, передовой». Приведем пример: «Он проявил необычайные способности. Через месяц его сделали десятником. Он отказался от выходных дней. Его имя не сходило с *красной доски* участка. *Красная доска* стала его славой» (НКРЯ).

Модным словосочетанием в наши дни является номинация *красная дорожка* или *красный ковер*. Данная номинация происходит от английского словосочетания *Red carpet*, буквально означающее *красный ковер* – неотъемлемый атрибут светских мероприятий. Традиционно это словосочетание используется для описания приемов глав государств на официальных встречах или чествований знаменитостей на разных мероприятиях. В русском языке устойчивые словосочетания с компонентом *красный* также встречаются в названиях духов: «*Красная Москва*», «*Красный мак*».

Семантический компонент ‘красный цвет’ находит свое отражение во многих наименованиях одежды, придавая ей различные оттенки значения «красивый, прекрасный, праздничный, парадный», а позднее и значение «революционный». Номинации с данными значениями часто сочетаются с существительными, обозначающими элементы одежды: *сарафан, рубаха, кушак*, а в советское время со словами *косынка, галстук, платок*. Каждая номинация имеет свое происхождение и свою историю.

Традиционным атрибутом русской одежды был *красный сарафан*, который служил как праздничным, так и свадебным нарядом, так как красный цвет символизировал радость и начало новой жизни. В Большом толковом словаре русского языка С.А. Кузнецова слово «сарафан» определяется так: «1. В России 14-17 вв.: длинный мужской кафтан особого покроя. 2. Русская народная женская одежда: платье без рукавов, надеваемое поверх рубахи» (Кузнецов, с. 1149). В народных русских сказках женщины и молодые девушки часто изображаются в *красных сарафанах*. Известен старинный русский романс «Ты не шей мне, матушка, *красный сарафан...*», написанный в 1830-е гг. А. Е. Варламовым на слова Н. Г. Цыганова.

Красная рубаха также является одним из основных компонентов русского национального костюма, но уже преимущественно мужского. Известна народная русская поговорка, взятая из народной песни, где слово «рубашоночка» употреблено в уменьшительно-ласкательной форме: «Эх, загулял молодец, в *красной рубашоночке*, хорошенький такой». Так можно сказать о симпатичном молодом человеке, особенно если на нем надета *красная рубашка* или футболка и т. д. (Прохоров, с. 477). Интересно, что словосочетание *красная девица* употребляется и в значении «красивая девушка» (нар.-поэт.), и в переносном значении с шутливым оттенком применительно к застенчивому, скромному мужчине.

Еще одна деталь традиционной мужской русской одежды – *красный кушак*. В «Красной книге вещей» К. А. Буровика слово *кушак* дается как «пояс из широкого и длинного куска ткани, кожи, шнура» (Буровик, с. 129). *Красный кушак* был важным элементом одежды среди не только русских, но и среднеазиатских мужчин. Цвет кушака определял возраст человека: так, старики носили белые кушаки, мужчины средних лет – синие, а молодые – красные, малиновые или желтые кушаки (Там же).

В русском языке в первой половине XX века появилось словосочетание *красная косынка* – «головной убор комсомолки (в первые годы советской власти)» (Мокиенко; Никитина, с. 284). Здесь красный цвет символизировал знамя и революционные победы, что и стало причиной появления косынок красного цвета. В СССР *красные косынки* носили девушки-комсомолки в 1920-1930 годы. Синонимичное словосочетание в послереволюционные годы – *красный платок*. Так, например, фрезеровщица московского завода «Динамо» Е. Пылаева вспоминала, что в 1923 году «самой модной одеждой для комсомолки была черная юбка в складку, белая блузка, *красный платок* и кожаная тужурка» (Янчевский, с. 105). Данное словосочетание носило ярко выраженный революционный характер и использовалось в качестве опознавательного знака. Н. Лебина в книге «Советская повседневность: нормы и аномалии. От военного коммунизма к большому стилю» пишет, что «знаковый контекст такой одежды очевиден и заметно усилен *красным платочком*, в культурной среде вызывавшим ассоциации с фригийским *красным колпаком* эпохи Великой французской революции» (Лебина, с. 133). Для создания идеала революции на советских плакатах часто изображаются женщины в *красных платках*.

Вообще для советской повседневной одежды в целом свойственна форма, которая создавалась на основе национального патриотизма. Известно, что стиль одежды показывает принадлежность человека к определенному обществу, одновременно обладает символической ценностью. Так, элементом пионерской формы в советское время стал *красный галстук*. В словаре С. А. Кузнецова слово *галстук* (нем. *Halstuch* – шейный платок) определяется как «предмет одежды (преимущественно мужской) в виде полосы ткани особого покроя, охватывающей шею под воротничком рубашки и завязываемой спереди узлом (раньше также бантом)» (Кузнецов, с. 193). Интересно, что именно словосочетание

красный галстук используется в словарной статье в качестве примера, что может свидетельствовать о высокой степени устойчивости данного словосочетания. Пионерский, *красный галстук* в СССР являлся обязательным атрибутом пионерской формы. С его появлением в русском языке стали употребляться такие перифрастические наименования пионеров, как *красногалстучные, красношейки*. Словосочетание *красный галстук* часто встречается в детской литературе: «Не беспокойтесь, у меня есть во что переодеться, у меня парадная пионерская форма – *красный галстук*, белая блузка и плиссированная юбка» (НКРЯ).

К революционной символике можно отнести использование прилагательного *красный* в названиях транспорта. Так, *красным обозом* в Советской России называли обоз, организуемый крестьянами для сдачи хлеба по твердым ценам на государственные ссыпные пункты (Ушаков, Т. 1, с. 1501). *Красная стрела* – название известного первого фирменного поезда в сети железных дорог СССР, который начал курсировать по Октябрьской железной дороге между Москвой и Ленинградом в 1931 году (Белова; Булдаков; Дегтярев, с. 288). Интересно, что первоначально этот поезд был выкрашен в синий цвет и только с 1961 года стал темно-красным.

В качестве знаков и символов красный цвет играл важную роль в русском политическом языке, в частности, это относится к символике, связанной с коммунистическим движением. Среди самых частотных словосочетаний можно отметить *красное знамя, Переходящее Красное знамя, красная звезда. Красное знамя* – со времени Парижской Коммуны 1871 года символ революционной освободительной борьбы, революционного пролетариата, коммунистического и рабочего движения (БЭС, с. 646). Синонимом к *красное знамя* выступает *красный флаг*. *Переходящее Красное знамя* – символическое знамя, поочередно вручаемое победителям социалистического соревнования в СССР

(Мокиенко; Никитина, с. 218). *Красная звезда* или *красная пятиконечная звезда* – это ещё один коммунистический символ (Там же, с. 211), а также геральдический знак и символ Красной Армии, присутствовавший на флаге и гербе СССР (ВСЭ). Слово *звезда* в данном контексте имеет переносное значение – звезда социализма, коммунизма, будущего (Мокиенко; Никитина, с. 218).

В русском языке также представлена номинация, обозначающая символический красный цветок: это *красная гвоздика* – символ революционной победы. В России словосочетание *красная гвоздика* стало употребляться во время Октябрьской революции 1917 года. К памятникам борцам за революцию всегда возлагались эти цветы. «Символом праздника была *красная гвоздика*» (Прохоров, с. 505). В наши дни красные гвоздики дарят ветеранам в День Победы 9 мая в знак внимания и уважения. *Красный мак* тоже является универсальным символом. Это символ памяти жертв Первой мировой войны (ВСЭ).

В качестве символов предупреждения и запрета в русском языке употребляются такие лексические единицы, как *красный свет* (*светофора*), *красный флаг*, *красная карточка*. Здесь прилагательное *красный* используется в значении красного цвета, как символа опасности.

Красный свет (*светофора*) – символ, запрещающий проезд. Словосочетание *красный флаг* имеет несколько разных значений: 1) символ запрета на купание на море; 2) сигнальный флаг в мореплавании, означающий опасность или бой (ВСЭ); 3) в автогонках и мотогонках используется как «гоночный флаг, предписывающий остановить гонку» (Там же); 4) сигнальный флаг, который в конце XIX – начале XX века вывешивался на пожарной каланче в разных российских городах, информируя учеников школ о понижении температуры воздуха до -20°C (Замятин, с. 23). Следует отметить многозначность словосочетания *красный флаг*, и тот факт, что здесь оно не символизирует социальную

революцию, а подчеркивает значение «опасность». *Красная карточка* – знак удаления футболиста с поля до конца матча. В качестве символов также встречается номинация *красный фонарь* – условный знак публичного дома (БСРП, с. 703).

Среди наименований звуков представлено словосочетание *красный звон*, обладающее выраженным образным значением. Так называют церковный звон во все колокола, кроме большого (Ушаков, Т. 1, с. 1502). Его традиционно используют в Русской православной церкви во время великих праздников, в случае торжественных и радостных событий.

Семантика красного цвета в русском языке также встречается в наименованиях печатных изданий, документов и денежных знаков. В дореволюционной России ныне устаревшее словосочетание *красный билет* использовалось для обозначения десятирублёвого кредитного билета (Федоров, с. 23). *Красная бумажка* – ассигнация красного цвета достоинством в десять рублей. В советское время семантику красного цвета можно было повсеместно встретить в названиях газет, например, «*Красная газета*», «*Красная звезда*», «*Красное знамя*» и так далее. В современном русском языке прилагательное *красный* сочетается с такими существительными, как *диплом* и *книга*. *Красный диплом* – это официальный документ об окончании учебного заведения с отличием. Здесь прилагательное *красный* имеет значение «отличный, лучший». Номинация *Красная книга* заимствована из английского языка *Red Data Book* (БЭС, с. 645) или *IUCN Red List* (ВСЭ) – «список редких животных и растений, находящихся под угрозой исчезновения» (Кузнецов, с. 467). Данный термин был впервые использован председателем Комиссии по выживанию видов, созданной Международным союзом охраны природы (МСОП, с 1990 Всемирный союз охраны природы) Питером Скоттом в 1949 году (БРЭ). Красный цвет в этом контексте символизирует опасность, при этом сама книга также издается в красном цвете.

В названиях праздников в русском языке встречается номинация народного весеннего праздника восточных славян *Красная горка*. В народной традиции это праздник начала весны, который сопровождался кострами, девичьими хороводами, ярмарками невест, обрядами заклинания весны (Холодная). *Красную горку* отмечали на первой неделе после Пасхи (Кузнецов, с. 220). По мнению исследователей прилагательное *красный* в данной номинации имеет значение «красивый». Номинация *Красная горка* обозначает «весну с ее красным солнышком, с ее Пасхой красною, с весною красною, то есть красивою, веселою, оживленною благоприятным воздухом, водами» (Забылин, с. 65). А горками называют «места сельских гуляний во время Св. Пасхи» (Там же, с. 66). В настоящее время в России этот праздник пользуется большой популярностью, как время для проведения свадебной церемонии и заключения брака. Считается, что свадьба на *Красную горку* принесет в семью счастье. Подтверждение тому старинная русская пословица: «Кто на *Красной горке* женится, тот вовек не разведётся».

Среди наименований обрядов в советское время употреблялись такие устойчивые словосочетания, как *красная обрядность*, *красные обряды*, *красные свадьбы*, *красные крестины* и *красные похороны*, отражающие новые явления того времени. Прилагательное *красный* здесь отсылает к коммунистической идеологии, к новому гражданскому быту, созданному советской властью, пришедших на замену традиционным религиозным обрядам. Приведем пример употребления этих номинаций в документе «“Красная” обрядность как инструмент политического воспитания советских граждан» из Центрального государственного архива историко-политических документов Санкт-Петербурга: «В 1920-е годы обряд крещения уступил место так называемым «*красным крестинам*». Иногда этот ритуал также именовали «октябринами» или «звездами», что было связано со временем и особенностями проведения самого ритуала. Вместо

венчания устраивались «красные» свадьбы, а вместо церковного похоронного обряда проводились гражданские («красные») похороны» (ЦГАИПД СПб). Следует отметить, что словосочетания в форме множественного числа обладают более высокой степенью связанности входящих в них компонентов.

Выводы

Как мы видим, устойчивые словосочетания с прилагательным *красный* активно используются в русском языке. Возникновение, использование и трансформацию этих номинаций можно проследить на протяжении длительного периода исторического и социального развития русского общества. Большинство словосочетаний по-прежнему активно используется в современном контексте. Немало номинаций относится к советскому периоду и в настоящее время малоупотребительны. Остальные являются либо устаревшими, либо относятся к историзмам.

В результате исследования выявлены 65 устойчивых атрибутивных словосочетаний с прилагательным «красный», именующих предметы и реалии повседневной жизни в русском языке. Самая многочисленная группа слов – наименования еды и напитков (18 номинаций). Самой малочисленной оказалась группа – русские народные праздники (1 номинация). Большинство исследуемых номинаций стилистически нейтральны и имеют номинативную функцию. Среди них самым частотным значением является «красный», в значении цвета.

В семантике многих словосочетаний со значением красного цвета находит свое отражение в представлении русского человека о символичности этого цвета. Причем на протяжении времени смысловая наполненность этого символа значительно изменилась. В целом, на сегодняшний день номинация «красный» утратила свое первоначальное значение «красивый» или «революционный» и употребляется в буквальном значении «красный цвет».

Результаты, полученные в работе, могут быть использованы в преподавании русского языка как иностранного (РКИ) для снятия трудностей в понимании устойчивых словосочетаний русского языка среди иностранных учащихся. При дальнейшем исследовании тема устойчивых атрибутивных словосочетаний с прилагательным *красный* может быть рассмотрена как в лингвистических, так и в других областях науки.

Список литературы

- Байбурин, А. К. (1983). *Жилище в обрядах и представлениях восточных славян*. Ленинград: Наука, ЛО.
- Буровик, К. А. (1996). *Красная книга вещей*. Москва: Экономика.
- Большой толковый словарь русского языка* / под ред. С. А. Кузнецова (2000). Санкт-Петербург: Норинт.
- БРЭ. *Большая российская энциклопедия* [Электронный ресурс] URL: <https://bigenc.ru/biology/text/2106561> (дата обращения: 29.11.2021).
- БСРП. Мокиенко, В. М., Никитина, Т. Г. (2007). *Большой словарь русских поговорок*. Москва: ОЛМА Медиа Групп.
- БЭС. *Большой энциклопедический словарь* / под ред. А. М. Прохорова. (1993). Москва: Советская энциклопедия.
- Виноградов, В. В. (1977). *Избранные труды. Лексикология и лексикография*. Москва: Наука.
- ВСЭ. *Википедия. Свободная энциклопедия* [Электронный ресурс] URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/> (дата обращения: 27.11.2021).
- Даль, В. И. (2006). *Толковый словарь живого великорусского языка*. Т. 2. Москва: РИПОЛ классик.
- Забылин, М. (2014). *Русский народ. Его обычаи, обряды, предания, суеверия и поэзия*. Сост. и отв. ред. О. А. Платонов. Москва: Институт русской цивилизации.

- Замятин, Е. И. (1989). Автобиография // *Мы: Романы, повести, рассказы, сказки* / сост. И. О. Шайтанов. Москва: Современник.
- Иссерлин, Е. М. (1951). История слова «красный» // *Русский язык в школе*. № 3. С. 85-86.
- Крылов, Г. А. (2005). *Этимологический словарь русского языка*. Санкт-Петербург: ООО «Полиграфуслуги».
- Лебина, Н. (2015). *Советская повседневность: нормы и аномалии. От военного коммунизма к большому стилю*. Москва: Новое литературное обозрение.
- Мокиенко, В. М., Никитина, Т. Г. (1998). *Толковый словарь языка Совдепии*. Санкт-Петербург: Фолио Пресс.
- Москва: *Энциклопедия* / гл. ред. С. О. Шмидт; сост.: М. И. Андреев, В. М. Карев. (1997). Москва: Большая российская энциклопедия.
- НКРЯ. *Национальный корпус русского языка* [Электронный ресурс]. URL: <http://www.ruscorpora.ru/> (дата обращения: 28.11.2021).
- Похлебкин, В. В. (2015). *Кулинарный словарь*. Москва: Издательство «Э».
- Россия. *Большой лингвострановедческий словарь* / под ред. Ю. Е. Прохорова. (2007). Москва: АСТ-ПРЕСС.
- Русская изба (Внутреннее пространство, убранство дома, мебель, утварь): Иллюстрированная энциклопедия* / Авт.-сост.: Д. А. Баранов, О. Г. Баранова, Е. Л. Мадлевская и др. (2004). Санкт-Петербург: Искусство-СПБ.
- Санкт-Петербург. Петроград. Ленинград: *Энциклопедический справочник* / ред. коллегия: Л. Н. Белова, Г. Н. Булдаков, А. Я. Дегтярев и др. (1992). Москва: научное издательство «Большая Российская Энциклопедия».
- Соссюр, Ф. де. (1933). *Курс общей лингвистики* / пер. с фр. А. М. Сухотина под редакцией и с примечаниями Р. И. Шор. Москва: СОЦЭКГИЗ.

Тао, Мэнтин., Евдаш, А. Ю., Быстрова, Т. Ю. (2018). Сравнительный анализ семантики красного цвета в повседневной культуре Китая и России (часть 2) // *Академический вестник УралНИИПроект РААСН*. № 3 (38). С. 92-95.

Толковый словарь русского языка / под ред. Д. Н. Ушакова (1935). Т. 1. Москва: Советская энциклопедия.

Федоров, А. И. (2008). *Фразеологический словарь русского литературного языка*. Москва: Астрель: АСТ.

Холодная, В. Г. *Кто на Красной горке женится...* [Электронный ресурс] // Культура.РФ. URL: <https://www.culture.ru/materials/50529/kto-na-krasnoi-gorke-zhenitsya> (дата обращения: 15.12.2021).

ЦГАИПД СПб. *Центральный государственный архив историко-политических документов Санкт-Петербурга*. «Красная» обрядность как инструмент политического воспитания советских граждан [Электронный ресурс]. URL: <https://spbarchives.ru/-/-krasnaa-obradnost-kak-instrument-politiceskogo-vospitania-sovetskih-grazdan> (дата обращения: 29.11.2021).

Чернявская, Т. Н., Верещагин, Е. М., Костомаров, В. Г. (1984). *Художественная культура СССР: лингвострановедческий словарь*. Москва: «Русский язык».

Шахматов, А. А. (2001). *Синтаксис русского языка* / Вступительная статья д-ра филол. наук, проф. Е. В. Клобукова; редакция и комментарии проф. Е. С. Истриной. 3-е издание. Москва: Эдиториал УРСС.

Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона. (1895). Санкт-Петербург: Типо-Литография И. А. Ефрона, Прачешный пер. № 6. 4, II, 481-960.

Янчевский, В. В. (1978). *Всегда в борьбе*. Москва: Московский рабочий.

ศัตรูที่มองไม่เห็น พ.ศ.2480-2488 : ความเจ็บป่วยของประชาชนในวรรณกรรมไทย

Invisible Enemy in 1937-1945 : Citizen's Sickness in Modern Thai Literary work

สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ¹

Saharot Kittimahacharoen

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาการนำเสนอภาพความเจ็บป่วยของประชาชนที่เกิดจากโรคภัยไข้เจ็บในช่วง พ.ศ.2480 - 2488 โดยศึกษาจากภาพแทนของวรรณกรรมไทยร่วมสมัยที่สำคัญบางเรื่อง ผลการศึกษาพบว่าสังคมไทยในพ.ศ.2480-2488 ต้องเผชิญกับเชื้อโรคและความเป็นโรคที่ร้ายแรงโดยเฉพาะวัณโรคซึ่งเป็นโรคสำคัญ รวมทั้งยังมีโรคบางประเภทที่เข้ามาคร่าชีวิตประชาชน ซึ่งความเจ็บป่วยของประชาชนนี้ในพ.ศ.2480-2488 นอกจากจะกล่าวไว้ในประวัติศาสตร์แล้วในโลกของวรรณกรรมไทยร่วมสมัยในยุคสมัยดังกล่าวก็มีการกล่าวถึงความเจ็บป่วยของประชาชนอันมาจากโรคร้ายแรงนำเสนอในวรรณกรรมด้วย เช่น *หญิงคนชั่ว* *ข้างหลังภาพ* *พันทิพา* เป็นต้น ภาพนำเสนอความเจ็บป่วยของประชาชนดังกล่าวสะท้อนถึงรัฐกับการสาธารณสุขแล้ว ยังสะท้อนถึงสภาพปัญหาสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งการส่งเสริมของรัฐที่มีต่อสุขภาพของประชาชน หรือสุขภาพจิตของประชาชนด้วย ซึ่งถ้าประชาชนมีสุขภาพอ่อนแอ ย่อมส่งผลถึงความเข้มแข็งของชาติด้วย ดังนั้นความเจ็บป่วยของประชาชนจึงเป็น “ศัตรูที่มองไม่เห็น” อย่างหนึ่งที่รัฐจะต้องเร่งดำเนินการปราบปรามโดยด่วน นอกจากนโยบายการส่งเสริมความเป็นชาติในด้านอื่น ๆ

คำสำคัญ: วรรณกรรมไทย, ความเจ็บป่วย, วัณโรค

Abstract

This article aims to study presentations of pictures showing citizen's sickness as a result of diseases during 1937 - 1945. The study is based on pictures of some Thai important contemporary literatures. As a result of the study it is found that Thai society faced with germs and serious diseases, especially tuberculosis which was an important disease. Besides, there were some other diseases that killed people's lives. Apart from having the diseases mentioned in social and medical history, it is stated in many Thai contemporary literatures such as *Ying Kon Chua* (Bad Woman), *Khang Lang Phap* (Behind the Painting), *Panthipa*, etc. Such sickness pictures of people represent state and its public health as well as state's support to people's health. If the people are weak, national strength is affected. Therefore, citizen's

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

E mail : saharot.k@ru.ac.th

* Manuscript received April 19, 2021; revised May 28, 2021 and accepted June 28, 2021

sickness is one kind of “Invisible Enemy” that the state must urgently suppress so as to strengthen national strength in addition to other policies to boost nationalism.

Keywords: Modern Thai Literary work, Disease, Tuberculosis

บทนำ

สังคมไทยในพุทธศักราช 2480-2488 เป็นช่วงเวลาที่สังคมต้องเผชิญเหตุการณ์ที่สำคัญของโลกนั่นก็คือสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484-2488) สงครามไม่ได้ก่อให้เกิดการสูญเสียทั้งทรัพย์สินและชีวิต หากแต่ยังนำความเศร้าโศกมาสู่พลเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย การสิ้นสุดของสงครามโลกนำไปสู่การสร้างโลกใบใหม่ให้กับสังคมและพลเมืองไทยเพราะความน่าสนใจประการหนึ่งคือในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นยุคตรงกับรัฐออกมามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของพลเมืองในเวลานั้น หรือที่รู้จักกันอย่างดีคือนโยบายรัฐนิยม ซึ่งเกิดขึ้นในยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี

ความเจริญของบ้านเมืองตลอดจนการมีชีวิตที่ดีโดยดำเนินตามนโยบายของรัฐนิยมนั้น ความจริงแล้วเป็นกระบวนการหนึ่งที่รัฐพยายามทำให้ตะวันตกเข้าใจว่า “ไทย” เป็นประเทศที่มีอารยะและความศิวิไลซ์ทั้งการดำเนินชีวิตและร่างกาย ดังจะเห็นได้จากประกาศาจารย์รัฐนิยมเกี่ยวกับการปฏิบัติทั้งต่อวิถีการดำเนินชีวิตและร่างกายเช่น การขึ้นตรงเคารพธงชาติ การแต่งกายให้ถูกต้องตามเวลาและสถานที่ การกล่าวคำทักทาย (ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2550, หน้า 178) หรือมีการส่งเสริมให้ผู้ชายทำหน้าที่การเป็นผู้ชายที่สมบูรณ์เป็นผู้นำครอบครัวที่ดี ชื่อสัตย์ต่อภรรยา ขณะเดียวกันก็มีการส่งเสริมให้ผู้หญิงเป็นแม่บ้านแม่เรือนประพฤติอยู่ในศีลธรรมจรรยา ชื่อสัตย์ต่อสามี ผลิตสร้างพลเมืองที่เข้มแข็งให้กับประเทศชาติ

ในด้านการสร้างความแข็งแรงให้แก่ร่างกายพบว่านโยบายหนึ่งของรัฐนิยมคือการประกวดการเพาะกายหรือชายงาม เพื่อแสดงถึงความแข็งแรงและแข็งแกร่งของร่างกาย ร่างกายพลเมืองจึงเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งแสดงถึงความเข้มแข็งของรัฐ เพราะนอกจากการสร้างร่างกายของพลเมืองให้มีลักษณะสอดคล้องกับคตินิยมคนตะวันตกแล้ว ส่วนผู้หญิงก็มีการส่งเสริมการดูแลสุขภาพร่างกายด้วยการมีกิจกรรมประกวดนางสาวไทยเพื่อให้ผู้หญิงหันมาใส่ใจดูแลสุขภาพกันมากขึ้น โดยเริ่มมีการประกวดนางสาวไทยครั้งแรก พ.ศ.2477 แต่สำหรับในยุครัฐนิยมนั้นมีการเพิ่มมาตรฐานของเรือนร่างสัดส่วนที่ต้องถูกสุขลักษณะ ทั้งนี้มาตรฐานความงามของผู้หญิงในยุครัฐนิยมหรือยุคการสร้างชาตินี้นำไปสู่ความคิดเรื่องการสร้างร่างกายพลเมืองโดยเฉพาะฝ่ายหญิงด้วย (ก้องสกล กวินวิกุล, 2545, หน้า 114) ส่วนเรื่องของโรคภัยไข้เจ็บก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่แสดงออกถึงความแข็งแรงของร่างกายพลเมือง มีหลักฐานว่าในช่วงปี พ.ศ.2480 รัฐบาลยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามได้แถลงนโยบายเกี่ยวกับการควบคุมโรคระบาดในพระนครเวลานั้น ซึ่งได้แก่ ไข้จับสั่น วัณโรค โรคเรื้อนและโรคจิต เป็นต้น (ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2550, หน้า 179) ดังนั้นการปลูกฝังให้ร่างกายพลเมืองมีความแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยนั้น นับเป็นนโยบายที่สำคัญหนึ่งของรัฐที่ต้องการทำให้สำเร็จให้จงได้ ดังที่ปรากฏเป็นความจริงทางสังคมผ่านแถลงนโยบายของรัฐบาลด้านการสาธารณสุข ขณะที่วรรณกรรมซึ่งเป็นภาพนำเสนอสังคมและถ่ายทอดความเป็นจริงทางสังคมก็เป็นอีกหลักฐานหนึ่งที่ยืนยันถึง

นโยบายของรัฐที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของนักเขียนในเวลานั้นด้วย ดังจะเห็นได้ว่ามีวรรณกรรมหลายเรื่องแม้จะมีเนื้อเรื่องแนวชิงรักหักสวาท แนวครอบครัว แนวหญิงโสเภณี แต่นักเขียนก็ได้ใช้นโยบายรัฐที่ประกาศถึงเรื่องของสาธารณสุขมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินเรื่องในวรรณกรรมด้วย

บทความนี้ผู้เขียนจึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาการนำเสนอภาพโรคร้ายไข้เจ็บที่สำคัญบางชนิดที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของนักเขียนจนนำมาถ่ายทอด เป็นภาพบันทึกทางสังคมในตัวบทวรรณกรรม เพราะผู้เขียนบทความมีความสงสัยประการหนึ่งคือการที่นักเขียนได้ถ่ายทอดโรคสำคัญบางชนิดลงในวรรณกรรมนั้นน่าจะมีผลมาจาก 1.ผลกระทบของโรคร้ายที่สำคัญบางชนิดมีความรุนแรงต่อวิถีการดำเนินชีวิตของพลเมืองในสังคม และ 2.นโยบายของรัฐบาลในเรื่องการสร้างร่างกายพลเมืองมีผลต่อการเขียนวรรณกรรม

ศัตรูที่มองไม่เห็นใน พ.ศ.2480-2488

คำว่า “ศัตรูที่มองไม่เห็น” ที่ปรากฏในบทความนี้ ผู้เขียนต้องการจะสื่อให้เห็นถึงคำจำกัดความของเชื้อโรคและโรคคือภัยร้ายกาจที่กำลังคุกคามชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยเวลานั้น แม้ว่าการแพทย์ของไทยจะมีการพัฒนามาหลายยุคหลายสมัย แต่สิ่งหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือการสาธารณสุขของไทยยังไม่มีเครื่องมือหรือยารักษาโรคใด ๆ ที่จะช่วยเหลือพลเมืองให้รอดพ้นจากภัยคุกคาม มิเช่นนั้นอาจจะไม่เกิดเหตุการณ์ที่ว่าโรคบางโรคคร่าชีวิตพลเมืองให้ถึงแก่ความตายปีละ 3-4 หมื่นคน (อ้างหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ใน ทวีศักดิ์ เพ็ญสม, 2550, หน้า 179) โรคบางโรคที่สามารถคร่าชีวิตพลเมืองได้มากถึงขนาดนั้น ผู้เขียนบทความสันนิษฐานว่าคือโรคไข้จับสั่นหรือมาเลเรีย วัณโรค ซึ่งก็ปรากฏในหลักฐานกล่าวตรงกันว่าโรคติดต่อที่มีมากที่สุดอันดับหนึ่งคือไข้มาเลเรีย โรคที่คร่าชีวิตพลเมืองไทยรองลงก็คือวัณโรค (นัคดา ศรียาภัย, 2524, หน้า 60) นอกจากนี้ยังมีหลักฐานจากวรรณกรรมบางเรื่องที่กล่าวถึงโรคที่เกิดขึ้นกับตัวละคร และจากการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับโรคร้ายที่สำคัญ พบว่ามีการกล่าวถึงโรคสำคัญที่ยังไม่สามารถควบคุมหรือป้องกันได้ นอกจากโรคไข้จับสั่นแล้วยังมีกามโรคและโรคเรื้อนด้วย (พระกรณียกิจของพลเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร, 2557, หน้า 21) ดังนั้นโรคร้ายที่กล่าวมาจึงเป็น “ศัตรูที่(รัฐ)มองไม่เห็น” และกำลังถูกคุกคามยิ่งกว่าภัยของสงครามโลก เพราะมันทอนพลเมืองในชาติให้ลดลง ทำให้ชาติมีความอ่อนแอ

โรคร้ายที่สำคัญที่จะพูดในบทความนี้จะเชื่อมโยงให้เห็นถึงความร้ายกาจและน่ากลัว ซึ่งนำไปสู่ความรู้สึกนึกคิดของนักเขียนจนถ่ายทอดมาเป็นวรรณกรรม และที่สำคัญโรคร้ายดังกล่าวยังมีผลส่งต่อถึงยุคสมัย หลังจากกรอบเวลา พ.ศ.2480-2488 นั่นก็คือยังมีวรรณกรรมและเรื่องสั้นอีกบางเรื่องที่ได้นำเสนอภาพของ “ศัตรูที่มองไม่เห็น” นี้ยังคงเป็นภัยคุกคามต่อลงมาช่วงเวลาดังกล่าวด้วย เช่น เรื่องสั้น สัญชาตญาณมืด ของ อ.อุศรากร เรื่องสั้น ท่อนแขนนางรำ ของมนัส จรรย์รงค์ ทั้งสองเรื่องกล่าวถึงวัณโรค อาจจะกล่าวได้ว่าโรคร้ายนี้เป็นศัตรูตัวฉกาจที่รัฐบาลในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมาจนถึงยุคก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และวัณโรคน่าจะเป็นเพียงโรคเดียวที่ผู้เขียนวรรณกรรมยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชูประเด็นความสำคัญของโรคร้ายแรงนี้มากกว่าโรคอื่นที่ปรากฏในเวลานั้น

ในบทความนี้ผู้เขียนจะกล่าวเฉพาะโรคบางชนิดที่ปรากฏในวรรณกรรมที่น่าเสนอถึงศัตรูที่มองไม่เห็นของรัฐ เพื่อให้สอดคล้องกับตัวบทที่นำมาศึกษา โดยโรคที่มีอิทธิพลต่อความคิดของนักเขียน นั่นก็คือวัณโรค ขณะเดียวกันยังมีโรคจิตที่สอดคล้องกับทวิศักดิ์ เผือกสม (2550, หน้า 179) ได้อ้างถึงแถลงนโยบายเกี่ยวกับการควบคุมโรคยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามว่าหนึ่งในโรคภัยที่สำคัญนอกจากวัณโรคแล้ว ยังมี โรคจิต ซึ่งจากการศึกษาตัวบทวรรณกรรมพบว่าการกล่าวถึงโรคดังกล่าวไว้ด้วย หากแต่โรคจิตอาจไม่ได้เป็นโรคร้ายแรงหรือโรคติดต่อได้เหมือนกันวัณโรค ดังนั้นบทความนี้จึงไม่ศึกษาถึงโรคจิต แต่จะปูพื้นความรู้เกี่ยวกับโรคจิตให้ผู้อ่านเข้าใจในเบื้องต้น

โรคจิตดูเหมือนเป็นโรคที่มีความร้ายแรงน้อยที่สุดในบรรดาโรคที่เกิดขึ้นในเวลานั้น แต่จากเอกสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องการสาธารณสุขและการจัดตั้งกรมกองหน่วยงานที่เผยแพร่ในพ.ศ.2464 และเอกสารแถลงนโยบายเกี่ยวกับการควบคุมโรค พ.ศ.2480 กลับชี้ให้เห็นว่าโรคจิตคือโรคที่เป็นปัญหาสำคัญในเวลานั้น แม้จะไม่ใช่โรคติดต่อ แต่อย่างน้อยก็เป็นโรคที่ก่อให้เกิด “ผู้ป่วยมีร่างกายซูบซีด ประกอบอาชีพไม่ได้ เยี่ยงคนปกติ ทำให้เกิดอุปสรรคแก่การกลสิกรรม อุตสาหกรรมการ และการเจริญก้าวหน้าของประเทศ” (อ้าง หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ใน ทวิศักดิ์ เผือกสม, 2550, หน้า 179 สะกดตามอักษรวิธี) ส่วนในเอกสารโครงการตั้งกรมสาธารณสุข พ.ศ.2464 ก็มีการระบุข้อความเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงพยาบาลคนเสียจริตอย่างน่าสนใจว่า “การรักษาคนเสียจริตอยู่ในประเภทการบำบัดโรค...เพราะการรักษาคนเสียจริตมีวิธีพิเศษ” (พระกรณียกิจของพลเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร, 2557, หน้า 37) แสดงให้เห็นว่าความร้ายแรงของคนเสียจริตหรือผู้ป่วยที่เป็นโรคจิตก็เป็นปัญหาสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองของชาติ เพราะจากเอกสารในปี พ.ศ.2464 มีการกล่าวถึงการจัดตั้งโรงพยาบาลคนเสียจริต และในยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามก็มีการจัดโรคประเภทนี้ว่าเป็นโรคที่มีปัญหามากเหนือจากโรคไข้จับสั่นหรือมาเลเรีย วัณโรค โรคเรื้อน

วรรณกรรมที่กล่าวถึงผู้ป่วยเป็นโรคจิตในยุค 2480-2488 คือ จำปูน ของเทพ มหาเปารยะซึ่งได้ลงพิมพ์ในนิตยสารสลิปปี ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 กันยายน 2485 กล่าวถึงผู้ป่วยเสียจริตอย่างอานวย ชายหนุ่มที่ผิดหวังจากความรักที่เขามีให้กับจำปูน และได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจด้วยเหตุการณ์ที่จำปูนกระทำอัตวินิบาตกรรม แม้อาการป่วยของอานวยจะถูกจำกัดความเพียงว่า “ในเวลานี้จิตใจของเขาไม่รับรู้ความรู้สึกนึกคิดอย่างใด ๆ ทั้งหมด นอกเหนือไปจากเรื่องที่กระทบจิตใจเขาอย่างรุนแรง” (เทพ มหาเปารยะ, 2531, หน้า 3) แต่หากมองวรรณกรรมยุคต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างสัญญาชญาณมิต ของ อ.อุดากรก็จัดว่าเป็นวรรณกรรมที่เปิดประเด็นเรื่องผู้ป่วยโรคจิตดังเช่นมานีหรือคุณแดงของคำเกิง ผู้มีเพศสภาวะที่แตกต่างจากคนทั่วไป ก็นับว่าเป็นโรคที่มีความสำคัญต่อการขัดขวางความเข้มแข็งของสุขภาพพลเมืองเช่นกัน เป็นต้น

ส่วนวัณโรคจัดว่าเป็นโรคร้ายแรงชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นไม่เฉพาะแต่ในพระนคร แต่ยังมีผลส่งไปถึงตามสังคมชนบทหรือดินแดนที่ห่างไกลจากการสาธารณสุขที่ดี อาจกล่าวได้ว่าวัณโรคจัดเป็นโรคที่ร้ายแรงและคร่าชีวิตพลเมืองในสังคมไทยไปเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามวัณโรคเป็นโรคที่คร่าชีวิตผู้คนมากที่สุดรองลงมาเป็นอันดับสองจากไข้มาเลเรีย (ยุวดี จอมพิทักษ์, 2545, หน้า 71) ถ้าเปรียบเทียบกับโรคที่ร้ายแรงในสังคมไทยปัจจุบันก็อาจเปรียบได้กับโรคมะเร็งซึ่งเป็นโรคที่

เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตของเซลล์ที่ผิดปกติ หรือล่าสุดก็คือโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ COVID-19 ที่มียอดของผู้ป่วยจำนวนมาก ในอดีตวันโรคเป็นโรคที่สามารถติดต่อได้และไม่มีทางที่จะรักษาให้หายขาด อาการของผู้เป็นวันโรคจะมีการไอแบบเรื้อรัง มีร่างกายซูบซีด เสียงแหบ มีไข้ มีเหงื่อออกในเวลากลางคืน บางครั้งอาจมีเลือดปนออกมาพร้อมกับเสมหะ หรือถ้ามีอาการรุนแรงก็จะผสมไอแบบมีเลือด นอกจากนี้ผู้ป่วยบางรายยังมีการนำน้ำนักลดร่วมอยู่ด้วย

ในช่วงระยะแรกเริ่มของการระบาดวันโรค ผู้ที่ป่วยเป็นวันโรคจะถูกแยกตัวให้อยู่ห่างจากผู้คนและสังคม โดยผู้ป่วยจะอยู่ในที่มีอากาศปลอดโปร่ง บริสุทธิ์ รับประทานอาหารดี ๆ มีการออกกำลังกายตามความเหมาะสมแก่ระยะของโรค มีหลักฐานว่าสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ทรงให้พิมพ์เอกสาร “ทูเบอร์คิวโลซิส” เพื่อแจกในงานพระราชทานเพลิงพระศพเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถเมื่อ พ.ศ. 2463 เกี่ยวกับลักษณะและอาการของผู้ป่วยวันโรค ตลอดจนวิธีการดูแลรักษาตอนหนึ่งว่า “การรักษาแต่คนใช้นั้นยังไม่พอ ต้องกันไม่ให้โรคไปติดคนอื่นด้วย” และ “เวลาไอ จาม ต้องระวังใช้ผ้าหรือมือบังปาก น้ำมูก น้ำลาย จะได้ไม่กระเด็นไปถูกคนอื่น ถ้ามีน้ำมูกออกเวลาจาม ควรสั่งออกไว้กับผ้าแล้วดมหรือเผาไฟนั้นเสีย” (อ้างสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ ในพินิจ พัฒนา, 2509, หน้า 318) ทั้งนี้การรักษาวันโรคในปัจจุบันจะแตกต่างในยุคก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะมีเวชภัณฑ์ ตลอดจนตัวยาที่สามารถรักษาวันโรคได้แล้ว แต่ถ้าผู้ป่วยไม่ดูแลตนเองจนปล่อยให้อาการวันโรคกำเริบก็อาจหาการรักษาได้ยากขึ้น

พลเมือง(หญิง)กับสุขภาพ

ความเจ็บป่วยเป็นปรากฏการณ์ที่มักเกิดขึ้นกับร่างกายถ้าร่างกายนั้นมีความอ่อนแอ มีภูมิคุ้มกัน
ด้านทานน้อยลง โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีสภาพภูมิอากาศเป็นเมืองร้อนด้วย
แล้วนั้น การเกิดขึ้นของความเจ็บป่วยก็อาจจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ดังที่มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์ เอกอัครราชทูต
จากฝรั่งเศสเมื่อได้เข้ามาอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้จดบันทึกเกี่ยวกับชีวิต
และความเป็นอยู่ของชาวกรุงศรีอยุธยาไว้ และจากบันทึกนี้ลาลูแบร์ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ
อันเกิดจากสภาพเมืองร้อนไว้ว่าโรคที่เกิดขึ้นในเขตเมืองร้อน มักจะหนีไม่พ้นโรคไข้ตัวร้อนหรือไข้จับสั่น
โรคไอหวัด โรคไอบหอบ โรคบวมทุกชนิดและโรคไขข้ออักเสบ (มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์ แปลโดยสันต์ ท.
โกมลบุตร, 2557, หน้า 129) นั้นแสดงให้เห็นว่าสภาพเมืองร้อนของสยามประเทศย่อมจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นกับ
เรื่องของโรคภัยไข้เจ็บ โดยเฉพาะโรคสมัยใหม่หรือโรคที่เพิ่งเกิดขึ้นดังที่วันโรกกี้นับเป็นโรคสมัยใหม่ที่
เข้ามาตั้งแต่ พ.ศ.2463 เป็นต้นมา

อย่างไรก็ดีความคิดเกี่ยวกับเรื่องของร่างกายกับสุขภาพรวมไปถึงความแข็งแรงของร่างกายนั้น ความจริงเริ่มมีการตื่นตัวตั้งแต่สังคมไทยได้รับอิทธิพลตะวันตกราวสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ถึงแม้จะมีหลักฐานว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้วสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจะมีความรู้เกี่ยวกับการแพทย์ตะวันตก ดังที่มีการกล่าวถึงส่วนประกอบของยาใน ตำราพระโอสถพระนารายณ์ ว่ามีส่วนผสมตามความรู้แบบเภสัชตะวันตกเข้ามาแล้วก็ตาม (ทวีศักดิ์ เพื่อกสม, 2550, หน้า 21) หากหลักฐานที่ชี้ให้เห็น

ชัดเจนว่าการแพทย์แบบตะวันตกหรือแบบแผนสมัยใหม่ที่เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยนั้นก็คือการเข้ามาของกลุ่มมิชชันนารีที่มาเผยแผ่ศาสนาและวิทยาการตะวันตกให้กับชนชั้นผู้นำในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะกรณีของนายแพทย์แดน บีช แบรดลีย์ที่สร้างชื่อให้กับการแพทย์สมัยใหม่ในสังคมไทยเวลานั้น เช่น การผ่าตัดครั้งแรกและการปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ (ทวิศักดิ์ เผือกสม, 2550, หน้า 25) แต่ในขณะนั้นน่าจะมีการแบ่งกลุ่มผู้ที่มีความคิดความเชื่อเกี่ยวกับการแพทย์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่ยังยึดโยงกับการรักษาแพทย์แบบแผนโบราณกับอีกกลุ่มที่มีความรู้จากตะวันตกและเชื่อมั่นกับการแพทย์สมัยใหม่ ดังนั้นวิทยาการการแพทย์สมัยใหม่ที่มีต่อสุขภาพของพลเมืองก็ยังไม่เจริญก้าวหน้าอย่างที่ควรเป็น

ความคิดเกี่ยวกับร่างกายพลเมืองกับสุขภาพนั้นเป็นนโยบายที่รัฐให้ความสำคัญ โดยเฉพาะหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เป็นต้นมา กล่าวได้ว่าช่วงแรกของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่าง พ.ศ.2481-2487 สังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่ภาวะแห่งความทันสมัย ความคิดของรัฐต้องการสร้างให้ชาติไทยมีความทันสมัย ความสมบูรณ์และความแข็งแรงของร่างกายพลเมืองก็เป็นวิธีการหนึ่งที่รัฐจะสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นว่าเมื่อพลเมืองมีความสมบูรณ์และแข็งแรง ชาติก็มีความมั่นคง มีความเป็นอารยะเท่าเทียมกับนานาประเทศ รัฐจึงมีความพยายามที่จะสร้างวัฒนธรรมตลอดจนวิถีคิด ความเชื่อแบบใหม่ให้ประชาชน รวมไปถึงการแพทย์ที่ทันสมัยก็จะเป็นเครื่องมือที่จำเป็นสร้างพลเมืองให้เป็นไปตามอุดมคติที่รัฐต้องการ ท้ายที่สุดร่างกายของพลเมืองก็คือภาพแทนความมีอารยะของชาติได้ (ชาติชาย มุกสง, 2563, หน้า 186-187) ดังนั้นสุขภาพที่ดีของประชาชนก็คือสัญลักษณ์ของชาติที่ทันสมัย ถ้าชาติเต็มไปด้วยพลเมืองที่มีสุขภาพ ชาติก็มีความเข้มแข็ง แต่ถ้าชาติเต็มไปด้วยพลเมืองอ่อนแอ ความล้มเหลวของชาติที่จะมีความทันสมัยก็อาจไม่เป็นที่รู้ได้ว่านโยบายไว้ได้

หนึ่งในนโยบายเกี่ยวกับสุขภาพของพลเมืองโดยเฉพาะผู้หญิง เป็นสิ่งที่รัฐตระหนักถึงและให้ความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสุขอนามัยกับความเป็นผู้หญิงนั้น ถ้ามาพิจารณาบริบททางสังคมในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีและตรงกับช่วงที่ข้อมูลวรรณกรรมที่ผู้เขียนใช้เป็นกรณีศึกษานั้น กล่าวได้ว่าสุขอนามัยและสุขภาพของผู้หญิงเป็นหนึ่งในนโยบายที่รัฐสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามให้ความสำคัญ และเป็นหลักการข้อหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในนโยบายการสร้างชาติโดยผ่านผู้หญิง ทั้งนี้ผู้หญิงไทยในยุค จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี จะต้องรู้จักการดูแลบำรุงร่างกายให้มีสุขภาพดี (นันทิรา ขำภิบาล, 2530, หน้า 68) การดูแลสุขภาพของผู้หญิงไม่ได้เป็นเพียงแค่หลักฐานยืนยันว่าเพื่อร่างกายที่แข็งแรงเท่านั้น หากแต่การดูแลร่างกายนั้นยังเป็นประโยชน์ “เพื่อสามารถที่จะเป็นแม่พันธุ์ที่ดี และเป็นกำลังในการสร้างพลเมืองให้แก่ชาติทั้งในด้านจำนวนและคุณภาพ” (อ้างคำกล่าวตอบของพระท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในนันทิรา ขำภิบาล, 2530, หน้า 68) นั้นแสดงว่าการจัดวางตำแหน่งและสถานะของผู้หญิงในยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่เพียงแต่เพื่อให้เป็นขวัญใจดอกไม้ของชาติ แต่ยังเป็นผู้มีหน้าที่ผลิตสร้างพลเมืองที่ดีให้แก่ประเทศชาติด้วย การมีสุขภาพดีของผู้หญิงจึงบ่งบอกถึงความเจริญของชาติในอีกความหมายหนึ่งด้วยนั่นเอง

หญิงคนชั่ว ข้างหลังภาพ พันทิพา : ภาพแทนวรรณกรรมกับ(วัน)โรคที่คุกคามพลเมือง

วรรณกรรมในช่วงก่อนและสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนใหญ่มักจะเป็นวรรณกรรมประเภทนวนิยายที่ได้นำเสนอมุมมองของสังคมออกมาจากนักเขียน การเขียนนวนิยายในช่วง พ.ศ.2480-2488 โดยเฉพาะตัวบทที่กล่าวถึงภาพของโรคภัยที่มีต่อร่างกายพลเมืองในสังคมไทยแล้วนั้น ผู้เขียนบทความพบว่ามียุทธศาสตร์เรื่อง ในที่นี้ถ้ากล่าวถึงเฉพาะวันโรค ผู้เขียนพบว่ามียุทธศาสตร์เรื่องสามเรื่องที่ได้หยิบยกประเด็นความเจ็บป่วยของวันโรคมากล่าวไว้ในวรรณกรรม คือ หญิงคนชั่ว ของก้นหา เคียงศิริหรือ ก.สุรางคนางค์ พิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกและครั้งที่สองในปีเดียวกันคือ พ.ศ.2480 *ข้างหลังภาพ* ของกุหลาบ สายประดิษฐ์หรือศรีบูรพา เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ.2480 *พันทิพา* ของก้นหา เคียงศิริหรือ ก.สุรางคนางค์ เขียนขึ้นในยุครัฐนิยม (ตรีศัลป์ บุญจรัส, 2542, หน้า 44, 63 และ 93) นวนิยายทั้งสามเรื่องนี้เขียนขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2480 จนมาถึงยุครัฐนิยม

หญิงคนชั่ว ของ ก.สุรางคนางค์ เป็นวรรณกรรมที่สร้างความน่าสนใจและเรียกได้ว่าเป็นนวนิยายที่แหวกกระแสในช่วงปี พ.ศ.2480 ด้วยเหตุเพราะ หญิงคนชั่ว เป็นการเล่าเรื่องถึงผู้หญิงที่มีอาชีพเป็นโสเภณี เธอหล่อเลี้ยงดำรงชีวิตของตนด้วยเงินที่ได้มาจากการขายเรือนร่าง ก.สุรางคนางค์เปิดฉากเล่าถึงหวานซึ่งเป็นสาวค้าบเลทพราน เธอถูกวิชัยหลอกเธอมาที่พระนครและทิ้งไว้ให้อยู่กับป่าตาดซึ่งวิชัยอ้างว่าเป็นคุณป้าของเขา โดยที่หวานไม่รู้เลยว่าป่าตาดมีอาชีพอะไรจนวันที่หวานรู้ว่าวิชัยไม่กลับมาหาหวานอีกแล้ว หวานจึงรู้ว่าป่าตาดมีอาชีพเป็นเจ้าของสำนักหญิงคนชั่ว หวานจำต้องประกอบอาชีพนี้โดยมีสมรเป็นเพื่อนสนิท ต่อมาหวานเปลี่ยนชื่อมาเป็นรื่นและประกอบอาชีพนี้จนกระทั่งมาพบกับวิทย์ อตินันท์ ชายหนุ่มผู้มีตระกูลสูง รื่นหวังจะได้ใช้ชีวิตคู่อยู่กับวิทย์ แต่แล้ววิทย์ต้องไปแต่งงานกับผู้หญิงชั้นเดียวกัน โดยที่วิทย์ไม่รู้ว่ารื่นกำลังจะมีลูกกับเขา เมื่อรื่นได้ให้กำเนิดหนูน้อย รื่นกับสมรก็ได้ย้ายออกมาจากสำนักหญิงคนชั่วของป่าตาดมาอาศัยอยู่กันตามลำพัง ต่อมาสมรล้มป่วยและได้จากรื่นไป รื่นได้เจอวิทย์อีกครั้งและทราบว่าเขาได้แต่งงานกับจิตรา รื่นได้ฝากหนูน้อยไว้กับวิทย์ ก่อนที่รื่นจะจบชีวิตลงด้วยวันโรคที่คุกคามชีวิตเธอมาอย่างช้านาน

ในขณะที่ *ข้างหลังภาพ* ของศรีบูรพา กล่าวถึงชีวิตของสตรีชนชั้นสูงผู้มีนามว่าหม่อมราชวงศ์กิริติได้สมรสกับเจ้าคุณอธิการบดี ต่อมาเจ้าคุณอธิการบดีได้พาหม่อมราชวงศ์กิริติไปประเทศญี่ปุ่น ทำให้หม่อมราชวงศ์กิริติได้รู้จักกับนพพรนักเรียนไทยที่มาเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยรีเคียว นพพรชื่นชมหม่อมราชวงศ์กิริติแต่ในที่สุดเขาก็สามารถหักห้ามใจได้หลังจากที่หม่อมราชวงศ์กิริติได้เดือนสติ เมื่อ นพพรกลับมาที่ประเทศไทย ความสัมพันธ์ระหว่างหม่อมราชวงศ์กิริติกับนพพรก็กลับดำเนินไปอย่างตรงกันข้ามจากในอดีต นพพรได้แต่งงานกับปรีดี จึงทำให้หม่อมราชวงศ์กิริติในขณะนั้นกำลังป่วยเป็นวันโรคอย่างอ่อน ๆ มา 2 ปีแล้ว และกำลังเข้ารับการรักษา แต่หลังจาก 2 เดือนที่ได้ยินข่าวว่านพพรกำลังจะแต่งงานจึงทำให้อาการของโรคได้ทรุดลงและนำไปสู่การจบชีวิตลงของหม่อมราชวงศ์กิริติในที่สุด

ส่วน *พันทิพา* เป็นงานเขียนของ ก.สุรางคนางค์ ได้กล่าวถึงชีวิตของหญิงสาวผู้มีนามว่าพันทิพานันทวันประพฤติผิดศีลธรรมด้วยการมีชู้ เดิมพันทิพารักอยู่กับ ร.ต.อภิชัย เรื่องยูธแต่แม่ของพันทิพาไม่ยินดีด้วย เพราะคิดว่าอภิชัยไม่มีฐานะ พันทิพาจึงได้แต่งงานกับนายชลัท ชาญณรงค์ สามีผู้หาใจเข้าใจหายใจ

ออกเป็นงาน ไม่ได้สนใจความรู้สึกของพันทิพา พันทิพาเป็นหญิงสาวที่มีความสามารถหลายด้านทั้งเรียนเก่ง เล่นดนตรี เธอจึงเป็นที่รักของคนทั่วไปไม่เว้นแม้แต่นายมนตรี ผู้ช่วยของนายชลัท ผู้ที่เข้ามาผ่อนคลายความรู้สึกว่าพันทิพายังมีคนยื่นเคียงข้าง พันทิพาทะเลาะกับ ชลัทอย่างรุนแรงด้วยเรื่องที่ว่าพันทิพาเป็นชู้กับมนตรี จึงทำให้พันทิพาหนีตามมนตรีไปโดยไม่มีใครรู้ว่าพันทิพาและมนตรีหนีกันไปอยู่ที่ใด แต่ต่อมาพันทิพาก็ได้เห็นธาตุแท้ของมนตรีผู้ที่เธอเคยคิดจะฝากชีวิตเอาไว้ พันทิพากลับมาที่พระนครอีกครั้งพร้อมกับสภาพของคนที่เป็นวัณโรคและได้จากโลกนี้ไปในชีวิตวัยสาว

วรรณกรรมทั้งสามเรื่องนี้จะเห็นว่ามีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอภาพชีวิตแนวครอบครัวและสังคมทั่ว ๆ ไป แต่เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาในตอนจบของวรรณกรรมทั้งสามเรื่องผู้เขียนปิดฉากจบด้วยการที่ให้ตัวละครเป็นโรคร้ายโรคเดียวกันทั้งหมดคือ “วัณโรค” ความน่าสนใจอยู่ที่ว่าการที่ผู้เขียนได้ให้ตัวละครเป็นวัณโรคนั้น คือภาพนำเสนอของศัตรูที่รัฐมองไม่เห็นและไม่สามารถกำจัดออกไปได้ เป็นเหตุให้วัณโรคซึ่งถือว่าเป็นโรคร้ายแรงที่สุดในปีพ.ศ.2480-2488 กลายเป็นศัตรูร้ายตัวฉกาจที่นักเขียนในยุคนั้นตระหนักถึงโรคร้ายไข้เจ็บที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพลเมืองนอกเหนือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านต่าง ๆ และหลังจากช่วงเวลานั้นวัณโรคก็ยังเป็นโรคร้ายแรงที่ยังไม่มีทางรักษาให้หาย ดังที่ผู้เขียนบทความได้กล่าวไปแล้วว่ามีวรรณกรรมบางเรื่อง เช่น *สัญญาชญาณมิต* และ *ท่อนแขนนางรำ* ที่ยังคงค้างความคิดเรื่องวัณโรคยังคงกล่าวไว้ในตัวบทเวลาต่อมา

1. ปัจจัยหรือปฏิบัติการทางสังคมที่มีผลต่อการนำเสนอภาพแทนวรรณกรรมกับโรคร้ายไข้เจ็บ

อาจกล่าวได้ว่าการนำเสนอวรรณกรรมในช่วง พ.ศ.2480-2488 ส่วนใหญ่มักนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาของสังคม ความสำนึกทางมนุษยธรรมที่มีต่อผู้ยากไร้มากขึ้น เพราะหลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ทำให้นักเขียนมีโลกทัศน์ในการนำเสนอวรรณกรรมในลักษณะการเปิดเผยมุมของชีวิตบางมุมที่ผู้อ่านไม่เคยเห็นมาก่อน การเกิดสำนึกทางมนุษยธรรมในการนำเสนอเรื่องราวของชีวิตที่ไม่เคยเห็นมาก่อนสอดคล้องกับอุดมการณ์ของคณะราษฎรที่กล่าวถึงเสรีภาพและความเสมอภาคที่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้การขยายตัวของเศรษฐกิจในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองก็เป็นเหตุให้วรรณกรรมในช่วงเวลาดังกล่าว มีการนำเสนอถึงการเปลี่ยนแปลงของชนชั้นด้วย กล่าวคือภาพของชนชั้นสูงหรือผู้ดีถูกกำหนดความหมายจากระบบเงินตราแทนการกำหนดมาจากชาติกำเนิดดังที่เคยเป็นมา (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2542, หน้า 32-33)

การนำเสนอภาพของวรรณกรรม พ.ศ.2480-2488 จึงสอดคล้องกับปัจจัยการส่งเสริมให้ผู้อ่านเข้าถึงมุมของชีวิตของผู้ยากไร้ขณะเดียวกันตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องการจะบอกว่าไม่ว่าชนชั้นใดก็ตามก็ถือการมีสถานะของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน เพราะแม้แต่โรคร้ายไข้เจ็บที่เกิดขึ้นก็ไม่ได้เลือกเกิดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทุกชนชั้นมีสิทธิเท่าเทียมที่จะเกิดโรคร้ายไข้เจ็บขึ้นได้ เพียงแต่อาจมีข้อแม้จากระบบชนาภาพดังที่ตรีศิลป์ บุญขจร (2542, หน้า 33) กล่าวว่า “เงินกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถบันดาลความเป็นไปในชีวิต” สามารถบันดาลให้ผู้มีฐานะดีหรือชนชั้นสูงเข้าถึงการรักษาที่รวดเร็วและดีกว่า ในขณะที่ชนชั้นหาเช้ากินค่ำอาจจะต้องรักษาด้วยการประคับประคองอาการ ความเหลื่อมล้ำทาง

ชนชั้นแม้จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากกรณีความเจ็บป่วยใครมีสิทธิเข้าถึงการรักษาพยาบาลได้อย่างรวดเร็ว แต่ก็ตอกย้ำว่าภาพของโรคภัยไข้เจ็บก็มีผลทำให้สังคมไทยในช่วงสมัยหนึ่งมีความหวาดผวากับ “ศัตรูที่มองไม่เห็น” ว่าจะจู่โจมเข้าถึงร่างกายเมื่อใด ปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักเขียนนำเสนอวรรณกรรมกับความเจ็บป่วยของพลเมืองนี้จึงต้องการชี้ให้เห็นถึงท้ายที่สุดแล้วความยิ่งใหญ่กว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือระบบชนชั้นก็คือความเจ็บป่วยที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน

อีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญคือนักเขียนถือว่าตนเป็นกระบอกเสียงของสังคมนอกจากนักเขียนจะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม “เสียง” ของพลเมืองที่ต้องเผชิญกับความเจ็บป่วย การไร้ทางที่จะกำจัดโรคภัยให้สูญสิ้นจากสังคม อาจไม่ได้หมายรวมถึงเฉพาะเสียงของพลเมืองผู้อยู่ในสังคม หากแต่รวมถึงนักเขียนผู้เป็นกระบอกเสียงที่อยู่ร่วมในสังคมนี้ด้วย การที่จะเป็น “เสียง” แทนให้พลเมืองเพื่อส่งไปถึงผู้มีอำนาจหรือผู้มีความชอบธรรมในทางสาธารณสุขจึงเป็นหน้าที่ของนักเขียนที่ต้องบอกเล่าเรื่องราวความร้ายกาจ ความโหดร้ายของศัตรูที่มองไม่เห็นส่งไปถึงยังผู้มีอำนาจสั่งการอย่างเด็ดขาดในการดำเนินการกำจัดโรคภัยไข้เจ็บนี้ด้วย วรรณกรรมที่นำเสนอภาพความเจ็บป่วยของพลเมืองโดยเฉพาะวันโรคนี้จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่นักเขียนนำเสนอผ่านภาพความน่ากลัวของอาการหรือการตายของตัวละครเพื่อให้รัฐตระหนักถึงความสำคัญของโรคนำไปสู่การเร่งหาวิธีการกำจัดโรคดังกล่าว

2. ผลกระทบของโรคภัยที่มีความรุนแรงต่อวิถีการดำเนินชีวิตของพลเมืองในสังคม

เมื่อก้าวถึงวันโรคและความรุนแรงของวันโรคที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ความร้ายกาจของโรคนี้คือ “เป็นแล้วตาย” ถ้าไม่รักษา หรือถ้าใครเป็นวันโรคแล้วมักจะไม่ให้เข้าใกล้เกรงว่าจะติดเชื้อวันโรค การก่อร่างความคิดเรื่องวันโรคเป็นภัยร้ายใกล้ตัวพลเมืองนั้น อาจะมาจากการตระหนักถึงในเวลานั้นยังไม่มีวิธีการรักษามาขยับยั้งวันโรคนี้ได้ ต่อมาเมื่อการแพทย์ของไทยมีความก้าวหน้า วันโรคสามารถหายขาดได้ถ้ามาพบแพทย์เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ ดังที่ศรีบูรพาได้นำเสนอภาพตอนหนึ่งใน *ข้างหลังภาพ* ไว้ว่า “หม่อมราชวงศ์กิริติได้ป่วยเป็นวันโรคอ่อน ๆ มาประมาณสองปี เดิมทีก็เป็นที่เข้าใจกันว่า ถ้าได้รับการรักษาพยาบาลเป็นอย่างดีแล้ว อาการของโรคก็จะไม่กำเริบรุนแรงจนถึงจะเป็นอันตรายแก่ชีวิตโดยเร็ว และมีหวังจะหายได้” (ศรีบูรพา, 2548, หน้า 151) การกล่าวถึงอาการเริ่มดีขึ้นของการป่วยเป็นวันโรคของหม่อมราชวงศ์กิริติ แสดงให้เห็นว่าขณะนั้นสังคมไทยที่กำลังเผชิญกับภัยร้ายที่คุกคามคร่าชีวิตพลเมือง ในวงการแพทย์ก็ได้ค้นพบตัวยาที่มาช่วยต่อชีวิตแม้จะยังไม่หายขาด แต่ถ้าดูแลรักษาร่างกายและปฏิบัติตามคำแนะนำก็จะหายป่วยได้

การเป็นวันโรคในช่วงพ.ศ.2480-2488 นั้นมีความน่ากลัวอย่างไรนั้น ถ้าพิจารณาแถลงนโยบายของรัฐบาล รัฐบาลมองว่าวันโรคเป็นโรคที่มีปัญหาต่อการดำเนินชีวิตของพลเมือง แต่ไม่ได้พูดถึงการเป็นโรคติดต่อหรือความน่ากลัวของวันโรค ความร้ายแรงของโรคนี้แม้แต่นักเขียนก็ยังเสนอที่สนะนี้ผ่านตัวละครไว้ว่า “ถ้าเป็น โรคอื่นก็คงไม่ร้ายแรงถึงเพียงนี้หรอก” (ก.สุรางคนางค์, 2512, หน้า 424) ทั้งนี้การไม่ดูแลสุขภาพปล่อยให้สุขภาพทรุดโทรมก็ยิ่งทำให้วันโรคกำเริบขึ้นยากแก่การรักษา ซึ่งผลกระทบจากการเป็นวันโรคนี้เองที่รัฐบาลก็มองว่า “ใครมีร่างกายอ่อนแอต้องบำรุงกำลังให้แข็งแรงขึ้น ใครเลื่อมโทรมในอา

นามัยถึงเจ็บไข้ ต้องรักษา” (อ้างสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรี 24 มิถุนายน 2483 ใน ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2550, หน้า 179) แสดงให้เห็นว่าวันโรคเป็นโรคที่ร้ายแรงก็จริงแต่ไม่ได้เป็นโรคติดต่อห้ามให้ผู้อื่นเข้าใกล้ แม้แต่ในระยะหลังวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นที่นำเสนอปัญหาความกังวลของวันโรคอย่าง *สัจชาตญาณมืด* ของ อ.อุศรากรก็ยังกล่าวถึงมานีหรือคุณแดงภรรยาของคำเก่งที่รู้ว่าสามีป่วยเป็นวันโรค เธอก็ยังดูแลและไม่ได้รังเกียจคำเก่งแต่อย่างใด

ผลกระทบของวันโรคที่มีต่อชีวิตพลเมือง อาจจะมีเพียงแค่วินาทีนี้ทำให้ร่างกายพลเมืองอ่อนแอ ไม่สามารถทำงานได้ เมื่อทำงานไม่ได้ก็จะทำให้การพัฒนาประเทศชาติไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่ ในวรรณกรรมทั้งสามเรื่องที่ตัวละครเป็นวันโรค ผู้เขียนวรรณกรรมกล่าวถึงอาการในระยะแรกคล้ายกับคนไม่สบายทั่ว ๆ ไป โดยเปิดฉากให้เห็นถึงความน่ากลัวของโรคว่ามีอาการและความรุนแรงที่น่ากลัว สร้างความน่ารังเกียจให้แก่ผู้ที่เข้าใกล้อย่างไร เช่น ใน *หญิงคนชั่ว* ก.สุรางคนางค์ได้สร้างภาพของสมร ตัวละครซึ่งเป็นเพื่อนของรินอาศัยอยู่กับป้าตาดก่อนออกมาอยู่กับริน ป่วยด้วยวันโรคในลักษณะที่ว่า “มีแต่ปวดหัว หนาว สะท้านทุกวัน นอกจากนั้น ยังมีอาการไอถี่ ๆ แทรกขึ้นมาอีก” (ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 138) หลังจากนั้น ริน ตัวละครเอกก็ได้ป่วยเป็นวันโรค มีอาการในระยะแรกคือ “...เริ่มต้นเจ็บออกแอดลง สามวันดีสี่วันไข้... ไอแห้ง ๆ ร่างกายซูบ หัวใจอ่อนลงเป็นระยะ” (ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 203) ต่อมามีอาการ “ไอแรง ๆ สองสามครั้งติด ๆ กัน บ้วนลงไปบนกระโถน มีเลือดคละปนอยู่ด้วย” หรืออาการในยามนอนนั้น “คืนนั้นทั้งคืนรินนอนกระสับกระส่ายเพราะพิษไข้ ไอถี่ ๆ” (ก.สุรางคนางค์, 2531, หน้า 246) ส่วน พันทิพา ของ ก.สุรางคนางค์ อาการวันโรคของพันทิพานั้นถูกนำเสนอออกมาในภาพของผู้หญิงที่มีสภาพร่างกายซูบซีดหมดเรี่ยวแรง ดังเช่น “ใบหน้าที่ฉันทเห็นนั้น มีเค้าเพียงบางส่วนที่ฉันจำได้ว่าเป็นน้องหญิงนอกนั้น ตาลิกขุนมัว ริมฝีปากแห้ง แก้มตอบ” และมีอาการ “ไอแรง ๆ สองสามครั้ง หยุคไอแล้วก็ถึงอาการหอบถี่ ๆ” (ก.สุรางคนางค์, 2512, หน้า 426-427) แต่ถ้าถึงขั้นมีอาการหนัก จะมีลักษณะเช่นเดียวกับหม่อมราชวงศ์กิริติในช่วงหลังภาพ ที่ว่า “มีไข้อย่างแรง มีอาการเพื่อเป็นครั้งคราว” และ “เสียงนั้นแหบแห้งและแผ่วเบาจนแทบจะไม่ได้ยินถนัด” (ศรีบูรพา, 2548, หน้า 151 และ 155) สิ่งที่น่าสนใจในวรรณกรรมทั้งสามเรื่องคือ *หญิงคนชั่ว* และ *พันทิพา* ไม่ได้กล่าวถึงการรักษาอาการของการป่วยเป็นวันโรคเลย แต่ใน *ช่วงหลังภาพ* กลับได้พูดถึงการรักษา โดยผ่านการเล่าเรื่องจากน้ำของหม่อมราชวงศ์กิริติที่เล่าถึงหม่อมราชวงศ์กิริติไปพบแพทย์ตามคำสั่งจนใกล้จะหายขาด แต่มาสองถึงสามเดือนหลังที่หม่อมราชวงศ์กิริติได้ฟังข่าวของนพพรเกี่ยวกับการแต่งงาน จึงทำให้หม่อมราชวงศ์กิริติปฏิเสธการดูแลรักษาตนเองปล่อยให้สุขภาพทรุดโทรม

วันโรคจัดว่าเป็นโรคที่ร้ายแรงที่สุดที่รองลงมาจากโรคหิวอดโรคที่เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้ามาดำเนินการหาทางป้องกันหรือกำจัดโรคภัยนี้ให้หมดสิ้นไป ความน่าสนใจจากการนำวรรณกรรมสามเรื่องที่ว่าด้วยการป่วยเป็นวันโรคเข้ามาพิจารณาเกี่ยวกับบริบททางสังคมที่เป็นจริง จะพบว่าในยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามมีนโยบายส่งเสริมร่างกายพลเมืองให้แข็งแรง เพราะพลเมืองคือกำลังสำคัญของประเทศชาติ ดังนั้นความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นเปรียบเสมือนศัตรูที่มองไม่เห็นจู่โจมหรือเข้าแทรกแซงการทำงานของรัฐบาล ขณะเดียวกันรัฐยังใช้นโยบายที่เชื่อว่าร่างกายพลเมือง

คือความเข้มแข็งของชาติเป็นสนามการทดลองฝ่าฝืนกฎของธรรมชาติที่ว่าด้วยความตาย นั่นคือในระยะแรกที่เกิดวันโรคผู้ป่วยส่วนใหญ่จะเป็นแล้วตายไม่มีทางหาย ทำให้รัฐต้องหาทางควบคุมโรคนี้อย่างโดยเร็ว การคิดค้นด้วยาหรือแผนการบำบัดเพื่อชะลอชีวิตของพลเมืองจึงปรากฏขึ้นทุกวิถีทาง ดังที่นำเสนอผ่าน *ช่วงหลังภาพ* ที่ศรีบูรพาบอกว่าหม่อมราชวงศ์กิริติได้เข้ารับการรักษาวัดโรค ซึ่งถ้าเธอปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ก็จะทำให้อาการวันโรคนี้หายขาดได้ในที่สุด ประเด็นที่ศรีบูรพาเขียนไว้ในนวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นเหมือนการพยายามอธิบายถึงความเป็นจริงทางสังคมตอนนั้นว่ารัฐไม่มั่นคงนอนใจกับศัตรูตัวฉกาจนี้ เพราะถ้ามีพลเมืองป่วยเป็นวันโรคมามากขึ้นเท่าใด กำลังของประเทศชาติก็จะลดลง การแสวงหาวิถีทางในการเอาชนะศัตรูตัวร้ายนี้จึงเกิดขึ้น

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการทำให้โรคนี้หายจากร่างกายพลเมือง ผูกโยงกับความคิดเรื่องชนชั้นประการหนึ่ง กล่าวคือวันโรคไม่ได้เป็นโรคที่เกิดเฉพาะผู้มีฐานะหาเช่ากินคำหรือฐานะปานกลาง แต่วันโรคยังเกิดได้กับชนชั้นสูงด้วย ซึ่งชนชั้นสูง ผู้มีฐานะหรือมีโอกาสในการเข้าถึงโรงพยาบาลจะได้รับการดูแลรักษา มากกว่าชนชั้นอื่น ดังที่ในวรรณกรรมทั้งสามเรื่องที่ผู้เขียนบทความได้ศึกษานั้น *ช่วงหลังภาพ* เป็นวรรณกรรมที่กล่าวถึงการมีสิทธิและ โอกาสที่จะหายป่วยจากวันโรคนี้ได้เนื่องจากหม่อมราชวงศ์กิริติมีฐานะพอที่จะไปพบแพทย์และเข้ารับการรักษอย่างถูกวิธี ส่วนพันทิพานั้นเธอมีฐานะพอที่จะเข้ารับการรักษ เช่นเดียวกับหม่อมราชวงศ์กิริติ เพราะมีข้อความตอนหนึ่งจาก ร.ต.อภิชัย เรื่องยุทธหรืออ้วน อดีตคนรักของ พันทิพาได้พยายามช่วยเหลือพันทิพาให้หายป่วยจากวันโรคปอด แต่พันทิพากลับประชดชีวิตที่เธออยู่กับขลัทไม่มีความสุขด้วยการ “เที่ยวทั้งกลางวันกลางคืน จนสุขภาพอนามัยทรุดโทรมอยู่แล้ว ครั้นมาได้รับความกระทบกระเทือนทางด้านจิตใจ...ยากแก่การรักษาพยาบาล” (ก.สุรางคนางค์, 2512, หน้า 424) ขณะที่รุ่นกับ สมรเป็นชนชั้นล่างที่หาเช่ากินคำ การจะไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลนั้นเป็นไปได้สำหรับเธอทั้งสอง ดังที่ ก.สุรางคนางค์ (2531, หน้า 138) กล่าวถึงโชคชะตาชนชั้นล่างที่ไม่ได้รับสิทธิและโอกาสในการรักษาว่า “ความยากจนทำให้ไม่สามารถจะพาหมอรักษาแก้ไขเยียวยาได้ นอกจากจะกินยาแก้ไข้แอสไพริน ควินิน ยาหอมเคาสุ่มไปตามประสายาก” จากข้อความนี้ชี้ให้เห็นชัดเจนเลยว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้น ทำให้สุขภาพของพลเมืองไม่สามารถดำเนินตามนโยบายของรัฐที่ต้องการให้พลเมืองมีสุขภาพแข็งแรง ด้วย เพราะถูกกีดกันจากสภาพที่แตกต่างทางฐานะและชนชั้น ซึ่งเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่รัฐจะต้องเข้ามาจัดการ นอกเหนือจาก “ศัตรูที่มองไม่เห็น” เพื่อให้พลเมืองทุกชนชั้นมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกันในการเข้าถึง แพทย์และโรงพยาบาล

3. นโยบายของรัฐบาลในเรื่องการสร้างร่างกายพลเมืองมีผลต่อการเขียนวรรณกรรม

ดังที่กล่าวไปแล้วว่าในยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นช่วงที่รัฐบาลให้ความสำคัญต่อเรื่องการสร้างร่างกายพลเมือง เพราะความเข้มแข็งของร่างกายจะทำให้ส่งผลกระทบต่อความเจริญก้าวหน้าของชาติด้วย นโยบายหลักใหญ่ ๆ ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้วางไว้เกี่ยวกับการสร้างร่างกายพลเมืองคือการเพิ่มจำนวนประชากรและการดูแลสุขภาพของประชากรให้มีความแข็งแรง (ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2550, หน้า 179) รัฐในยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามได้กำหนดการสร้างร่างกายพลเมืองที่

ปราศจากโรคภัยด้วยความรู้ทางการแพทย์เข้ามาจัดการและควบคุมสุขภาพ การที่จะทำให้หายป่วยได้จึงต้องพึ่งพาแพทย์ โรงพยาบาล จะรักษาตนเองให้หายเจ็บป่วยโดยไม่ต้องพึ่งพาส่งเหล่านี้ไม่ได้ ดังนั้นเมื่อรัฐบาลมีนโยบายเรื่องการดูแลและสร้างร่างกายพลเมืองดังกล่าว จึงทำให้ส่งผลมาถึงนักเขียนในเวลานั้นเมื่อเขียนวรรณกรรมก็ย่อมจะต้องนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างร่างกายพลเมืองสอดแทรกในเนื้อหาด้วยเช่นกัน

การส่งเสริมให้พลเมืองมีสุขภาพแข็งแรง มีการนำเสนอถึงความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์ มีระบบสาธารณสุขมูลฐานที่ทันสมัยและเอื้อต่อสุขอนามัยพลเมือง กลายเป็นองค์ประกอบที่ทำให้ นักเขียนได้ถ่ายทอดในวรรณกรรม ดังที่ผู้เขียนบทความได้กล่าวถึงว่ารัฐต้องการภาพของพลเมืองที่มีสุขภาพแข็งแรงอย่างไร และให้ภาพของโรคที่ร้ายแรงที่ต้องควบคุมผ่านการบรรยายตัวละครในตอนต้นของบทความ ซึ่งการนำเสนอภาพของร่างกายพลเมืองที่รัฐต้องการนอกจากจะแสดงถึงความเจริญทันสมัยของการแพทย์ในสังคมไทย ยังสนับสนุนให้เห็นว่ารัฐเข้ามาจัดการ ควบคุมและดูแลร่างกายเพื่อให้ร่างกายมีความแข็งแรง และจะมีประโยชน์ต่อไปในเชิงการผลิตของรัฐต่อไปถ้าพลเมืองไม่เป็นโรค และถ้าสามารถกำจัด “ศัตรูที่มองไม่เห็น” นี้ให้ลดน้อยลงไปหรือหายไป

มองอีกมุม : ความร้ายกาจของโรคคือสัญลักษณ์การประพาศิทธิธรรมของตัวละคร

ภาพของความเจ็บป่วยของตัวละครในวรรณกรรมอาจเป็นภาพแทนของนโยบายรัฐนิยมประการหนึ่งคือการประพาศิทธิธรรม กล่าวได้ว่าในยุครัฐนิยมนอกจากจะกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของพลเมืองแล้ว อีกบทบาทหนึ่งของรัฐนิยมยังกำหนดแนวทางวรรณกรรมด้วย นั่นก็คือรัฐนิยมไม่ให้นำเสนอวรรณกรรมที่มีเนื้อหามุ่งเน้นการประพาศิทธิธรรม โดยเฉพาะเรื่องสามิและภรรยาผีหรือการคิดมีคนอื่นก็ถือว่าเป็นประพาศิทธิธรรม (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2542, หน้า 83 และ 93) ซึ่งวรรณกรรมที่ผู้เขียนบทความนำมาถกเถียงกลับนำเสนอเนื้อหาที่ตรงข้ามกับนโยบายรัฐนิยม ในประเด็นนี้ตรีศิลป์ บุญขจร (2542, หน้า 103) ได้อธิบายว่า “ยิ่งตีกรอบด้านศีลธรรม นักเขียนกลับนำเสนอแนวคิดและโครงเรื่องที่ “แหวก” กรอบศีลธรรมด้วยการให้เหตุผลว่ามาตรฐานศีลธรรมไม่ใช่สิ่งเดียวที่จะตัดสินได้เที่ยงธรรมว่าผู้ใดดีหรือชั่ว เนื่องจากพฤติกรรมต้องมีพื้นฐานหรือสาเหตุจากสภาพแวดล้อมและการศึกษาอบรม”

แต่ในอีกมุมมองหนึ่งผู้เขียนบทความมีความเห็นว่าภาพที่ผู้เขียนวรรณกรรมนำเสนออาจมีลักษณะที่สอดคล้องตามนโยบายรัฐนิยมด้วยหรือไม่ เพราะการส่งเสริมการประพาศิทธิให้มีศีลธรรมโดยเฉพาะสามิภรรยา ถ้าทั้งสองมีความซื่อสัตย์ มีความรักให้แก่กันย่อมจะสร้างพลเมืองที่ดีให้กับชาติเพิ่มขึ้น ดังนั้นถ้าสามิภรรยาประพาศิทธิศีลธรรม สังคมไม่สามารถกำหนดบทลงโทษได้ แต่สำหรับนักเขียนอาจกำหนดบทลงโทษให้กับผู้ประพาศิทธิศีลธรรมด้วยการให้ตัวละครที่ประพาศิทธิศีลธรรมเป็นโรคภัยและจบชีวิตลง เป็นการกำจัดเชื้อโรคภัยในสังคม(ความหมายของมนุษย์)ให้หมดไป เป็นมุมมองอีกมุมหนึ่งที่ผู้เขียนกำลังมองว่าความตายของตัวละครที่เกิดจากวัน โรคนี้บังเอิญสอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมวัฒนธรรมความซื่อสัตย์ของสามิภรรยาพอดี แม้วรรณกรรมบางเรื่องอาจเขียนขึ้นก่อนที่รัฐจะประกาศนโยบายรัฐนิยม

นี้ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ก็น่าจะมีเค้าความคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมศีลธรรมนี้ออกมาแล้วก่อนหน้านี้ เพียงแต่ยังไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้

1. กรอบศีลธรรมก่อนยุครัฐนิยม : วัฒนธรรมกับความเจ็บป่วยของตัวละครที่ประพาศศีลธรรม

รัฐนิยมคือนโยบายที่คณะรัฐบาลมีจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้นำมาใช้เป็นแนวทางกำหนดความประพฤติและการปฏิบัติตนของพลเมือง รัฐนิยมเริ่มมีบทบาทในสังคมไทยประมาณ พ.ศ.2485 สารสำคัญประการหนึ่งของรัฐนิยมคือส่งเสริมให้สามัคคีปรองดองแสดงความรักต่อกันรวมทั้งมีความซื่อสัตย์ ซึ่งการซื่อสัตย์นี้จะนำมาสู่การผลิตพลเมืองที่ดีให้กับประเทศ ดังมีหลักฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมความซื่อสัตย์ระหว่างสามัคคีและภรรยาในประกาศสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่องวัฒนธรรมของพัวเมีย เมื่อ พ.ศ.2487 กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

เมื่อชายหญิงผู้ใดได้รับเลือกให้เป็นคู่ครองกันฉันท์พัวเมียแล้ว ทั้งสองฝ่ายก็ต้องพยายามปลูกฝังความรัก ความซื่อสัตย์สุจริต ความเชื่อใจกัน ความเข้าใจกัน การรู้จักเอาใจกัน การรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบาต่อกัน การให้อภัยกัน การช่วยเหลือกัน เพื่อความสดใสยืนยาวในการที่จะอยู่ร่วมเป็นคู่พัวเมียกันไปจนตลอดชีวิต...เมื่อมีบุตร บุตรที่เกิดมาก็จะเป็นเด็กที่แข็งแรง สมบูรณ์ ไม่อ่อนแอไข้โรค มีจิตใจที่เฉลียวฉลาด ชาติใดมีพลเมืองดังกล่าวมาก ไม่ต้องสงสัย ชาตินั้นก็เจริญรุ่งเรืองเข้มแข็ง

(ประกาศสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่องวัฒนธรรมของพัวเมีย, 2487, หน้า 12 สอดคล้องตามต้นฉบับ)

สิ่งที่น่าสนใจใน ประกาศสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่องวัฒนธรรมของพัวเมีย ออกโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประธานกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติเมื่อ พ.ศ.2487 ก็คือหลักการหนึ่งของการเป็นภรรยาที่ซื่อสัตย์ ถูกกำหนดเป็นหัวข้อหนึ่งไว้ในประกาศเลยว่า “การไม่ประพฤติก่อล่วงใจ” และสารสำคัญที่เน้นถึงการไม่ประพฤติก่อล่วงใจหรือนอกใจ เช่น “ไม่นอกใจไปนิยมนินทาคนอื่น” “ไม่กะทำตนสนิทสนมหรือเที่ยวเตร่กับชายอื่นจนเกินสมควร” “ไม่นำเอาเรื่องของชายอื่นมาพูดหรือสแดงความพอใจในชายอื่นจนเป็นเหตุให้แสดงใจพัว” “พึงนึกถึงชีวิตและอนาคตของลูกอยู่เสมอ และนึกว่าพัวเป็นพ่อของลูกที่รัก” (ประกาศสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่องวัฒนธรรมของพัวเมีย, 2487, หน้า 17 สอดคล้องตามต้นฉบับ) จะเห็นว่าการไม่ประพฤติก่อล่วงใจหรือนอกใจที่ปรากฏในประกาศฉบับนี้เป็นแนวทางที่กำหนดความประพฤติของสามัคคีและภรรยาในยุครัฐนิยมที่อาจจะส่งผลให้วรรณกรรมในช่วงเวลาดังกล่าวนำเสนอภาพดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตามประกาศฉบับนี้ออกเมื่อ พ.ศ.2487 ก่อนหน้าที่จะมีการประกาศฉบับนี้วรรณกรรมไทยบางเรื่องได้นำเสนอถึงภาพของตัวละครบางตัวที่แสดงภาพแห่ง “การไม่ประพฤติก่อล่วงใจ” ไว้อยู่บ้างแล้ว ซึ่งก็สอดคล้องกับที่ศิริศิลป์ บุญจรร (2542, หน้า 93) กล่าวถึงการส่งเสริมของรัฐนิยมด้านความประพฤติที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมที่น่าสนใจในวรรณกรรมไทยในช่วงรัฐนิยม คือรัฐมีการควบคุมไม่ให้นำเสนอเรื่องที่ผิดไปจากจารีตสังคมที่ยึดถือปฏิบัติ การนำเสนอเรื่องราวของสามัคคีภรรยาที่มีชู้หรือแม้แต่เพียงแค่คิดนอกใจของสามัคคีภรรยาก็ถือว่าผิดศีลธรรมแล้ว

อย่างไรก็ตามเมื่อมาพิจารณาวรรณกรรมสองเรื่องคือ *หญิงคนชั่ว* และ *ข้างหลังภาพ* พบว่าวรรณกรรมทั้งสองเรื่องแต่งขึ้นก่อนที่รัฐนิยมจะมีผลบังคับให้พลเมืองปฏิบัติ มีการนำเสนอภัยร้ายที่คุกคามพลเมืองหรือที่เรียกว่า “ศัตรูที่มองไม่เห็น” นั่นก็คือโรคภัยไข้เจ็บ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัณโรคฝักแฝงไว้ในตัวบท ดังที่รึนใน *หญิงคนชั่ว* ของ ก.สุรางคนางค์ไม่ได้คิดนอกใจ แต่ด้วยอาชีพหญิงโสเภณีที่บริการให้กับชายผู้มีภรรยาหรือไม่มีภรรยาก็เปรียบเสมือนกระทำผิดศีลธรรม ขณะที่ *ข้างหลังภาพ* นั้นศรีบูรพาไม่ได้กล่าวว่าหม่อมราชวงศ์เป็นชู้กับนพพร เพราะการพบกันระหว่างหม่อมราชวงศ์กิริติกับนพพรตกอยู่ในการรับรู้ของเจ้าคุณอธิการมาโดยตลอด สิ่งที่สำคัญคือในสังคมขณะนั้นมีกฎเกณฑ์ทางสังคม ค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมเป็นสิ่งที่กำหนดการแสดงพฤติกรรมสามีภรรยาจึงทำให้รองรับความประพฤติของหญิงผู้มีสามีดังเช่นหม่อมราชวงศ์กิริติอยู่ด้วย

ทั้ง *หญิงคนชั่ว* และ *ข้างหลังภาพ* แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2480 ก่อนนโยบายรัฐนิยมเกี่ยวกับการควบคุมความประพฤติศีลธรรมจะประกาศออกมา แต่ถ้านำความคิดว่าแม้แต่การคิดนอกใจก็ถือมาผิดศีลธรรมในยุคที่รัฐนิยมได้ออกประกาศรัฐนิยมออกมาแล้วมาอ่านพฤติกรรมของรึนและหม่อมราชวงศ์กิริติ จะพบว่ารึนแม้จะรักคุณวิทย์คนเดียวมาตลอด แต่ด้วยอาชีพหญิงโสเภณีของเธอที่ต้องมอบความสุขให้กับชายอื่นที่เข้ามาแสวงหาหญิงอื่นนอกเหนือภรรยาของตนก็ไม่แตกต่างจากการทำผิดรัฐนิยม เพราะด้วยอาชีพบริการของเธอก็อาจทำให้ชายที่มีภรรยาแล้วมาประพฤตินอกใจได้เพียงเพราะความปรารถนาอันเร้นลับ ส่วนหม่อมราชวงศ์กิริตินั้นมีใจให้กับนพพรมาตั้งแต่ทั้งสองอยู่ที่มิตาเกาะ ความจริงนี้มาเฉลยเมื่อตอนที่นพพรมาพบหม่อมราชวงศ์กิริติตอนที่ป่วยเป็นวัณโรค และหม่อมราชวงศ์กิริติได้ยื่นภาพเขียนลำธารที่มีตาเกาะให้กับนพพรพร้อมทวนความหลังภาพเขียนนั้น ประโยคหนึ่งที่หม่อมราชวงศ์กิริติกล่าวขึ้นมาคือ “ความรักของเรา นพพร” (กุหลาบ สายประดิษฐ์ [ศรีบูรพา], 2548, หน้า 157) ถ้าหากถามว่าความรู้สึกที่หม่อมราชวงศ์กิริติเปลี่ยนแปลงไปคือเริ่มมีใจให้กับนพพรนั้น นอกจากที่มีตาเกาะแล้วยังมีเหตุการณ์ตอนใดอีกที่นำเสนอความรู้สึกที่เธอกำลังจะประพฤติผิดศีลธรรม หากต้องเก็บความรู้สึกนั้นไว้ด้วยจารีตและกรอบประเพณีของชีวิตชนชั้นสูง และแสดงผ่านทางโวหารการพูดอ้อม (periphrasis) (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2558, หน้า 130) นั่นก็คือการแสดงความรู้สึกของหม่อมราชวงศ์กิริติในตอนที่ต้องกล่าวคำอำลากับนพพรบนเรือก่อนกลับสู่สยาม หลังจากที่นพพรพยายามพริ้งว่า “คุณหญิงรักผมไหม?” (กุหลาบ สายประดิษฐ์ [ศรีบูรพา], 2548, หน้า 101) และหม่อมราชวงศ์กิริติก็กล่าวมาประโยคหนึ่งพร้อมยกมือขึ้นปิดหน้าว่า “รีบไปเสีย ฉันแทบใจจะขาด” (กุหลาบ สายประดิษฐ์ [ศรีบูรพา], 2548, หน้า 102)

นั่นอาจหมายถึงว่าหม่อมราชวงศ์กิริติรู้สึกเพียงแค่อึดใจขึ้นมาถึงความรักของเธอที่มีต่อนพพรก็ถือว่าผิดศีลธรรมนอกใจสามีแล้ว ดังนั้นหม่อมราชวงศ์กิริติจึงต้องเก็บความรู้สึกภายในที่ผิดศีลธรรมเอาไว้ห้ามแสดงออกหรือเปิดเผยออกมา (ตรีศิลป์ บุญจรร, 2542, หน้า 65) แต่เนื่องจากวรรณกรรมเรื่องนี้แต่งขึ้นก่อนยุครัฐนิยมจึงอาจจะเล็ดรอดออกจากการถูกกล่าวหาถึงความประพฤติผิดศีลธรรมของหญิงชนชั้นสูง การตายของหม่อมราชวงศ์กิริติจึงเป็นการตายของชนชั้นสูงที่พ่ายแพ้ต่อการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางที่กำลังเพิ่มเป็นจำนวนมากในสังคมไทย ซึ่งนพพรก็เป็นหนึ่งในชนชั้นกลางที่กำลังมีบทบาท แต่ถ้ามองการตายของหม่อม

ราชวงศ์กิริติในยุครัฐนิยมก็เป็นการลงโทษหญิงชั้นสูงที่ประพฤติผิดศีลธรรมเพียงเพราะแค่คิดมีใจให้กับชายอื่นก็ได้ (คำ ผกา, 2556, หน้า 56) ถ้าวรรณกรรมเรื่องนี้แต่งขึ้นในยุคดังกล่าว หรือหม่อมราชวงศ์กิริติผู้ที่ไม่เคยประพฤติผิดศีลธรรมเพราะเธอเก็บความรู้สึกไว้ภายใน แต่ทำไมศรีบูรพาจึงจบชีวิตเธอลงด้วยวันโรค ถ้าพิจารณาตามที่ตรีศัลป์ บุญขจร (2542, หน้า 68) กล่าวว่าความตายของหม่อมราชวงศ์กิริติคือการแสดงภาพชีวิตที่บีบคั้นของผู้หญิงในสังคมยุคเก่าที่ต้องเผชิญกับโลกสมัยใหม่และต้องพ่ายแพ้จนสิ้นชีวิตไป การใช้สัญลักษณ์วันโรคเข้ามาอบความตายให้กับหม่อมราชวงศ์กิริติ ก็อาจไม่ได้หมายถึงว่าเธอต้องมาโชคร้ายเพราะมาเป็นโรคภัยที่คร่าชีวิตพลเมืองในตอนนั้นเท่านั้น หากมีนัยยะเกี่ยวโยงไปถึงความล่มสลายของชนชั้นสูงที่ต้องถูกกำจัดไปจากสังคม เปรียบได้กับวันโรค โรคภัยที่ต้องกำจัดออกไปจากสังคมไทยเพราะเป็นภัยของรัฐ อันเนื่องมาจากเป็น “ศัตรูที่มองไม่เห็น”

2. การเป็นวันโรคของตัวละครกับการประพฤติผิดศีลธรรมในยุครัฐนิยม*

พันทิพาจากเรื่อง *พันทิพา* ของ ก.สุรางคนางค์ เป็นตัวละครที่เป็นภาพแทนของผู้ประพฤติผิดศีลธรรมชัดเจนนโยบายยุครัฐนิยมอย่างชัดเจน เพราะนวนิยายเรื่องนี้แต่งขึ้นในช่วงยุครัฐนิยมพอดี ถ้าเรานำมาตรฐานของนโยบายรัฐนิยมที่ส่งเสริมให้ชายหญิงซื่อสัตย์มีความรักต่อกัน ไม่มีชู้ มาพิจารณากับพฤติกรรมตัวละคร พฤติกรรมของพันทิพานี้ขัดแย้งต่อนโยบายรัฐนิยมอย่างเห็นได้ชัดเจนคือเธอมีชู้ที่เป็นสามี แต่ด้วยเหตุที่ชู้ไม่ค่อยเอาใจใส่ดูแล พันทิพาจึงหันมาหาหมอนตรีผู้ช่วยชู้และหนีตามกันไปในที่สุด การลงโทษของนักเขียนเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐนิยมที่มุ่งเน้นให้สามีและภรรยาแสดงความซื่อสัตย์ต่อกันก็คือการให้พันทิพาป่วยเป็นวันโรคและจบชีวิตลงในที่สุด นับเป็นบทลงโทษที่นักเขียนได้แสดงให้เห็นว่ากรอบความคิดของรัฐนิยมที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้หญิงไม่คิดมีชู้ ประพฤติอยู่ในหน้าที่ภรรยาที่ดี ถ้าประพฤติผิดศีลธรรมก็เปรียบเสมือนเชื้อโรคภัยของสังคมที่มีความรุนแรง เป็นเหตุผลหนึ่งรัฐจะต้องกำจัดออกไปจากการสร้างพลเมืองเพื่อความเข้มแข็งของประเทศชาติ และโรคที่นักเขียนนำมาเป็นการลงโทษผู้หญิงที่ประพฤติผิดศีลธรรมก็คือวันโรคเพราะเป็นโรคที่มีแต่ผู้คนรังเกียจ ไม่กล้าเข้าใกล้ ก็อาจเปรียบได้กับการที่ผู้หญิงในยุครัฐนิยมประพฤติผิดศีลธรรม ผลแห่งการกระทำดังกล่าวก็ทำให้ “เสียชีวิต” อีกด้านหนึ่งของการเป็นโรคภัยถูกให้ความหมายว่าเป็นภัยที่ถูกคามต่อความมั่นคงของสถาบันครอบครัวอันเป็นจุดมุ่งหมายที่รัฐนิยมต้องการโฆษณาชวนเชื่อให้รู้ว่าชายและหญิงจะสร้างครอบครัวให้มั่นคง ผลิตทายาทได้ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกันนั่นเอง ถ้าปราศจากความซื่อสัตย์ต่อกัน แม้เพียงชายจะมีภรรยาแล้วหากแต่คิดถึงในใจอยากได้หญิงที่ไม่ใช่ภรรยาของตนก็ถือว่าผิด (อึ้ง ยศ วัชรเสถียร ใน รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2541, หน้า 157-158) จนการนำเสนอ

* ความจริงนวนิยายในยุครัฐนิยมที่แสดงถึงการที่ตัวละครประพฤติผิดศีลธรรมยังมีเรื่อง *แผ่นดินของเรา* ของแม่ทองคำที่กล่าวถึงภักคินีที่หนีตามเรนทร์ซึ่งเป็นคู่หมั้นของอัจฉรา พี่สาวไปด้วยความรัก ทั้งที่ภักคินีมีสามีอยู่แล้วนั่นก็คือธำรงชายวัย 40 ปี หากแต่ปลายทางชีวิตของภักคินีนั้นจบลงด้วยการเป็นโสเภณีและป่วยตายในที่สุด ในขณะที่เรนทร์ชายชู้กลับป่วยเป็นวันโรค

วรรณกรรมในยุครัฐนิยมถูกกำหนดให้เสนอแต่ในสิ่งที่พึงามถูกต้องตามศีลธรรมรัฐนิยม ห้ามขัดต่อนโยบายรัฐนิยม

บทสรุป

จากการศึกษาโรคภัยที่ร้ายแรงในยุค พ.ศ.2480-2488 พบว่ามีโรคที่รัฐประกาศให้เป็นโรครุนแรงอยู่หลายชนิด เช่น ไข้จับสั่นหรือมาเลเรีย วัณโรค กามโรค โรคเรื้อนและโรคจิต แต่โรคที่ร้ายแรงที่สุดและคร่าชีวิตพลเมือง รวมทั้งนักเขียนวรรณกรรมในยุค พ.ศ.2480-2488 มักนำเสนอมากที่สุดนั่นก็คือวัณโรค วัณโรคจัดว่าเป็น “ศัตรูที่(รัฐ)มองไม่เห็น” เพราะยังไม่สามารถกำจัดให้หายไปจากโรคที่ร้ายแรงได้ แม้ว่าอาการของวัณโรคจะไม่รุนแรงถ้าผู้ป่วยนั้นไปพบแพทย์รวมทั้งเข้ารับการรักษอย่างสม่ำเสมอ แต่ก็เหมือนศัตรูที่คอยรบกวนและแทรกแซงรัฐอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่รัฐต้องจัดการให้วัณโรคนี้นายขาดไปอย่างรวดเร็วที่สุด

ด้านนักเขียนวรรณกรรมก็ได้รับผลกระทบจากการรับรู้เกี่ยวกับโรคภัยที่ร้ายแรง โดยเฉพาะวัณโรคอยู่ไม่น้อย ดังจะเห็นจากตัวอย่างวรรณกรรมไทยที่ผู้เขียนบทความนำมากล่าวถึงเพียงสามเรื่อง คือ *ข้างหลังภาพ* *หญิงคนชั่ว* และ *พันทิพา* วรรณกรรมไทยทั้งสามเรื่องเป็นผลผลิตมาจากนักเขียนผู้ใช้นามปากกาว่าศรีบูรพา และ ก.สุรางคนางค์ ซึ่งนักเขียนทั้งสองได้รับทราบเกี่ยวกับความร้ายแรงของวัณโรคจึงได้ถ่ายทอดลงเป็นเหตุการณ์หนึ่งของสังคมไทยในช่วงเวลานั้น การป่วยเป็นวัณโรคของพลเมืองในยุคนี้จะพิจารณาจากบริบททางสังคมและการสาธารณสุขของรัฐ นำเสนอให้เห็นปัญหาใหญ่อย่างหนึ่งของรัฐที่จะกำจัดโรคภัยนี้ให้หายไปอย่างไร ดังนั้นวิธีการหนึ่งที่รัฐนำมาใช้คือการส่งเสริมให้พลเมืองมีร่างกายที่แข็งแรง ไม่เป็นโรคและถ้าเป็นโรคก็ต้องรักษา ซึ่งก็เชื่อมโยงกับการแพทย์และสาธารณสุขในเวลานั้นที่ต้องมีความก้าวหน้าทันสมัย แต่การส่งเสริมให้พลเมืองมีสุขภาพที่แข็งแรงอาจจะสวนทางกับความเป็นจริงของสังคมอยู่บ้างตรงที่รัฐยังไม่สามารถกำจัดความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นลงไป จึงทำให้มีช่องว่างเกิดขึ้นระหว่างชนชั้นที่มีฐานะกับชนชั้นล่างที่หาเช้ากินค่ำซึ่งต้องมาป่วยเป็นโรคร้ายโรคเดียวกัน และฝ่ายหนึ่งมีฐานะพอที่จะพบแพทย์ รักษาให้หายกับอีกฝ่ายหนึ่งที่ต้องหาหาทานเองและเคอะอาการแบบสุม ๆ เพราะไม่มีเงินไปโรงพยาบาล ซึ่งวรรณกรรมทั้งสามเรื่องก็ได้ทำหน้าที่เป็นกระจกฉายให้เห็นความเหลื่อมล้ำของชนชั้นในสังคมบนเส้นทางของการเป็นโรคเดียวกันที่พลเมือง พ.ศ.2480-2488 ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ข้อสรุปของบทความเรื่องนี้จึงชี้ให้เห็นว่าแม้รัฐและสาธารณสุขจะมีมาตรการการป้องกันและควบคุมวัณโรคได้อย่างเต็มที่แล้วก็ตาม หากแต่ถ้ายังไม่สามารถกำจัดวัณโรคให้หมดไปจากสังคมไทยได้ ความน่ากลัวของการแพร่ระบาดของโรคนี้ก็อาจทำให้ติดต่อกันง่ายขึ้นอย่างไม่รู้ตัว รวมไปถึงคร่าชีวิตมนุษย์ไปได้อีก ดังนั้นวัณโรคจึงอาจเป็น “ศัตรูที่ (รัฐ) มองไม่เห็น” อีกปัญหาหนึ่งที่รัฐต้องกำจัดให้หมดสิ้น พร้อม ๆ กับการที่ผู้เขียนวรรณกรรมก็ยังคงนำศัตรูตัวฉกาจตัวนี้มาถ่ายทอดสู่วรรณกรรมสมัยใหม่เรื่องอื่น ๆ ถ้าทราบใดโรคนี้อยู่กับสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

เอกสารปฐมภูมิ

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.55/28. (2487). “เรื่องวัฒนธรรมระหว่างฝั้ว-เมีย”.

เอกสารทุติยภูมิ

กัณหา เคียงศิริ (ก.สุรางคนางค์). (2512). พันทิพา. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.

กัณหา เคียงศิริ (ก.สุรางคนางค์). (2531). หลิงคนชั่ว. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ก้องสกล กวินรวีกุล. (2545). การสร้างร่างกายพลเมืองในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2487. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา). (2548). ข้างหลังภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 39). กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

ชาติชาย มุกสง. (2563). จากปีศาจสู่เชื้อโรค: ประวัติศาสตร์การแพทย์กับโรคระบาดในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2558). ปริศนาข้างหลังภาพของศรีบูรพา. ใน อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน.

ตรีศิลป์ บุญจรรย์. (2542). นวนิยายกับสังคมไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทวีศักดิ์ เผือกสม. (2550). เชื้อโรค ร่างกาย และรัฐเวชกรรม ประวัติศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เทพ มหาเปารยะ. (2531). จำปูน รวมเรื่องเอก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่านไทย.

นัฏดา ศรียาภักย์. (2524). การควบคุมวัณโรคในประเทศไทย. ใน บัญญัติ ปริชานนัทและสมบุญ ผ่องอักษร (บรรณาธิการ), วัณโรค (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สมาคมปราบวัณโรคแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

นันทิรา ขำภิบาล. (2530). นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2487). วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระกรณียกิจของพลเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทรที่เกี่ยวกับการแพทย์และการสาธารณสุข ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข พิมพ์ถวายเป็นที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงพระศพ ณ พระเมรุวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม วันที่ 29 มกราคม พุทธศักราช 2495. (2557). นนทบุรี: สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

พิชาญ พัฒนา. (2509). ความเป็นมาของการแพทย์เมืองไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ยุวดี จอมพิทักษ์. (2545). การแพทย์การสาธารณสุขเมืองไทย วิวัฒนาการความเป็นมาจากอดีต. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

- รัตนฤทัย สัจจพันธุ์. (2541). วรรณคดีวิจารณ์ไทย พ.ศ.2453-2500. ใน *ทอไหมในสายน้ำ 200 ปี วรรณคดีวิจารณ์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- ลักขณา ปันวิชัย (คำ ผกา). (2556). ข้างหลังภาพ: คุณหญิงกิริติศุ์นำสงสาร. ใน *กระทู้ดอกทอง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน.
- ลาตูแบร์, ซีมอง เดอ. (2557). *จดหมายเหตูลาตูแบร์: ราชอาณาจักรสยาม* (พิมพ์ครั้งที่ 4) (สันต์ ท. โกมลบุตร, ผู้แปล). นนทบุรี: ศรีปัญญา.

เกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา

การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์

วารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษารับตีพิมพ์ผลงานวิชาการในรูปแบบบทความวิจัย บทความวิชาการและบทวิจารณ์หนังสือภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี วัฒนธรรมและวัฒนธรรมศึกษา การแปล สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ปรัชญาและศาสนา บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

บทความต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารและไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่นเรื่องที่ได้รับ การตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ บทความที่รับพิจารณาตีพิมพ์ต้องพิมพ์เป็นภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศ พิมพ์บนกระดาษ ขนาด A 4 ด้วยตัวอักษร Angsana New ขนาด 16 pt. ความยาวไม่เกิน 15 หน้า (รวมบรรณานุกรม) การตั้งหน้า กระดาษ ระยะขอบ บน-ล่าง ซ้าย-ขวา 1 นิ้ว หรือ 2.54 เซนติเมตร และมีรายละเอียด ดังนี้

1. ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
2. ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) หน่วยงานที่สังกัด อีเมล และเบอร์โทรศัพท์
3. บทคัดย่อ (abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวประมาณ 250 คำ
4. คำสำคัญ (keyword) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
5. เนื้อหาของบทความ

5.1 บทความวิจัย ความยาวไม่เกิน 15 หน้า ประกอบด้วย บทนำ วิธีการศึกษา ผลการศึกษาอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ และเอกสารอ้างอิง

5.2 บทความวิชาการ ความยาวไม่เกิน 15 หน้า ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา บทสรุป และเอกสารอ้างอิง

5.3 บทวิจารณ์ ความยาวของบทความ 3-5 หน้า พร้อมเอกสารอ้างอิง

5.4 งานแปลหรือเรียบเรียงจากภาษาต่างประเทศ ต้องมีหลักฐานการอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์

6. การอ้างอิงใช้รูปแบบของสมาคมจิตวิทยาอเมริกัน (APA)

6.1 การอ้างอิงแทรกในเนื้อเรื่อง ให้ใช้การอ้างอิงแบบนาม-ปี (name-year system) โดยระบุชื่อผู้แต่ง ปีพิมพ์ และเลขหน้าของเอกสาร ไว้ข้างหน้าหรือข้างท้ายข้อความที่ต้องการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความนั้น เช่น

(รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล, 2555, หน้า 15)

(รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล และสุจิตต์ วงษ์เทศ, 2558, หน้า 10-12)

(Nord, 1991, p. 13)

(Nord & Vermeer, 2002, pp. 7-9)

6.2 เอกสารอ้างอิง (Reference) เป็นการรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนใช้อ้างอิงในเนื้อหา นำมาจัดเรียงตามลำดับตัวอักษรชื่อผู้แต่ง และเรียงภาษาไทยก่อนภาษาอังกฤษ

ไกเกอร์, อาร์โน. (2551). อำลาเบอร์ลิน: Abchied von Berlin. ใน *รวมเรื่องสั้นภาษาเยอรมัน* (อัญชลี โตพึ่งพงศ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

ลัญชัย สุวังบุตร. (2552). โอлимпิก ค.ศ. 1936: กีฬาแห่งสวัสดิการ. *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*, 34(1), 89.

Chomsky, N. (1988). *Language and problems of knowledge: The Managua lectures*.

Cambridge, MA: MIT Press.

การส่งต้นฉบับ

ส่งต้นฉบับพิมพ์ 3 ชุด พร้อม CD ได้ที่บัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทร 02-369-2667

คณะกรรมการวารสารมนุษยศาสตร์ ฉบับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา	ประธานกรรมการ
ประธานสาขาวิชาไทยศึกษา	กรรมการ
ประธานสาขาวิชาภาษาเยอรมันในฐานะภาษาต่างประเทศ	กรรมการ
ประธานสาขาวิชาการแปล	กรรมการ
หัวหน้าสำนักงานเลขานุการคณะมนุษยศาสตร์	กรรมการ
หัวหน้างานบริหารและธุรการ	กรรมการ
หัวหน้างานคลังและพัสดุ	กรรมการ
หัวหน้างานนโยบายและแผน	กรรมการ
หัวหน้างานบริการการศึกษา	กรรมการ
หัวหน้าสำนักงานบัณฑิตศึกษา	กรรมการและเลขานุการ

ບັນທຶກສຶກສາ ຄລະມະນຸຍສາສະໜາ

ສ່ວນສຳນວນບັນທຶກສຶກສາ
ພັດທະນາການຮຽນຮູ້ຄູ່ຄຸນຮຽນ